

Дорота Тераковська

Дочка Царівниці

ВСЛ

Дочка Царівниці

Дорота Тераковська

ВСЛ

Дорога Тераковська

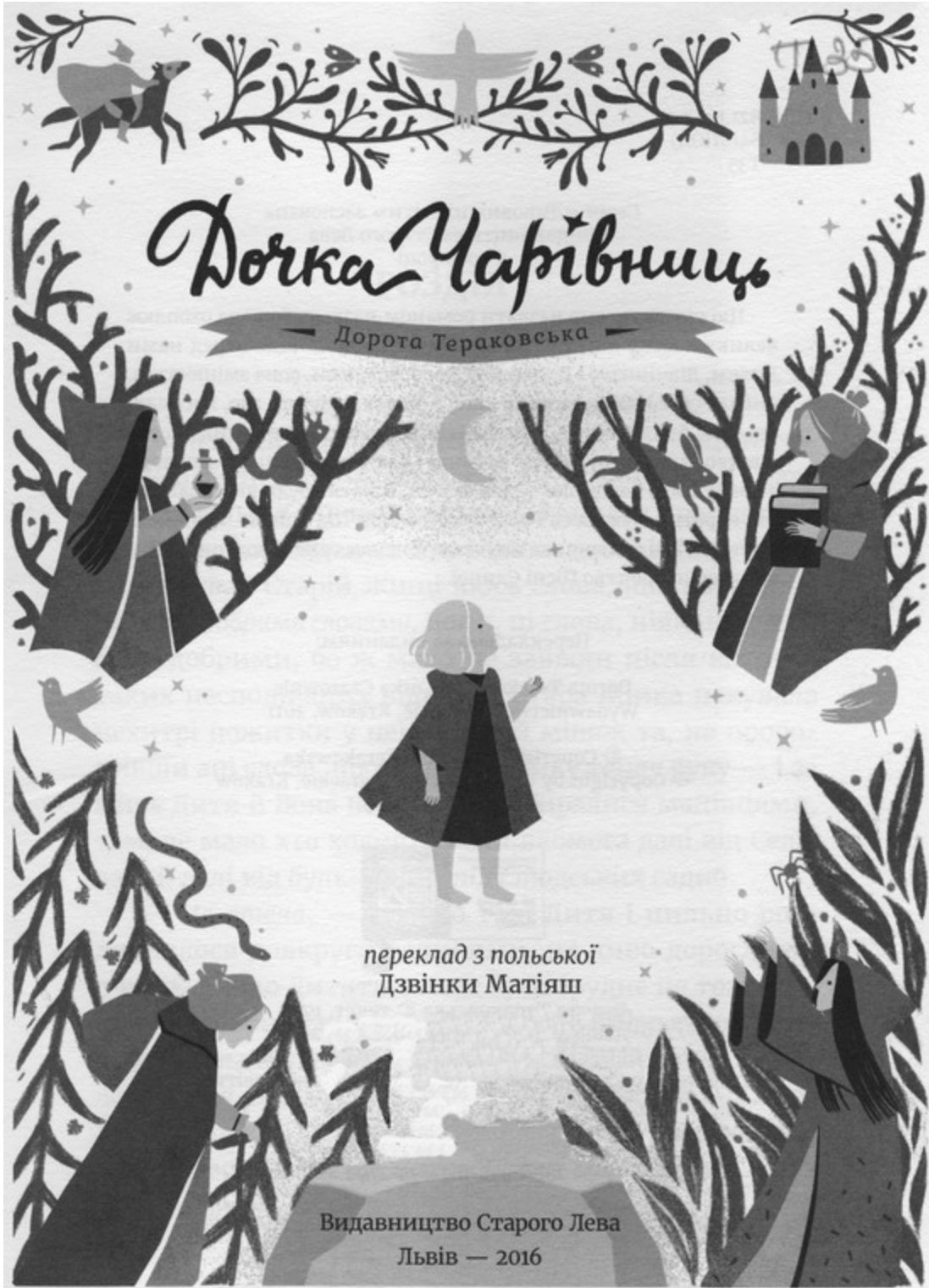
Дочка Чарівниць

Дочка Чарівниць

Дорога Тераковська

ВСЛ

Дочка Чарівниці

Дорота Тераковська

переклад з польської
Дзвінки Матіяш

Видавництво Старого Лева
Львів — 2016

Дорота Тераковська

Дочка Чарівниць

Розділ 1

...як далеко Дитя могло сягнути пам'яттю — ще ненадійною і непевною — завжди були тільки воно й Стара Жінка. Більше нікого. Деколи, хоча таке траплялося дуже рідко, заглядав на їхнє обійстя хтось із Села і тихо нашіптував Старій Жінці якісь слова, що, вочевидь, не були *добрими словами*. Вони, ці слова, ніяк не могли бути добрими, бо ж мало не завжди після кожних таких несподіваних відвідин Стара Жінка пакувала нехитрі пожитки у невеличкий мішок та, не проронивши ані слова, простягала велику теплу руку — і за мить Дитя й Вона поспіхом пробиралися манівцями, там, де мало хто ходив, — аби якомога далі від Села, далі й далі від будь-якого сліду людських садиб.

— Це *втеча*, — думало тоді Дитя і пильно роздивлялося довкруги великими, на диво дорослими очима. Личко Дитяти завше було брудне не тому, що воно не любило вмиватися, і не тому, що стара Жінка не дбала про нього як слід. Зовсім навпаки. Як далеко Дитя сягало ще нетривкою пам'яттю — Стара Жінка завжди, украй ретельно, піклувалася про те, щоб вдовольнити всі потреби, які мало Дитя. Однак личко у Дитяти завжди було замурзане. Стара Жінка прокидалася щоранку майже вдосвіта, перш ніж Дитя встигало розплющити заспані очі, й, бурмочучи щось до себе, виймала з мішка невеличку коробочку з горіховою маззю і старанно намащувала личко Дитяти — від високого блілого чола і до надто чітко окресленого підборіддя. Ніжна світла шкіра Малої зникала під маззю безслідно, перетворюючись на обгорілу, обпалену сонцем і обвітрену, що й спотворювало риси обличчя. Але Дитя цього не знало, бо у жодній з їхніх домівок ніколи не було дзеркала.

...домівок? Домівок теж не було. Були тільки тимчасові прихистки. Дитя зрозуміло це дуже рано. Колись, кілька років тому, попри суворі накази Старої Жінки, Дитя відійшло далі від місця, яке вважало за свій дім, і над струмочком зустрілося віч-на-віч з Дитям такого ж віку й зросту, мешканкою сусіднього Села.

— Що ти тут робиш? — спитала маленька Селянка.

— Дивлюся на струмочок, — відповіло Дитя, зацікавлено роздивляючись свою ровесницю. То була перша в його житті маленька дівчинка, з якою воно розмовляло, тож Дитяті здавалося, що це прекрасно.

— А де у тебе дім? — спитала Селянка.

— Отам, за тим ліском, — відповіло Дитя охоче, тішачись, що ним зацікавився ще хтось, окрім Старої Жінки. Однак йому не спало на думку спитати про дім Селянки. Це не здавалося йому ані важливим, ані потрібним. Адже воно не знало, що бувають *домівки* — справжні, постійні домівки. Гадало, що всі, як вони, кочують із місця на місце.

— Брешеш! — закричала раптом чужа дівчинка. — Це не твій дім, а покинута напіврозвалена халупа старої Актон, що померла після того, як її побили Загарбники! Цікаво мені, що ви там робите! І скільки вас там?

Коли Дитя повторило цю розмову Старій Жінці, та без жодного слова дістала мішок і взялась пакувати кілька речей, які в них були.

— Ходімо, — сказала невдовзі без жалю, простягаючи Дитяті велику теплу долоню.

І знову манівцями, якими ніхто не ходив, оминаючи центр Села, Стара Жінка з Дитям скрадалася до Великого Лісу, що чорнів на обрії, — про цей ліс мешканці Села одностайно стверджували, що там водяться привиди. Мала не знала про це, але жоден ліс, навіть найтемніший, ніколи не викликав у неї страху. Навіть у найстрашніший вітер чи бурю, коли дерева-велетні з грізним скрипом схиляють свої крони і бурмочуть щось до себе неспокійною мовою дерев-велетнів, а за їхніми стовбурами виблискують у пільмі очі невідомих, часто хижих звірів. Але й тоді Дитя не боялося лісу.

Завжди, пройшовши кілька днів, переспавши кілька ночей у Лісі, де трапиться, у випадком знайдених скальних печерах (а деколи навіть у дуплах струхлявілих дерев), Стара Жінка і Дитя знаходили черговий тимчасовий дім. Це була чи якась покинута мешканцями, перехняблена від старості халупа, чи стодола або стайня далеко за Селом. Стара Жінка залишала Дитя у новому домі, забороняючи будь-куди виходити, а сама вирушала на село роздобути харчу. Приносила отож трохи молока, хліба, а часом навіть свіжого м'яса. А так вони щодня їли смужки сушеного м'яса, черстві коржики, лісові плоди, запиваючи все це джерельною водою.

Друга у житті Малої й дотепер остання зустріч з іншою дитиною відбулася неподалік одного з тих цілком випадкових обійсть. Це була пастушка; її овечкам закортіло поскубти трави так далеко від Села, що дівчинка безпорадно бігла за ними, аж доки вівці не спинилися недалечко від напівзруйнованої хатини, де нетоптана людською ногою трава була висока, соковита й свіжа. Дитя, побачивши пастушку, тихенько вислизнуло з хати, присіло неподалік і завмерло. Пастушка плела вінок із конюшини й співала радісно й дзвінко якусь простеньку й милу пісеньку про лужок, квітки й овечок.

— Ох, — промовила, побачивши Дитя й обірвавши пісню. — Я тебе ще не знаю, хоча мені здавалося, що я тут зі всіма знайома. Як тебе звати, а мене звать Ізель...

Дитя довго дивилось на неї серйозними великими очима і мовчало.

— Ну, скажи ж нарешті щось! Ти що, балакати не вмієш? — розсміялася пастушка. — Я питаю, як тебе звати?

— Мене звати Дитя. Або Мала.

Пастушка вибухнула сміхом.

— Та ж це не ім'я! Як тебе мама називає? Чи тато?

— У мене немає ні мами, ні тата, — відповіло Дитя.

Пастушка спохмурніла, але погідний настрій повернувся до неї відразу ж:

— Та хтось же у тебе має бути! Хтось, хто тобою опікується? Мабуть, хтось такий є?

— Є вона, — сказало Дитя і кивнуло на ветху хату.

— Мабуть, це тітка чи бабуся, — підказала пастушка.

— Може, й так. *Вона стара*, — серйозно погодилось Дитя.

— Значить, це бабуся. А як вона тебе називає?

— Дитя або Мала, — повторило Дитя.

Пастушка захихотіла весело.

— Якщо хочеш, я прийду сюди завтра пасти овець і пограємося, — додала жваво. — Може, тоді ти згадаєш, як тебе звати. Бо у *всіх* є якісь імена. То що, хочеш?

— Хочу, — відповіло Дитя.

Слово *гра* було йому цілком чуже, але воно швидко зрозуміло, що це має бути щось приємне.

Але назавтра, рано-вранці, Стара Жінка й Дитя швидко йшли манівцями до Лісу, що чорнів на обрії.

— ...то я не можу з нею гратися? — питала мала вихованка Старої жінки спокійним, серйозним тоном, не намагаючись бунтувати.

— Не можеш, — відповіла Стара Жінка.

— Скажи мені хоча б, як мене звати. У всіх є якісь імена!

— Ще не час, — мовила Опікунка. — Ти дізнаєшся своє ім'я, коли будеш старша.

Не кожна зміна дому відбувалася так спокійно, хоча й швидко. Зараз Стара Жінка й Дитя квапливо минали Село, а потім, спинаючись під гору, до найближчих Лісів, що чорніли на обрії, сповільнювали крок і навіть відпочивали по дорозі, всівшись у затінку дерев.

Бувало іноді й таке, що вони покидали дім так, що це скидалось на справжню втечу. Панічну й повну страху, і відчували таку ж справжню небезпеку.

Так було, коли вони вибирались з останнього місця, де жили. Їм якраз вдалося натрапити на вцілілий, зручний будиночок. Ані дощ, ані вітер ще не встигли пробратись усередину. Дах, хоча й покритий соломною, ще довго міг опиратися грозам-вітрам, всередині все було ціле.

— Мабуть, тут ми й перезимуємо, — сказала Стара Жінка задоволено. — Тільки дуже тебе прошу: тримайся далі від інших дітей. Вони куди балакучіші за дорослих, і хоча у них менше неправди, все одно вони говорять набагато більше, ніж треба. Пам'ятай, що нікому не можна тебе бачити.

Ця засторога: «Пам'ятай, що нікому не можна тебе бачити», — супроводжувала Дитя з самісінького малечку, відколи воно себе пам'ятало. Воно не знало інших дітей і майже не розмовляло з ними. Мала росла з певністю, що так і має бути. Думала, що всі люди, великі й малі, живуть на відстані одне від одного, що вони взаємно чужі, далекі тілом і душею, й уникають одне одного або навіть тікають одне від одного.

Цього разу жодна дитина з Села не порушила спокою нових мешканок покинутої хати. І хоча Стара Жінка раз на кілька днів ішла до людей по хліб і молоко, а коли їй щастило, приносила навіть яйця чи шматок м'яса, — здавалося, що ніхто не цікавиться ближче чужою жебрачкою, що для всіх нічого дивного немає у тому, що вона живе за Селом. Узагалі всі також охоче обіцяли їй харчі, вірячи, що за Прадавніми Звичаями той, хто нагодує голодного, сам завжди матиме

вдосталь їжі. Цей добрий, давній звичай давав змогу Дитяті і його Опікунці жити відносно сито у майже кожному селі, що траплялося на їхньому шляху. Стара жебрачка не викликала нічийого зацікавлення чи тривожних здогадів. Жебраки на дорогах цієї країни були людьми більш ніж звичайними. Про Дитя, що ховалося у покинутій хаті, здавалося, ніхто не знав.

Проте одного ранку прибіг захеканий Селянин. Оскільки вже здалеку чути було, як він тяжко гупає і засапано дихає, Стара Жінка мовчки встигла показати Дитяті куток хати, де стояла стара поламана шафа. Дитя сховалося всередині.

— Шановна, ви тут не сама! — закричав Селянин ще на порозі. — З вами *воно*, правда?

Селянин дихав засапано і важко, видно було, що він пробіг всю довгу дорогу з Села. Стара Жінка дивилася на нього мовчки й незмигнано сірими спокійними очима.

— Не прикидайтеся, шановна! — замахав Селянин руками. — Більшість починає здогадуватися, хто ви. І вони не завжди ті, кому треба це знати. Вам треба тікати, бо в селі з'явилися Загарбники. Поспішайте! І... і ще тільки одне... Чи можна мені хоча би оком кинути на... на...

— Йди сюди, — мовила Стара Жінка, водночас витягуючи з-під ліжка мішок і вкидаючи у нього убогі речі. — Покажися цьому доброму чоловікові, й маємо тікати.

Дитя вибралося з шафи і стало посеред хати у сонячному промінні, що лилося з вікна. Його волосся, зазвичай закрите хусткою, яка зараз сповзла з голівки, заблищало теплим старим золотом. Із замащеного сажею личка глипали величезні блакитно-сірі очі.

— ...а волосся — як золото цього краю, як пшениця, а очі — як небо перед грозою... Добрі Боги, помагайте, хай воно сповниться... — зітхнув Селянин. — А тепер тікайте, але швидко. Бо *вони* на конях.

Стара Жінка з Дитям тікала навколишніми садами. Сади скидалися на величезний квітучий блідо-рожевий парк. Рятівний Ліс цього разу не був далеко. Досить було подолати кілька невеличких пагорбів. Жінка й Дитя були на одному з них, коли почули тупіт кінських копит. Дитя оглянулося й на мить спинилося, вражене мимовільною красою цієї картини. Великі гніді прекрасні коні мчали схилом вслід за ними,

несучи на собі вершників у лискучій збруї, що у променях вранішнього сонця миготіла сріблом.

— Які вони гарні! — вигукнуло Дитя, спинившись.

— Вони жорстокі й хочуть тебе вбити! — крикнула Стара Жінка й грубо потягнула Дитя за руку.

До Рятівного Лісу залишалось ще кільканадцять метрів. Коні мчали все швидше, а їхній хрипкий віддих і глухе пирскання лунали у вухах Дитяти все чіткіше. Вершники у збруї кричали, як мисливці, — страшно і водночас радісно, впевнені у тому, що звірина, яку вони переслідують, від них не втече. Із дзвінким реготом переслідувачі розсипались колом. Видно було, що їх це все розважає, що їхні серця тішать це видовище — Стара Жінка, що тікає з малою дитиною. Вони були певні: втікачам не поталанить.

— Гату! Гату! Гуджа! Гату! Гату! Гуджа! — голосно лякотіли вони, заганняючи свої жертви, як зайців до лісу, чорна стіна якого — хоча й така близька — вже не давала жодного захисту, бо ж ті, що вийшли на лови, були ось-ось.

— Гату! Взяти їх! — кричали, як на полюванні, впиваючись близькістю тієї миті, коли заженуть Стару Жінку й Дитя у тісне коло, утворене кінськими тілами.

Утікачки забігли до Лісу. Однак тут, на самому початку, то чомусь був не ліс, а ріденький гайок.

— За ними! Оточуй! Оточуй! — верещав отаман переслідувачів, що розсипались тепер у широкий, вигнутий колом ланцюг.

Дитя бігло й чуло прискорене дихання Старої Жінки, відчувало, як крок за кроком їхній біг сповільнюється, поки нарешті втікачки, важко хапаючи повітря, не спинилися у чагарях, що хоча й широко розрослися, та аж ніяк не могли їх загородити.

...і зненацька Стара Жінка рвучко відсунула від себе Дитя й пробурмотіла щось незрозуміле, простягнувши перед собою розчепірені пальці.

...тоді озброєні Вершники в'їхали у гущу чагарників. Дитя відчуло різкий запах кінського поту і побачило, що вродливі здалеку солдати зблизька страшні, що вони несуть із собою Смерть. Дитя нестерпно захотіло простягнути ручку і вхопитися за безпечну й знайому, теплу й велику руку Старої Жінки — і тут же здивовано відчуло, що не може цього зробити. Його ручка не слухалась. Старої Жінки також не було

поблизу, всюди навколо тільки гарцювали жорстокі вершники на своїх змилених конях і голосно репетували.

— *Вона* покинула мене і втекла, — подумало смертельно перелякане Дитя і ще раз спробувало простягнути ручку, відштовхуючи кінські зади, що звужували коло. І коли вже зібрало всі сили, щоб це зробити, побачило, що *замість руки простягає сріблясту, голчасту галузку...*

— *Я тепер ялинка*, — подумало зацікавлено й зовсім не дивуючись. — Якщо так, то та друга, висока, срібна ялинка біля мене — це Стара Жінка, бо ж щойно її тут не було...

...і йому здавалося у ту мить, що у ламаних обрисах сріблястої високої ялинки видно напівзгорблену постать Старої Жінки з мішком на спині.

Вершники кричали все голосніше. Цього разу не чути було жорстокого щастя мисливців, які наздогнали звірину і почуваються певними того, що вже вона від них не втече. Їхні крики були сповнені відчайдушного, переповненого таємничим страхом розчарування: це було волення переляканої люті.

— Триклята Чарівниця, — зарепетував один із них, а його слова глибоким, різким відлунням відбивалися від дерев: «...ата... ниця!..»

Уже за мить коні несли їх назад до Села, а гучний тупіт поволі затихав. І врешті запанувала тиша.

— Ти справді Чарівниця? — запитало Дитя високої сріблястої ялинки, з голочок якої поволі народжувалася знайома, злегка згорблена постать Старої Жінки.

— Так, я Чарівниця, — відповіла Стара, і Дитя вперше у своєму короткому житті побачило, як її вузькі уста усміхаються. І тоді Дитя, яке досі не знало, що таке усмішка, наслідуючи свою Опікунку, також усміхнулося до неї з вдячністю.

— Виходить, ти все-таки Чарівниця, — повторило воно ніби вдоволено. — І ти багато знаєш таких хитрощів?

— Багато, — відповіла Чарівниця, а її усмішка з тріумфальної перетворилася на іронічно-смутну. І врешті сховалася в опущених кутиках вузьких губ. — Дуже багато, моя Маленька, але пам'ятай, що ми, коли нам треба рятувати себе, маємо право тільки на три такі чарівні перетворення. Четверте вже не вдасться. Так велять Споконвічні Закони, записані в Магічних Книгах.

Ось так Дитя, якому було п'ять років, довідалося нове і важливе: його Опікунка — Чарівниця; їх вистежують страхітливі лицарі в обладунках, щомиті готові вбивати, є люди, готові прийти їм на допомогу, але не всі. І що, вочевидь, решта дітей живе дещо інакше: у них є свої домівки, мама й тато. А ще власне ім'я. Але — хоча нібито мало бути навпаки — Дитя думало про це без жалю, з певною гордістю за свою інакшість.

Як тільки вони — вже у цілковитій безпеці — заглибились у темну й глибоку лісову хащу, яка для них була рідною, Чарівниця обернулася, простягнула до Дитяти свою велику руку — і тієї ж миті Малій видалося, що на якусь частку секунди в очах її Опікунки промайнуло щось дивне, щось, що зветься Любов'ю і що Дитя знало лише внутрішнім чуттям. Але саме Дитя не могло *цього* ані відчути, ані відповісти поглядом, бо ж ніхто ніколи не обіймав його, не цілував, не гладив по ясному волоссячку. Отож, Дитя не знало, що Любов є чимось таким, від чого Людина світлішає зсередини. А Чарівниця, хоча й була *справжньою* Чарівницею, не відчула, що ця мить найкраща, щоби цю крихітну іскорку, яка ледве жевріла, роздмухати у теплий живий вогонь.

Розділ 2

Після тих подій Дитя дивилося на свою Опікунку з мимовільною повагою і подивом. Досі вона була для нього звичайною Старою Жінкою, Жебрачкою, яких чимало блукає дорогами і манівцями цього краю. Про себе Дитя думало, що воно — вбоге, злидарське дитя, сирітка, над якою зглянулась і прихистила бідна й добра старенька. Тепер Дитя вже не мало такої певності щодо своєї власної звичайної (як було дотепер) особи.

— Якщо вона чарівниця, то я... — замислювалося не раз із певним зацікавленням, але й зі страхом, і ніколи не доводило до кінця цих заплутаних міркувань.

Стара Жінка — Чарівниця, до якої лише тепер Дитя почало придивлятися з більшою, ніж зазвичай, увагою, виявилася набагато таємничішою, ніж здавалося на перший погляд.

А могло також бути й по-іншому: це Дитя поволі підростало, йому було вже п'ять років, вік, коли дитячий розум розвивається все швидше й все краще орієнтується у навколишньому світі. Можливо, різні чарівні події відбувалися ще раніше, коли Дитя мало два, три, чотири роки, але воно ще не могло охопити їх своїм кволим розумом.

— Може, — думало Дитя з усе більшою цікавістю, — мені вже колись доводилось бути мишкою чи яблуком, квіткою чи кроликом, і це все чинила Чарівниця?

Дитя не могло забути прекрасного, але тривожного відчуття, коли воно було ялинкою — стрункою, сріблястою, голчастою і водночас далі було Дитям, що думало і відчувало. Довкола аж вирувало від страшних лицарів в обладунках на змилених конях, — але вони не бачили Дитяти, хоча до нього можна було доторкнутись простягнутою рукою.

Стара Жінка, яка вирятувалася сама й врятувала Дитя, певно, була незвичайна. Зовсім-зовсім інакша, ніж Селяни, що часом до них заходили. Тепер, коли Дитя крадькома придивлялося до своєї Опікунки — з цікавістю і без подиву, воно виявило, що Чарівниця не така вже й стара, як здається. Її руки — великі й теплі — були гладенькі, не поморщені, як у старій бабці. Її зазвичай згорблена спина — особливо

тоді, коли нікого не було поруч, вільно випрямлялася, а рухи ставали зграбними й плавними, як у зрілої, але ще молодій жінки. Очі також в неї були вкрай проникливі, з непорушними повіками, сірі й холодні, як гірський потічок.

— Ти могла би знову зачарувати мене у ялинку? — спитало Дитя, коли вони вже знайшли нову тимчасову оселю. Цим разом це була міцна тепла стайня, що стояла біля розвалені, давно покинутої хати. Село лежало настільки далеко, що ніхто сюди не заглядав. До того ж наближалася зима — й вівчарі вже давно перестали виганяти своїх овець та кіз на пасовиська.

— Могла би, — спокійно відповіла Чарівниця.

— То зачаруй, — попросило Дитя. — Це було так гарно. Мої руки були тоненькими сріблястими галузками, а голова... голова була така горда від того, що вона — вершечок ялинки! Зачаруй мене...

— Мені цього не дозволено! — сказала Чарівниця. — Я маю право тільки на три чарівні перетворення, щоби врятувати тебе. *Звичайні чари* — це зовсім інше, можу чарувати, скільки тобі заманеться. Я могла би також чарувати для Селян — для їхнього добра, і то без ніяких обмежень, але не хочу, бо тоді би вийшло на яв, що я — Чарівниця...

— ...і що тоді?

— Тоді, як це зазвичай у житті буває, одні допомагали би нам сховатися від Загарбників. Але знайшлись би інші, які видали би нас у їхні лабеті. Люди слабкі, а за наші голови призначена висока винагорода.

Таким робом у старій стайні за Селом Дитя, розпочинаючи шостий рік життя, довідалося, що є такі собі Загарбники, і вони багато би дали за те, щоб схопити їх із Чарівницею. І хоча Загарбники у своїх прегарних лискучих обладунках на величезних гнідих конях і далі видавались Дитяті прекрасними, воно вже знало, що ті несуть зі собою Смерть. Воно збагнуло це, перемовившись кількома словами з Опікункою:

— ...а якби вони нас схопили, то що тоді?

— Вбили би, — коротко відповіла Чарівниця.

— А хто такі Загарбники? — знову спитало Дитя.

— Невдовзі прийде час це тобі пояснити. Ще зарано. Зате пора навчити тебе читати, писати й рахувати, — завершила Чарівниця,

пораючись у вбогій оселі.

Лише тепер Дитя помітило, що те, як Чарівниця пораяється у кожному їхньому тимчасовому домі, дуже схоже на чари. Не надто напружуючись, усього кількома зграбними рухами, Чарівниця перетворювала кожне занедбане приміщення на затишне. І незабаром виявлялося, що колишня діра починає скидатись на цілком пристойний дім зі столом, ліжками, комодом і навіть лампою над столом. Миші, якими буквально аж кишіла їхня стайня, від одного поруху її руки шмигнули у свої нірки. Лампа засвітила рожевим світлом. А що ще дивніше — цього Дитя ще не знало — світла лампи не видно було знадвору, і стайня й далі скидалась на покинуту.

Цілу зиму, довгу й морозну, Дитя навчалось під наглядом Чарівниці. Вдень вчило абетку — літера за літерою, а потім читало оповіді з великої, пошарпаної книги, видобутої з мішка. Вночі ж, коли Дитя спало, Опікунка клала йому на голову свої великі руки і щось мурмотіла. Щодня Дитя примножувало знання. Не минуло й місяця, а воно вільно читало, писало й рахувало. Довгі зимові вечори стали приємнішими. Бо Дитя вже легко читало велику пошарпану Книгу Чарівниці.

Була це найдивовижніша Книга у світі, але Дитя, для якого вона взагалі була першою у житті книжкою, не знало про це. Хтозна, може, воно навіть думало, що всі книги саме такі?..

Чарівниця стежила за ним краєм ока, коли воно зачитувалось історіями з вижовклих й уже трохи ламких і зітлілих сторінок. Й усміхалася до себе вузькими вустами. Раз навіть — а сталося це вперше за майже шестирічне знайомство Дитяти й Чарівниці — голосно і наче тріумфально розсміялася. А було це так.

Дитя зосереджено читало коротенький розділ Великої Книги, що називався «Магічні перетвілення». Невідомий автор пояснював, які закляття слід шепотіти і як поводити руками, щоб, скажімо, перетворити мишу на яблуко чи павука на клубок вовни. Чарівниця з напруженою увагою вдивлялася у Дитя холодними сірими очима. Пильно спостерігала, як Дитя беззвучно ворухить губами, як бубонить слова закляття, а потім незграбно водить ручками. Бистрі очі Чарівниці вже давно помітили на столі маленького коричневого павучка. Дитя також його бачило.

...павучок вільно рухався на своїх високих зігнутих ніжках величезною для нього стільницею. Рожеве світло лампи надавало його павучому тільцю фіалкового відтінку. Дитя шепотіло щойно вивчені заклинання і чудернацьки вимахувало ручками — павучок повз... Рухи ставали дедалі зграбнішими й плавнішими, а слова, які бурмотіло Дитя, — наче швидшими. Павучок все хутчіше наближався до краю стола. Дитя далі намагалося впоратися з чарами — адже вони так ретельно описані у Великій Книзі — зараз павук упаде або повільно спуститься донизу на довгій павутині... Чарівниця не спускала з Дитяти холодних сірих очей... а павучок біг... біг... біг... і *раптом скотився зі столу барвистим вовняним клубком!* І в ту ж мить Чарівниця залилася радісним, вільним, переможним сміхом. Проте відразу ж суворо сказала:

— А тепер відчаруй павучка — хай стане собою...

— Не хочу, — відмовилось Дитя. — З цієї вовни можна щось гарне зробити... Китицю або лялечку... Не хочу...

— Це *не* вовна. Це маленька *жива* істота. І ти *повинна* повернути їй життя, — промовила з притиском Чарівниця.

— Я не вмію, — неохоче відповіло Дитя, не спускаючи очей з клубка. — Мені тепер так більше подобається.

— Все одно ти перетвориш вовну на павучка — твердо наполягала Чарівниця.

Невеличкий барвистий клубок нерухомо лежав біля ніжки стола весь довгий день, поки Дитя, гортаючи пожовклі сторінки Великої Книги, знайшло розділ про те, як відчаровувати предмети та живих істот. Цього разу воно майже за годину опанувало нове вміння — і вже за якусь мить крихітний павучок, поспішно перебираючи тонкими лапками, сховався у шпарині підлоги. Опікунка спостерігала за цим із неприхованим задоволенням.

Коли запала ніч і Дитя вклядалося спати на зручному, вистеленому листям ліжку, воно раптом, широко розплющивши очі, запитало:

— ...то я так само Чарівниця, як і ти?

— Ні, — коротко відповіла Опікунка.

— А хто я?

— Колись дізнаєшся, — пролунала холодна відповідь, а Дитя, не замислюючись більше, заснуло. Цієї ночі йому снилися миші,

перетворені на теплі плюшеві черевички, яблука, що ставали великими рожевими кулями, і барвисті птахи, зачаровані у золоті лискучі зорі.

Відтоді Дитя майже щодня для забави перетворювало щось на щось — скажімо, ложку на маленьку в'юнку ящірку, або муху на срібну кульку, що швидко-швидко вертілась, або гребінець на маленького їжачка. Або навпаки. Але відразу, підкоряючись суворому погляду Чарівниці, відчаровувало предмети і тварин, повертаючи їм їхню подобу.

— Невже мені *ніколи* не можна буде залишити їх *зачарованими*? — спитало воно якимось із гнівним жалем.

— Ніколи. Не можна йти всупереч Матері-Природі, ламати те, що Вона встановила. Виняток тільки один — коли йдеться про порятунок чийогось життя, — відповіла Чарівниця.

— Чому ти тоді не перетворила тих жахливих лицарів і їхніх коней на жаб — хай би собі стрибали, або на ящірок? Тобі більше хотілось перетворити нас?

— Ти не читаєш уважно Великої Книги, — сказала докірливо Чарівниця. — Я не могла би перетворити всіх вершників *водночас*, хіба що одного-двох, може, трьох, а решта і так би нас схопили. Під час магічних перетворень не можна відводити погляду від предмета чи істоти, який зачаровуєш. Треба зосередити на ньому всю свою силу. А Загарбників було кілька десятків...

Минали дні — і Дитяті надокучили ігри у перетворення. Нове, таке захопливе спершу вміння, стало буденним, тож після кількох десятків вдалих зачарувань і відчарувань воно покинуло цю справу і взялося читати інші розділи Великої Книги. Тепер малу заінтригувала старовинна довга і дещо нудна казка про Велике Королівство.

«Велике Королівство було найгарнішим і найбагатшим краєм, що пролягав на південно-східних землях нашого світу. Було у ньому кількасот озер, незліченна кількість величезних дрімучих лісів, масна родюча рілля, кілька десятків багатих, надзвичайної краси міст, серед яких особливе зачудування викликала столиця, Арджана, зі своїми палацами, славетним Палацовим майданом і велетенським королівським садом. Ніде не було стільки мудрих учених, стільки талановитих митців і таких хоробрих воїнів. Ніде також не було стільки здорових і щасливих дітей, як тут, у столиці. Родюча земля, яку уміло обробляли, віддячувала такими врожаями, що ніхто не був

голодний, а кмітливі королівські винахідники вигадували все нові прилади та пристрої, що полегшували мешканцям життя й працю», — читало Дитя — то з цікавістю, то трохи нудячись, роздивляючись кольорові малюнки, що зображали дивовижне, химерне життя у Великому Королівстві. Чарівниця сиділа, скулившись, біля грубки, у якій весело потріскували поліна, і краєм ока спостерігала за Дитям, що читало Книгу.

«Велике Королівство постало з кількох десятків невеличких держав, що перед тим були пересварені між собою. Цими державами правили честолюбні та схильні до братовбивчих воєн князі. Спливло багато, багато років, доки князі втямили, що їм треба об'єднатись і вибрати з-поміж себе одного короля — бо ж на Сході зростає міць диких кочових племен. Найсвятіша Магія і Святе Місце допомогли обрати серед князів наймудрішого володаря, якого всі шанували. Саме він спромігся цілковито об'єднати всі князівства, між якими точилися чвари, й заснував Велике Королівство. За згодою всіх підданих, у тім числі й князівських родів, влада у Великому Королівстві стала спадковою і переходила від батька до сина. І так було сотні років, і ніщо цьому не ставало на заваді. Кожен нащадок чоловічої статі серед королівських дітей, якого обрало Святе Місце, отримував, дійшовши повних літ, ім'я Люіль — родове ім'я батьків. Останній Люіль звався Люіль XXIV.

Кожен з отих двадцяти чотирьох Великих Королів поліпшував правління у своїй державі. Якщо, до прикладу, Люіль I домігся того, що у королівстві не було голоду, а він допікав сусіднім державам, які занедбали землю, то, скажімо, Люіль IV уклав мудрий, справедливий звід законів, завдяки якому у Великому Королівстві незабаром уже не знали, що таке злочин, крадіжка чи людська кривда. Люіль X цінував лікарів і домігся такого розквіту медицини, що вдалося перемогти більшість досі грізних недуг, зникли епідемії, а королівські піддані могли похвалитися дійсно чудовим здоров'ям. Люіль XIII був особливим державцем, бо ж оточив королівською опікою переслідуваних жінок, обдарованих надприродним даром магії, що ховалися у лісах і в горах. Цих жінок називали Чарівницями. Якщо досі Чарівницю, яку схопила влада, спалювали на вогнищі або топили в озері, прив'язавши їй каменя до шиї, — король Люіль XIII дав Чарівницям грамоти недоторканності... Проте цим разом саме піддані

першими почали боронити Чарівниць від спалення, збагнувши, яка велика від них користь. Люіль XIII мав лише навчити пошанівку до Чарівниць своїх лицарів, винахідників та вчених. Бо ж ті довго відмовлялися визнавати «забобони». Люіль XIII зробив ще більше: заснував Магічну Академію, в якій здобували освіту обдаровані магічними здібностями діти (як правило, це були дівчатка). Ці діти вміли заклинати дощ, очищати від отрути криниці, лікувати недуги, перебувати без страху поміж диких звірів. Ті, що навчались у Магічній Академії у Чарівниць, вдосконалювали свою майстерність, а часом були удостоєні Найвищого Втаємничення.

Король Люіль XIX огорнув своєю опікою вчених і митців, отож наука й мистецтво хутко сягнули небаченого рівня, якому не стали на заваді ані підозріливість королівських радників та урядовців, ані однобоке бачення світу винахідниками чи обмеженість розуму декотрих лицарів.

Найбільші заслуги для держави належать королеві Люілю XXIII. Знаючи зі сторінок стародавніх хронік та історій, скільки кривди та нещастя підданам завдали свого часу нищівні війни між державами, що перебували у чварах, Люіль XXIII скасував лицарський стан у своєму Королівстві, звелівши закопати всі мечі, шаблі, луки й іншу зброю. Зажадав також від усіх підданих запрягнути, що вже ніколи вони не воюватимуть. Більшість підданих радісно виконала королівський наказ, і День, коли було закопано Зброю, став відтоді чудовим щорічним весняним святом».

Хроніка Великого Королівства уривалася на історії правління короля Люіля XXIII. Дитя читало Хроніку, то позіхаючи з нудьги (коли йшлося про господарювання і міркування про правничі чи технічні питання), то відчуваючи, як пашать щоки, коли оповідалося, як король Люіль XXIII опікувався Чарівницями.

— Шкода, що це вже кінець казки, — зітхнуло Дитя, перегортаючи останню сторінку розділу під назвою «Стисла історія Великого Королівства».

Починався новий — «Магічна медицина».

— Це не казка, — відповіла Чарівниця.

— А що це?

— Ти знову не читаєш уважно, — скартала її Чарівниця. — Це справжня історія.

— Тоді я би хотіла жити у тому Великому Королівстві, — зітхнуло Дитя замріяно.

— Ти живеш у ньому, хоча нічого про це не знаєш, — коротко відказала Опікунка.

— Ти хочеш сказати, що оце місце — це Велике Королівство? — засміялося недовірливо Дитя. — Оце місце, де нам раз у раз доводиться тікати від лицарів в обладунках, де у нас нема справжнього дому і де я не бачила бодай одного палацу?

— Так, — спокійно мовила Чарівниця. — Оце місце, де всі бідують, а багато хто навіть голодує, де непокірних прирікають на смерть, а тих, кого підозрюють у непокорі, цькують, як диких звірів, було колись щасливим Великим Королівством.

— Це неправда... — не повірило Дитя.

— Я кажу правду: було це вельми-вельми давно. А достеменно — сімсот шістдесят п'ять років тому Велике Королівство зникло з мап цього світу. І хоча минуло стільки літ, що видавалося — вже ніхто не має цього пам'ятати, більшість нинішніх мешканців Великого Королівства зберігає у своїх серцях глибоку пам'ять про нього. Вони перейняли її від своїх дідів, прадідів і прапрадідів. Вони не знали Великого Королівства, але все одно пам'ятають про нього.

— Така пам'ять, мабуть, болюча, — мовило Дитя дорослим тоном, яким, зрештою, зазвичай говорило. — Певно, краще такого не пам'ятати, бо тоді легше живеться.

— Так і є, — відповіла Чарівниця. — Без такої пам'яті живеться легше, з нею — набагато важче, зате мудріше й правдивіше. Ця пам'ять гірка, але горда.

— Кажеш, що тих королів було двадцять чотири? Здається мені, що Велика Книга ще одного загубила, — прошепотіло Дитя. — Того, у якого відібрали Велике Королівство.

— Це вже зовсім інша історія, — сказала Чарівниця. — Гадаю, що невдовзі ти її дізнаєшся.

Решту зими Чарівниця й Дитя, ніким не цьковані, спокійно жили у покинутій стайні. Довгими вечорами Дитя читало Велику Книгу, а коли воно відкладало її, часом з нехиттю, бо ж наступні розділи видавалися йому нудними, Чарівниця суворо нагадувала:

— Не марнуй часу. Досі, хоч минули сотні літ, нам вдавалося зберігати Велику Книгу, не загубити її і не пошкодити, коли нам знову

й знову доводилося тікати. Їй не менше, ніж тисяча вісімсот років, принаймні першим розділам, бо пізніше до них дописувались нові й нові. Тож цій Книзі немає ціни. Але будь-якої миті може статись так, що її спопелить вогонь, вона потрапить у руки Загарбників або людей, які її знищать. Тож у мене щодо тебе тільки один обов'язок, і я маю його виконати: перш ніж тобі сповниться сім років, ти не тільки прочитаєш усю Велику Книгу, але й вивчиш її напам'ять. Сім років тобі виповниться навесні, вже незабаром...

Отож Дитя і далі читало вечорами поживклі сторінки грубої Книги, а нудьга дивним чином десь поділась. Ночами Чарівниця прикладала свої великі теплі долоні до дитячої голівки і мурмотіла якісь слова, а назавтра нові розділи ще легше западали у пам'ять Дитяти й закарбовувались у ній назавше.

Дитя прочитало і запам'ятало довжезний розділ під назвою «Магічна медицина» і, оскільки його змусила до цього Опікунка, з певною відразою, але успішно, вилікувало зламану лапку маленької мишки, обпечену лампою смарагдову нетлю, повернуло життя пташці, що замерзла у снігу. Прочитавши розділ «Магічні рідини», воно навчилося виготовляти всілякі трав'яні відвари та напої, які повертали сили стомленим, пам'ять — неуважним, радість — нещасливим, ясний розум — тим, хто його втратив.

Зосередившись з усіх сил і не чекаючи жодних спонук Чарівниці, Дитя вивчило напам'ять розділ «Про нелюдські мови» і довідалося, що бувають миті (щоправда, рідкісні), коли вибраним особам стає зрозуміла мова тварин, трав, птахів і дерев. Слід однак вибрати — і саме цього вчила Велика Книга — відповідний день і годину. Часом це тільки один день на рік, а часом буває, що — разом зі зміною напрямку вітру, розташування хмар на небі, вологості повітря і кута падіння місячних чи сонячних променів — можна розуміти їхню мову мало не щодня.

Сховавшись за рогом стайні, Чарівниця з блиском в очах стежила за Дитям. А воно стояло під великою липою, галузки якої сягали високо до неба, і вслухалося у скрипіння її гілля. Мова листя дерев легша, але взимку листя немає. В очах Чарівниці чаївся неспокій, бо ж цей зимовий холодний день не був, до речі, Днем Мови Лип. Очі Чарівниці виблискували все яскравіше, а неспокій нарастив. І тоді, коли вже він дійшов краю, Дитя сказало:

— *Вона* каже, що давно вже не бачила у селі жодних Загарбників. Їм тут нічого робити, бо це Село слухняне й кориться порядку...

— Так, — промовила Чарівниця з усміхом.

— А що значить: Село слухняне й кориться порядку? — спитало Дитя, відводячи погляд від стовбура високої липи.

— Це таке Село, яке легко забуло, що воно належало свого часу до гордого вільного Великого Королівства, — відповіла Чарівниця зажурено. — За це воно має трошки більше їжі, ніж інші села. Як бачиш, зрадити можна і за кусень хліба.

Зима промайнула швидко, хоча зазвичай вона для всіх живих створінь тягнеться довго, на противагу до веселої квапливої весни. Ще ніколи Чарівниці з Дитям не таланило стільки часу спокійно жити в одному місці. Завдяки цьому незабаром Дитя знало Велику Книгу напам'ять.

— Ти *ніколи* не забудеш її, моя Мала? — спитала одного дня Чарівниця. А був це день, коли сонце припікало так сильно, що сніг, який лежав скрізь товстим шаром, почав помаленьку танути.

— Ніколи, — відповіло Дитя.

— Тоді зараз ми мусимо спалити Книгу, щоб вона раптом не потрапила у чужі руки.

— Мусимо?! — скрикнуло із жалем Дитя. — І що тепер буде?

— Тепер ти будеш Великою Книгою, розумієш? Вона вся буде у тобі, у твоїй пам'яті. А колись, хтозна, може, ми її і віродимо.

Той вечір видався Дитяті сумним. Справді пожовклі ламкі сторінки закарбувалися у його пам'яті, і, якщо захотіти, Дитя чітко бачило перед очима майже кожну сторінку і майже кожне слово чергового розділу, але стара Велика Книга, що палала у грубці, наповнила Дитя смутком. Йому захотілось доторкнутись до Книги, відчути її запах, її присутність. Був це також смуток за довгими спокійними і захопливими вечорами, коли сторінки Книги освітлювала лампа, що стояла на столі. Смуток за тією першою чарівливою миттю, коли маленький павучок, падаючи зі стола, перетворився на кольоровий клубочок вовни.

Не знаючи про це, Дитя також сумувало за тією миттю, коли воно було тільки дитям, не обтяженим ніякими таємними знаннями грубезної Великої Книги. Відразу після того, як Книга загинула у

пурпурових язиках полум'я, Дитя стало втраченою чародійною Великою Книгою. Переставало бути Дитям. Раз і назавжди.

Розділ 3

Весна, як завжди, прийшла зовсім несподівано. Щойно галузки дерев і кущів огортав білий іній, а мороз, самовпевнений художник, покривав шибки своїми химерними малюнками, аж раптом мало не з-під снігу, спершу невпевнено, а потім сміливіше проклюнулись весняні первоцвіти. Земля, чорна й важка, набрякла, паруючи під променями раннього сонця, глибоко зітхала, як мати, що ось-ось має народити. Луна несла з далечини глухий сильний тріск — це скресала крига на озерах.

— Невдовзі тобі виповниться сім років, моя Мала, — мовила Чарівниця. — Ти перестаєш бути Дитям. Прийшов час нам розпрощатися.

Дитя з личком, вимащеним горіховою маззю, бо Чарівниця й далі щодня його мастила, власне гралося, перетворюючи молоденького павучка на березовій гілці на маленького пухнастого хом'яка — і навпаки. Чарівниця пильно спостерігала за вихованкою, бо помітила, що дівчинка вичікує, хай тільки Наставниця відволічеться, щоб можна було залишити зачаровану річ чи істоту в новій подобі.

— Ти хочеш сказати, що тепер я залишуся сама? — спитала зацікавлено. Чарівниця не почула в її голосі жалю, і їй стало трохи сумно.

— Ні, — відповіла вона суворо. — Ти не залишишся сама. Зрештою, невдовзі все побачиш.

Коли Чарівниця почала складати у великий мішок найпотрібніші вбогі пожитки, які вони мали, Дитя зрозуміло, що їх чекає нова мандрівка.

— Нас ніхто не переслідує, то чого ми втікаємо?

— Ми не втікаємо. Просто мусимо йти, бо настав Час, — відповіла Чарівниця.

А вже за мить вони мандрували під гору до Великого Лісу, що чорнів на обрії. Цього разу їм вдалося пробути на одному місці довго, тож Дитя відвикло від мандрів. Тільки-но ввійшли до Лісу, мусили спинитись перепочити. Мала сперла голівку на стовбур великого дуба

й заплющила очі. А розплющивши їх, побачила, що її Опікунка стоїть трошки віддалік від королівського дерева і щось бубонить.

— Ох, дай спокій, — сказала їй вихованка, не приховуючи свого задоволення, що втямила намагання Старої Жінки. — Якщо хочеш довідатись, про що мовить Дуб, можу тобі це сказати. Я вже давно чула його слова... так... так... гілки його крони бачать Село без особливих зусиль. Це *дуже* високий Дуб.

Чарівниця уважно подивилась на неї, і на її устах промайнула легка усмішка, але відразу ніби посмутніла.

— Дуб каже, що Загарбники — у селі по той бік пагорба, але якщо ми йтимемо краєм Лісу, оминемо їх. І нам не можна підходити до сусіднього Містечка, бо там їх ціле військо. Вчора начебто вони відрубали голови кільком міщанам, — вело далі Дитя неквапно. — Ти можеш мені пояснити, навіщо Загарбники рубають людям голови?

— Вони чинять так тоді, коли думають, що люди бунтують проти їхньої влади. Часом це лише їхні підозри, але інколи — правда, — відповіла Чарівниця.

— Я маю їх жаліти? — спитало Дитя вередливо.

— Це твої рідні й друзі. А Загарбники до них не належать, — відповіла Чарівниця. — Загарбники чигають на твою голову, і якби ти тільки потрапила їм до рук...

— А з тобою що було б?

— Мене би спалили на вогнищі.

— Ах, так як було у Великому Королівстві у давні часи, перед тим, як король Люїль XIII почав опікуватися Чарівницями... — пригадала учениця Великої Книги.

— Так, до того часу володарі, лицарі, шляхта і навіть вчені та декотрі звичайні мешканці цього краю ненавиділи і боялися всього, що було інакшим. Але народ боронив Чарівниць, відчуваючи, що вони не чинять нічого злого, а часто приходять на допомогу. Завдяки мудрим законам Люїля XIII всі поволі навчилися шанувати чиясь інакшість. А з часом навіть полюбили тих жінок, що розуміли мову дерев, тварин і птахів, зачаровували й відчаровували речі, лікували й зцілювали хворих, покращували погоду — і все це завдяки Святій Магії. Загарбники походять із давніх кочових племен: темних, забобонних, неосвічених, і ненавидять все, що їм чуже. І ця ненависть сповнена страху. Саме тому вони почали палити на вогнищах жінок, яких

підозрювали у чарах, і стинати голови тим, що заохочують чари. А тепер вставай, пора йти далі. Нам ще добрячий шматок дороги попереду. Та ще й доведеться зробити чималий гак, щоб обійти Містечко.

Чарівниця з вихованкою знову помандрувала вгору. На вершині пагорба, де дерева, розступившись, утворили ясну галявинку, мандрівниці знову сіли спочити на поваленому стовбурі перед подальшою важкою дорогою. Просто біля них присів барвистий птах і взявся дзьобом чистити золотаво-червоне пір'я. Чарівниця замислено стежила за його рухами, а Дитя ліниво потягувалося.

— Тиждень тому зарубали аж сотню людей у Містечку. Ще й дотепер долинає звідти плач сиріт із родин закатованих, — повела монотонно Чарівниця, не відриваючи застиглого погляду від птаха, що й надалі жваво копошився на поваленому стовбурі. Дитя підняло голівку й глипнуло на барвисте створіння.

— Він каже, що вбиті не чинили нічого лихого, тільки любили слухати оповідки й легенди про давню історію Великого Королівства, а також співали про нього пісні, особливо одну з цих пісень — Пісню Єдину, — спроквола тягнула Чарівниця.

— Але ж їхні діти і внуки й далі складатимуть ці оповіді й співатимуть пісні, якщо вони вже їх чули, — додала жваво вихованка. — Може, вони чинитимуть так, ще більше ховаючись, але чинитимуть... Не розумію, навіщо Загарбники вбивають за те людей...

Барвистий птах полетів собі. Обидві мандрівниці дивилися йому вслід.

— Загарбники вважають: ті, що згадують старі добрі часи Великого Королівства, у глибині сердець прагнуть, аби вони повернулися туди, звідки прийшли навалюю — у свої степи... Себто такі люди — вороги Загарбникам. А ворогів слід убивати, щоб разом із ними вбити мрію про вільне Велике Королівство, — сказала Чарівниця.

— Мрій не можна вбити, — мовило замислено Дитя. — Не збагну, як мешканці давнього Великого Королівства могли дозволити, щоб Загарбники взагалі сюди поткнулися. Поясни мені це!

— Невдовзі ти про все дізнаєшся. Це не моє завдання, — відповіла Чарівниця. — Я мала тільки виховати з немовляти здорову сильну Дівчинку і навчити всіх таємниць Великої Книги. Я своє завдання виконала, якщо не помиляюся, ще й з лихвою, бо ти розвиваєшся

швидше, ніж можна було сподіватися... А тепер припиняй теревенити й рушаємо, бо не встигнемо вчасно.

Чарівниця і Дитя, жваво подолавши чималий шмат дороги, вийшли на узлісся по другий бік великої гори. Тепер на них чекало важче завдання: вони мусили оминати найближче Село й Містечко, що лежало неподалік, і прокрастися на зарослий лісом схил наступного пагорба, який темнів далеко на обрії.

— Нам треба подолати два такі пагорби, і вже тоді доберемось туди, куди нам треба, — сказала Чарівниця. — Проте видається мені, що Загарбники і далі сидять у Містечку, бо я їх ніде більше не бачу...

Мандрівниці обережно вибралися з безпечної гущавини Лісу й побрели через поля, ще подекуди вкриті снігом. Але сніг танув швидко, оголюючи вологу чорну землю. Де-не-де серед її груддя вже прокльовувалася перша весняна травичка. Деревя, що росли там-сям, тягнулися до все теплішого сонця своїми ще голими, безлистими кронами.

— Ой, тепер вони легко могли би нас схопити, — раптом озвалось Дитя. — Нас тут чудово видно, ще й здалеку. А ще тоді, коли ми йдемо по снігу. Наші темні, бурі плащі...

— Цить, бо прикличеш Зло... — цитькнула Чарівниця, стискаючи ручку Малої у своїй великій теплій долоні.

— Але я їх відчуваю, — відповіла Мала, трохи подумавши.

— Що ти відчуваєш?

— Відчуваю Зло. Воно десь близько, і невдовзі ми потрапимо в небезпеку...

— Цікаво, — пробурмотіла Чарівниця, ні на мить не сповільнюючи ходи. — Ти відчула їх раніше, ніж я. Так, я тепер також відчуваю, що Загарбники близько, хоча ніде їх не бачу...

— Он там... — показало їй Дитя.

Зліва через поля до них наближались крихітні чорні цяточки, що збільшувались на очах, поволі перетворюючись на коней у галопі. Ще кілька секунд — і вже чітко видно вершників, їхні обладунки виблискують на весняному сонці, як маленькі люстерка. За мить вітер приніс втікачам відлуння їхніх лютих вересків:

— Це вони! Жінка з Дитям!

— Хутчіше! Їм від нас не втекти!

— Куди їм тікати? Тут ані деревця!

— Гату! Жени їх! Жени!

— Клянусь нашим володарем Ургхом, їм не втекти!

— Вбити відьом!

Чарівниця спинилась, розпачливо роздивляюсь довкола. Але куди оком не кинь — всюди тягнулися лише порожні поля, де не було ніякісінького сховку.

— У нас немає вибору, — пробурмотіла. — Це ризиковано, але вибору в нас немає. Нам треба тільки зійти зі снігу і стати на голу землю. Там нас буде менше видно, а потім... потім я нас перетворю.

— Зроби нас пташками, — попросило Дитя. — Я би хотіла хоч раз у житті політати. А коли ми будемо птахами, вони ніколи нас не піймають.

— Перетворюючи людину, не можна відривати її від землі, — мовила Чарівниця, біжучи разом із вихованкою до темної смужки поля, де сніг уже встиг розтанути. — Людина, перетворена на птаха, відірвана від землі, може вже ніколи не повернутися на землю. Тому перетворення на птаха — це крайній крок.

Вершники в обладунках ставали все вищими, а їхні злісні верески долинали до втікачок вже зовсім чітко. Попереду на гнідому коні мчав могутній Загарбник, його неймовірно міцну статуру не міг приховати навіть обладунок.

— Цей, певно, любить убивати, — подумало мимоволі Дитя, що бігло поруч Чарівниці, коли раптом... раптом відчуло, що воно вростає у землю й застигає. Поряд із темної вологої землі раптом виріс голий кущ із гострими колючками.

— ...значить, я зараз кущ, схожий на неї, — сказало до себе Дитя подумки, і величезним зусиллям волі ворухнуло однією зі своїх галузок-рук, щоб побачити на ній такі ж гострі, довгі колючки. — Шкода, що у нас немає бруньок. Вони такі приємні, пухнасті й сповіщають про прихід весни. Особливо вербові котики. А ми дуже похмурі кущі. Мертві. Цікаво, чи ми би зацвіли, якби нас от так залишити кущами днів на десять під теплим сонячним промінням?

Так собі міркувало Дитя, довіряючи чарам своєї Опікунки, коли розлючені вершники загарцювали на чорному клапті поля. Довкола не росло жодного деревця, не височіло жодного горбика, не було теж жодної оселі, навіть руїн якоїсь хати.

— ...та ж не могли вони під землю заpastися! — репетував Чорний Вершник попереду. — Шукайте їх. Не може бути такого, щоб вони зникли!

— ...але ж їх ніде немає, пане! — гукали інші.

Чорний люто вперіщив канчуком по обличчі одного зі своїх поплічників.

— Коли кажу, розтелепо, шукати — це значить шукати! Не могли ж вони у повітрі розтанути!

— Прецінь це чарівниці, пане, — озвався несміливо інший вояк. — Хтозна, що вони могли утнути...

Коні неспокійно гарцювали, пирскаючи і нетерпляче б'ючи копитами. Лицарі вивергали прокляття і металися на невеличкому клаптику землі. За мить їхній очільник із ненавистю та завзяттям зігнав свій гнів на одному з мертвих кущів з гострими колючками, з усієї сили рубонувши його своїм гострим коротким канчуком. Кущ безсило впав на землю. Чорний вершник люто цвѡхнув свого коня, а слідом за ним поскакали геть із вереском та прокльонами його супутники.

...лежачи безпорадно на землі, кущ поволеньки, спроквола прибирав подобу Чарівниці. Очі в неї були заплющені, вона лежала непорушно, а її бліде обличчя перетинала довга кривава смуга.

— Скажи щось, — шепнуло Дитя. — Скажи тільки, що ти жива...

— Я жива, — ледве промовила Чарівниця.

— Тобі боляче, — радше ствердила, ніж запитала її вихованка.

— Боляче. Вийми з мого мішка пляшечку з рубінового кришталю і влий мені до рота кілька крапель...

Дитя слухняно виконало те, що звеліла Чарівниця. Рідина в пляшечці також була рубінова, подібна на кров. Коли кілька краплин потрапило до рота Чарівниці, на її обличчя поволі повернулася звичайна, здорова засмага. Сірі холодні очі розплющились і тяжкий нерухомий погляд зупинився на личку схиленої Малої.

— Вони поскакали геть?

— Так, — відповіла дівчинка. — Вже їх не видно.

— Тоді треба поспішати. У нас обмаль часу, — пожвавилась Чарівниця і підвелась із землі.

Кривава смуга на її обличчі поблякла, а в тіло вливались нові сили. Рубіновий еліксир, що зберігався у кришталевій плящині, діяв дуже

добре. Вже за мить Чарівниця і Дитя хутко простували полями в бік усе ближчої, порослої темним лісом гори.

Розділ 4

Далі дорога, якою простували Чарівниця й Дитя, вже не мала перешкод, хоча й була довга та виснажлива. Залишилось подолати дві високі, порослі лісом гори. Крім того, перед ними лежало ще кілька Сіл і два Містечка. Все-таки через одне з них мандрівницям доведеться пройти, бо тільки там був міст, що вів на інший бік широкої бистрої Ріки.

— Містечко перейдемо вдосвіта, між ніччю й днем. Це час, коли ті, що здорові, сплять найглибше, і коли приходить Смерть, якщо має по когось прийти. Між четвертою і п'ятою годиною ранку. Це сірі години, і не для всіх вони добрі, але саме для нас вони найкращі, — сказала Чарівниця.

Обидві якраз сиділи у невеличкому гайку поблизу Містечка і чекали, коли ж настане ніч. Від голоду рятували їх сухарики і сушене м'ясо, яке Чарівниця ховала у своєму клунку, здається, в необмежених кількостях. Дитя вже почало підозрювати, що, вочевидь, ці сухарі й м'ясо множаться у мішку в чарівний спосіб, бо їх ніколи не зменшувалося, і вони завжди наїдалися досита. Тільки що після цієї поживи набагато швидше, ніж після звичайної їжі, повертався голод.

Ніч настала швидко, як це буває зазвичай на зламі зими й весни. У холодному чистому повітрі луною відгукувались удари годинника, що поважно вибивав кожну нову годину. Коли вибило третю, Чарівниця ще трохи почекала, а потім вони помаленьку рушили до будівель, що маячили віддалік.

Це було перше Містечко, яке Дитя побачило за своє коротке життя. Хоча воно було невеличке, вбоге й темне, Дівчинка була від нього в захваті. Вона ніколи ще не бачила стільки будинків, що так густо стояли один біля одного, як дерева в Лісі. Приголомшили її стрункі вежі, маленькі різьблені каплички і розкішна велетенська Ратуша з величезним годинником, що вибивав четверту годину, коли вони підійшли до неї.

Скрізь панувала тиша, і ніщо її не порушувало. Мабуть, усі спали: у вікнах будинків було темно. Спали також Загарбники у Ратуші, і навіть сторожа при брамі, бо ж до вух мандрівниць долинали їхні

могутнє хропіння. Жінка і дівчинка йшли помалу, роздивляючись довкола, тому що Дитя не могло відірвати очей від нових краєвидів і незліченних вузьких покручених вуличок.

Раптом Дитя зупинилось:

— ...Це чути спів?! — пробурмотіло здивовано.

— Хтось співає Пісню Єдину, — шепнула урочисто Чарівниця. — Можемо підійти ближче, послухати. Поки що я не відчуваю, щоб нам загрожувала якась небезпека.

В одному з невеличких будиночків у кінці вулички, за яким знову тягнулися порожні поля й Ріка, блимав тьмянний вогник. Чарівниця і Дитя прокралися попід вікна. Ось Дитя розгледіло крізь маленьку закіптюжену шибку невеличку, але чисту світлицю, а в ній бабусю, що сиділа біля вогню, який слабо жеврів у печі. Біля бабусі сиділо троє чоловіків й одна жінка й слухали її Пісню:

...а Святий Камінь чекає й чекає,
поки Єдиний, поки Єдина надійде,
тоді Велике Королівство воскресне,
минуться всі його біди.

І сім разів промине сто років,
і настане свята година
оживе Королівство Велике.
Пам'ятай про це терпеливо...

Бабуся замовкла і заплющила очі. Слухачі усміхались одне до одного, замислено киваючи головами. Один з них підвівся, і потягуючись, підійшов до вікна. Чарівниця і Дитя присіли, а потім тихцем рушили далі, у глибину темних широких і порожніх полів, звідки долинав лункий, нахабно-вільний спів стрімкої Ріки.

— Що таке Пісня Єдина? — спитало Дитя, хутко чимчикуючи.

— Колись ти про це довідаєшся, зараз ще не час, — кинула Чарівниця. — Можу тільки сказати, що у Пісні Єдиній сила-силенна куплетів. Є римовані, як цей, що ми чули. Є неримовані або ж подібні на лицарські балади. Але йдеться у них про те ж саме, і все це — Пісня Єдина. Людям, які її співають, загрожує смертна кара. І багато мешканців цієї сумної країни вже покладали за пісню голови. Проте, як бачиш, не скорилися страху...

— А Святий Камінь? Що таке Святий Камінь?

— Кожна країна, кожен народ, кожна держава мають свої святі або чудотворні місця. Мусять їх мати. Нещасні ті, що таких місць не мають чи ніколи не мали. У Великому Королівстві було їх багато, деякі — приховані — збереглись, деякі — ні, бо їх знищили Загарбники. Найважливіше з таких місць — Святий Камінь. Однак не слід згадувати про нього вголос, бо Загарбники багато би дали за те, щоб знайти його і знищити. Хоча саме Він незнищений, бо його святість — істинна. Ти повинна знати, що на Святому Камені завжди ставав кожен новий спадкоємець престолу, який мав перебрати владу після батька. Той, хто не був гідний влади, не міг на ньому встояти. Камінь скидав його або цей нещасливець не барився і сам тікав, бо знав, що інакше Камінь його вб'є. Тоді на камінь ставав другий королівський син. І завжди хтось із них переможно проходив це випробування. Що би там не казати, це Він, Святий Камінь, і лише Він вирішував, хто буде наступним володарем, а проти його волі ніхто ніколи не йшов.

— А він і досі є? Святий Камінь? Хоча вже немає королів, а є тільки Загарбники? — спитало Дитя.

— Так. І уяви собі, що колись всі мешканці Великого Королівства знали, де Святий Камінь, але ніколи жоден з них не викрив цього місця Загарбникам навіть на тортурах. Воліли померти. І тому Святий Камінь, хоча й минуло понад сімсот років, зберігся. Сьогодні про те, де його шукати, знає тільки п'ятеро людей.

— І ти також знаєш? — спитало Дитя з мимовільною пошаною.

— Ходімо хутчіше, бо в нас мало часу, — мовила ухильно Чарівниця, вдаючи, що не почула. — Якщо ми спізнимось, то не тільки нас підстерігає біда.

Мандрівниці виходили з Містечка вже у вранішньому світлі, в якому розлита була передвесняна імла. І лише опівдні добралися до узбіччя другої гори — великої та порослої лісами, і Чарівниця дозволила Малій перепочити. Адже тепер вони були у цілковитій безпеці.

— Чому Загарбники не почуваються у Лісі так вільно, як ми? — спитало Дитя, зручно влігшись на м'якенький мох. — Завжди, коли ми тікаємо, досить тільки сховатися у Лісі, і вже нам нічого не загрожувє.

— Жоден Загарбник не почувається впевнено у підкореній країні. І саме тому вони вбивають її мешканців. Зі страху. А Ліси видаються їм

особливо страшними, навіть лиховісними. Вони кажуть, що у наших Лісах є привиди, — усміхнулася Чарівниця.

— А вони справді є?

— Не для тебе і не для мене, — відповіла Опікунка, і її вуста розтягнулися в іронічну посмішку. — Хто прочитав Велику Книгу, ту, яку ти носиш у своїй пам'яті, не має боятись лісових примар. Ти добре пам'ятаєш розділ «Як належить поводитись зі стригами^[1] та упирями?»

— Так, — спокійно відповіло Дитя. — Він, до речі, дуже короткий. Просто стриги нічого лихого не чинять, але це стосується лише тих, хто їх не боїться і шанує те, що вони не схожі на інших. Натомість їх розважає чийсь страх, і тоді вони стають справді зловісні, нехай тільки для забави. А так вони зовсім не страшні. Упирів же найкраще уникати, залишити їх в спокої і ніколи не викликати з Підземного Царства, хіба що справді мусиш так вчинити. Упирі самі не зачеплять і не люблять залишати своєї прихованої від людських очей домівки.

— Про що, на щастя, не знають Загарбники, — саркастично докинула Чарівниця. — Тому й не наважуються заглиблюватись у лісову гущу, хоча й мають таку могутню зброю. А якщо й наважуються, то лише тоді, коли збирають величезну лицарську дружину.

Коли Чарівниця завершила свою оповідь, серед лісової тиші, що огортала мандрівниць, пролунало довге, проникливе, хоча й негучне хихотіння, що тремтіло і тремтіло у повітрі, як дзижчання бджолиного рою, — і врешті зненацька затихло.

— Я щойно їх бачила, — озвалось Дитя вдоволено. — Вони слухали нашу розмову, і вона їм, здається, подобалась. Це стриги, бо вони були сіро-зелені. Не упирі...

— Упирі з'являються рідко, — докинула Чарівниця. — Що ж, рушаймо далі.

Між другою і третьою порослими лісом горами не було вже жодного Села чи Містечка. Чарівниця і Дитя добралися тепер до диких земель Великого Королівства, де ніхто ніколи не жив. Краєвиди змінились. Не було вже широких полів, не було садів. Не було доріг чи стежок. Час до часу шлях перегороджували велетенські, повалені вітром і часом дерева. Інколи треба було далеко обходити — коли десь ген з височини, з гірських вершин, дзюрчав тоненький струмочок, що

однак хутко перетворювався на бурхливий водоспад. Під ногами мандрівниць несподівано розверзалися глибокі провалля, які також треба було оминати, а це подовжувало дорогу до мети. Мешканцям Сіл і Міст, не згадуючи вже про Загарбників, місцевість ця видалася би дикою і понурою, але Дитя помічало в ній лише красу — красу незалежної вільної природи. Така вона була і така має залишитись, бо ж люди — не великі умільці перетворювати Матір-Природу.

Ось Жінка і Дитя з великими зусиллями спинаються на третю й останню гору. Це вже не лагідний, порослий лісами пагорб. На перший погляд — осамотіле й неприступне королівство велетенських брил. Височенні дерева, переважно хвойні, росли лишень на вузьких клаптях землі, яким вдалося зачепитись серед гострих високих скель і величезних круглястих каменюк. Проте — собі на радість — Дитя побачило Життя: вільна зграйка диких кіз, від яких аж струменіли весняні радощі, легко спиналася найкрутішими каменями все вище й вище. З-під їхніх копитець злітали камінчики, вдарялись об скелі й падали ген глибоко, десь додолу, і лише луна ще довго несла музику цієї кам'яної лавини.

— Там хтось є, — мовило раптом Дитя, дивлячись догори.

— Чекає на нас, — відповіла спокійно Чарівниця, хоча й з певним, ледве вловимим зворушенням.

Серед велетенських брил, біля підніжжя найвищої скелі, що сягала своєю верхівкою мало не до неба, стояла Жінка. Вона була вдягнена так само, як Чарівниця, у непримітний жебрацький бурий плащ. І так, як Чарівниця, — з наближенням мандрівниць до неї — Жінка видавалась Малій то бабусею, то стрункою зграбною жінкою у розквіті сил. Її очі, сірі й холодні, незмигтно дивилися на подорожніх, що підходили ближче.

— Ось і ви, — озвалась вона спокійно. — Я вже почала було хвилюватися, хоча й не відчувала нічого *дуже* поганого.

— О так, наші пригоди не належали до найстрашніших, — усміхнулася Чарівниця. — Власне, нам навіть все вдалося. Тільки двічі випускали чари, щоб захистити себе.

— Себто в тебе в запасі залишилася ще одна спроба на захист? — спитала Жінка.

— Так, Сестро. Можу тобі її пожертвувати. Твоя місія зараз важливіша за мою. А моя завершилася.

— Дякую, збережи для себе. Я би хотіла ще з тобою зустрітись, сама добре знаєш коли, — відповіла Жінка. Кажучи це, вона не зводила з Дитяти важкого незмигнутого погляду.

— Отож ось *Дівчинка*, — сказала за мить серйозно. — Гадаєш, це справді *вона*? Хоча й дівчинка?

— Так, — кивнула головою Чарівниця. — І скажу, що навіть більше, ніж можна було би сподіватися. У кожному разі, я вже нічого більше не могла би її навчити. Тепер твоя черга, Сестро. Чи мені можна вже піти, чи я ще тобі потрібна?

— Можеш іти своєю дорогою, аби тільки ти повернулася у слухний Час, — відповіла Жінка і простягнула руку до Дівчинки. Ця рука, так само як рука Опікунки, також була велика й тепла. Дівчинка, вагаючись, поглядала то на одну, то на другу Сестру.

— Я маю від тебе піти? — спитала врешті в Першій Чарівниці.

— Так. Ми маємо розпрощатися... Дівчинко...

Дівчинка без жодного слова кивнула голівкою, і, не оглядаючись, рушила за новою Опікункою. Перша Чарівниця подумала, з рідкісним для неї смутком, що її вихованка жодного разу не оглянулася. Коли Дівчинка вже остаточно зникла з її очей, Чарівниця, що так і стояла на стежці, прошепотіла, ніби переконуючи сама себе:

— Ну що ж, я мала також навчити її бути незворушною...

Тим часом Дівчинка простувала за новою Опікункою, легко перескакуючи з каменя на камінь. Дорога поволі повела їх додолу. Дівчинка подумала, що, мабуть, вони знову спускаються у долини. Коли дикі Високі Гори вже залишились у них за спиною і місцевість стала приязніша для людського ока, Дівчинка вперше спитала:

— Ти також Чарівниця, так?

— Так, — відповіла їй нова Опікунка.

— А я?

— Ти? Ти тепер Дівчинка. Тобі сповнилось сім років і повернуло на восьмий. Сьогодні твій день народження. Ти народилась — о диво — на саме свято Закопування Зброї. Щоправда, сьогодні вже ніхто його не святкує, всі тільки проклинають...

— А як мене звати?

— Тебе ще ніяк не звати. Тобі ще треба почекати.

— Ніяк не звати чи ти просто не хочеш мені сказати, яке маю ім'я? — наполегливо спитала Дівчинка.

— Може, якось звати, а може, й ні. Не відомо, чи ти заслужила на ім'я, — відповіла ухильно Друга Чарівниця.

— Чи я ще колись побачу ту Чарівницю, твою Сестру?

— Можливо. Якщо і тобі, і їй трохи поталанить. Якщо вона уникне вогнища і добереться до нас у слухний Час, і якщо сповняться Чари. Більше нічого не можу тобі сказати. І ти не маєш аж стільки розмовляти, — наче мимохідь додала Друга Чарівниця, а Дівчинка зрозуміла: її нова Опікунка не хоче відповідати, хоча, ймовірно, знає відповіді.

Отак-то Дівчинка, якій виповнилось сім років, знайшла нову Опікунку. Вперше відчула також, що таке туга розлуки, але не виявила її, бо ж ніхто ніколи не вчив її виявляти свої почуття. Радше навпаки. Отож вона швидко й успішно притлумила у собі тихий смуток від того, що розпрощалася з Першою Чарівницею, з якою пробула так довго. І навіть не подала знаку своїй першій Опікунці, як ця розлука її засмутила.

Розділ 5

Дівчинка і Друга Чарівниця подолали довгий шлях, перш ніж зупинилися на узбіччі однієї гори, на якій ріс молодий Ліс. Це був Ліс, якого Дівчинка ще не знала, це була інша, ніж досі, частина давнього Великого Королівства.

— Там знову починаються людські оселі, — мовила Чарівниця, вказуючи рукою на розлогу долину. — Але поки що залишимося тут, у Лісі. Так безпечніше. Я знаю одну глибоку й суху печеру, у ній ми поки що замешкаємо.

Невдовзі, просуваючись увесь час узбіччям гори, густо порослим лісом, мандрівниці побачили могутню скелю. Вхід до печери ховався у густих колючих кущах, тож без допомоги Чарівниці Дівчинка його би не помітила. Печера і справді була суха, зручна, долівку її всипано м'яким жовтим піском. А за мить — як тільки Чарівниця заходила поратись у печері — в одній із заглибин з'явилися дві широкі постелі з сухого листя, вкриті чистим лляним покривалом; чималий овальний камінь замінив стіл, а теплі племінці невеличкого вогнища освітлювали печеру золотавим світлом.

— Тут нам буде добре, — позіхнула Чарівниця, стомлено потягуючись. — Тепер можемо спокійно перепочити і навіть виспатись після цієї довгої і виснажливої дороги з Високих Гір. Напевно, ти втомилась, моя мала...

Дівчинка широко позіхнула і відчула, що їй неймовірно хочеться спати. Вона заснула майже відразу, втискаючись у легке лляне полотно, під яким шелестіло, заколисуючи її, сухе листя.

З обличчя Чарівниці сонну млявість відразу як рукою зняло. Вона присіла над ложем Дівчинки і почала уважно її роздивлятися.

— Гм... горіхова мазь приховує риси, але цього вже не досить. Бо ж вона вже не Дитя, а Дівчинка, і її обличчя стає все виразнішим, — мурмотіла про себе Чарівниця. — Надто багато у цьому личку розуму й гордості. Їй треба ходити серед людей з опущеною головою і часом не піднімати очей, щоб ніхто не бачив цього гордовитого погляду. Це волосся... щось потім з ним треба буде зробити, ще не знаю що. Хоча би весь час ховати його під відлогою... Торкнімось твоєї голівки і

перевіримо, чи справді вона, як казала моя Сестра, вміщає вдвічі більше, ніж можна було сподіватися...

Ніжними, але сильними пальцями Чарівниця обхопила голівку Дівчинки, що спокійно спала, і на якусь хвилю завмерла, ніби душа її витала десь-інде. За мить прошепотіла:

— Голівка у тебе вразлива і містка, моя маленька, дуже багато можна у неї вкласти — навіть без твого відома. Бачу тут також ще щось... невеличка випуклість, що приховує не знати що... У тебе великі й незвичайні можливості. Хтозна, може, справді послали тебе добрі Боги, хоча ти лише Дівчинка. Аби тільки ніяких несподіванок не було від цієї дивної невеличкої випуклості на потилиці...

Дівчинка прокинулася із глибокого сну, зі смаком з'їла трохи хліба із сушеним м'ясом і запила джерельною водою.

— Що будемо робити? — спитала по-діловому своєї Опікунки, сівши — сита й бадьора — на великому камені біля входу до печери.

Весна підкоряла землю все швидше, з усім своїм нестримним завзяттям. Промені призахідного сонця все ще були теплі, а сніг уже всюди розтанув. Однак молоденькі зелені галузки дерев і кущів згортали назад крихітні листочки в очікуванні холодної ще ночі, що западала на землю.

— Будеш далі вчитися. Ти ще небагато вмієш, — відповіла Чарівниця.

— Я знаю напам'ять усю Велику Книгу, — обурилась Дівчинка. — Можна було би навіть сказати, що тепер я — ця Книга!

— Велика Книга — це лише початок твого навчання.

— А звідки взялася Велика Книга? — зацікавилася Дівчинка.

— Я не відаю цього напевно — все про Книгу знають Перші Чарівниці. Моя Сестра, на жаль, — остання з них. — Обличчя Чарівниці на мить спохмурніло, але вона відразу продовжила: — Однак гадаю, що Велика Книга виникла так само, як Менша Книга, яку переписували Другі Чарівниці. Вони почали її переписувати давно — півтори тисячі років тому. За часів короля Люїля XIII і пізніших королів з цієї династії то були основні книги, за якими навчались обдаровані дівчатка в Магічній Академії. З плином часу наше знання розвивалося і вдосконалювалося, і тоді до них дописували нові розділи або ж переписували старі, куди додавалося все найновіше.

— Виходить, ці Книги не мають кінця? — здивувалася Дівчинка.

— Не *мали би* кінця, — поправила Чарівниця. — Коли прийшли Загарбники, Магічну Академію знищили, а Чарівниць, які не змогли втекти, спалили на вогнищі...

...очі нової Опікунки застигли і Дівчинка подумала, що та воскрешає у пам'яті страхітливую долю своїх Сестер. Однак Чарівниця не воскрешала її, а *бачила*. Ще раз перед її очима палахкотіли багаття, вона знову бачила прив'язаних до високих жердин своїх Сестер і перші язики полум'я, що лизали їм підшви. Бачила, бо сховалась у натовпі. А потім утекла у Високі Гори. І було це рівно сімсот шістдесят п'ять років тому.

— ...ні, ні, — відповіла мимоволі думкам Дівчинки. — Це все в мене перед очима стоїть.

— Ти прочитала мої думки? — поцікавилася Дівчинка.

— Так, — мимохідь відповіла Опікунка. — І пам'ятай про те, що Загарбники і досі спалюють на вогнищах кожну жінку, яку підозрюють у чарах. Рідко, справді дуже рідко, раз на сто або більше років, це *справжні* Чарівниці, бо залишилось їх лише декілька і вони добре переховуються. Найчастіше жертвами стають безневинні бідолашні жінки й дівчата, що не знають нічого про магію і не вміють чарувати. Лише кільком нашим Сестрам вдалося тоді у День Біди втекти, прихопивши вцілілі Магічні Книги, у Високі Гори. Книги переходили потім із рук в руки, і вдалося зберегти лише дві: Велику Книгу і Меншу Книгу. Мені належить Менша Книга.

— То нам також доведеться її спалити, коли я вже знатиму її?

— Так, моя маленька, — сумно мовила Чарівниця. — Мені також шкода. Її так довго писали, і цінність того не передати словами. Вже стільки років мені вдавалося її ховати... Але краще, щоб ти сховала її у своїй пам'яті, аніж вона мала би потрапити у руки ворогів, і хтозна, як вони би нею скористалися.

— Покажи хутчій цю Книгу! — попросила зацікавлена Дівчинка. Вона досі пам'ятала прегарні довгі вечори з Великою Книгою і сподівалася, що Менша Книга також буде цікава, а то й цікавіша.

Чарівниця всміхнулася і зникла на мить у печері. За мить повернулася з пошарпаною Книгою, оправленою у м'яку чорну шкіряну палітурку. Дівчинка шанобливо взяла її з рук своєї Опікунки і взялася гортати пожовклі ламкі сторінки. Книга була значно тонша за попередню і мала лише три розділи. Перший називався «Як читати

думки», другий — «Як читати по Зорях», третій і останній — «Продовження історії Великого Королівства».

— З чого почнемо? — спитала спокійно Чарівниця.

— Ох, почнімо із Зірок! — вигукнула Дівчинка з радісною цікавістю. — Відколи себе пам'ятаю, їхнє сяйво наповнювало мене дивним неспокоєм. Так ніби я передчувала, що колись зможу збагнути їхню мову! Отож почнімо з них, бо гадаю, що мистецтво читання думок доволі легке і ми швидко з ним упораємось...

Чарівниця розсміялася — добродушно й ледь глузливо. «Справді, — подумала про себе, — ця дитина була би дуже кумедна, якби не була саме *тією* дитиною».

— Гаразд, — промовила вголос, а її вузькі вуста усміхнулися. — Але можеш бути певна, що ані перше, ані друге нелегко. І не сподівайся від Зірок надто багато. Наше мистецтво не полягає у тому, що ми собі вільно розмовляємо із Зорями, як оце я з тобою. Доклавши багатьох зусиль, здобувши складні й глибокі знання, ми можемо з розташування Зірок розпізнавати їхні дуже мінливі провіщення про наше майбутнє, ближче і далече.

— ...і що, це все? — прошепотіла Дівчинка розчаровано. — Але ж це зовсім мало! Трошечки! Я би хотіла *розмовляти* із Зорями!

— Не будь вперта і зарозуміла, — скартала її Друга Чарівниця. — Зорі — не для розмов, а щонайбільше для того, щоб захоплюватись їхнім блиском і оцінювати те, що віщує нам їхнє розташування.

— Якщо я можу розмовляти з дубом, із птахом, з мишкою, то чому я не могла би розмовляти із Зорями? — тупнула ногою Дівчинка.

Чарівниця докірливо похитала головою:

— Твоя перша Опікунка, моя Сестра, казала, що ти здібна, причому вдвічі більше, ніж можна було сподіватися, але не згадувала, що ти зухвала й затята. Це недобрі риси характеру. Ну, але твій характер, це, на щастя, — не моє завдання. Добре, якщо хочеш почати із Зірок, то розгорни Книгу на другому розділі.

— Поглянь... — шепнула у захваті Дівчинка. — Ген там, на краю темно-синього неба, якраз сходить перша Зоря. Починаймо...

Відтоді майже кожну хвилину, що не була призначена на їжу, сон і прогулянки в Лісі, Дівчинка читала сторінки другого розділу Меншої Книги. Там було безліч химерних малюнків, математично-магічних прикладів і складних назв. Вона замріяно вдивлялась у всіяне зорями

небо, а потім роздратовано поверталась до читання, докладаючи всіх зусиль, щоб увібрати в себе складне і мало ким ціноване знання. Хоча вона й відчувала нетерплячку, всі приклади, навіть найважчі, засвоювала легко, назви ж запам'ятовувала заввиগ্রашки. За кільканадцять днів посиленого навчання, ще з певними сумнівами, але вже могла показати й назвати на синьому небі сузір'я зірок і окремі великі Зорі. Надзвичайно цікавили її вони — величезні самотні Зорі, що пульсували могутнім світлом. Уночі Дівчинка часто дуже довго вдивлялася у них з великою напругою.

* * *

Минуло майже три місяці, коли вперше, спостерігаючи за взаємним розташуванням Зірок, за відстанями між ними, за силою їх сяйва і частотою миготіння, Дівчинка прочитала перше зоряне послання:

— ...доки Зорі будуть розташовані ось так, як зараз, ми будемо у нашій печері в цілковитій безпеці. Але якщо та велика самотня Зірка пересунеться ближче до скупчення тих п'ятьох менших, ймовірно, нам загрожуватиме якась небезпека. Однак вона не буде надто велика. Ми маємо впоратися з нею без особливих зусиль.

— Добре, — похвалила її Чарівниця. — Тепер щоночі будеш вправлятися й читати послання зірок. А ще зверни увагу на оце сузір'я з восьми Зірок з лівого боку небосхилу. Їхнє розташування гарантує, що небезпека, про яку річ, не прийде надто швидко.

Дівчинка нетерпляче кивнула головою.

— А тепер іди спати. Останнім часом ти надто довго просиджуєш уночі перед печерою. Літо, щоправда, вже незабаром, але ночі ще холодні, — зауважила їй Чарівниця, та вихованка непокірно відповіла:

— Я ще трошки залишусь. І не заважай мені.

Відтоді кожної безхмарної ночі, попри докори Опікунки, Дівчинка сиділа на великому камені перед печерою, закутавшись у свій грубий бурий плащ, який випадало носити маленькій жебрачці, і вдивлялася у Зорі. Якби Чарівниця її зараз бачила — а вона спокійно спала у глибині печери — вираз обличчя вихованки змусив би її замислитись. Здавалося, що Дівчинка не бачить нічого довкола себе, окрім Зірок. А особливо однієї з них. Це була самотня велетенська зоря. Видавалося, що між нею і Дівчинкою зав'язалася невидима нитка порозуміння. На темно-синьому небозводі вона виглядала, як велика самітниця, що

подорожує своєю орбітою через безмежний Космос, — і відбивалася двома сріблястими цяточками у широко розплющених сіро-блакитних очах Дівчинки. І всі три цятки — одна на небі, і дві, віддзеркалені в очах, — пульсували в одному ритмі. За наступні кільканадцять днів і ночей велика самотня Зоря перемістилася до маленького скупчення п'яти зірок. Дівчинка поклікала Чарівницю, що спала в печері:

— Оникрс каже, що небезпека прийде завтра, але нам не треба від неї тікати. Нам досить сховатися у нашій печері, а тобі — трішечки вдатися до чарів, — шепнула вона Опікунці, вказуючи на срібну самітницю.

— Яка Оникрс? — спитала недовірливо Чарівниця. — Якщо ти маєш на увазі оту велику Зорю, то ти добре знаєш із Меншої Книги, що вона зветься Архедип...

— Архедип — це назва, яку їй дали люди, астрономи і ви, Чарівниці, — нетерпляче шепнула Дівчинка. — Це так, ніби чужого пса називати Дунай, хоча насправді його звати Джура, і він добре це знає. Тільки ти цього не знаєш — ну бо звідки? — і вигадала йому нове ім'я. Насправді її звати Оникрс, і всім в Космосі це відомо.

Чарівниця уважно подивилася на свою вихованку. Та сиділа непорушно і не зводила очей з темно-синього неба. Здавалося навіть, що вона вся перетворилася на Слух, Зір, Зосередженість й Увагу.

— Хто тобі сказав, що насправді ця Зоря зветься Оникрс? — повільно спитала Чарівниця.

— Та ж вона сама, — нетерпляче відповіла Дівчинка, ніби не розуміючи, що тут може бути незрозумілого. — Якщо хочеш знати, ця зірка — сонце для трьох планет. Дві з них великі й цілком зручні, але незалюднені. Життя на них немає. Зате третя напрочуд маленька і, уяви собі, що саме на ній розвинулося життя, на жаль, у жахливій як на тамтешні умови формі: там живуть самі лише велетні! Їх стає все більше й більше, і невдовзі їм не вистачатиме місця. А тягар їхніх тіл взагалі стане загрозливим для існування планети! Вона зійде зі своєї орбіти і помчить у глибини Космосу. А тоді на велетнів чекає смерть....

— Моя маленька... — почала Чарівниця докірливо, але відразу урвала, бачачи серйозність і зосередженість Дівчинки.

— Ми вже доволі довго розмовляємо із зорею про те, які є шанси врятувати велетнів, — гарячково говорила вихованка. — І ти тільки

уяви собі: така можливість є. Отож якщо ми обидві будемо напружено думати про одне й те ж, то хвилі наших думок через Оникрс дійдуть до велетнів! Оникрс обіцяє, що допоможе нам у цьому, прийме від нас хвилі наших думок і відіб'є їх з усією силою до схованої за нею планети. Велетні не знають, що майже в зоні досяжності їхніх летючих кораблів є аж дві великі планети, на яких можна жити і які цілком відповідають їхнім потребам. Їм тільки треба буде трохи вдосконалити летючість, щоб кораблі могли полетіти далі, — і вони зможуть переселитись на ті планети, і позбавити тягаря власну планету, якій загрожує загибель!..

Чарівниця уважно придивлялася до своєї вихованки, а її чоло прорізала повздовжня зморшка. За мить вона поклала на чоло Дівчинки свою велику теплу долоню.

— Цікаво... — прошепотіла сама до себе. — Вона не бреше. Отож все-таки, всупереч нашому навчанню, здійснила одну зі своїх мрій. Вона вміє розмовляти із Зорями, розуміє самотність, геть незрозумілу для людей мову Зірок... Дивна ця дитина, справді... Коли мені тобі допомогти? — запитала вголос.

— Оникрс сама це скаже, — відповіла Дівчинка, не спускаючи очей з неба. — Не кожна ніч в цьому допоможе, але невдовзі надійде найсприятливіша з ночей, коли не тільки Оникрс перебуватиме ближче до нас, але й ті три планети, і саме Планета Велетнів — також будуть ідеально розташовані, щоб сприймати і відбивати наші думки.

— А чому Оникрс не перекаже велетням, як їм рятуватися? — спитала недовірливо Чарівниця.

— Та ти справді нічого не розумієш! — обурилася її вихованка. — Велетні не знають мови Зірок, отож думки світил не можуть до них дійти. Вона намагається, але нічого не вдається. Натомість думки інших живих створінь, що живуть у космосі, скажімо, наші, Велетні зрозуміють. Вони блискавично промчать через Космос, як коротка хвиля, дійдуть до Оникрс, що відіб'є їх від свого диска, вони полетять далі, ще й примноживши свої сили.

— Добре, коли прийде час, я допоможу тобі, — сказала поважно Чарівниця. — А тепер поміркуймо про безпеку, що загрожує нам уже завтра.

— Вона зовсім мала, невеличка, — легковажно відповіла Дівчинка. — Тож нащо над нею думати? Почекаймо.

— Але що це буде? Яка саме небезпека?

— Зірка цього не знає. Ти забагато від неї вимагаєш. Із наших людських справ вона розуміє тільки найзагальніші, та й то не всі. Зараз можемо йти спати, а завтра з'ясуємо, що нам загрожує.

Удосвіта, ще до того, як сонячні промені потрапили всередину печери через вузьку щілину у її склепінні, обох розбудило люте пронизливе валування собак. За мить до нього додалися спершу поодинокі, а потім численні й все гучніші людські голоси.

— Зараз буде облава, — озвалась Чарівниця, прислухаючись.

— Облава? Це як?

— Це цілком новий звичай, який принесли зі собою Загарбники, — пояснила Чарівниця. — Він називається «полювання». Ми у Великому Королівстві шанували життя кожного лісового звіряти. Зате Загарбники полюють на звірів лише тому, що їм приємно вбивати. Не з голоду, а задля розваги. Небезпека, про яку казала твоя Оникрс, це не Загарбники, бо їм було би важко потрапити до нашої печери, а пси. Пси нас винюхають. Доведеться вдаватись до чарів...

І Чарівниця вибігла з печери, вхопивши Дівчинку за руку:

— Бачиш оту шишку на землі метрів за двадцять від входу до нашої печери?

— Бачу, — відповіла Дівчинка.

— Перетвори її на лисеня і накажи йому побігти отуди праворуч, між дерева, оминаючи вхід до нашої печери, розумієш? І скажи йому, що Чарівниця ручається за його життя. Пси побіжать за ним і загублять наш слід. Так що працюй, а я йду до печери, маю там ще дещо зробити...

Дівчинка взялась магічно рухати обома руками і щось тихенько шепотіла — і за мить з місця, де щойно на моху спокійно лежала велика суха шишка, зірвалося невеличке руденьке лисеня. Воно помчало, розмахуючи довгим пухнастим хвостом праворуч, а потім униз. Незабаром собачий дзявкіт змінив напрямом, тепер його було чути набагато нижче. Пси подались за лисячим слідом.

Тим часом Чарівниця у печері підійшла до вогнища. Спершу воно ледве жевріло, але зненацька його тоненькі язички жваво вистрелили до самого склепіння.

— Тепер покличемо лісових стриг. Очевидно, *цей* Ліс не лякає наших ворогів... — пробурмотіла Чарівниця до вихованки, що

повернулася, і схилилась над багаттям так низько, як тільки можна було, й прошепотіла кілька слів, схрестивши перед собою простягнуті руки.

Пломінці — Дівчинка явно це бачила — лизали їй пальці, але Чарівниця не відчувала болю, і на її руках не видно було жодних слідів опіків. У печері раптом стало похмуро й моторошно. Освітлені раніше теплим блиском вогню, що зненацька погас, скалисті стіни почорніли. З глибини печери почулося тихеньке глумливе хихотіння — здавалося, що цими звуками озвались кількадесят, а то й більше створінь. Можна було відчутися їхню присутність — холодну, зелено-сіру. Але годі було їх побачити.

— Ідіть до Лісу і чиніть те, що маєте чинити супроти одвічного ворога Лісу, Загарбника, — шепнула Чарівниця. У ту ж мить увага Дівчинки роздвоїлась. Її вуха ловили близькі звуки з надвору — гавкотіння собачої зграї віддалік і то радісні, то розлючені крики мисливців, що лунали все ближче. У той же час з глибини до виходу печери вийнув могутній крижаний вітер — з такою силою, аж Дівчинці здалося, що не тримайся вона за руку Чарівниці, впала би на землю. Тривало це частку секунди, і відразу потому пролунали панічні вигуки, тріск поламаних сполоханими людьми галузок і завивання нажаханих псів.

Чарівниця всміхнулася. Вогонь знову освітив житло теплими відблисками. Похмуру сувору печеру огорнуло рожеве світло, вона знову стала такою, як була, — домашньою, затишною. Скавуління псів і зойки мисливців віддалялись тепер усе швидше.

— Ну що ж, вони тепер ще довго сюди не поткнуться, — шепнула Чарівниця, і її вузькі уста глузливо посміхнулися. — Мабуть, думали, що у цьому Лісі немає привидів. Тепер вони думатимуть інакше, і тут справді будуть привиди. Либонь, наші стриги занехаяли свої обов'язки або Загарбники вирішили, що коли їх буде багато і вони вдеруться сюди з псами, то їм нічого не загрожуватиме.

Дівчинка вдоволено всілась біля вогнища. Дивилась на його теплі племінці й думала, що все-таки розмова із Зорями — річ набагато приємніша, ніж викликання стриг, не кажучи вже про упирів.

— Цікаво, однак, що Перша Чарівниця мене цього не навчила, — промовила вголос.

— Чого?

— Викликання стриг і упирів.

— І правильно. Ти маєш навчитись трохи чарувати, але не забагато. Ти не Чарівниця, і не йдеться про те, щоб ти нею стала. Залиш нам спілкування зі стригами й упирями. До того ж навіть ми викликаємо упирів дуже рідко і не надто це любимо. Часом нам самим доводиться спускатись у їхнє Підземне Царство, але так буває тільки тоді, коли ми з якихось причин втрачаємо свою чарівну силу і мусимо її повернути. Але годі вже, бо це справи не твої, а Чарівниць.

— А хто ж я тоді, якщо не Чарівниця? — спитала Дівчинка.

— Ще не настав час про це сказати, — відповіла їй Опікунка. — Крім того, ми ще не знаємо напевно, чи ти справді та, на яку ми покладаємо стільки сподівань...

Дівчинка стонула плечима і знову втупилась у полум'я. Досвід перебування під опікою Першої і Другої Чарівниць навчив її, що не треба наполягати, коли наполягає Чарівниця.

Розділ 6

Відлякавши Загарбників з допомогою стриг, Чарівниці з вихованкою доволі довго жилося спокійно. Були в Лісі самі зі створіннями, що там мешкали. А ще були Зорі... Щоночі Дівчинка вдивлялася в них, розмовляла з ними, а потім розповідала Чарівниці те, що довідалася.

— Як вони до тебе говорять? — цікавилась Чарівниця.

— Моргають, пульсують світлом, тремтять — така їхня мова. Я її розумію. На це пішло багато часу, спершу я не могла збагнути, що вони кажуть, хоча помічала, що Зорі пульсують у певному ритмі. І нарешті однієї ночі зрозуміла перше слово-сигнал. Бо Зорі не говорять так, як ми, поєднуючи літери в слова. Вони розмовляють сигналами, розумієш?

Чарівниця мусила визнати, що таки не розуміє.

— Оникрс саме попереджає нас, що вже за дві доби настане ніч, найкраща для пересилання новин на планету Велетнів, — вела далі Дівчинка. — А ще я розмовляла з кількома невеличкими зірочками — отими, що на лівому боці небозводу... бачиш їх? Вони розташовані так, немов утворюють хрест...

— І що вони тобі сказали?

— Розповіли мені про незвичайний досвід, який пережили мешканці планети Ящерів, дуже розумні, вони розумніші за нас, і настільки вдосконалили свою техніку, що можуть здійснювати космічні польоти навіть на дуже далекі планети. Уяви собі, що під час одного польоту вони приземлилися на невеличкій прегарній планеті — на їхню думку, цілком позбавленій життя. Тож вони не вагаючись провели там усілякі дослідження, збудували складні лабораторії, щоб вивчити хімічний склад ґрунту і рослинність. А якого неймовірного вони зазнали розчарування, коли невдовзі, на жаль, переконалися, що на тій планеті все-таки існує своя форма розумного життя. Це були рослинні мікроорганізми. Вони будували свою цивілізацію — таку мініатюрну, що Ящері не помітили їх і... все розтоптали. Несвідомо знищили також оригінальні споруди мешканців планети і повбивали мільйони з них, лише ступаючи по землі своїми могутніми лапами!

Коли врешті один із Ящерів виявив, що вони несамохіть знищили чудову розвинену мирну цивілізацію, між ними запанував смуток і жалоба. Добродушні за натурою створіння не могли собі вибачити нехай і ненавмисного акту насильства у Космосі. І донині, хоча минуло кількасот років, на Планеті Ящерів панує смуток і жалоба, бо ці могутні створіння, навіть якби дуже хотіли — а хочуть — неспроможні виправити те, що знищили. Надто вже крихітна була та цивілізація.

— Тепер собі думаю, з ким би я більше хотіла мати справу, — зітхнула Чарівниця, заслухана в оповідь вихованки. — З отакими добрими від природи Ящерами, що несвідомо знищили чиюсь цивілізацію, чи із Загарбниками і їхньою свідомою жорстокістю. І справді не знаю відповіді...

— Якщо хочеш знати, у Космосі є безліч випадків, подібних на історію Великого Королівства і Загарбників: наскільки я розумію, вони напали на Королівство і підкорили його, правда? — спитала Дівчинка, вдивляючись у небо, на якому миготіли золотаво-сріблясті Зорі. — Неподалік від Сонячної системи зорі Оникрс є три планети, яких ми звідси не можемо побачити. На двох із них розвинулися багаті, але дуже спокійні цивілізації істот з кремнію. Їм вдалося створити держави, що живуть у добробуті, вони досягли висот у науці, техніці, мистецтві, але їх ніколи не цікавили космічні польоти і не приваблювали інші планети. Цілком навпаки — вони одне про одного нічого не знали. На жаль, на третій планеті також мешкали кремнієві істоти, але такі, для яких єдиним сенсом були завоювання і життя чужим коштом. Мешканці цієї планети не дбали про свій розвиток, не займались як слід землеробством, не будували фабрик і цілковито занехаяли мистецтво і культуру — це все було їм геть ні до чого. Зате всі свої сили й таланти вони пустили на створення могутніх космічних військових кораблів. А коли вони були готові — напали на дві сусідні планети, підкорили їх собі і почали жити, користуючись здобутками сусідів. Тепер шукають, кого б їм ще загарбати, бо тих двох планет їм уже замало, вони все там понищили. На щастя, наша планета їх не цікавить, бо тут для них немає відповідних умов для життя. А то хто його знає: чи одного дня нам не впали би з неба на голову їхні кораблі...

— Ти ба, це тільки так здається, що небо таке щасливе і гарне у своїй синяві, блакиті, золоті й сріблі? — здивувалася Чарівниця. —

Отже, Космос такий самісінький, як і наша Земля? У ньому є краса й радість, а також смуток і гнів, ненависть і насильство, правда й фальш...

— Думаю, що інакше бути не може, — сказала зовсім подорослому Дівчинка. — Мені вже майже вісім років, і я прийшла до такої гадки, що радості у чистому вигляді не буває, вона має перемішуватись із смутком, так як близька сусідка правди — брехня, а любові — ненависть.

— Бідна Дівчинко, — прошепотіла зі співчуттям Чарівниця. — Ти зарано пізнала світове Зло. У тебе ніколи не було справжнього безжурного дитинства і сумніваюся, що тебе чекають радісні дівочі літа.

Дівчинка нічого не відповіла, а Чарівниця подумала, що це правда — її вихованка десь утричі переростає сподівання всіх Сестер Чарівниць, але як немає радості без смутку, а правди без брехні, так немає досконалості без вади.

— На щастя, у нас ще є П'ята Сестра, а вона на цьому знається, — шепнула Чарівниця сама до себе.

Коли минуло дві доби, про які згадувала Оникрс, Чарівниця з Дівчинкою всілися серед ночі на камені перед входом до печери і зосередили всі свої думки, всю увагу, ба, навіть все своє єство на Планеті Велетнів. Заплющили очі й з усіх сил послали в Космос до Оникрс думку, щоб Велетні вдосконалили свої летючі кораблі настільки, аби можна було долетіти до двох сусідніх планет і дізнатись, що там — прекрасні умови для життя. Їхні думки відлітали в Космос, а оскільки саме у цей час Космічний Шлях не був зайнятий жодними іншими сигналами — пучок космічних хвиль швидко ніс їх до Оникрс. Лише за кілька годин, коли темно-синє небо на сході почало рожевіти, готуючись до сходу Сонця, Оникрс, що поволі блідла, переказала: їхні думки якраз до неї дійшли, і тепер вона відбиває їх у напрямку Планети Велетнів.

— Завтра вночі... завтра вночі... — встигла ще сказати Оникрс своїм миготінням, блиманням і змінною пульсацією, перш ніж світло дня сховало її світло у глибині неба, що хутко ясніло. Наступної ночі велика космічна самітниця справді переказала Дівчинці, як і обіцяла, що їхні думки дійшли до Планети Велетнів, які не стали гаяти часу і думати, звідки такі думки взяли, а одразу почали перебудовувати

свої сонячні кораблі (які літали у Космосі за допомогою сонячної енергії, зі швидкістю сонячного світла). Дехто з Велетнів однак невдовзі почав казати, що ця прекрасна й рятівна для них ідея зродилася у їхніх власних головах. Бо ж хоча більшість розумних думок приходить до істот, що живуть у Космосі, від Зірок, вони одразу сприймають їх за свої власні. Часом лишень згадують про «натхнення» або стверджують, що ці думки «осінили їх уві сні».

— Велетні таки врятовані, а я зовсім не чекаю від них подяк. І Оникрс також, — сміялася Дівчинка.

Ось так у всяких приємних справах сплив для Дівчинки ще один рік, і Чарівниця одного дня спокійно заявила, що її вихованці сповнилося вісім років.

— Зорі відкрили тобі більшу частину своїх таємниць, — почала вона серйозно, але Дівчинка перебила її:

— Тільки маленьку частинку, вони зовсім не хочуть відкривати *все...*

— Так чи інакше, з Другим розділом Меншої Книги ми впоралися, а ти самостійно зробила значно більше, ніж те, про що в ньому йшлося. Отож цей рік присвятимо читанню думок...

— То я таки буду Чарівницею? — спитала нетерпляче Дівчинка.

— Ні.

— А ким же?

— У слухний час ти дізнаєшся.

— А ти не думаєш, що я могла би спитати у Зірок про моє майбутнє і про те, хто я насправді така?

— Не думаю. Навпаки, я певна, що зараз навіть Зорі цього не знають.

— Але якщо ти навчиш мене читати чужі думки, тоді я у твоїх думках прочитаю все, що захочу!

— Ой ти ж моя мудрагелько! По-перше, з очей *справжніх* Чарівниць ніхто не може нічого прочитати.

По-друге, ця думка схована дуже-дуже глибоко, а до того ж — це незавершена думка. Повір мені: зараз ще ані я, ані мої Сестри, ані Зорі не маємо певності щодо того, ким ти будеш. А мрій читати не можна.

— То я — тільки твоя мрія? — спитала напівдошкольно, напіввичікувально Дівчинка.

— Так. Ти Мрія. Ти Надія. І не тільки моя, — відповіла поважно Чарівниця.

— Якщо це залежить від мого навчання у вас, Чарівницю, то я думаю, що вчуся старанно! — вигукнула докірливо Дівчинка.

— Так, але у всьому є своя таємниця. Навіть у тому, що, як нам здається, знаємо досконало.

Відтоді кожна мить вони присвячували мистецтву читати думки. Дівчинка прочитала у першому розділі Меншої Книги, що для цього потрібно всю свою силу й волю зосередити на очах людини, думки якої хочеш прочитати. Очі Чарівниць для цього не найкращі, з них не можна прочитати хоча би щось, бо вони нерухомі. Чарівниця поволі й ретельно навчала вихованку, які цяточки зіниць про що кажуть, як зі зміною кольору райдужної оболонки, розширення і звуження кольорових цяточок змінюється зміст думок. Є також думки, які взагалі неможливо прочитати, бо вони дуже невизначені й миттєво зникають. А думки чіткі, емоційно забарвлені — гнівом, любов'ю, ревностями чи ненавистю — прочитати неймовірно легко.

— Та ж не йдеться про те, щоб прочитувати *всі* чужі думки, — наголошувала Чарівниця. — Нас цікавлять тільки найважливіші. Скажу тобі ще більше, але пам'ятай, що тебе це також стосується, бо так сказано в одвічних Правилах Магічних Законів: взагалі не можна читати чужих думок, бо це само по собі погано. Бо ти, чужинка, береш і вриваєшся, не питаючи, у чиєсь серце й розум, як непрошений гість. Натомість бувають ситуації, коли можна врятувати життя — своє власне або чиєсь, хто живе у давньому Великому Королівстві. Тоді й тільки тоді ти маєш право скористатися своїм даром. Не можна вдаватися до нього задля розваги, бо тоді його у тебе взагалі відберуть. А тепер для навчання будемо скликати до себе різних тварин, щоб ти, дивлячись їм в очі, могла дослідити можливості свого хисту.

Спершу Чарівниця чарами прикликала Лисеня. Як не дивно, це було саме те Лисеня, вичаруване з великої сухої шишки, яке відвело псів від входу в печеру.

— Прочитай в його очах, чи воно хоче залишитись Лисеням, чи воліє знову стати шишкою. Закони магії велять повернути його первісну подобу, але оскільки воно зробило нам величезну послугу, хай саме вибирає...

Дівчинка уважно зазирнула в очі звірятка, що, зовсім не перелякане, присіло біля її ніг.

— Ти тільки уяви собі, воно саме ще цього не знає, — мовила вона врешті, не відводячи погляду від примружених бурштинових зіниць. — Воно думає, що є миті, коли прекрасно бути шишкою і відпочивати донесхочу на м'якенькому моху. Проте не менш прекрасно бігати Лісом. Тоді, коли воно голодне, коли йому доводиться тікати від більших за себе хижаків, або коли мисливці вийшли на полювання, або коли селяни ставлять на нього капкани — воно мріє про те, щоб знову стати шишкою. Але не знає, чи якщо нею стане, то не засумує за безмежним Лісом і свободою. Воно дуже розгублене... — повідомила Дівчинка Чарівниці.

Чарівниця замислилася.

— Воно допомогло нам врятуватися, — вирішила вона врешті. — У моїх силах наділити його рідкісним даром перетворюватись на шишку тоді, коли воно цього захоче, а потім знову ставати Лисеням. Однак скажи йому, що у житті воно матиме право лише на три такі перетворення. Коли воно їх використає, то вже назавжди залишиться тим, ким у той час буде...

Дівчинка передала це все Лисеняті, що вдячно махнуло пухнастою трубою хвоста і ще раз заглянуло їй в очі.

— Лисеня дуже тобі дякує, Чарівнице. І каже, що якщо йому вдасться, то в миті небезпеки воно двічі перетвориться на шишку, а третю спробу збереже на пізню старість, коли вже не зможе швидко бігати Лісом. Тоді воно знову стане шишкою, чиє життя довше, бо з її зерняток колись може вирости гарне молоденьке дерево. Воно, Лисеня-шишка, буде тоді якоюсь його часточкою.

За мить рудий хвіст Лисеняти зник між дерев. Наступного дня Чарівниця чарами прикликала Орла з Високих Гір. Могутній і гордий птах спокійно опустився на камінь і взявся чистити пір'я. На поданий Чарівницею знак Орел милостиво, хоча й неохоче, дозволив Дівчинці заглянути у свої випуклі очі.

— Не люблю, коли мені щось наказують. Я сам собі володар, — прочитала Дівчинка його горду думку. — Шкода мені людей, що постійно прив'язані до землі і не можуть здійнятися догори — народжуються на землі і вмирають, живучи марно й по-рабськи. Вони ніколи не бувають вільні по-справжньому. Хоча, щоправда, я чув про

такі планети у Космосі, мешканці яких навчилися літати не за допомогою крил, а за допомогою машин...

— Скажи йому, що, живучи на землі, також можна бути вільним, і що, можливо, такі дні знову настануть і для мешканців давнього Великого Королівства, — промовила Чарівниця.

Дівчинка передала цю думку королівському птахові, що у відповідь знову впився у неї своїми випуклими очима.

— Він каже, що зичить нам цього, але знає: нас чекає ще багато бід, а наше майбутнє непевне. Каже, що читає це в хмарах, коли ширяє над ними. І ці хмари, важкі й чорні, ще довго висітимуть над Великим Королівством.

Коли гордий Цар птахів полетів, Чарівниця сиділа якусь мить, понуро замислившись, але враз відіграла від себе сумні думки і прикликала ще по черзі: мишей, сарн, маленьких барвистих пташок і навіть величезного Ведмедя, царя всякої лісової звірини.

Ведмідь нехотя переступав з лапи на лапу і заглядав маленькими бурими очицями в очі Дівчинці, яка раптом розсміялася:

— Він каже: «Дайте мені спокій, недобрі малі людиська, у мене досить власних клопотів, не хочу ще вашими займатися. Зима насувається, а я ще досі не знайшов підходящого безпечного барлога, в якому зможу проспати до весни. А мене вже на сон хилить і я натомився...»

— Скажи йому, що він може безпечно перезимувати у нашій печері. Ми не завдамо йому ніякої шкоди, якщо і він нам нічого злого не зробить. І ніколи не смійся з ведмедів, навіть якби вони і справді були смішні, бо царі лісів дуже цього не люблять, — звеліла Чарівниця. Дівчинка переказала Ведмедеві запрошення у печеру. Той і далі нервово переступав з лапи на лапу і Дівчинка знову прочитала його думки:

— ...він каже, що не хотів би прокинутися маленьким мишеням, і вимагає, щоб ми заручились словом честі Чарівниць, що не перетворимо його, коли він спатиме... Я вже дала йому слово честі від нас обох, хоча, повір, Чарівнице, мене дуже веселить думка про те, що він міг би раптом прокинутись маленьким мишеням!

Чарівниця суворо зиркнула на Дівчинку без сліду усмішки і дала Ведмедеві слово честі, а той, вдоволено сопучи, подався до печери. Коли її мешканки знову туди зайшли, Ведмідь уже голосно хропів на

постелі Дівчинки. Однак була вона досить широка, отож Дівчинка, все більше відчуваючи зимовий холод — притулялася відтоді до його густого теплого хутра — і засинала з відчуттям повної безпеки.

Зимові місяці — зазвичай такі монотонні, незатишні й меланхолійні — цим разом минали швидко, і коли одного ранку Ведмідь смачно позіхнув, витягуючись на повну довжину всім своїм важким тілом, сопучи і постогнуючи, Дівчинці здавалося, що він тільки вчора заснув. Однак те, що він прокинувся, свідчило: знову прийшла весна.

Ведмідь так само охоче розпрощався з Дівчинкою і Чарівницею, як і погодився перезимувати у печері. Пішов, не попрощавшись — вільний, дикий і незалежний — цар лісових звірів. Ночі стали тепліші, і Дівчинка знову могла довше розмовляти із Зорями. Коли на деревах з'явилися перші молоді бруньки, а сніг — чи радше його рештки — танув просто на очах, Чарівниця озвалася:

— Тобі сповнилося дев'ять років. Цей рік навчання присвятимо останньому розділу Меншої Книги.

— А потім? — спитала Дівчинка.

— Трохи перепочинеш.

— А після того?

— Побачимо...

Останній, третій, розділ Меншої Книги зовсім не був довгий, отож Дівчинка мала вдосталь часу і присвячувала його своїм улюбленим заняттям. Розмовляла з птахами, деревами та лісовими звірятами, ночами слухала мову Зірок і їхні напрочуд цікаві оповіді про долю планет — минулу, майбутню і ту, що є зараз. Перетворювала для розваги маленьких польових мишок на великих левів, які — перш ніж встигали на неї кинутися — знову ставали крихітними мишками; довідувалась з очей птахів, що прилітали звідти, де були людські оселі, як живеться людям у Селах і Містах. Жилось бідно. У давньому ситому Великому Королівстві панували голодні дні. Проте це не Загарбники голодували, а народ, підкорений ними. У багатьох домівках — щоправда, тишком-нишком і тільки впівголоса — співали Пісню Єдину. Пісню про Велике Королівство, горде і вільне, про його занепад і про його відродження. Однак жоден із птахів не міг повторити Дівчинці слова Пісні.

— Ти знаєш Пісню Єдину? — спитала Дівчинка Чарівниці.

— Усі її знають, — відповіла Опікунка. — Хоча ніхто не знає всіх її куплетів і слів. Бо їх не злічити. Але всі вони про одне й те саме: що надійде День Визволення.

— Заспівай мені одну з Пісень, — попросила Дівчинка.

— Ще не час, — мовила Чарівниця зі спокійною твердістю, а із твердістю Чарівниць нічого не вдієш. — Але знай: перші три-чотири куплети Пісні оповідають історію Великого Королівства, яку ти вже частково знаєш. У наступних ідеться про його занепад. Якщо з Великої Книги ти дізналась історію Королівства, то з Меншої Книги дізнаєшся, чому воно потрапило у неволю до Загарбників. А потім... ну що ж... Пісню Єдину почали співати, коли минуло перші сто років панування Загарбників, а з кожним новим роком з'являлися нові й нові рядки. Сьогодні вже здається, що ця пісня не має кінця, вона все змінюється і заново народжується...

— А хто її склав і хто далі складає?

— У таких пісень, *пророчих пісень*, ніколи не буває одного автора. Вони самі складаються: з шуму дерев, щебету птахів, завивання вітру, дзюркотання струмочків, пристрасного співу бурхливих річок чи гірських потічків. Деякі рядки Пісні сняться людям — вони після таких снів зненацька прокидаються і з подивом чують її — і повторюють своїми словами. І так — строфа за строфою — народжувалась Пісня Єдина і приходила до людей, поневолених Загарбниками. Спершу у ній співалося лише про історію величчя Королівства, щоб ніхто ніколи про це не забув. Коли додалися нові строфи, виявилось, що вони нагадують про страхітливий День Біди і про те, як згодом Велике Королівство швидко занепало — щоб кожне з наступних поколінь жило у серці ненависть до Загарбників. Ці слова у той час були конче потрібні, адже багато людей вирішило, що підкорившись Загарбникам і перейшовши до них на службу, вони житимуть краще, не в голоді, і нехай собі батіг свистить над спинами частіше. А потім, не знати звідки, почали з'являтися нові слова про свободу, яку можна здобути знову, нехай і за сотні років неволі. І лише тоді все більше людей почало співати Пісню Єдину, навіть під загрозою смертної кари. Часом її співають лише впівголоса, зовсім тихо, тихенько, але буває і так, що від цього співу дрижать тюремні мури, — вела Чарівниця замислено. Раптом перервала свою оповідь, замовкла, а за мить сказала своїм звичайним заклопотаним тоном: —

Чи так, чи сяк, а ще не час тобі вчити Пісню Єдину. Ти не встигла вивчити Меншу Книгу, а наш час помалу добігає до кінця...

— Що ти хочеш цим сказати? — спитала Дівчинка.

— А ти не помітила, що вже минуло шість років від того дня, як я забрала тебе від Першої Чарівниці? Ще кілька місяців тобі лишилося до тринадцяти років.

— І що тоді?

— Побачиш сама. Вчися бути терплячою, це тобі у житті знадобиться, — буркнула Чарівниця.

Розділ 7

За п'ять років перебування у печері з Другою Чарівницею її вихованка навчилася читати думки всіх живих істот. Їй довелося також опанувати Перші Закони, що керують цим мистецтвом. Перші Закони — це звід численних правил, які Чарівниці встановлювали впродовж століть. За цими правилами, скажімо, було заборонено читати думки задля власної вигоди або щоб когось скривдити. Дівчинку дратували ці обмеження, але вона мусила з ними миритися.

— У нашій прадавній Магічній Академії слід було дотримуватися всіх Споконвічних Законів, — зауважила Чарівниця, помітивши невдоволення на личку своєї вихованки. — Навіть найздібніших учениць, що намагались їх порушити всупереч нашій волі, позбавляли права навчатися в Академії, а Тринадцять Старших Сестер відбирали у них магічні обдарування назавжди. Бо ж замість допомагати, вони могли ними шкодити людям.

Поза тим Дівчинка цілий час вдосконалювала вміння, які вже здобула. З особливим зацікавленням виловлювала з шуму найвищих дерев, що росли неподалік, новини з найближчих Містечок і Сіл. Вони ніколи не були веселі й завжди одні й ті ж. Життя колишніх мешканців вільного Великого Королівства проминало у нужді та стражданнях. Ті, на кого впали підозри Загарбників, опинялися у в'язницях, і вже ніколи не поверталися до своїх домівок. Їхні згорьовані родини примирялися з цим доволі швидко, бо ж рятунку було чекати нізвідки. Тільки Пісня Єдина була промінцем надії та ще віра про повернення свободи, яку вона таїла в собі, — свята і незломна віра. Отож нічого дивного, що хоча тим, що співали Пісню, загрожували страшні покарання, завжди знаходився хтось, хто переказував її слова дітям, сусідам, друзям. І так вона передавалась із покоління в покоління.

— Я би так хотіла вивчити цю Пісню, — зітхала невгамовна Дівчинка. Але без допомоги і згоди Чарівниці зараз не могло нічого змінитися. Жоден птах чи дерево не хотіли переказувати їй цих таємничих омріяних слів.

«Ось нехай тільки я виросту, і тоді жодна, жоднісінька Чарівниця вже не матиме права мною верховодити! — гнівалась Дівчинка

подумки. — Я вже незабаром вмітиму стільки ж, як вони, а може, й більше, і тоді покажу, на що я здатна...»

Коли такі думки мінилися на її ясному личку, Чарівниця поглядала на неї скоса і занепокоєно хитала головою. Лише раз, коли думки Дівчинки були надто вже бунтівні й гнівні, Чарівниця, прочитавши їх, спокійно промовила:

— Ти ніколи не матимеш чарівних, магічних знань у всій їх повноті. Тих знань, які мали Тринадцять Старших Сестер. Я одна з них, одна з тих нечисленних, кому пощастило вціліти. Ми виховуємо тебе не для того, щоб ти стала Чарівницею, і за кілька років перестанемо тобою верховодити. Аби тільки тобі й усім така самотійність не вийшла боком...

Дівчинка знітилася. З Меншої Книги їй вже небагато залишилось вивчати — лише останній розділ, присвячений подальшій історії розвитку Великого Королівства.

У Великій Книзі ця історія завершувалась описом правління найвідомішого з двадцяти чотирьох володарів — Люіля XXIII. Це саме він вирішив покласти край невгамовному прагненню до завойовницьких воєн, які терзали Велике Королівство ще до його об'єднання. Це він наказав знищити всю зброю, що належала його підданам. Чого не можна було спалити чи порубати на шматки — те закопали в землю на віки-вічні. Мати-Земля прийняла в себе тисячі сріблястих мечів з оздобленими руків'ями. Сталь цих мечів така міцна, що будь-які спроби знищити її були марні. А кожен із цих мечів належав одному зі славних лицарських родів із багатотисячними традиціями. Дехто з лицарів плакав, прощаючись із своєю зброєю, хтось намагався приховати її від пильних очей королівських гвардійців, але більшість пристала на те, що Ідея Миру має бути вищою за принади війни.

Той день назвали Днем Закопування Зброї, і відтоді щороку його врочисто святкували як свідчення шляхетності короля Люіля XXIII. Люіль XXIII покинув цей світ після сімдесяти семи років правління, і — як годиться родові Люілів — це сталося лише від старості, а не від хвороби чи з ще з якоїсь причини. Після його смерті День Закопування Зброї, що припадав на сам початок весни, і далі був одним із найбільших і найвеселіших свят. Новий двадцять четвертий король, якого також звали Люіль, завжди був покровителем цього свята. За

легендою, Святий Камінь охоче прийняв його, благословивши тим самим на трон, але на одну-єдину мить зблиснув якимось понурим, зеленавим відблиском, що видалось всій юрбі людей — жерцям, лицарям, вченим і простолюдинам — понурим нагадуванням про Підземне Королівство Злої Смерті. Проте ця подія доволі швидко забулась.

Король Люїль XXIV, як всі з його роду, був ставним ясноволосим чоловіком. Згідно зі звичаєм, запровадженим Люїлем VIII, обираючи дружину, він не мав керуватися політичними міркуваннями і шукати її серед принцес із бездоганим походженням. Однак його вибір упав на дочку давнього лицарського роду — лицарського вже лишень за назвою, бо ж всі родові мечі давним-давно спочивали, закопані в землю.

Красуня Аватія, така ж ставна й світловолоса, як її чоловік, народила йому двох синів і дочку. Обидва сини ще не отримали справжнього імені, бо ж лише Святий Камінь міг вирішити, кому з них судилося пізніше носити ім'я Люїля, а кому — чоловічий варіант імені матері. Коли королівські сини доростали до повноліття, їх по черзі ставили (залежно від того, скільки їх було, а майже завжди кілька) на Святому Камені. Порослий мохом Святий Камінь або стояв непорушно на своєму постаменті у глибині Великого Храму (ніхто не пам'ятав, ані відколи він там лежав, ані також звідки взявся), або легенько тремтів. Тремтінням Камінь вказував, хто з королівських нащадків більше заслуговує на титул наступника трону, а також на ім'я Люїль з відповідним числом. Часом Святий Камінь грубо скидав кандидата на трон або мало не вбивав його крижаним подихом із Підземелля. Траплялося таке вкрай рідко, проте траплялося — принаймні раз на кілька королівських поколінь, і майже завжди свідчило про те, що характер королівського сина має приховану, але серйозну ваду. Це була надмірна жадоба влади, часом згубна для королів підступність і хитрість або нездатність дотримувати обітниць підданам. Святий Камінь, що не мав ні початку, ні кінця, ніколи не помилявся.

— ...але хтось же мав знати, звідки взявся Святий Камінь! — гнівно промовила Дівчинка до своєї вчительки, відклавши книгу.

— Запам'ятай раз і назавжди, що у кожному зі світів існують речі, події і явища, яких людина пояснити не може. Наймудріші вчені тут безпорадні, — всміхнулася Чарівниця. — І хоча добре знати відповіді

на більшість загадок і таємниць, які несе зі собою життя, бодай кілька має залишатись нерозгаданими — для добра самої людини, щоб вона не стала надто пихатою, гадаючи, що дивиться на все зверху і все знає. А також, щоб життя було принаднішим, бо воно без таємниць — як хліб без солі. Однак можу тобі сказати, що дехто вважав: Святий Камінь упав із неба, бо саме там люди шукають відповіді на те, чого не можна розгадати.

«...однак цим разом жоден із королівських синів не дочекався до дня свого вісімнадцятиліття й не ступив на Святий Камінь, — читала далі Дівчинка. — Обоє братів, не відаючи нічого про свою майбутню трагічну долю, жили безтурботно, навчаючись разом зі своєю сестрою Люелле під пильним наглядом найдосвідченіших вчителів, лицарів і найобдарованіших Чарівниць».

— ...Люелле? — спитала Дівчинка. — У тій книжці не було жодного слова про королівських дочок.

— Однак вони, звісно, народжувалися, — мовила Чарівниця. — І завжди носили ім'я «Люелле». Проте ніколи не ступали на Святий Камінь. Оскільки не бракувало нащадків-чоловіків, то не треба було коронувати дочок. А сини народжувалися завжди. Звісно, якби Святий Камінь відкинув усіх королевичів, дочка й сестра претендентів на трон також мали би право ступити на Камінь. Але такого ніколи не траплялося.

«...королівна Люелле встигла вийти заміж. За традицією, яку запровадив Люіль V, бажано було, щоб королівські дочки знаходили собі чоловіків серед королівських підданих, яких обирали лише з любові. Це був добрий і мудрий звичай, завдяки якому королівський рід із покоління у покоління шлюбними узами з'єднувався з усіма родами Королівства — чи то з лицарськими, чи з міщанськими або ж селянськими.

Діти королівських дочок — якщо це були дівчатка — мали право зберегти ім'я Люелле, яке могли носити лише нащадки королівського роду. Остання королівна у віці шістнадцяти років вийшла за придворного мага Люіля XXIV. Її братам тоді було чотирнадцять і п'ятнадцять років.

Коли король Люіль XXIV прийшов до влади, все у Великому Королівстві було так мудро влаштовано і держава була така багата, що королю особливо не було чого робити. Все працювало майже як

досконалий механізм. Отож король віддався своїм улюбленим заняттям у Королівському Звіринці. Він любив тварин і міг спостерігати за ними ціліснінькі дні...»

— А він умів із ними розмовляти? Він розумів те, що вони казали? Читав у них з очей? — спитала Дівчинка.

— Ні, — відповіла Чарівниця. — За наказом короля Люїля XIII, отого, що заопікувався Чарівницями і заснував Велику Магічну Академію, чарувати чоловікам було заборонено. Це дозволялося лише жінкам.

— Чому?

— Бо тільки у жінок і в маленьких дівчаток є природний магічний інстинкт, хоча не всі це усвідомлюють. Чоловікам цей інстинкт не властивий, і не маючи такого інстинкту, вони могли би чарами завдати багато зла і шкоди.

— ...себто Люелле?

— Так, як більшість королівських дочок, вона була наділена магічним інстинктом, який, зрештою, підсилювало ще й те, що вчительками королівських дітей також були Чарівниці. Але остання з королівських дочок мала до цього більшi здібності, ніж решта. Власне, тому вона вийшла заміж за Придворного Мага.

— А ким же був Придворний Маг, якщо чоловіки...

— Раз на скількись років на світ народжувався хлопчик, наділений магічним чуттям, і тоді за спеціальним королівським едиктом йому дозволяли здобувати освіту в Магічній Академії. Але таке бувало справді надзвичайно рідко. Читайте далі...

«...і саме ця подружня пара, королівна Люелле зі своїм чоловіком, перші відчували небезпеку, що загрожувала Великому Королівству. Звісно, її також відчували Чарівниці, Тринадцять Старших Сестер. Але намарно силкувалися вони застерегти спершу самого короля, а потім його міністрів, радників, друзів. Вони сповіщали, що відчувають: до кордонів їхньої держави наближається якась Незбагненна Загроза. Та хоча й передчували небезпеку, не могли визначити, в чому вона. Король Люіль XXIV не вірив, щоб його країні після століть спокою могло щось загрожувати. Міністри також не йняли віри словам Люелле, її чоловіка та Чарівниць. Проти цієї пари взагалі виступив увесь двір, бо ж зненацька вони почали вимагати відкопати зброю! А якраз наближався Святий День, і всі Мешканці займалися радісними

приготуваннями до нього. Серед загальних веселощів ніхто не хотів прислухатись до похмурих пророцтв. Люди оздоблювали квітами будинки, плели вінки, готували ошатне й багате вбрання. У День Свята Закопування Зброї всі — як завжди — висипали на площі міст, на сільські луки, на містечкові ринки, співали й танцювали, палячи символічні дерев'яні мечі, виготовлені на день Свята саме для такого ритуалу. На деяких мечях були навіть родові герби! У королівському палаці залишились тільки Люелле з чоловіком; із напруженими від безмірної тривоги обличчями вони дивилися, як на небо, начебто блакитне, зусібіч сповзають чорні хмари. Не дивно, що лише це подружжя встигло втекти зі столиці, коли надійшла Небезпека. Чарівниці до самого кінця силкувалися боротися зі Злом, але небагато могли вдіяти проти сили, що їм протистояла. Деяким з них в останню мить вдалося врятуватися, інші загинули, але перш ніж зустріти смерть, завдали ворогові чимало втрат...

...бо саме тоді кордон Великого Королівства, у День Закопування Зброї, перетнуло численне військо Загарбників — його ніхто не затримав, адже на кордоні не було варті. Були це об'єднані Князем Ургхом прикордонні племена із сусідніх Великих Степів. Ургх, дикий і жорстокий вождь невеличкого кочового племені, віддавна заздрісно спостерігав за ситим і мирним Великим Королівством. Бо, окрім нього, куди лишень сягало око і могли домчати бистрі коні, ніде в цьому світі не було держави, такої багатой, з таким ладом і такими чудовими правителями. За межами Великого Королівства простягались лишень Великі Степи, де жила сила-силенна кочових племен, що постійно гризли і воювали одне з одним. Між ними точились криваві війни, вони крали одне в одного худобу, жінок, дітей та постійно пересувалися з місця на місце. Ці племена, що прагнули лишень воювати і грабувати чужі багатства, неспроможні були створити щось тривке. Не вмiли збудувати дiм, не обробляли землi, не мали власної культури чи технiки. А тi жалюгіднi технiчнi здiбностi, що у них були, використовували тiльки з однiєю метою: вигадували все складнiшу зброю. I тим охочiше й пильнiше поглядали на багате Велике Королiвство. Однак нiколи жодне iз племен, чи навлiть всi разом узятi, не мало шансiв подолати цю могутню державу. Нiколи — до тiєї митi, доки король Люiль у шляхетному, але фантазiйному поривi не позбавив свою краiну будь-якого захисту, наказавши знищити всю

зброю... І від того дня очі варварів все пильніше придивлялися до досі непереможного Великого Королівства. Вони довго не відважувалися на нього напасти. За наказом одного з Ургхів довго чекали слухної миті...»

— То, виходить, Люіль XXIII приніс біду своєму народові, забравши у нього зброю? — спитала Дівчинка.

— Це надто суворо сказано, — зітхнула Чарівниця. — То був справді великий король. Але часто так буває, що у когось народжується Ідея, яка, однак, приходить на світ запізно, аби щось змінити. Або зарано, і тоді вона несе із собою незумисне Зло. Ідея Закопування Зброї з'явилась раніше років принаймні на двісті. Спершу слід би було цивілізувати Великі Степи, а про це король не подумав...

«Рід Ургхів був родом найдикішим, найжорстокішим і при цьому — найхитрішим. Черговий вождь вирішив, що настав слухний час для Загарбання — а було це тоді, коли вся зброя Великого Королівства вже кілька десятків років лежала, закопана у землі. До того ж лицарського віку досягло нове покоління юнаків, які ніколи не бачили справжньої зброї, ніколи не припоясували залізного меча і не вміли ним користуватися. Знали тільки, що робити з дерев'яними мечами: їх треба раз на рік спалювати у день свята.

Отож нащадок роду Ургхів об'єднав навколо себе всі племена і з сотнею тисяч диких воївників увірвався у безборонне Велике Королівство. Вигляд цих бородатих вояків — напівдиких, вбраних у шкури, озброєних величезними залізними мечами, довгими списами, луками й гострими ножами на таких же диких здоровенних вороних конях — так перелякав мешканців Великого Королівства, що вони не спромоглися навіть поховатися у своїх оселях. Сотні їх відразу загинуло. У святкових прегарних одежах, у вінках з квітів мертві тіла лежали на майданах, ринках і лугах — там, де мешканці вкотре святкували День Закопування Зброї. Міцно тримаючи дерев'яні мечі — наче на глум — у мертвих захололих руках.

Цього дня від рук загарбників загинула третина мешканців Великого Королівства. Було вбито також короля Люіля XXIV, його дружину і двох синів. Ще довго їхні тіла дикі коні волочили головними вулицями столиці. Тільки королівна Люелле з Придворним Магом зникли. Проте дехто клявся, що на власні очі бачив також і їхні тіла — серед трупів тих, кого вбили на Великому Майдані в Арджані.

Ось так зазнало краху величне Велике Королівство — після століть небаченого розквіту й розвитку. І сталося це через шляхетну ідею, що народилась, на жаль, зарано. Тож від цього дня — дня Завоювання, Дня Біди — воно почало помалу перетворюватись на руїну. Бо ж і Ургх (що назвав себе королем Ургхом I, володарем Імперії), як і його наступники, міг тільки користуватися тим, що загарбав. Жоден з Ургхів не вмів і не збирався нічого творити. Їм здавалося, що багатством Великого Королівства немає кінця-краю. Наскільки ж довго можна користуватися тим, що Невичерпне?» — так звучало останнє речення Меншої Книги.

— І що далі? — спитала Дівчинка. — Ти ж казала, що це було багато сотень років тому...

— Якщо бути точними, то сімсот сімдесят років, — мовила Чарівниця. — Це був не лише День Закопування Зброї, наше давнє свято. День Біди настав тоді ж. А ти також народилася такого дня, ранньою весною, тож це і день твого народження. Дивний збіг, правда?

— А моя мама..? — шепнула Дівчинка.

— Твоя мама дала тобі життя, але коли ти була ще зовсім маленька, вона загинула від рук Загарбників. Та що там казати — ти народилася якраз у річницю Дня Біди, на самісіньке Свято Закопування Зброї, про яке сьогодні думається так само невесело, як і про отой перший день. У кожному разі, сьогодні, за стільки століть від дня підкорення Великого Королівства, від його колишнього багатства й величі справді небагато лишилося. Королівські палаци й прегарні кам'яниці поруйновані, в руїнах лежать цілі міста, містечка й села. Колишні мешканці Великого Королівства гарують у поті чола — не для себе, а щоб прогнати Загарбників, а жалюгідними рештками, що їм лишаються, утримують свої родини. Їх перетворили на рабів, що цілком залежать від ласки й неласки дикого пана. Трохи ліпше живеться тим, хто за власною волею перейшов на службу до ворога. Але і живеться їм сумніше. Адже старі друзі, побачивши їх, відвертають від них голови зі страхом і презирством. І хоча начебто видається, що владі Загарбників нічого не загрожує, бо ж ні в кого з народу немає зброї — однак по всій країні вже шістсот п'ятдесят років гуляє непереможна Пісня Єдина, у якій співається про кінець влади ворогів. Тому солдати Ургха цю Пісню ненавидять і бояться її. А вони дуже забобонні — як і всі дикі народи. В ім'я цього страху чинять нові

злочини. Особливо вперто, з допомогою своїх шпигунів, переслідують Чарівниць, бо їх вони бояться більше, ніж будь-кого іншого.

— А як вони їх розпізнають? — спитала Дівчинка.

— Розпізнати вони їх не можуть, тому спалюють на вогнищах безневинних жінок, бабусь і молодих дівчат. Інколи лише, вкрай рідко, їм вдається схопити справжню Чарівницю. Все-таки вдається. І тому за сім століть рабства нас залишилося лише п'ятеро. Ти вже знаєш двох із нас.

— А з іншими я познайомлюсь?

— Якщо Доля дозволить, — відповіла Чарівниця і лице її спохмурніло. — Часом, коли ти спиш спокійно, я бачу перед очима, як палахкотять багаття, в яких гинули наші Сестри. І молюся щоночі до наших Богів, щоб решту чотирьох ніколи не охопили язики полум'я або принаймні, щоб це не сталося раніше, ніж прийде Час.

— Який Час?

Чарівниця загадково всміхнулася:

— Час завершення нашого завдання, місії, яку ми на себе взяли. Я мала відкрити тобі Меншу Книгу. І відкрила. І тепер я вже не боюся вогнища аж так дуже. А може, навіть мені вдасться його уникнути, якщо моя сила ніколи не ослабне і я користуватимусь нею так, як належить. Бо ж наша чарівна сила час від часу слабне, вичерпується, особливо, коли ми живемо у великій напрузі. Тоді мусимо на якийсь час спуститись у Підземне Королівство Упирів, Королівство Прадавніх Сил, що Сплять, і, не збудивши їх, напитися з Криниці їхнього Прадавнього Знання. А зараз постарайся пригадати все, що ти прочитала у Меншій Книзі — так, щоб ти не тільки могла завжди, в будь-яку мить відтворити з пам'яті кожен її сторінку, а щоб сама стала Меншою Книгою. Бо ж невдовзі нам доведеться її спалити, аби вона не потрапила у ворожі руки...

Розділ 8

...коли рожево-помаранчеві племінці вогню ласо лизнули пожовклі сторінки Меншої Книги, а потім взялися жадібно її поглинати, розгораючись пурпуром, Дівчинка відчувала такий самий смуток, як тоді, коли на попіл перетворилася Велика Книга. Щось невблаганно закінчувалось і в той же час розпочиналось. І було в цьому багато неспокою й мало радості. Так, наче незбагненне *магічне знання*, що жило всередині Дівчинки, вся правда про долю Великого Королівства і невідома причина, задля якої її виховують Чарівниці, були важчі, ніж це видавалося на перший погляд. Усе більш незбагненні — тим-то й важчі. Обидві її опікунки — перша й друга Чарівниці — всесильні й премудрі, знали, що Дівчинка, яка перед тим була Дитям, ніколи не мала справжнього дитинства, не відчула смаку ігор з ровесниками, не пам'ятала тепла й безпеки материнських обіймів. Проте обидві Чарівниці — попри всі свої великі знання — не усвідомлювали, наскільки тяжкий той тягар, що ліг на плечі їхньої вихованки.

— Завтра вирушаємо, — повідомила Чарівниця. — За три дні тобі сповниться тринадцять. І приблизно стільки ж часу будемо в дорозі, нас чекають три дні довгої мандрівки. На місці зустрічі, яке вже тобі відоме, там, у Високих Горах, ми маємо бути саме у день твого народження.

— ...народження, — пробурчала Дівчинка. — Раз я вже народилася, то маю, як кожна дитина, щось знати про свою матір. Ким вона була і яка була?

— Була... це ти добре сказала. Була і вже її немає, — відповіла сухо Чарівниця. — Загинула, коли тобі ще й року не виповнилось. Померла, так як померло безліч рабів жорстокого володаря — Загарбника. А єдиною провиною цих людей було те, що вони жили, що їхніми далекими предками були вільні громадяни Великого Королівства і що вони знали слова Пісні Єдиної. Вони й загинули за цю Пісню. Тебе врятувала кмітливість наших Сестер Чарівниць. У кожному разі тепер тобі небагато дасть те, що можеш дізнатись про матір, бо ж ти і так її ніколи не побачиш. Тобі досить знати, що вона була вродлива, розумна й добра. А тепер гарно виспись, бо нас чекає довга і небезпечна

дорога. Нам доведеться проходити повз одне з містечок. А там порожні поля, яких ніхто не обробляє, і ніде сховатись. Тож радій, що шість довгих років ми справді жили у спокої.

Ніч промайнула швидко. Холодного й росяного ранку Дівчинка зі своєю Опікункою назавжди залишила зручну й безпечну печеру. Перш ніж вийти з лісу, Чарівниця пильно роздивилася довкола, прислухаючись до шуму високих дерев — їхні крони, що тягнулися до сонця, вже бачили на далекому небокраї обриси найближчих будиночків у Містечку.

— Небезпечно, — зітхнула.

— Там великий загін Загарбників, — додала Дівчинка, також прислухаючись до співучого шелесту крон.

— І вони заберуться звідти нешвидко. Принаймні не цього тижня. А ми не маємо часу. Моя Сестра почне непокоїтись, якщо ми прийдемо пізніше. Тож мусимо ризикнути. Якщо раптом Доля нас розділить — ти зможеш сама добратись до Високих Гір, там, де вперше мене побачила? — спитала Чарівниця.

— Якщо ти покажеш мені, в якому напрямку йти, то певно так, — відповіла Дівчинка.

— Ти *маєш* туди потрапити. Цілий час будеш орієнтуватись на північ. Зірки допоможуть тобі в цьому. Подолаєш кілька менших гір, порослих лісом, і відразу потрапиш у дике царство природи, яке тобі вже знайоме. А звідти здалеку вже видно найвищу скелю, біля підніжжя якої чекатиме наша третя Сестра. Вирушаймо...

І мандрівниці подались вниз полониною, що полого спускалась до Села.

— У Селі, либонь, немає нікого чужого, — мовила Чарівниця, вдивляючись у маленьку різнобарвну пташку, що сиділа на приземкуватому куші. — Заховай волосся під каптур і не забувай, що ти маленька дурненька жебрачка, яка разом зі своєю тіткою мандрує до містечка. Не дивись нікому в очі, бо твій погляд каже надто багато. Малі жебрачки не бувають такі гордовиті й такі впевнені у собі. А ще вони не довіряють перехожим...

Село виглядало так, буцім вимерле. Де-не-де лишень хтось стояв на порозі хати і без надмірної цікавості поглядав на подорожніх. Чарівниця брела, згорбившись і шкандибаючи, а її обличчя — коли

Дівчинка крадькома зиркнула на неї — зненацька стало, як у старій жінки.

— Жебраєте, матінко? — байдуже озвалась до неї якась Селянка. — Тут нажебраєте небагато, бо ми й самі голодні й бідні. Кусень сухого хліба, кухоль води — ото й все, на що можете сподіватись...

Чарівниця мовчки кивнула головою і промурмотіла щось незрозуміле.

— А ця Дівчинка — то ваша дочка? — далі розпитувала жінка доволі мляво, радше знічев'я, ніж з цікавості.

— Німенька, вона, пані, — прошепотіла Чарівниця. — Я сирітку пригорнула, як сестри моєї не стало. Від чуми, бідолашна, померла...

Селянка відсахнулась з мимовільним переляком.

Мандрівниці йшли далі і більше вже ніхто їх не зачіпав. Лишень за селом озвався до них пастушок, що пас корови:

— До Містечка йдете?

— Еге ж, — відповіла Чарівниця старечим хрипким голосом.

— Краще не йдіть, — порадив хлопець. — Учора на ринку спалили Чарівницю, і там ще й зараз Загарбники сидять. Не думаю, щоб ви їм сподобались...

— Чарівницю спалили? — спитала Опікунка, стискаючи руку своєї вихованки. — А що ж вона такого зробила? Якими чарами себе видала?

— Та наче зачарувала коня пана Бургомістра. Він, коли сідав на нього, то ногу зламав...

Дівчинка почула, що Чарівниця ледве помітно й приглушено полегшено зітхнула.

— Це справді, мабуть, була велика Чарівниця, — пробубоніла й прискорила крок. Коли вже вони вийшли з села, Дівчинка запитала:

— Ти не оплакуєш свою спалену Сестру?

— Оплакую в глибині душі, але не мою Сестру, а бідолашну безневинну жінку, — відповіла Чарівниця. — Мої Сестри таких дурниць не роблять і зовсім не прагнуть виставляти напоказ свій чарівний дар або розтринькувати його на те, щоб когось зурочити. Кінь Бургомістра, мабуть, просто перелякався, а тій бідній жінці, яка зазнала такої страшної смерті, не поталанило, що вона опинилась десь поряд. Однак мусимо бути обачні, бо це означає, що Загарбники не

просто сидять у Містечку, а ще й прагнуть крові і винюхують Чарівниць там, де ними зовсім не пахне...

Перед Містечком, що вже виднілося на обрії, мандрівниці зупинилися трохи перепочити у затінку великого дерева.

— То ми справді не можемо це Містечко якось обійти? — спитала стривожено Дівчинка, поглядаючи на перші будинки Містечка.

— Тільки там, за Містечком, — єдиний у цих краях міст, по якому перейдемо річку. Вона дуже глибока й стрімка, тому інакше переправитись на другий берег нам не вдасться. Та я про дещо інше думаю: може, нам все-таки треба розділитися. Самотня мала жебрачка, така як ти, не має викликати ні в кого підозри. Зате ми обидві разом, ой-ой-ой... це саме те, чим вони цікавляться і чого шукають.

— Чому?

— Колись дізнаєшся. А тепер слухай сюди: зараз підеш далі сама і спробуєш якомога швидше пройти Містечко так, щоб тебе не помітили. Тільки не біжи, бо це одразу привертає увагу. Іди в міру швидко, а коли когось побачиш, зупиняйся і простягай руку, жебрай. Але не чекай, бо тобі й так нічого не дадуть — для цього вони надто вбогі, бідніші за селян. Йди одразу далі, а коли минеш Ринок, зверни донизу, в бік мосту через ріку. Перейди міст і тільки коли вже будеш далеко за Містечком, добре сховайся у кущах і чекай на мене. Коли мене не буде до заходу сонця, більше не чекай, йди до отієї гори, що видніється далеко на обрії. За нею побачиш наступну, а з її вершини легко побачиш дикі краї, де ніхто не живе і які ти вже знаєш. Біля підніжжя найвищої з Високих Гір, серед старезних руїн, нас чекатиме наша третя Сестра.

— А якщо тобі буде потрібна допомога? — спитала Дівчинка. — Раптом так станеться, що тільки я зможу тобі допомогти?

Чарівниця гірко засміялася:

— Якщо я сама, справжня Чарівниця, не врятуюся, то як ти мені можеш допомогти? Із Зірками поговориш?!

— Можеш глузувати, якщо тобі це до вподоби, — буркнула гнівно її вихованка і різко підхопилася. — Якщо ти так хочеш, то я вже йду...

Дівчинка хутко пішла вперед і за мить зникла з очей Чарівниці за першим поворотом дороги, що вилася серед дерев. Чарівниця підвелася і поволі пішла слідом за нею, волочачи ноги і згорбившись. Виглядала вона безпорадною бабусею, що загубилася на дорогах

Імперії, — підстаркувата самотня жебрачка. Проте час до часу вона надавала ходи, щоб не згубити з очей невеличкої стрункої фігурки у пошарпаному бурому плащі, у каптурі на голівці, що віддалялася все швидше. Незабаром дівчинка увійшла в передмістя.

Так вони обидві йшли на безпечній віддалі, крадькома поглядаючи одна на одну. Вулиці Містечка були майже порожні. Видно, вражені жорстокістю вчорашньої страти, мешканці воліли поховатися у своїх домівках.

— Тим гірше для нас, — подумала Чарівниця. — Тим швидше нас помітять.

Загарбники снували вулицями ніби без діла, знудьговані й сонні. Але навіть так вони, здавалось, були втіленням небезпеки. Їхні здоровенні вороні коні, припнуті біля Ратуші, неспокійно били копитами, а лискуча зброя сліпила очі. Їх було багато, так багато, що годі було прошмигнути непомітно. Дівчинка йшла швидко, схиливши голову, крадучись майже під самими стінами кам'яниць, так ніби хотіла втиснутись у їхню сіру поверхню.

— Агов, мала чарівнице! — гаркнув раптом, глумливо зареготавши, один з озброєних вояків і кінчиком довгого залізного меча зачепив краєчок плаща втікачки. — Куди це ти так мчиш? Кого надумала зачарувати?

Його побратими підійшли ближче і також голосно зареготали.

— Всі Чарівниці в цих краях дали дуба зі страху, як тільки довідались, що сталося з їхньою сестрицею, — весело загиготів ще один солдат. — Ця мала жебрачка нам не зашкодить.

— То хай тоді покаже личко. Хочу побачити страх на її личеньку... — вперся перший і ще одним помахом меча скинув з голови Дівчинки каптур. Її довге золоте волосся розсипалося по плечах і засяяло у променях сонця, що саме тої миті виглянуло з-за хмар.

— Я візьму собі трохи цього золота! — крикнув солдат і кінчиком меча обтяв одне довге лискуче пасмо волосся.

— У неї волосся як... як *збіжжя цього краю*... — пробурмотів раптом другий. — Тямиш, хлопче, що я кажу? *Як збіжжя цього краю*, а очі... очі в неї мають бути, як небо перед грозою...

— Що ти плетеш! Ти зовсім від цих нісенітниць здурів, — засміявся перший. — Якби це була *вона*, то сумніваюся, що Чарівниці

дозволили би їй волочитися самій по цьому містечку. А зрештою — а чому це вона, а не він? Як на мене, то це має бути хлопець!

— Дівчина теж могла би бути, — вперся другий.

Дівчинка наче залякла попід стіною, а гострий меч цілий час доторкався її голівки.

— Ну, скажи ж щось, ти, німото, бо тебе цим мечем глибше штрикнемо! — вереснув другий вояк.

Дівчинка похитала головою мовчки і показала пальцем на рот.

— Та воно й справді без'язике... — здивувався перший. — Хай собі йде, куди хоче...

Але тут до них швидкими кроками підійшов ще один Загарбник. Його обладунок відрізнявся від інших великими сріблястими гудзиками.

— Підозріла? Чим? — гаркнув він. Двоє солдатів виструнчилися запобігливо. Очі новоприбулого вп'ялися у нерухомо застиглу Дівчинку.

— *Волосся як збіжжя цього краю, а очі...* — почав він, повільно збираючи думки докупи. — Чи не думаєте, що...

І тоді, коли Дівчинка лише силою волі стримувалась, щоб не перетворити когось із переслідувачів у маленьку мишку або свиню, що вдоволено рохкає, — хоча це, як вона добре знала, її би не врятувало — неподалік пролунав жахливий, божевільний, нелюдський крик. І ось троє Загарбників, оголивши мечі, помчали до бабусенці, що смикалася в якомусь шаленому танці й наближалася до них, розмахуючи над головою своїм коричневим плащем.

— Перетворюю вас на віслиуків і шакалів! — гукала вона, здіймаючи догори руки, а її плащ тріпотів, мовби крила велетенського кажана. — Ваших коней зроблю гусінню! А потім я, велика Чарівниця, перекинусь на гігантське пташисько і їх проковтну! Абра! Абрі! Абре! Абронабра!

...і вже ось зусібіч поспішали бігом Загарбники, багато хто скакав на конях, нетерплячі копита жеребців вистукували на бруківці голосний ритм смерті.

— Вона дає мені час утекти, — подумала Дівчинка. — Але сама що зробить? Не врятується. Не зачарує більше, ніж двох-трьох Загарбників, а решта схоплять її... і сплять. Але якщо я не втечу, то ця її жертва буде даремною...

...і вона вже мчала дорогою додолу, до мосту. Ніхто за нею не гнався, і навіть не оглянувся на неї. Всі Загарбники кинулись туди, звідки лунав божевільний голос. Однак що ближче вони підходили до старої, тим більше сповільнювали крок, переглядаючись перелякано і невпевнено.

— Давай! Бери її! — верещав злісно їхній отаман, однак жоден із вояків не поспішав підійти ближче до Чарівниці.

— Голови вам постинаю, бевзі! — репетував отаман. — Ослами ви ще проживете, але без голови, кажу вам, довго не протягнете! Вперед!

І тоді зграя Загарбників рушила вперед. Дівчинка, вибігши на міст, на мить оглянулась. Із щільного натовпу постатей у блискучих обладунках, за яким уже не було видно знавіснілої старої, раптом зірвався догори могутній орел, і перш ніж його встигли наздогнати стріли лучників, здійнявся високо, майже попід хмари, і зник з-перед очей.

— Вона перетворилася на птаха, — прошепотіла Дівчинка. — Попри все вона стала птахом, хоча саме цього їй не можна було робити. *Хто відривається від землі, може на неї не повернутися* — так кажуть святі магичні закони. Це ж вона мене їх навчала...

Однак у таких роздумах Дівчинка ані на мить не сповільнила бігу і тепер вже подолала чималий шмат дороги від мосту.

Загарбники на мить остовпіли від несподіванки, а очі їхні неспокійно блукали по небу. Аж ось їхній отаман вереснув:

— А та мала? Де та мала жебрачка з волоссям, як збіжжя цього краю, й очима, як небо перед грозою?! Недоумки! Ви й досі нічого не второпали?! Та це ж якраз була та *істота*, а Чарівниця тільки її прикривала! За нею!!!

Коли дикі вороні коні затупотіли по мосту й переїхали його, біля найближчих густих чагарів проминули маленьку сіру кицьку, що дивними блакитними очима дивилась на вершників. Але жоден з них навіть не звернув на неї уваги.

— Вона врятувала мене, порушивши священні закони магії, — муркотіла до себе кицька, облизуючи одну лапку. — Чи зможе вона тепер повернутися на землю? Чи вона вже ніколи її не побачить...

Кицька поволі пробралась глибше в кущі й зачаїлась у них. Десь за годину міст знову задуднів під кінськими копитами. Загарбники поверталися ні з чим.

— Бовдури! Вона може бути ще в місті! — репетував той, що їхав на чолі. — Обшукати кожен дім! Негайно! Вигнати на ринок всіх світловолосих дівчаток! Негайно, вже!

— Дуже вчасно, — муркнула кицька і потягнулася, а з кожним плавним котячим рухом знову перетворювалася на Дівчинку. — Священні закони магії не дозволяють жодній людині перебувати у подібні тварини довше, ніж до заходу сонця, — муркала вона сама до себе. — Ще трошки, і я могла би на все життя залишитись кицькою. У неї вже також небагато часу. Сонце ось-ось сховається за тією горою...

Зненацька з лопотінням великих крил прямо біля неї на землю впав могутній орел. У його випуклих очах Дівчинка побачила страх. Поглядом своїх очей вона додала орлові відваги.

— У тебе вже немає часу, — прошепотіла. — За три-чотири хвилини зайде сонце... поквася...

Орел безпорадно затріпотів крилами раз... другий... і ще раз... Час минав, а його крила безсило бились у повітрі.

— Не можеш, — прошепотіла Дівчинка. — Мабуть, я все-таки маю тобі допомогти...

— Нічого не вдасться, — відповіли холодні сірі орлині очі, і їх повила пелена смутку.

— Може, вдасться, треба тільки спробувати... — прошепотіла Дівчинка і простягнула перед собою руки.

У сірих очах побачила переляк, але тепер вже вони дивились не з голови гордого царя птахів, а з дещо меншої голівки канюка... Ще один помах руки — і канюк перетворився на куріпку... Перш ніж в очах куріпки зблиснув страх і благання — перед маленькою знавчиною магії вже топталась на місці невеличка чорна курка.

— Я би воліла бути орлом, — сказали сумні очі курки. — Цей величний птах живе у Високих Горах. Літає високо, високо...

— ...а курка, як людина, ходить по землі й рідко від неї відривається, — додала Дівчинка хитро. — Тепер у тебе тільки три секунди, щоб повернути собі свою подобу!

Курка затріпотіла крилами, і врешті перед Дівчинкою стала Чарівниця. Вона відразу опанувала себе і стримано й холодно глянула на свою підопічну:

— А якби я вже назавжди залишилася куркою? Подумай, наскільки це було б для мене небезпечніше, ніж якби я була орлом! Орлом я

могла би літати далеко від людських осель, а куркою...

— Курку Загарбники могли би закинути в горщик! — засміялася Дівчинка, але бачачи, що погляд її Опікунки суворий, відразу споважніла:

— Ти ж казала, що хто відривається від землі, може на неї не повернутися, правда? Але ж курка, хоча вона також птах, ходить тільки по землі! Тому кількома такими перетвореннями я все більше наближала тебе до землі, поки не полегшила тобі повернення до власної подобі! А ти замість того, щоб мені подякувати, нарікаєш і чогось невдоволена!..

— А якби твій план не вдався? Бо ж могло нічого не вийти, знаєш, як воно з чарами буває. Крім того, ти не *справжня* Чарівниця.

— Тоді ти залишилась би куркою, — ще холодніше за Чарівницю мовила Дівчинка.

У сірих очах Чарівниці на мить блиснула якась неспокійна думка, але перш ніж Дівчинка встигла її прочитати, зникла.

— Ти щойно подумала про мене щось погане, — мовила Дівчинка понуро. — Але я не встигаю читати твоїх думок. Ти дуже вміло їх стережеш.

— Ходімо, — озвалась Чарівниця спокійним голосом. — Незабаром западе ніч, а нам треба добратись до он того далекого Лісу. Знайдемо там собі якийсь нічліг. Далі дорога вже має бути спокійною. Післязавтра — твій день народження. Гадаю, ми якраз встигнемо.

Розділ 9

Уже без особливих перешкод, ховаючись від поодиноких перехожих, що тепер украй рідко з'являлись на дорогах колишнього Великого Королівства, мандрівниці добралися до підніжжя першої з двох порослих лісом гір, що відділяли їх від місця зустрічі. Там вони й заночували. Ранні весняні ночі вже не були такі холодні, тож постіллю став їм мох, а ковдрою — довгі й теплі, хоча й полатані, плащі.

У густому Лісі на горі мандрівниці знову відчували себе, як удома. Наступного дня, щойно розвиднілось, Дівчинка з Чарівницею почали спинатись поміж дерев на вершину. Йти було дуже важко, але тільки на вершині, за кілька годин, мандрівниці сіли перепочити.

— Бачиш он там орлине гніздо? — спитала Чарівниця.

Дівчинка не бачила, але відразу відчула, що Цар птахів десь поблизу.

— Попросимо його, хай довідається, що там чувати у Містечку після нашої втечі, — і магічним рухом руки Чарівниця прикликала величавого птаха. Той підлетів неохоче, гордовито поглядаючи на неї.

— Ти ж знаєш, що я не люблю слухати людських наказів, — прочитали обидві в його випуклих очах.

— Ми не *звичайні* люди, — відповіла так само гордо, хоча й доброзичливо, Чарівниця. — Я, наприклад, Чарівниця, остання з П'яти Сестер, які ще залишились у цій країні. Ти ж чув, мабуть, що свого часу було нас Тринадцять?

— А ти? — спитав орел очима, поглянувши на Дівчинку.

— Я? — Дівчинка гнівно стонула плечима. — Не знаю. І ніхто мені не хоче цього сказати. Я просто Дівчинка.

— Вона не Чарівниця, але також і не зовсім звичайна дитина, — пояснила коротко Опікунка. — Ми хочемо тебе попросити: принеси нам вісті з Містечка. Звідти нам вчора чудом лишень вдалося вислизнути з рук Загарбників.

— Спробую щось довідатись, — пообіцяв ласкаво великий птах. — Однак це не буде просто, бо я не розуміюся на ваших людських справах і намагаюсь про них знати якнайменше. Не мої це справи...

Чи мені видається, чи ти також, Чарівнице, була вчора в орлиній подобі? Чую від тебе *наш* дух...

— Даруй, але я справді дозволила собі на коротко позичити ваше прекрасне пір'я. Ти сердишся за це?

— Ні, але щастя, що ти вчасно повернула собі людський вигляд. Боюся, що багато орлів, яких би ти зустріла, сприймали би тебе як ворога, незважаючи на пір'я, і задзьобали би до смерті. Ми не любимо чужинців. Тим паче, чужинців, що прикидаються своїми. Все, тепер лечу по вісті...

— Він неймовірно гордий, — озвалась Дівчинка, стежачи за польотом благородного птаха.

— Його гордість — це гордість володаря, — відповіла Чарівниця. — Та гордість не має бути єдиною рисою того, хто владарює.

Десь години за три орел повернувся й примостився на порослому мохом камені.

— До Містечка прибули нові загони озброєних Загарбників на великих вороних жеребцях. Вони люті й стривожені. Також їх сила-силенна на дорогах та у навколишніх Селах. Дехто доскакав навіть аж до цього Лісу, та не наважився у нього увійти. Бо ж вони думають, що це Страшний Ліс. Чи ти, Чарівнице, помічала у цьому Лісі Щось Страшне?

— Нічого, окрім того, що у ньому має бути, як і годиться у справжньому пристойному Лісі, — чемно відповіла та. — У справжньому великому Лісі, окрім звірів, птахів, кущів, моху та дерев, мусять бути ще стриги, що живуть у спорохнявілих дуплах, поблизу боліт не обійдеться без літавиць, що прикидаються то лісовим вітерцем, то павутиною, хоча насправді це душі померлих звірів і птахів.

— Я радий, що ти не боїшся того, що є частиною лісового царства, — ласкаво промовив орел. — Однак не буду приховувати: вже кілька сотень років наші стриги, ельфи, літавиці, і навіть упирі чинять, що спромога, аби тільки Ліси *видавались* страшними, щоб не потикались у них оті дикі варвари на своїх лютих конях. Вони не мають тут волочитися, чи ж не так? Нема їм чого тут робити.

— Ти маєш рацію, Царю Птахів. А що ще чувати в Містечку?

— Вояки, охоплені люттю й страхом, зібрали на Ринку всіх дівчаток із ясним волоссям — таким, як у цієї дівчинки, і шукають серед них таку, в якій очі — як небо перед грозою... непогано звучать ці слова... — чемно додав орел. — Трохи скидаються на слова пісні чи вірша. Однак припускаю, що вони не знайшли тієї, яку шукали, і зовсім її не знайдуть, — завершив орел, впившись своїми випуклими очима в Дівчинку. Його дзьоб легко скривився, наче орел іронічно всміхався.

— А по той бік гори дорога вільна? — спитала Чарівниця.

— Ох, вони і туди також добираються. Гадаю, що цілком безпечно вам буде йти тільки вночі. А зараз вибачайте, мушу з вами розпрощатися. Трохи я знудився від вашого товариства. Люди, навіть і незвичайні, для орлів не надто цікаві.

І благородний птах величаво здійнявся вгору на своїх могутніх крилах.

— Дочекаємось сутінків і вирушимо. Якщо йтимемо швидко, доберемось до місця на світанку. Якраз вчасно, — мовила Чарівниця. — А зараз я спробую задрімати, та й тобі раджу, бо перед нами ціла ніч дороги.

Поки Чарівниця спала, Дівчинка бавилася: перетворювала шишки на вивірок, і перш ніж вони встигали вискочити на дерево, відчаровувала їх. За одну мить коричнева шишка ставала пухнастим рудим клубком і блискавично, як живе звірятко, видряпувалась на стовбур найближчої сосни. Однак перш ніж вона встигала добратись до першої гілляки — безпорадно спадала шишкою на мох. Дівчинка вдоволено всміхалася і розпочинала гру заново, тільки тепер шишковивірка добиралась до другої гілляки. Коли шишка втретє впала на землю, Чарівниця розплющила очі й кинула сухо й холодно:

— Припини цю гру. Вона жорстока.

— Жорстока? — здивувалась вихованка. — А що ти в цій грі бачиш жорстокого? Я її вигадала і, як на мене, вона дуже кумедна.

— Ця вивірка, яку ти вичаровуєш на кілька секунд, *справді* жива. А ти даєш їй життя граючись і граючись забираєш. А Святі Закони кажуть, що до чарів ніколи не можна вдаватись у трьох випадках: задля розваги, з бажання помсти і задля власної вигоди. Так навчали у Магічній Академії, а Святі Закони набагато давніші. Магія має служити лише добру людей, тварин, рослин і всього живого. Можна

також вдаватись до чарів, коли треба захистити себе, але тільки від злої, несправедливої сили. Хіба ти не читала ці істини у Великій Книзі, коли жила у Першій Чарівниці?

— Ні, — крижаним голосом відповіла Дівчинка. — Там про це нічого не було. Ані слова.

— Мабуть, Перша Чарівниця думала, що ти сама це зрозумієш, — зітхнула Чарівниця ніби стомлено і поглянула на свою вихованку. Погляд її був уважний і стурбований. Однак Дівчинка не встигла цього зауважити — Чарівниця відвернулася.

Сутінки запали швидко. Поволі затихав пташиний щебіт на галузках дерев, мурашки позникали зі своїх вузьких доріжок, які вони старанно протоптували у лісовому покривалі. Барвисті метелики позасинали попід листям. Із спорохнявілих дупел почали спроквола вилізати стриги. У Лісовій хащі, поблизу боліт, пересміювались літавиці. Їхні миготливі невловимі постаті з'являлись то там, то сям як мандрівні вогники.

Чарівниця і Дівчинка вирушили у глибину Лісу. Тепер вони постійно спускались додолу з іншого боку гори. Хутко перейшли узгір'я — і невдовзі вже простували поспішним кроком спорожнілими луками, а потім межами між полями. Хоча й була ніч, вирішили, що краще оминати два Села, що трапились їм по дорозі. За кілька годин мандрівниці вже підіймались на наступну гору. Чарівниця всю дорогу мовчала, і Дівчинка також не озивалась.

Лише коли мандрівниці сіли на хвильку перепочити на вершині, прислухаючись до ухкання сов і спостерігаючи за стригами, що вигинались у танку, видавалось, що це мандрівні вогники танцюють, Чарівниця спитала начебто байдуже:

— Ти ще пам'ятаєш свою першу опікунку?

— Ой, ну, мабуть, так. Здається, — відповіла так само байдуже Дівчинка.

— Ти її не любила? — спитала, помовчавши, Чарівниця, чомусь видобуваючи слова з горла з дивною важкістю.

— Любила?.. Я не знаю, що означає це слово, — замислилась Дівчинка. — Ти маєш на увазі, чи я щось до неї відчувала? Думаю, що вона мені подобалась, хоча... хоча, мабуть, не завжди. Ні, я вже не пам'ятаю, це було так давно.

Морок приховав в очах Чарівниці смуток, який її вихованка навіть не намагалась помітити.

Ось і узгір'я також залишились позаду. Це була остання вершина, поросла Лісом. Вона відділяла дикі краї від місць, де жили люди. Несміливий ще світанок помалу відкривав перед мандрівницями незвичну красу природи цього краю. Красу, якої ще не зачепила рука людини — ані в доброму, ані в поганому сенсі. Якщо тут лежали повалені дерева — то вони впали, бо їх повалили вітри, бурі або ж старість підтяла їхнє спорохнявіле коріння. Схилами, кам'яними природними ринвами збігали вузькі струмочки і біля підніжжя гір зливались у бистрі, дзюркотливі потоки. Біля одного з них спинилось стадо диких кіз і, тамуючи спрагу, спокійно роззиралось довкола. Трава видавалася тут зеленішою, а дерева — сильнішими й вищими.

Перші промені сонця зненацька розсіяли сірість досі понурих Високих Гір та видобули всі барви з квітів і всипаних цвітом кущів, що росли довкола.

— Якби ми весь час жили тільки тут, нам би не загрожувала жодна небезпека, — промовила Дівчинка. — Не розумію, чому ми завжди опиняємось так близько від людських домівок і нам постійно доводиться тікати?

— Так, — погодилась Чарівниця. — Тут ми справді були би у більшій безпеці. І стали би лінивiші від того, що почувались би безпечно. Сюди не доїжджають Загарбники, але тут не чути пророчої мелодії Пісні Єдиної. Ніщо не порушує спокою того, хто прибув сюди. Тут можна жити і померти, не відчувши страху і ніколи не пізнавши історії величчя й занепаду Великого Королівства. І саме тому *ти* мусиш жити у постійній небезпеці, зате — *ближче до правди* про світ. Про твій світ — світ людей. А тут — царство орлів, диких кіз, вовків і ведмедів. Так що залишмо його для них. Бо не тут вирішується наша Доля, а там — у долинах. Щоправда, серед Високих Гір також живе Царство Духа й Традиції, тут також б'ється серце Великого Королівства. Але це вже зовсім інша історія і вона стане для нас важливою набагато пізніше.

Дівчинка і Чарівниця йшли вузькими стежинами, витоптаними твердими копитцями сарн, вздовж скель. В одному зі струмочків обмилися й напилися чистої кришталевої води.

— Я вже бачу твою Сестру, — озвалася Дівчинка, показуючи на темну постать, що сиділа на великому білому камені біля підніжжя найбільшої з високих скелястих гірських вершин.

— Так, це вона, — підтвердила Чарівниця, і щось схоже на зворушення затремтіло в її начебто холодному голосі. Але зазвичай тонкий слух Дівчинки не вловив цього нового відтінку. Всю її переповнювала лише цікавість — яка ж вона, оця третя Опікунка?

— Вітаю вас, — спокійно промовила Третя Чарівниця, підводячись зі свого каменя. — Ви прийшли разом з першими променями сонця. Певно, вас не спіткали ніякі лихі пригоди і все сприяло подорожі?

— Особливих пригод справді не було, — кинула недбало Друга Чарівниця. — Мені довелося використати лише два з трьох чарівних перетворень, що нам належать для захисту. Може, про всяк випадок пожертвувати тобі останнє?

Третя Чарівниця звела на переніссі густі темні брови:

— Сама не знаю, що робити... Але ні, не забиратиму в тебе останнього, бо я би хотіла тебе ще побачити, коли настане Час. Тож залиш його собі. Значить, це *вона*? — спитала, окинувши бистрим оком супутницю своєї Сестри, так ніби оце тільки щойно звернула на неї увагу.

— Так, це Дівчинка.

— ...*Панянка*, — виправила її Третя Чарівниця. — Наша Перша Сестра до семи років виховувала Дитя, але до тебе привела Дівчинку. А я приймаю Панянку. Бо ж їй вже сповнилося тринадцять років. Сподіваюся, вона тямуща?

— Тямуща аж *понад міру*, — з притиском промовила Друга Чарівниця. — Плід, коли передчасно дозріє... Сама знаєш, моя Сестро...

Третя Чарівниця й далі уважно вдивлялася в Панянку, а та, без сліду несміливості, також придивлялась до неї з ледь глузлигим виразом сіро-блакитних очей.

— Побудь тут трошки, — сказала Третя Чарівниця Панянці, взявши свою Сестру попід руку. Вони відійшли стежкою між скелі. Стали за великим каменем і перешіптувались, насупивши брови.

Панянка стелула плечима й підкинула догори маленький камінчик, перетворивши його на мить на птаха — і той, не встигнувши розпростерти крила, знову впав каменем на скалисту землю.

Коли Сестри повернулися, Панянка лежала, безтурботно спершись спиною на гладенький камінь. На яскравому сонці її волосся виблискувало золотом.

— Волосся, — промовила значуще Третя Чарівниця.

— Атож. Через нього нас мало не схопили в Містечку.

— Треба буде помити його у міцному відварі дубової кори. А от очей ми їй не змінимо. Серед людей вона має опускати очі до землі. Зрештою, так власне і має поводитись мала жебрачка, — всміхаючись, додала Третя Сестра.

— Я вже тебе залишаю... Дівчинко, — шепнула Друга Чарівниця.

— Панянку, — виправила її вихованка. — Тепер я вже Панянка. Ну що ж, прощай, — кинула лежачи.

— Ти не обіймеш на прощання тієї, що виховувала тебе й оберігала цілих шість років? Тієї, що віддала тобі свій найцінніший дар, хоча ти про це нічого не знаєш? — спитала Третя Чарівниця.

— Звісно, — Панянка чемно встала і доволі холодно обійняла Другу Чарівницю. Рука Чарівниці лагідно потягнулась до ніжного личка вихованки, немовби хотіла його погладити — і непорушно зависла у повітрі. В блакитних очах Панянки Чарівниця побачила лише холодну розсудливість. Тихо зітхнула й відвернулася.

— Прощай, Сестро. Може, знову зустрінемося, коли прийде Час, якщо доля нам сприятиме. Може, ніколи не дізнаємось, що таке язики вогнища. Я також бажаю цього тобі так само палко, як і самій собі, а може, навіть більше. Бо своє завдання я вже виконала, а твоє тільки на тебе чекає. І вибач, що не знаю, в чому я помилялася.

— Ще кілька Сестер є перед нами, — відповіла таємничо Третя Чарівниця. — Одна з них, остання, особливо вправно вміє віднаходити вади, тож не переймайся завчасно. І прощай, любя Сестрице...

Третя Чарівниця довгим сумним поглядом провджала темну фігурку своєї Сестри, що невдовзі зникла серед скель. Панянка тим часом роздивлялась її з холодним зацікавленням. Вся вона вже була у майбутньому, вважаючи, що минуле разом із Другою Чарівницею — вже перегорнена сторінка.

Чарівниця, що стояла перед нею, неймовірно нагадувала своїх попередниць. Тут, у цьому краю, де не було людських поглядів, вона виглядала здоровою, сильною, ще молодою жінкою з бистрими, хоча й нерухомими сірими очима, виразними бровами й тонкими устами.

Проте досить було найменшої дрібниці — й випростана спина горбилась, гладеньке обличчя проорювали зморшки, а гострі очі затуманювали старечі більма. Це вміння кожної із Сестер змінюватися з вигляду бентежило Панянку.

Коли Друга Сестра остаточно зникла поміж скель, нова Опікунка звернулася до своєї вихованки:

— Ходімо...

Панянка, вправно оминаючи виступи скель, легко ступала поруч.

— Чого ти мене навчатимеш? — спитала зацікавлено.

— Пошани до Матері Природи, сенсу людської праці і багато іншого.

— Ой, це буде страшенно нудно! А я сподівалася, що ти далі вчитимеш мене магії! — розчаровано протягнула Панянка.

— Ти не Чарівниця, — похитала головою нова Опікунка. — Того, що ти знаєш про магію, вже й так забагато. Тепер якраз пора, щоб ти пізнала те, що мають знати люди, звичайні люди.

— Здається, я не звичайна людина, — відповіла ображено Панянка.

— Звичайна, — виразно промовила Третя Чарівниця. — Ти — звичайна людина, тільки що обдарована більшими талантами, ніж решта людей. Але це не причина для зарозумілості! Бо ж водночас на тобі лежить відповідальність набагато більша, ніж на інших людях, а це ніколи не може бути підставою для гордині. Може бути лише підставою для почуття обов'язку й відповідальності за те, щоб цей обов'язок виконати. Якщо ти не впораєшся, то підведеш не тільки себе...

— ...а також і вас, Чарівниць, — буркнула Панянка.

Проте Чарівниця, з дивною зажурою, незрозумілою для Панянки, відповіла:

— Запевняю тебе, що про нас тут ідеться якраз найменше...

Розділ 10

Минуло два дні й дві ночі — Чарівниця і Панянка вийшли з дикої гірської місцевості й наблизились до людських осель. Панянка обернулася назад, і її очі, подібні на небо перед грозою, ще раз засмучено поглянули на край, вільний від Загарбників та пожадливих чужих поглядів. Однак перш ніж мандрівниці підійшли до першого Села, Чарівниця добре вимила довге золотисте волосся своєї вихованки у міцному відварі дубової кори дуба. Після цього світлі, як колоски, коси потемніли і втратили свій золотий відблиск, що так впадав у вічі.

Відразу під Селом Чарівниця і Панянка знайшли покинутий дім, в якому ще можна було жити. Панянка вже почала розуміти, що у цих численних покинутих оселях колись мешкали люди, яких знищили Загарбники. І птахи, й дерева, й сумні очі Чарівниць розповідали про те, що у цьому колись квітучому краї щороку більше людей вмирає насильницькою смертю, аніж народжується.

Навчання у нової Опікунки розпочалося непомітно. Скрізь буяла весна, яскраве сонце вже добре припікало, крізь відчинене вікно хати влетіла перша золотиста бджола і з дзижчанням закружляла біля голови Панянки. Та різко махнула рукою, щоб відігнати набриду. І тоді, коли вже ось-ось збиралась з усіх сил вдарити маленьку комаху — раптом її рука нерухомо зависла у повітрі, зупинена магичною силою Чарівниці.

— Не убий, — промовила Опікунка. — Бджола тобі нічим поганим не загрожує, навіть якщо вжалить. І вона дуже корисна. Не можна без потреби вбивати нічого живого.

Коли наступного дня Панянка бігла садом, раптом відчула, що ноги її наче закам'яніли і що вона не може ними поворухнути. Запитально глянула на Чарівницю, яка сиділа на порозі хати.

— Нахились і подивись на землю між травою, — веліла Опікунка.

...і Панянка побачила, що її ступні магичною волею Чарівниці зупинилися на краєчку вузької, майже непомітної стежки, якою працюватимуть мурашки вирушати зі свого мурашника і повертатись

назад, тягнучи вантажі, що важили більше, ніж вони самі: тільця комах, стеблини засохлої трави, мертвих дощових черв'яків.

— Перш ніж ступити, завжди подивись, чи не розтопчеш живої істоти. Мурашка, хоча вона така маленька, — це частина Матері-Природи, тож слід її шанувати. Подумай тільки: царство мурашок вміщається у великому мурашнику, який самі мурахи насипали, і дуже часто воно впорядковане набагато краще і мудріше, ніж ті царства, які будують люди.

Стомлена сонцем Панянка лягла у високу траву й почула, як Чарівниця шепоче:

— Приклади вухо до Матері-Землі й слухай...

Панянка вчинила, як було велено. Вперше у житті її слух так витончився, що вона почула, як тяжко зітхає Мати-Земля, почула її повільну, прастару мову, старішу за мову всіх живих істот, почула радість, з якою земля давала життя — травами, кущами, квітами, деревами. Також Панянка почула сріблясту мову водяних жил під шкірою землі, підземних потоків. Почула, з якими зусиллями продираються розгалужені корені між твердим грудням землі. Почула тихе шарудіння кротів, що рили свої підземні коридори.

— Там все живе, — вигукнула з радісним подивом.

— Так. Живе, сильне, вільне. Вільніше за нас, — зауважила Чарівниця.

Тож відтоді, як тільки випадала нагода, Чарівниця вчила Панянку, як слід шанувати Матір-Природу. Пояснювала їй, що лише життя у злагоді й гармонії з Нею дає людям щастя і добробут. А всі невдачі починаються з порушення цієї гармонії. Спроби знищити або змінити Матір-Природу приносять роду людському самі поразки.

— Люди у своїй зарозумілості, почутті сили та впевненості у своєму розумі й високо розвиненій техніці прагнуть змінювати Матір-Природу. Хочуть підкорити її. Намагаються змінювати течії річок, вирубувати ліси, висушувати болота, — вела далі Чарівниця. — Минає час, і виявляється, що все це тільки зашкодило. Люди забули, що вони — лише крихітна частка Матері-Природи, а не Вона — частка їхня. А якщо так, то вони мають їй підпорядковуватися, а не вона їм...

Завдяки Чарівниці Панянка почала ступати серед трав так, щоб не завдати шкоди розгалуженим мурашиним шляхам, щоб не розтоптати дощового черв'яка, не розчавити слимака, не придушити ногою квітку,

що тільки-но проросла. Панянка й сама не помітила, коли перестала бездумно обривати тоненькі гілочки кущів, відучилася завдавати ран деревам, обдираючи з них смужки кори. Вимітаючи павутиння з кутка кімнати, вона спершу виносила павука надвір.

Одного дня вихованка й Опікунка розпочали довгі походи на поля. А там, присівши у густих кущах, спостерігали за щоденними заняттями Селян. Панянка спершу дивувалася: хоча на небі пражило сонце й піт стікав по втомлених обличчях людей, вони не полишали своєї праці, а й далі орали Землю-Матір, висівали в неї золотисті зерна, щоб потім, у серпневій спеці, поглядаючи з острахом у передгрозове небо, покvapно збирати врожай. Отак Панянка почала пізнавати сенс найтяжчої людської праці та її радості. Проте, не працюючи сама, не могла цього вповні збагнути.

— І це вони так щороку?.. Весь час те саме? І їм не обридне? Кажеш, що їм не може обриднути... І що вони любили би свою працю, якби її плоди належали їм. Але ж вони не їм належать, а насамперед Загарбникам...

Одного дня, коли вже западали літні сутінки, Селяни випростали втомлені спини і повсідалися навколо невеличкою багаття. За мить до Чарівниці і Панянки, що чаїлися в кущах, долинула тиха, чудернацька мелодія, яка легко лягала на слух.

— Пісня Єдина? — шепнула Панянка, а Чарівниця мовчки кивнула головою.

Слова Пісні, сповнені гідності, хоча й меланхолійні й пронизані якоюсь потаємною журбою, лилися серед щойно вив'язаних снопів, поставлених півколом. А вогонь роз'яснював втомлені, але напрочуд урочисті обличчя Селян:

...двадцять чотири було королі
в Королівстві Великім —
справжні герої, володарі мудрі,
як більше ніде на світі.
Вітри для них віяли, текли для них води,
вогонь їх любив.
А піддані всі віддавали їм працю,
розум і серце.
Мати-Природа Королівство Велике
благословила,
Зорі, Місяць і Сонце благословення своє
дарували...

Невиразні, туманні, як дим багаття, що спершу густий, а потім розпливається по полях ріденькою, ледве вловимою імлюю, — слова Пісні долинали до Панянки:

...ніхто не зглянеться над жінками
нещасними й дітьми,
вже солдати безжального Ургха
топчуть усе навколо.
Дерев'яні мечі не захистять кордонів,
життя не врятують.
Із болючою гордістю безборонне
Королівство Велике гине.
Уже коні волочать королівські останки
по Великім Майдані,
Щоб ніхто не знав, куди квіти покласти
рукам невідомим.
І тільки Люелле зникає у темряві,
єдина з роду.
У п'ятмі минулого даремно Загарбники її
сліду шукають...

Слова ставали все невиразнішими й тихішими. Голови декого з Селян хилились на груди, немовби вони задрімали, і ось тільки невеличка дрібна Селянка співала сама тоненьким голоском, а вітер, що раптово зірвався, розпорошував слова Пісні темними полями. До

Панянки, що напружено дослухалася до співу, тепер долинали вже тільки уривки Пісні:

...за сім сотень, за сім десятків і сім літ

...буде серед нас, але...

...а Святий Камінь...

Без крові, без зброї, без війни...

— Ходімо, — озвалася Чарівниця.

— Коли я нарешті почую цілу Пісню? — спитала Панянка.

— Коли цього захоче Доля, — відповіла ухильно Опікунка. — Якщо вітер заглушив слова Пісні, то, певно, він знає, що робить.

— А може, то був *твій* вітер, Чарівний, — шепнула сама до себе Панянка.

Коли надійшла осінь і поля спорожніли, Чарівниця подалася у Село. Повернулася звідти з прядкою і кроснами. Вечорами, що тепер починалися рано, Панянка вчилася прядти й ткати — спочатку це заняття видалося їй дуже марудним. Перший метр власноруч випряденої вовни приніс їй величезну радість, перший метр витканого полотна — ще більшу. Це було навіть цікавіше, ніж вичаровування маленького клубочка вовни із безпорадного павучка тоді, коли вона перебувала під опікою Першої Чарівниці.

— Ти пізнаєш радість праці, — сказала їй Опікунка. — Однак запам'ятай, що праця — це також втома і поразки. Щасливі ті, яким дарована любов до своєї праці. Бо ж є такі, що її ненавидять.

— Хто це ненавидить свою працю? — здивувалася Панянка, замиловано роздивляючись чергові сантиметри рівно витканого полотна. — Мабуть, ледарі.

— Ой, не тільки. Подумай про своїх співвітчизників — рабів, змушених працювати у рудниках, за спинами яких стоїть нагляд із батогом... Є також такі, що люблять музику чи гарно малюють, а у житті мусять шити взуття чи працювати на землі. Вони не отримали шансу. А коли праця не дає задоволення, то її рідко роблять добре.

Коли надійшли осінні холоди, Чарівниця показала своїй вихованці, як усе живе, передчуваючи наближення зими, починає шукати для себе сховку. Деякі птахи відлітали далеко на південь, інші ж вимощували свої гнізда пір'ям, мохом, гіллячками, затуляючи всі дірки й щілинки.

Павук у хатньому кутку снував все товщу й товщу павутину. Мурашки укріпляли свою оселю, затикаючи всі зайві отвори.

Щоранку Панянка, почувавши себе старшою та самостійнішою, вирушала на довгі прогулянки. Однак пам'ятала про перестороги Опікунки й уникала наближатись до Села.

Одного ранку побачила на лузі пастушку, що пасла овець. Сховавшись за товстим стовбуром дерева, Панянка з цікавістю спостерігала за нею. Згадала раптом першу в своєму житті зустріч з іншою дитиною, а потім другу — багато років тому, за часів Першої й Другої Чарівниць. Згадала, як вони потім тікали.

«Такі зустрічі ніколи добре не закінчувались», — зітхнула, не зводячи очей з пастушки. А та якраз тим часом розпалювала вогнище, голосно наспівуючи. «І що мені може загрожувати, якщо я тільки порозмовляю з цією дівчинкою», — міркувала далі Панянка, тужно дивлячись на ровесницю, вівці якої мирно поскубували миршаву, майже вижовклу траву. «Я завжди тільки з Чарівницею. У мене ніколи не було приятельки, я ніколи ні з ким не гралася», — міркувала далі Панянка свавільно, й поволі, поволеньки висовувалася з-за стовбура. Пастушка довго не помічала її, зосередившись на своїх заняттях, і лише тоді, коли якась галузка тріснула під ногами Панянки, сполохано підвела голову. Коли побачила ровесницю, її личко, порожевіле від холоду, засяяло усмішкою:

— Агов! Ходи-но сюди! — озвалась весело. — Я ще тебе не знаю. Ти десь тут живеш?

— Так, — відказала Панянка. — Он там... — і кивнула на дах їхньої теперішньої оселі, що виднівся поміж дерев.

— Там перед вами жила родина Брадоків, але вони не сподобались вїттові, — мовила Пастушка.

— А чому?

— Не знаю. Ніхто не знає, хто й чому не подобається вїттові. А вїйт слухає тільки Загарбників, і йому добре з ними ведеться, тож нікому поскаржитись, коли когось скривдять, — оповідала подорослому Пастушка. — Так що Брадоки переселились у в'язницю, а їхні корови, вівці й гуси — до вїйта. А як тебе звати? Мене — Агна.

Панянка перелякалася.

— Ну це... що ж... Ну так, вона звертається до мене «Панянко»...

— «Панянко»? — здивувалася Агна. — *Панянки* живуть у палацах, а не в покинутих старих хатах. І ще одяга у них не така пошарпана, як твоя. От я раз у житті бачила *справжню* панянку. У Містечку. То була дочка Загарбника. Гарнюще так одягнена, сіла на коня, а якийсь вояка її підсаджував і казав до неї: «Сідайте, коли ваша ласка, панянко...» Чи, може, ти колись була дуже багата, а Загарбники у тебе все відібрали?

— Ні, я ніколи не була багата, — прошепотіла Панянка. — Може, колись буду?

— Багата ти була би тільки тоді, якби твої батьки пішли на службу до Загарбників, — сказала Агна і відразу пошепки додала: — Мої батьки їх ненавидять, і тому в нас тільки оцих шестеро овечок — і все. Навіть корови у нас нема. Війт забрав. А ти оце тільки що казала «вона». Про свою маму ти, мабуть, так не сказала би.

— Ні. *Вона* це... це моя тітка. Мама померла.

— Ой ти бідолашна. А хочеш, дам тобі шматок хліба?

— Ні, дякую, я не голодна.

— Я тобі заздрю. Я майже весь час голодна, — зітхнула Агна. — Але зараз спечу кілька картоплин. Хочеш?

— Я ніколи такого не їла, — мовила Панянка.

— Ну то зараз побачиш, яка це смакота. Тільки допоможи мені...

Агна навчила Панянку, як класти картоплю у жар, коли вогонь уже догорить. Тепер обидві дівчинки балакали й чекали, коли ж картопля спечеться. Панянка про себе говорити не хотіла, Агна ж охоче розповідала їй про своє життя. Зі слів дівчинки виходило, що воно вбоге й тяжке — робота з ранку до ночі, а нажите важкою працею забирав війт для Загарбників. І попри це все Панянка заздрила Агні. Заздрила, що в неї є справжня мати, батько, брати, дім, сповнений гамору, життя і любові. Усвідомила, що вона, Панянка, завжди була сама, тільки з однією з Чарівниць. І ніколи не знала материнської чи батьківської любові, дружби ровесників, доброзичливості сусідів. Коли з'являлись інші люди, це означало лише одне — треба тікати. І раптом завдяки Агні Панянка вперше в житті усвідомила, що незвичайність її Долі — а вона колись так цим пишалася — не завжди приємна. Особливо тоді, коли перебуваючи так близько від людей, майже у самому Селі, вона все одно чужа для них.

Коли дівчатка вже з'їли картоплю, Панянка вирішила, що треба повертатись додому, щоб не викликати підозри у пильної Чарівниці.

— А приходи сюди завтра, — запропонувала Агна. — Я тут буду о цій же порі. Пограємось?

— Прийду, — пообіцяла Панянка, і дала собі слово, що не розповість Чарівниці про цю зустріч. Бо їй не хотілося нікуди тікати. Вона прагнула ще раз зустрітись зі своєю ровесницею і далі слухати її оповіді про життя у Селі. А ще вона хотіла гратися, хоча й не знала, що це. Але в той же час була певна: щось дуже приємне.

— Де ти була так довго? — поцікавилась Чарівниця, коли Панянка повернулася, і та, відвернувши голову, щоб Опікунка нічого не могла прочитати з її обличчя й очей, спокійно відповіла:

— Я спостерігала за кротоми, отам на лузі, недалеко від нас...

Чарівниця кивнула головою і заспокоїлась.

Отож назавтра Панянка без найменших перешкод знову подалася на віддалене пасовисько. Агна зустріла її радісно. Вона знала всіх дівчаток у Селі, тож це нове знайомство дуже її тішило. Їй не заважало, що Панянка не хоче нічого розповідати про себе. Вирішила, що, мабуть, їй нема чого цікавого розповісти. А погратися можна було й удвох. Агна навчила Панянку грати у квача, навчила її шукати чотирилисну конюшину й ворожити на ній, і пускати в озерці маленькі човники з кори.

Кілька днів Панянка, ховаючись від Чарівниці, приходила на пасовисько, і вперше відчула дивовижний, неповторний смак гри з ровесницею. Це було чудове відчуття, і Панянка була готова багато віддати, аби це щастя тривало й далі. Отож одного дня, коли дівчатка вже десь з годину бавились, побачила нудьгу на обличчі Агни, занепокоїлась:

— Що сталося? — спитала.

— Та не знаю, що б нам іще зробити, — стелула плечима Агна. — Якби були ще інші дівчата, можна було би в піжмурки пограти, а вдвох воно нудно. У квача мені вже грати набридло, у ставку не покупаєшся, бо надто холодно, і я вже все тобі розповіла, що можна було розповісти. А ти нічого розповідати не вмієш. Шкода, що в нас немає м'яча...

— Я зроблю м'яча, — заявила завзято Панянка.

— Ой, ти хочеш зробити м'яч із ганчір'я? Щось таке? — зневажливо мовила Агна. — Не хочу. Я думала про справжнього м'яча. Якби ти тільки знала, який гарний м'ячик у вйтової дочки! Гумовий, весь червоний, і на ньому зелено-білі квіти! Я нічого не бачила гарнішого за цей м'яч...

Панянка, недовго думаючи, підняла з трави невеличкий камінчик, й підкинула догори. Камінь спав на землю... м'ячем, що вигравав усіма барвами веселки. Він високо підскочив кілька разів і врешті упав на землю Агні прямо під ноги. Агна аж нетямилась від подиву:

— Ох!.. це щось неймовірне! Як ти це зробила? Чарами чи що? Давай, будемо кидати м'яча одна одній!

Дівчатка довго гралися м'ячем, що літав від однієї до другої, як барвистий птах. На прощання Панянка подарувала м'яч Агні.

Того вечора, коли Чарівниця розпалювала вогнище у грубці, в двері їхнього дому хтось постукав. Тихо й обережно. Але все одно на засмаглому обличчі Чарівниці промайнула хмарка неспокою. А у Панянки душа сховалась у п'ятах. Нутром відчула, що ці несподівані відвідини пов'язані з її забороненою дружбою.

Чарівниця відчинила двері — і до хати зайшов присадкуватий, вже трохи сивий Селянин. У руці тримав м'яча.

— Доброго здоров'я, — озвався несміливо. — Не хотів я вас турбувати, та й не знав, що тут хтось живе, але... Певно, це ваше, — показав на м'яч.

Панянка кинула оком на Чарівницю, зрозуміла, що та вже все знає, і її личко застигло від гніву й страху.

— Якщо по правді, то моя Агна каже, Панянка їй подарувала ось це, але я волів би, щоб у нас удома *цього* не було, — вів далі Селянин. — Ні в кого у Селі немає такого гарного м'яча, тільки у вйтової дочки, і я так собі думаю, що вйт відразу зауважив би. Ну, й крім того, *це не звичайний* м'яч...

Обличчя Чарівниці все більше й більше похмурніло.

— За *такого* м'яча можна і до в'язниці потрапити. Або й на вогнище, — закінчив чоловік пошепки.

— Дякую, — тільки й мовила Чарівниця, — забираючи у нього м'яч.

— Це ще не все, — продовжив Селянин, незграбно переминаючись з ноги на ногу. — Я би на вашому місці пішов собі геть звідси і не

барився би. Агна — ще дитина, і не знати, кому вона що розпаякає, самі розумієте, правда?.. Я би не хотів, щоб вас, саме вас якесь лихо спіткало через нас. У нас ціле Село таких, як ви, шанує. І хтозна, може, ви ще інакші, ніж я думаю... може, ви... самі знаєте хто, правда? І я цілим серцем хотів би вам допомогти, але єдине, що можу, — порадити вам тікати. Наш вїт у всьому Загарбників слухає, тож краще нехай вас тут не буде, коли якісь чутки дійдуть до його вух...

— Ви добра і мудра людина, — прошепотіла Чарівниця. — У нагороду візьміть оцей золотий гріш. Хай він вам трохи допоможе у вашій нужді. З ним проживете по-людськи рік, а то й більше.

— Я сюди не задля грошей прийшов! — обурився Селянин, але коли Чарівниця всунула йому монету в руку, радість розіллялася по його лиці.

— Хай вас Бог благословить, — мовив на прощання і швидко вийшов.

Панянка мовчки очікувала докорів, але коли підняла очі на Опікунку, та дивилась на неї лише з жалісним смутком:

— Ти сумуєш за людьми, — шепнула. — Я тебе дуже добре розумію. Але ми поки що мусимо їх уникати. Не переймайся, врешті-решт ти зустрінешся з ними, і хай то буде *добра* зустріч.

Удосвіта вони покинули свою оселю. А коли Село вже майже зникло з їхніх очей, Панянка обернулася і кинула останній погляд на місце, де вона вперше відчула дивовижний смак дружби з іншою людиною.

Розділ 11

Уже вечоріло, коли Чарівниця з Панянкою нарешті добрались до Лісу. Лише там вони зітхнули з полегшею. У Лісі завжди почувалися в безпеці, тут не могли з'явитися непрошені гості.

Уже сотні років уся природа давнього Великого Королівства наче змовилася проти Загарбників. Рікам подобалося несподівано розіллятися так, щоб залити дороги, по яких досі можна було їздити. Невеличкі болітця раптом розширювалися, погрожуючи затягнути у свої глибини кожного, хто б до них наблизився. Але найбільше збунтувалися ліси. Оті самі Великі Ліси давнього Великого Королівства, які Загарбники збирались доценту вирубати, аби будувати з колод свої житла і палити поліна у вогнищах.

Великі Ліси були особливою гордістю роду Люілів, і ніхто у всьому королівстві не мав права їх рубати або нищити без дозволу короля. Загарбники ніскілечки не цінували того, чим можна було би одразу скористатися. Отож, озброївшись величезними сокирами, вони почали вдиратись у Ліси навалами. І тоді Ліси збунтувались. Могутні дуби розгортали свої крони, і в затінку під ними ставало темно й моторошно, і навіть підходити до них було страшно. Буки, в'язи, сосни і смереки викручували свої корені так, що люди раптом спотикалися і падали на безпечній начебто стежці. Розлючені корені тут же впивалися непроханим гостям у волосся або хапали за ноги. Лісові птахи й звірята, побачивши чужих, змінювали свої голоси — і навіть жайворонки зловісно ухкав, наче пугач, а ведмідь страхітливо ревів. Однак найбільше розважалися стриги і літавиці, що зазвичай ховалися від людських очей. Проте, коли в Ліс наважувались в'їхати Загарбники, вони кидали свої болота, мочарі, спорохнявілі дупла і зі зловісним хихотінням, прибравши жахливої подоби, тут як тут з'являлись перед зайдами. Ба, траплялося навіть, що упирі, неохоче, щоправда, допомагали своїм далеким родичкам стригам і виходили на землю, хоча й ненадовго, зі свого Підземного Царства, зненацька перегороджуючи дорогу нахабам. Дереву, зрубани сокирами — майже завжди — падаючи, несподівано змінювали напрямок і привалювали своїм тягарем убивць лісу. Коли розлючені Загарбники вирішили, що

поспалюють Ліси, то їм самим рідко вдавалося врятуватись від вогню, бо лихий вітер спрямовував його не в глибину Лісу, а на самих Загарбників. Несподіваний дощ, що брався не знати звідки, відразу гасив пожежу. Отож нічого дивного, що Загарбники дуже швидко дали Лісам спокій і вже більше не намагались туди потикатись. Не підкорившись Загарбникам, Ліси здобули перемогу і стали останніми острівцями свободи.

— ...і чого ми взагалі маємо виходити з Лісу? — зітхнула Панянка. — Ми тут у безпеці, ми тут щасливі. Тут є і ягоди, і джерельна вода, і зручні печери. І чого всіх вас, Чарівниць, так тягне до людських осель, хоча від цього самі тільки клопоти?

— Ти народилася для людей, не для Лісів, — коротко відказала Чарівниця. — Невдовзі ми знову повернемося до людей. І цим разом поселимось у Містечку.

— У Містечку?! — вигукнула приголомшена Панянка. — Та ти ж сама бачила, що у кожному Містечку сотні Загарбників! Та ж в одному з них мене мало не схопили! Нащо нам воно треба?

— Ти маєш добре знати, як зараз живуть мешканці колишнього Великого Королівства. Мусиш на власній шкірі зазнати їхньої долі, відчути її кривавий піт, — промовила Чарівниця тоном, що унеможлиблював будь-який спротив, тож Панянка гнівно стиснула губи й замовкла, бо знала: наполегливість Чарівниць нікому не піддається.

Ніч мандрівниці провели зручно, у великому дуплі стовбура старого дуба. Коли Панянка розплющила очі, відчула, що у заглибинці на її шиї спокійно спить маленька вивірка. Звірятко потягнулося, позіхнуло, показало голівкою на невеличку дірку у стовбурі й щезло. А в дірці була ціла гора ліщини.

— Вона дозволила нам з'їсти горіхи, — вдоволено повідомила Панянка. — Видно, в неї ще десь є запаси...

Мандрівниці вмилися у джерельці, що дзюрчало неподалік, а потім чародійка вийняла зі свого бездонного мішка ножиці.

— А це ще навіщо? — спитала підозріливо Панянка.

— Обстрижемо твої довгі коси, щоб ти була схожа на хлопця. А потім ще раз помиемо тобі голову у дубовій корі, щоб волосся потемніло. До Містечка прибудуть тітка Ольсен зі своїм небожем Кісбе. Ти сирота, і я заопікувалася тобою після смерті батьків.

— Кісбе... Кісбе... — мурмотіла Панянка. — А ти знаєш, це моє перше в житті ім'я, причому чоловіче! Невже я так ніколи й не довідаюсь, яке ж моє власне ім'я, справжнє? А може, у мене взагалі немає імені?!

— У тебе є твоє справжнє ім'я, але ти маєш на нього заслужити. Мине ще кілька років, може, три або чотири, і ти його довідаєшся. І щось мені підказує, що це станеться за досить несподіваних обставин. Щоправда, я не знаю, за яких, але в кожному разі, за інших, ніж ми, сестри Чарівниці, собі уявляємо. Пам'ятай, що передчуття майбутньої долі та інтуїція — це ще одна частка натури Чарівниць.

— Несподівані обставини? Не знаю, чому, але це звучить привабливо, — зауважила Панянка.

А під час цієї розмови Чарівниця енергійними рухами обрізала довге золотисте волосся своєї вихованки. Ясні пасма падали на м'який темно-зелений мох, але недовго там лежали, бо відразу зліталися птахи, хапали у дзьобики миготливі пасма і несли до своїх гнізд. Панянка подивилась на своє відображення на поверхні озерця й побачила схудле чуже хлопчаче обличчя з великими сіро-блакитними очима, обрамлене короткими темними кучериками.

— Кісбе... — всміхнулася задоволена Чарівниця. — Присягаюсь Святим Каменем, що ніхто тебе не впізнає.

За мить обидві швидким кроком йшли Лісом, а коли вийшли на найближчі луки, здалеку вже видно було Містечко.

— Послухай, Кісбе, мій небоже, — розпочала Чарівниця у ритмі своїх швидких кроків. — Я, твоя тітка Ольсен, взяла тебе під опіку п'ятнадцять років тому, коли твої убогі й виснажені батьки померли від тифу. Ми жили в Селі, але своєї землі у нас не було. Жилося нам дуже скрутно, тож зараз ми прийшли у Містечко у пошуках якоїсь роботи і житла. Запам'ятай це все і нічого не переплутай.

— Ох, я не така дурна, — відрізала нетерпляче Панянка, занепокоєно поглядаючи на все ближчі стіни Містечка. За п'ятнадцять років свого життя вона у містечках була тільки двічі. Перший раз прокрадалась через містечко вночі, другий раз, коли вона минала його, її мало не схопили разом із Опікункою. Першого разу, вночі, Містечко видавалося їй прегарним, майже казковим — високі кам'яниці, вежа ратуші, маленький ринок, годинник на вежі. Там вона вперше почула

Пісню Єдину. А другого разу Містечко показало їй свій страшний, тривожний бік — воно було місцем, де жили Загарбники.

— Краще вже на Селі мешкати, — шепнула сама до себе. Хоча по щирості, Села вона також не знала, бо ж завжди жила на околиці. — Але насправді я люблю тільки Ліс, — зітхнула Панянка, коли вони швидкою ходою ввійшли за Містечкові мури. Її Опікунка йшла, випроставшись, і з сивої, розкуйовдженої сільської жебрачки вона перетворилася на сильну зрілу жінку, потовчену життям, але ще здатну працювати.

— Куди ви, телепні, лізете? — замислена Панянка аж підскочила, почувши над собою цей чужий ворожий голос. У широкій брамі, що вела в глибину Містечка, стояв Загарбник зі списом, перегородивши їм дорогу далі.

— Ми шукаємо роботи, ясновельможний пане, — пробелькотіла Чарівниця. — На селі взимку нічого їсти, а в місті цілий рік є якась робота... Ось ми з хлопчиком... це небіж мій...

— Годі патякати, — грубо обірвав її вартовий. — Вам сьогодні пощастило. Можете попитати в Ратуші. Там шукають робітників будувати новий міст, бо старий вже розлетівся. Буде вам дах над головою і що їсти...

...і штовхнув їх так сильно, що Чарівниця заточилася на найближчу стіну.

На вулицях Містечка було порожньо. Ніхто добровільно не виходив зі своїх домівок, які давали оманливе відчуття безпеки. Лишень зрідка якийсь переляканий перехожий прослизав попід стінами будинків. Будинки були наче напівзруйновані. З-за брудних шибок часом виглядало чиясь сполохане обличчя й відразу зникало. Лише Загарбники галасуючи проїжджали на своїх великих чорних конях, виблискуючи зброєю і байдуже поглядаючи на побиту життям жінку з худючим хлопчаком.

— Тут мало статись щось недобре, і до того ж недавно, — шепнула Чарівниця до своєї вихованки. — Життя в Містечках віддавна вже перестало бути радісним, жвавим і спокійним. Воно не минає в приємній праці, але не аж таке вигасле.

У цю мить на вулиці з'явився чималий загін Загарбників. Навіть не зсідаючи із коней, вони взялися гатити списками у двері й вікна

найближчих будинків, аж тріски летіли та сипались друзки скла з віконних шиб.

— На вихід! Гайда! Ану, до роботи! — репетували і далі били шибки й ламали двері.

— Бургомістр звелів міст будувати! — верещав один із Загарбників у багатому обладунку. — Всі мешканці, окрім старих і дітей, мають з'явитись біля річки! Хто за п'ять хвилин не вийде з дому, опиниться у в'язниці!

— На вихід! Хутчіше! Ворушіться! — дерли горлянки вояки, з безглуздою злобою псуючи і без того попсовані стіни.

Із найближчих домівок поволеньки почали виходити люди — чоловіки, жінки, підлітки. Схудлі, зодягнені в якесь дрантя, з переляканими обличчями, їх ставало все більше, і вони брели вперед незграбною юрбою. Чарівниця і Панянка приєдналися до них.

— Гей, ви! — почули раптом. — Я вас не знаю! Ви звідки взялися?

Чорний Загарбник у багатому обладунку перегородив їм дорогу своїм списом.

— Із села, вельможний пане, — пролебеділа покірно Чарівниця. — Але там голод, бо зима, то ми сюди прийшли з небожем роботи шукати і якогось харчу й даху над головою...

— Це ви добре втрапили, — зареготав Чорний. — Відучора двадцять будинків залишилось без господарів, можете вибрати собі, який захочете, мої вояки і так вже все звідти порозтягували!

Чарівниця з Панянкою знову злилися з натовпом, що у покірній мовчанці, у понурому переляку брів у нижню частину Містечка до ріки.

— Що тут трапилося? — спитала пошепки Чарівниця найближчого сусіда. Той підозріливо глипнув на неї з-під опущених повік і не проронив ані слова.

— Добра жінко, що це тут сталося? — знову поспитала Чарівниця, звертаючись цього разу до ще молодої схудлої жінки.

— Двадцять найшанованіших у Містечку родин поклато голови на плаху вчора, — прошепотіла та.

— За що?

— А я знаю? Та й краще не знати нічого. Затям собі це, — відповіла Жінка, неспокійно роззираючись довкола. А потім пошепки додала: — Вони ночами співали Пісню Єдину. А може, й не співали?

Хто їх там знає? Може, вони хотіли когось стратити, ну то й стратили. І краще нікого не випитуй, бо ніколи не відомо, з ким говориш. Невідомо, хто там потайки Загарбникам служить, нехай і за кусок хліба. І не можна їх за це звинувачувати, бо діти голодні, а хліба весь час замало. Дають по п'ять скибок кожному, хто працює, але якщо вдома сидять малі діти чи старі батьки, то не вистачає. А їм не дають нічого.

Жінка замовкла. У тиші було чути тільки, як ноги човгають бруківкою. Панянка, змушена брести у цій юрбі, відчувала, як від гніву в неї холонуть ноги й руки, і кров відливає від голови. В уяві вже бачила, як перетворює всіх Загарбників на безпорадних бридких хробаків, їх топче ця принижена юрма рабів, а потім вона, Панянка, створює величезні гори хліба, яким можна нагодувати всіх голодних.

...ні, цього я не вмію. Не вмію створювати хліб, і сумніваюся, що його можна створити з допомогою магії, — шепнула сама до себе. — Мабуть, хліб можна створювати тільки працею. *Справжній хліб.*

І згадала, як кожна з її Опікунок-Чарівниць виймала зі свого бездонного мішка шматки сушеного м'яса й хліба, у нескінченній, здавалось би, кількості, але з'ївши їх, Панянка знову дуже швидко відчувала голод. Бо це був чарівний хліб і чарівне м'ясо, що давало оманливе почуття ситості — щоб можна було якось ошукати голод. І тому врешті завжди треба було йти у Село по *справжню їжу*.

...навіть якби я перетворила одного чи кількох Загарбників у щось огидне чи безпорадне, то решта й так встигла б мене вбити — зітхнула Панянка про себе, думаючи безсило, що все-таки магія — це не все. Магія — це дуже мало.

Але якщо не магія, то що може допомогти цим людям? Що або хто? Мабуть, нічого і ніхто — завершила вона про себе цю думку. Чарівниця, що йшла поруч, спостерігала за нею, і раптом Панянці здалося, що її думки цілком відкриті для її Опікунок, видимі, як на долоні, і що, незважаючи на всю цю невеселу ситуацію, Чарівниця потай всміхається сама до себе. І на мить Панянку охопила шалена лють — лють людини, що безпорадна супроти Загарбників і безпорадна також перед своїми Опікунками. Але вона відразу притлумила це почуття.

Над річкою височіли величезні брили й стоси деревини. За мить всі тягали їх — обливаючись потом — туди, де вже кипіло будівництво.

Час до часу натруджені й слабкі людські руки не могли втримати каміння, і тоді над їхніми головами свистів батіг Загарбника. Десять годин тривала ця мозольна праця, якій, здавалось, немає кінця. Руки Панянки — які досі торкалися лише квітів, галузок дерев і клубочків вовни — були стерті до крові. На спині темніла товста кривава смуга від удару батоном — його вона витримала, зціпивши зуби, під суворим поглядом Опікунки, що велів їй мовчати.

Коли пізно ввечері у чужій і похмурій хаті Панянка зі стогоном впала на брудну абияку постелю, вихлюпнула всю свою образу на Чарівницю:

— Я не помітила в твоїх очах навіть іскорки співчуття до мене, — вигукнула гнівно. — Ти хоч би сльозинку зронила, коли ця потвора шмагнула мене!

— У моїх очах немає іскорки співчуття, бо є велике море жалю. І це не жаль до тебе, а до тих нещасних, — відповіла жорстко Чарівниця. — Вони так живуть роками, день у день, страждають від голоду, працюють до сьомого поту, терплять побої. А ще їх кидають у в'язницю і засуджують на смерть. А ти пробула разом з ними якихось десять годин!

Панянка мимоволі відчула сором. У похмурій вбогій оселі, де по кутках ще досі висіла одежа й лежали речі попередніх, вже покійних мешканців, запала тиша.

— Чого вони не бунтують? — спитала Панянка. — Адже їх більше, ніж Загарбників!

— Так, але вони зовсім безбройні. Слабі й голодні. І коли ти роками живеш у рабстві й постійно бачиш, як умирають твої брати й сестри, воля до бунту у тебе зникає. І ти думаєш вже тільки про те, щоб якось вижити. Дехто за трошки кращу долю готовий продати своїх друзів і навіть рідних. Тільки раз на багато років з'являється людина, в якій ще жевріють відвага й гідність. І вона закликає до бунту. Проте її гірка доля — смерть від рук Загарбників — відлякує інших.

— Навіщо ти мене сюди привела? — прошепотіла врешті Панянка.

— Щоб ти на власній шкурі відчула, як живуть мешканці колишнього Великого Королівства.

— Мені конче треба це відчувати?

— Треба. Просто треба, — відповіла Чарівниця. — Знати про це не достатньо. Це треба відчувати. Що з того, що я тобі розповідала про

тяжку долю твоїх співвітчизників? Лише сьогодні ти справді знаєш, яка вона тяжка. А зараз спи, бо завтра на світанку нас знову чекає каторжна праця над річкою.

Натруджена Панянка підняла голову зі свого ложа:

— А коли ми звідси підемо? — спитала вона майже благально.

— Ми залишимося тут на рік. І весь цей час, день за днем, ти смакуватимеш справжнє життя мешканців цієї країни. Разом з ними будеш конати від голоду, разом з ними працюватимеш до кривавого поту, разом із ними страждатимеш і плакатимеш. І пам'ятай: тобі жодного разу не можна вдатися до чарів, бо це обернеться проти тебе.

— Але чому?! Чому?! Чому?! — кричала Панянка, б'ючи кулачками об підлогу, хоч і мала руки в ранах.

— Ти вже вивчила, хто така Мати-Природа, як її шанувати й дорожити нею, як не ламати її Святих Законів. Тепер знатимеш, що таке Природа Людини, як її розуміти й поважати.

— Невже ти хочеш сказати, що я маю поважати цих принижених, зацькованих, як звірі, людей? — вигукнула обурено Панянка. — Як звірі? Та що я кажу? У кожної тварини більше гідності, ніж у будь-кого з цих людських істот, яких я бачила над річкою! Будь-яка миша, стонога чи дощовий черв'як варті більшої поваги, ніж вони всі, разом взяті. І *цих людей* я маю поважати! Я, що можу розмовляти із Зірками? Я, що можу перетворювати шишки на рудих лисенят і навпаки? Я, що вмю читати чужі думки? Я, що можу кожного Загарбника перетворити на кабана — і хай собі рохкає?! Я маю їх поважати?!

— Так. Саме ти. Не хтось інший, а ти, — спокійно відповіла Опікунка й заплющила очі. Вже за мить Панянка почула її спокійне, глибоке дихання. Сама ж вона довго не могла заснути.

Думки, як весняна гроза, бушували в ній. Роєм роїлось безліч думок і шалених відчуттів, що цілком виключали одне одного. В очах Панянки стояли сльози болю за дитину, яку на смерть привалила тяжка брила — і сльози люті, бо чоловік, що стояв поруч, вдав, ніби нічого не трапилося, — аби тільки не привернути до себе уваги Загарбника. Її охоплювала шалена лють, коли вона думала про людей, які видирали одне в одного хліб. Огортав сповнений смутку подив, коли вона пригадала бабусю, що ділилася своїм окрайцем з внучкою.

Однак почуття зневаги переважало. Глибокої, безмежної зневаги до покірних, переляканих людей-рабів.

— Мої *співвітчизники*, — прошепотіла злісно. — Ох, як же далеко їм до королівської гордості орла чи сповненої гідності сили ведмедя! І до невеличкої, але справжньої незалежності горобця їм також далеко. Дурні, тупі люди...

З такими думками Панянка нарешті заснула — на нужденній чужій постелі, де ще вчора лежала чиясь голова — а сьогодні ця людина була мертва.

— ...віддаючи життя за Пісню Єдину? — пробурмотіла крізь сон. І вже не могла зрозуміти зв'язку між цими всіма такими суперечливими образами.

А Чарівниця, яка начебто спала глибоким сном, пильно стежила за потоком її бурхливих думок і міркувала про те, куди ж цей потік потече.

Розділ 12

У центрі колишнього Великого Королівства, у самому його серці, лежала Арджана — столиця країни. Кількасот років тому, коли ще її не підкорили дикі племена Ургха, це було одне з найпрекрасніших міст на землі. Численні сади, фонтани, чарівні невеличкі палаци й високі витончені кам'яниці, храми й просторі майдани, всі в квітах — життя буяло тут від світанку до пізньої ночі. З усіх усюд чотирма дорогами, що вели до Арджани, сюди щодня прибували люди: купці з Далеких Країв, гості з чужих, далеких держав і громадяни Великого Королівства, для яких проща до Арджани була щорічним обов'язком. А кожен прибулий відразу прямував до прекрасного Королівського Палацу, куди ніхто не забороняв заходити. Кожен міг поклонитися королеві, а часом, коли в Палаці було не дуже багато прибулих, потиснути йому руку й побалакати. Нічого дивного, Королівський Палац був у самому центрі міста, на величезному Палацовому майдані, який ніхто ніколи не охороняв. Усередину палацу можна було зайти через кілька десятків дверей, біля яких зрідка лишень стояли королівські стражники, та й то радше для краси.

Коли Загарбники підкорили Велике Королівство і вторглися до столиці, їхній володар, дикий і жорстокий Ургх (що назвав себе тоді Ургхом Першим, Тим, що Переміг), відразу вирішив зайняти Королівський Палац. Але вже перша ніч нагнала на нього страху. Лежачи у величезному ложі, він крутився з боку на бік, страждаючи від безсоння, і прислухався до кроків. Йому здавалось, що він чує їх тисячі. Тисячі кроків тисяч людей, що вривалися до Палацу через кілька десятків завжди відчинених дверей. Ясний, наповнений сонцем, чудовий Королівський Палац видався Ургхові найстрашнішим на світі місцем. Небезпечним місцем, яке не можна як слід устерегти. Бо ж надто багато воїнів мали би неухайно стояти на чатах біля кількох десятків постійно відчинених дверей, щоб Ургхові трохи полегшало. А воїни були потрібні для інших справ: треба було захопити решту країни, заволодіти кожним закутком, за винятком хіба що Пустелі. У Пустелі — про що знали у цілому світі, а не лише у Великому Королівстві, — нічого було захоплювати й грабувати. Там жив тільки

самотній і вбогий Пустельник, що молився і лікував хворих. І йому, зрештою, було байдуже, чи він лікує мешканців Великого Королівства, прибульців із чужих країв, чи навіть диких солдатів Ургха Першого. Для Пустельника мали значення лише недуга й одужання, життя і смерть. І вони, *лише вони*, визначали всі відмінності між людьми.

Минали роки, й минали наступні покоління Ургхів-Загарбників, що правили країною, а Пустельник далі жив. І лише Зорі могли би відповісти на питання, чи то був *завжди той самий* Пустельник, а чи після смерті одного з'являвся наступний. Однак Зірок про це ніхто не питав. Важливо було лише те, що Пустельник жив, і можна було за потреби звернутися до нього.

...отож Загарбники не потикалися у Пустелю, щоб її захопити, бо ж усі воїни потрібні були Ургхові, аби тримати завойовану країну у покорі, грабувати й пильнувати, щоб ніхто з рабів не збунтувався. Тому ніяк не можна було, щоб зо три сотні вояків стояли ще й на сторожі кількох десятків дверей до Королівського Палацу. Так що Ургх Перший з великою полегшею довідався, що в Арджані, а точніше, на самій її околиці, є ще один невеличкий замок-фортеця. Збудували його свого часу для королівських дітей з роду Люілів. Тут мешкали разом зі своїми вчителями сини й дочки нових поколінь королів, ведучи працююче життя учнів і разом — коли йшлося про хлопців — життя лицарів. Королівни також опановували науку володіння зброєю, але передовсім пізнавали таємниці знання з книг, мистецтво ткацтва і лікування, вчилися жити у гармонії з природою. А ще навчались співу, танців та придворних манер. Те, що замок був трохи віддалений від серця столиці та від Палацу, не ускладнювало королівським дітям спілкування з батьками і водночас ізолювало їх від надто бурхливого життя в Арджані. Тут, у Замку, у них було досить часу, аби вдосконалювати свої здібності — бо ж кожен з них міг колись стати королем.

Проте Ургх цінував цей замок зовсім за інше. Дві його стіни спирались на високі боки скель, яких не треба було охороняти, бо напасти звідти було неможливо. А дві інші стіни стояли за височенним муром. Вхід був лише один — через браму, до якої до того ж вів розвідний міст. Досить було поставити всього кілька вартових — і новий володар Імперії міг почуватися безпечно.

Через понад сімсот сімдесят років рабства прекрасна колись Арджана мала дуже дивний вигляд. Коли Ургх залишив Королівський Палац, перебравшись до Замку, зі столиці забралась також ціла ватага його лицарів, що перед тим розграбували там все цінне майно. Ніхто з нових правителів про місто не дбав. У Палаці тепер жили прибудні коти, щурі й змії. Дуже швидко Арджану покинули також її мешканці, що не хотіли жити надто близько до жорстоких правителів. Вони перебирались у села й містечка — аби тільки подалі від грізних переслідувачів. Спустошені малі й більші палаци та кам'яниці поволі почали руйнуватись. Водночас столицю помалу, але невблаганно, почали поглинати Нетрі. Рідкісні види екзотичних дерев і рослин, які свого часу завозили сюди королі й засаджували ними чудовий Палацовий Парк, тепер розрослися так, що потихеньку захопили кожен клаптик землі, кожную шпаринку у плитах на хіднику. І нарешті за кілька сотень років Нетрі перемогли раз і назавжди. І ось тоді Арджана стала предивним місцем — переплетінням руїн та зелені, що заповонила колишню столицю. Подекуди зелень творила такий густий живопліт, що людська нога не могла би переступити за нього. А ще у руїнах поселилися велетенські золоті змії. Було їх тут справді тисячі, і вони стали володарями колишнього Королівського Палацу, а радше того, що від нього залишилося. А що залишилося — цього не знав ніхто, бо вже ні в кого не виникало бажання заглиблюватись у ці дикі землі, що колись були цивілізованим прегарним містом.

Солдати Ургха не хотіли і не вміли нічого будувати. Їм подобалось користуватися вже готовим — бо ж здавалося, що це готове Невичерпне. І справді — минали сотні років, і всього вистачало. Коли запаси закінчилися, Арджана вже не була їм потрібна. Могла собі вмирати.

Багатства Імперії Люїлів розкрадались сімсот сімдесят років, тож виглядала вона тепер дуже сумно. Але черговим поколінням Загарбників вона й тепер видавалась восьмим чудом світу. Бо ж їхні пращури не знали нічого, крім Великих Степів, вони постійно переселялись із місця на місце, не будували міст, не обробляли землі. Тому багатства Великого Королівства ще багато століть могли видаватись їм невичерпними, а міста — нехай і зруйновані — все одно ще залишались містами, за винятком Арджани, Зміїного Царства.

У храмах і невеличких палацах, що вціліли, Загарбники повідкривали фабрики, які працювали на них, — ткацькі, кравецькі, фарбувальні, чинбарські.

Біля фабрик звели такі-сякі бараки — щоби полонені, поневолені робітники недалеко мусили добиратись на місце роботи, де вони гарували з ранку до ночі. Війти, яких попризначали Загарбники, відбирали весь урожай, вирощений селянами, залишаючи їм лише стільки, щоб ті не сконали з голоду. Тільки Лісів не вдалося вирубати — бо лише вони зуміли дати належну відсіч варварам. Більшість озер і рік було отруєно, бо Загарбники перетворили їх на смітники — для відходів із фабрик та шахт.

...хибно було би стверджувати, що Загарбники захопили Велике Королівство, зовсім не проллявши крові. Піддані короля Люіля XXIV, позбавлені зброї, бились із ворогом чим могли і як уміли. Але вміли вони небагато — бо ж ніхто не вчив їх бойових мистецтв, а їхнім символічним дерев'яним мечам далеко було до справжньої зброї. Ворогам, закутим у залізні обладунки, вони спершу могли протиставити лише голі кулаки. Пізніше, кілька разів за сімсот років, вони намагалися розпочинати проти лютого Ургха та його наступників повстання й бунти — однак їх завжди швидко й криваво придушували. Останнє повстання відбулося сто п'ятдесят років тому — тоді було страчено понад двадцять тисяч повстанців та їхніх родин. І вже півтора століття у країні стояла мертва — на перший погляд — тиша. Здавалося, що уярмлені мешканці остаточно підкорилися трьом останнім Ургхам, що правили особливо жорстоко, — XI, XII, і нинішньому XIII. Ці правителі не чекали, поки хтось розпочне повстання. Притлумлювали все, схоже на бунт, там, де ним взагалі не пахло, і карали смертю, не зважаючи на міру провини. Досить було однієї підозри, одного доносу чи навіть свавільного бажання когось із Загарбників відрубати голову підданому, зазіхнувши на його хату чи дружину, або задля власної примхи, бо раби не так дивляться, як належить.

А погляди підданих все більше були не до смаку поплічникам Ургха XIII і йому самому, навіть якщо у них не було нічого іншого, крім страху. Загарбникам досить було пам'ятати про те, що країною гуляє Пісня Єдина — і це не давало їм вночі склепити очей.

Якщо барони й вояки Ургха XII спали відносно спокійно і слова Пісні викликали у них щонайбільше гнів, а не страх, то слуги Ургха XIII все частіше повторювали її собі в неспокійних і навіть ніби переляканих думках.

Перших кілька куплетів цієї сумної пророчої Пісні начебто не мали особливого значення. Вони лишень нагадували, чим же було Велике Королівство, поки його не завоювали, яке воно було прекрасне, багате й вільне. Бо ж про це всі знали. Зрештою, саме тому Ургх I напав на нього. Ці слова не викликали у Загарбників страху. Вони навпаки відчували гордість: мовляв, аж таку могутню імперію їм вдалося підкорити. Так само не страшні були ще кілька наступних куплетів. Бо ж там прославлялась їхня могутня зброя. Там співалося проте, що Ургх I та його славні воїни заввиграшки захопили Імперію Люїлів і стали її владарями. Всі страхи починались тоді, коли звучали ось такі слова:

...за сім сотень, сім десятків і сім літ
доля принесе лютим Ургхам зловісні Чари,
і не залізний меч усе змінить, не кров пролита,
а Всемогутня Сила, що Дрімає, Неназвана Сила,
яку розбудить маленьких ніжок слід...

Ці слова були все химерніші, загадковіші, незбагненніші — й викликали все більший страх. У замку Ургха XIII над ними ламали голови мало що не від початку панування володаря. Бо ж це за його життя мало минути сім сотень сім десятків і сім літ — тобто сімсот сімдесят сім років від Дня Жаху, дня Завоювання Великого Королівства. І тому Ургх XII, батько нинішнього володаря, панував спокійно і навіть злісно реготав, поглядаючи на свого ще малолітнього наступника і єдиного сина:

— Не я буду над *цим* ламати голову, мій синашу! Не я! Це не мій страх буде, а твій, то ж нехай тебе хвилює, скільки там правди у тих дурних словах, бо поки там якісь із них збудуться, мене і так вже не буде на цьому світі...

Питання «скільки там правди у тих дурних словах» ставало все нагальніше. Провіщені у Пісні Єдиній сімсот сімдесят років мали вже невдовзі минути — рівно за три роки. Або чотири. Хтось казав, що за три, хтось — за чотири, але це не мало особливого значення: рік туди,

рік сюди. Так чи інакше, світ Ургха мав розвалитись, а Імперія повернутись у руки законних правителів.

І сьогодні також Ургх XIII, майже так само, як щодня, великими кроками міряв свою світлицю у Замку, випльовуючи з себе гнівні слова:

— ...я ж казав, що це тільки астролог з'ясує. Астролог, маг або Чарівниця! І я вимагаю, щоб когось із них врешті привели перед моє ясне лице! Когось, хто розтовкмачить слова цієї триклятої Пісні й визначить, наскільки вони правдиві!

Буду, королівський радник, маленький, худенький, згорблений, під поглядом свого володаря скулився ще більше.

— Ти ж відаєш, королю, що всіх з-поміж мешканців цього краю, кого підозрювали у тому, що вони Чарівниця, маг чи астролог, відразу, без суду, спалювали на вогнищі. І не тільки за твого панування, а й за панування твоїх батьків. Отож сьогодні в цій країні таких людей нема. *Вже* нема.

Буду не був родом із Загарбників, отож боявся Ургха XIII і запобігав перед ним ще більше, ніж інші. Буду народився у вже завойованій Загарбниками країні й був би, вочевидь, рабом — так само, як і його побратими, якби не спритність, розум та хитрість, завдяки яким він став для короля незамінним. Спершу Буду, ще хлопчиком, був пахолком Ургха, і його завданням було тримати за вуздечку коня, коли володар на нього сідав. Кмітливість хлопця і вміння підлабузнюватись допомогли йому швидко стати спершу особистим служкою в покоях господаря, а потім кимось на кшталт його радника і секретаря. Поради Буду весь час стосувались того самого — тут він був найкращим знавцем: як найуспішніше придушувати будь-які вияви бунту, що могли вчинити поневолені піддані, як переслідувати тих, хто вірить у Пісню Єдину, як успішно викликати і зміцнювати страх перед Загарбниками, страх, що унеможливить будь-які заколоти проти них. У цьому всьому Буду був незамінний, бо сам — підданий із рабською душею — найкраще знав (або принаймні так йому здавалося), що подіє на його співвітчизників.

Уже кілька років Ургх XIII повторював одне й те саме бажання. Він прагнув зустрітись з кимось, хто би пояснив йому врешті-решт, чи слова Пісні Єдиної — це віщі й пророчі слова, а чи вони насправді нічого не значать, а магічне число 777 — це мрія співаків, омана,

фальшива небезпека для нього. І весь цей час Ургх незмінно дізнавався від своїх слуг, лицарів та родичів: всі, що зналися на Магії або знали мову Зірок, загинули жорстокою смертю — бо так повелів він сам чи його предки.

На Ургха находив тоді страхітливий гнів, і Буду аж зі шкури ліз, щоб привести до володаря когось, хто міг би успішно зіграти роль астролога, мага чи Чарівниці. Скільки фальшивих Чарівниць згоріло на вогнищі, не маючи поняття про магію та чари, про це всі знали, навіть сам Ургх, який щоразу велів приводити їх до себе, хоча був певен, що його очікує розчарування. Однак хапався за кожную ниточку надії, нехай і зовсім тонюсіньку. А ще він не довіряв фальшивим астрологам і магам, яких йому підсовував Буду. Вони, перевдягнені його слугою у чорні, оздоблені зорями плащі, втуплювались безпорадними очима в нічне небо і запевняли володаря, що сузір'я віщують йому довге і безпечне панування. Ургх тоді впадав у шал і наказував рубати їм голови за брехню. Тому вже багато років ніхто, ні за які гроші не згоджувався вдавати мага, астролога чи Чарівниці. На терезах цієї фальшивої ваги стояли мішок золота і вірна смерть — тому кожен обирав життя.

— Паночку, немає вже *нікого з них!* — присягався Буду напрочуд щиро, трясучись цілий зі страху. Однак Ургх понуро блимав на нього, і, б'ючи кулаком об довгий дубовий стіл, репетував:

— Брехня це все! Сама Пісня каже про те, що *вони* ще є!

— Пане, якщо вони і є, то поховалися у таких неприступних місцях, далеко від людей, що вже не можуть тобі завдати шкоди і не можуть нічого змінити! — присягався Буду. — Останніх двох *справжніх* Чарівниць спалив твій батечко, хай йому буде честь і слава!

— Правду кажеш. І перед страшною смертю у багатті кожна з них викрикнула йому прямо в обличчя, що Пісня Єдина не обманює, бо вона народилася з вітру, води й вогню! — вигукнув Ургх XIII, наближаючись великими кроками до свого прислужника, що зі страху зіщулювся за кріслом. Володар боляче його копнув і знову заметався по світлиці.

— Що робить мій син? — спитав гнівно за мить.

— Він у саду, — прошепотів Ургх.

— Це я знаю, бо він там завжди. Але що він там робить?! — гаркнув Ургх. — Фехтує зі своїм кузенком, прошиває мечем своїх псів,

стріляє з лука у птахів чи зітхає, роздивляючись хмари на небі?!

Буду замовк і знову скулився за кріслом. Говорити про Ургхового сина було так само небезпечно, як про Пісню. Цей єдиний син — наче Долі на глу́м — не хотів і не міг сповнити надій свого батька.

— Поклич його вчителів, — раптом буркнув Ургх, і Буду вже мчав коридором.

За мить у покої стояло четверо могутніх, закутих в обладунки лицарів.

— Чи мій єдиний син вже вміє їздити верхи, а чи й далі падає з коня, як тільки той рушить з місця? — гаркнув Ургх до одного з них.

— О пане, твій син вельми здібний і вправний... він... я би сказав, що...

— Чого заїкаєшся? Я й так знатиму правду!

— Він падає з коня, о володарю. І не хоче їздити. А коли вже їздить, то без шпор. Каже, що шпори калічать коня. Годує коней цукром і говорить з ними, як з людьми, але...

— ...але ніколи не буде добрим вершником, — закінчив понуро Ургх і звернувся до наступного лицаря:

— Чи мій єдиний син вже володіє мечем?

— О пане, — прошепотів лицар, але під поглядом Ургха, що метав громи й блискавки, спромігся вичавити із себе відповідь: — Наші мечі досі для нього заважкі. Твій син порівняно зі своїми ровесниками має слабку статуру...

— Мій син! Мій єдиний син!... Мій єдиний спадкоємець трону має заслабку статуру, щоб тримати в руках меч! — завершив Ургх із болем і люттю. — Слабка статура, однак, не заважає вправно стріляти з лука. Чи мій єдиний син вже став добрим лучником?

Третій з лицарів, почувши це питання, також мінився на лиці:

— Так, пане, він добрий лучник, але стріляє тільки в нерухому ціль. Коли треба стріляти у щит, йому немає рівних, але... — лицар замовк. Ургх же докінчив замість нього:

— ...але він не хоче стріляти у рухому ціль — ні у птахів, ні у собак, не кажучи вже про відібраних для цього рабів.

— Так, володарю, — прошепотів лицар. — Твій син каже, що все живе, наділене життям не з його волі, не може загинути від його рук. Стверджує, що це Боги дають життя і тільки вони можуть його відібрати.

— Тебе вже мені, мабуть, нема про що питати, — з люттю й образою кинув Ургх, зиркнувши на четвертого лицаря. — Кулачний бій, певно, також не належить до улюблених занять мого сина.

— Не належить, пане, — підтакнув четвертий лицар. — На заняттях з боксу твій син пише вірші.

— Вірші?! — рикнув вражений Ургх.

— Так мені здається, пане, хоча я сам на цьому не дуже знаюся. Проте він прочитав мені один шматок, і я геть нічого звідти не второпав. Мені здавалося, о пане, що твій син хотів висловити у вірші почуття птаха, що летить у небі, якого наздоганяє стріла. Якби він хоча б почав писати вірші про бійки...

— Цього мені ще бракувало! Вірші! — аж зубами заскреготів Ургх. — Якби ж це не був мій єдиний син, бо ж іншого у мене немає, а значить, у мене немає спадкоємця, а без нього — кінець пануванню Ургхів в Імперії... Справді, якби не це, цього маминого синочка вже би не було в живих!

Помахом руки Ургх відіслав лицарів. Коли вони вийшли, він знову звернувся до свого слуги. Видно було, що його і далі мучила одна думка:

— ...але чи буде мені потрібен спадкоємець, Буду? Сам скажи... якщо оті якісь Зловісні Чари мають покласти край нашому пануванню...

— Як ти взагалі можеш питати про це, пане! Великий королівський рід Ургхів ніколи не...

— Знову брешеш! — загарчав Ургх. — Цей мій великий рід завершить своє панування на моїй особі! Так каже Пісня Єдина, і ти про це добре знаєш! Ми всі загинемо! Я, мій син і ти — можеш бути певний!

— Пісня Єдина нічого не каже про нашу смерть, пане, — слабо запротестував Буду. — Там сказано тільки про наше вигнання. Вигнання без крові, без брязкоту мечів. Ви просто повернетесь у степи, а я... Моя доля буде гірша, якщо ви мене не візьмете із собою. Отож жити ми будемо, навіть у найгіршому випадку, якщо Пісня справді пророча...

Розділ 13

Це був найважчий і найскладніший рік у всьому п'ятнадцятилітньому житті Панянки. Чи тому, що вона страждала від голоду, жила в убогій, похмурій хаті, ходила вдягнена, як жебрачка? Ні. Вона звикла до голоду, холоду, бідності й жебрацького лахміття від самого малечку. Чарівниці її не розпещували. Вона завжди їла що трапилось, у найкращому разі — сушене м'ясо, хліб та лісові ягоди. Вершиною вигод була суха лісова печера і постеля з моху, покинута стайня, напіврозвалена хата.

Може, цей рік був такий тяжкий тому, що вона вперше мусила важко працювати? Ні. Це правда, що робота на будівництві мосту була нелегка. Від того, що доводилось тягати тяжкі камені, на руках у неї довго не заживали криваві рани, потім на їхньому місці з'явилися загрубілі шрами. Спина боліла, бо довго була зігнута, боліли всі м'язи. Це все правда...

...проте найважче було щось зовсім інше: зрозуміти. Спроба зрозуміти цих людей, з якими вона, призвичаєна до самотності, разом з Опікункою щодня спілкувалась. І власне, зрозуміти їх — це було понад сили Панянки.

«Ти знаєш, яка Мати-Природа, а тепер дізнаєшся, яка Природа Людини, як її розуміти і поважати», — сказала Чарівниця.

«Дурні, тупі, жалюгідні люди, — думала тимчасом Панянка багато-багато довгих днів і багато-багато довгих, безсонних ночей. — Огидні боягузи. Їх тут сотні, але досить одного Загарбника з батогом, і будуть, як раби, гнути спину...»

Багато-багато днів вона тяжко працювала і багато-багато безсонних ночей розмірковувала про людський рід саме так. Бачила лише покірні згорблені спini своїх співвітчизників, що гнулися ще нижче, коли їх шмагав батіг. В їхніх обличчях помічала лише приниження — і запобігливість, з якою вони заглядали в обличчя своїм панам — Загарбникам. В їхніх голосах чула тільки страх — і гордувала ними всім своїм молодим, незалежним еством. Зневажливо дивилась, як приносили кіш із хлібом, а люди юрмились біля нього, штовхались і майже бились. Їй було соромно за них, коли вони падали навколішки

перед наглядачем, як тільки той брався за батіг, і благали його не гніватись.

Мусило минути багато-багато довгих днів, доки вона зауважила, що дехто з цих людей ділиться отим куснем хліба з іншими — хворими, старими, дітьми. Чинять це крадькома, ховаючи здобутий хліб за подерту сорочку і запихаючи його потім так само потайки бабусі чи дитині в руку — не прагнучи почути подяку, від щирого серця.

Мусило минути багато-багато довгих днів, доки вона збагнула, що багато з них низько згинає спину, щоб сховати обличчя, аби ніхто не помітив на ньому непокори й гніву. А тієї миті, коли батіг шмагав когось із них, і той, кого били, голосно стогнав, — численні уста, невиразно, ледве ворущачись, беззвучно шепотіли якісь слова. І багато-багато днів минуло, перш ніж Панянка змогла втямити ті слова:

Будемо страждати, страждати в неволі,
довго і терпляче, без слова жалю,
бо коли настане час впасти кайданам,
золото народиться з нашого страждання,
золото мудрості багатьох поколінь
тих, що у неволі не спати зуміли,
щоб коли настане час свободи,
дати все, що можуть своєму народу...

...себто не прокльони вони бурмотіли, як спершу гадала Панянка, а переказували пошепки нові й нові слова Пісні Єдиної. Хоча за ці слова їм загрожувала смерть.

Мусило минути багато-багато довгих днів, доки Панянка зауважила, що попри тупу й люту жорстокість наглядачів, найважчу роботу завжди беруть на себе сильніші й здоровіші, непомітно відсуваючи вбік жінок, дітей і старців. А помітила вона це лише тоді, коли батіг наглядача показав їй тяженну брилу, яку треба було перенести ближче до річки, а тоді — хоча її тут вважали за хлопця, вона була невеличка й худенька — чиїсь сильні чоловічі руки допомогли їй зрушити камінь з місця. Коли вони поверталися разом до каменоломні, та сама рука непомітно засунула Панянці в кишеню шматочок хліба.

— Їж, бо не зможнієш, а це буде потрібно нашій країні. Вже незабаром, — прошепотів їй чоловік і ледве всміхнувся.

Ось такі були це люди. Справді, Панянка не могла їх збагнути. Бо водночас були такі, що відштовхували кулаками слабших від коша з хлібом. Їхні очі так і бігали, слідкували за кожним порухом губ товаришів, а за ще одну скибку хліба вони були готові продати свого сусіда. Так, були й такі, що охоче вказували своїм наглядачам тих, хто, на їхню думку, надто повільно працює і кого слід шмагонути батогом. Ні, ні не було їх багато — але все одно були.

— Не можу я зрозуміти цих людей, — скаржилась Панянка Опікунці, коли вони залишались увечері самі у своїй тимчасовій оселі, і Чарівниця втирала їй у шкіру цілющу мазь, що швидко гоїла рани. — Вони принижені, жалюгідні, але й горді. Плазують перед Загарбниками і водночас співають Пісню Єдину. Б'ються біля кошика з хлібом і віддають бабусі свій шматок, хоча це чужа їм бабуся. Не можу їх збагнути. Мати-Природа для мене красива й зрозуміла. Її закони прозорі, хоча іноді жорстокі. Природа Людини незбагненна...

— Бо немає ніякої загальної Природи Людини. Є лише природа окремих людей. А кожна людина — інакша, — всміхнулася Чарівниця. — Якщо ти заведеш собі пса, незабаром багато зможеш сказати про псів узагалі. Але коли заприятнишся з однією лише людиною, то й надалі нічого не знатимеш про людський рід.

Щодня дивлячись упродовж довгого року на таких же гноблених, як і сама, Панянка відчувала то гордість, то гнів і сором, то радість, на зміну яким приходила жалість, змішана зі зневагою, і навіть ненависть.

— Спробуй їм поспівчувати. Навіть коли тобі здається, що вони заслуговують лише на зневагу, — радила Чарівниця. — Це жорстока Доля змушує їх так принижуватись. Вони доносять на інших зі страху за власне життя і за життя своїх родин. А в них немає нічого, крім життя. Тож спробуй їм також поспівчувати...

— Не можу, — відповідала Панянка.

— Спробуй їх полюбити тоді, коли вони не зважають на батіг і допомагають слабшим і шепочуть слова Пісні, хоча за це їм загрожує смерть.

— Спробую, — шепотіла Панянка. Її очі мимоволі наповнювались слізьми, коли вона бачила, як батіг опускається на спину чоловіка, що

підхопив жінку, яка заточилась. Але за мить той самий чоловік, колінкуючи перед наглядачем, благав, щоб той більше не шмагав його.

Життя за цей довгий-довгий рік стало для Панянки монотонною мукою важкого дня і суперечливих почуттів, що огортали її. День починався о п'ятій рано, незалежно від того, чи було вже видно, як влітку, чи зовсім темно, як взимку. Разом з юрбою мешканців Містечка, що збирались удосвіта на Ринку, всі йшли до Ріки, де чекала важка робота. Могутній кам'яний міст ріс поволі, але арка за аркою наближався до протилежного берега. З високого узбіччя каменоломні день за днем падали більші й менші камені, які залізними ломачами в поті чола вирубували найсильніші чоловіки. Каміння котилось широкою лавиною до самого долу, до русла Ріки, де юрба, серед якої була й Панянка з Чарівницею, переносила їх до мосту. На самому мості працювали умільці, які отримували більший, ніж інші, кусень хліба. Дехто з них захланно ховав хліб за пазухою або жадібно з'їдав. Дехто ділився цим хлібом із слабшими. Хліб роздавали в обід і ввечері. А після заходу сонця понура, втомлена процесія поверталась до Містечка. У вікнах домівок тоді загоралось тьмяне світло свічок чи ламп, які, однак, хутко гасли, бо ж усіх чекав наступний виснажливий день, і треба було знайти нові сили для роботи.

Так монотонно тягнувся цей довжелезний рік. Цей незмінний щоденний ритм. Незмінний — і повний болю.

Водночас кожен з цих днів приносив із собою щось нове. Якусь нову крихту знання про складну людську природу. Спершу Панянці здавалося, що кожна нова крихта витісняє стару, і в усьому її заперечує.

«Люди боягузливі», — думала Панянка, бачачи вже втисячне, як покірно ті падають навколішки перед наглядачем. І вже за мить дивувалась відвазі чоловіка, що відсунув убік жінку, яка надригалась біля надто важкої брили, і попри те, що батіг шмагав його по спині, залишаючи криваві смуги, забрав брилу в неї і тягнув її сам.

«Люди заслуговують презирства», — думала Панянка, бачачи сильного молодого чоловіка, що бив дитину, намагаючись вирвати у неї шмат хліба. За мить вона вже прислухалась до свого найближчого сусіда, що тихо мурмотів Пісню Єдину.

— Люди добрі й злі, відважні й боягузливі, шляхетні й варті зневаги, — казала, всміхаючись вузькими вустами Чарівниця, що

бачила подив в очах Панянки. — А найдивніше те, що здебільшого всі ці риси відразу поєднуються в одній людині. І лише тоді вона справді *цілісна*. Цілісна — тобто водночас слабка й сильна, варта поваги і варта співчуття. Ось така людина і є. Велика — і в той же час — мала.

— Виходить, що тоді людина — найдивовижніша у цілому всесвіті, — дратувалася Панянка. Ну не могла вона цього збагнути, хоча це чудово розуміла кожна дитина, що з самого початку виховувалась серед людей. А її виховували Чарівниці, ізолюючи від людей, і до п'ятнадцятого року життя вона мала справу лише з їхнім холодним розумом, глибокими знаннями, лагідною, хоча й трохи прихованою добросердістю. Чарівниці були для неї *звичайні*, а от люди... люди були незбагненні — і незвичайні.

— Саме тому ми тут, — відповідала Чарівниця її неспокійним думкам. — Щоб ти зрозуміла, що помиляєшся, бо світ людей — це, попри все, *твій* світ. Ти належиш йому, а не нам, Чарівницям.

До закінчення будівництва залишилось вже зовсім трохи. У Панянці від цього раділа кожна часточка її ества. Вона вже думала тільки про той день, коли вони разом із Чарівницею покинуть Містечко. Сумувала за просторими лісами, де було безпечно, за затишними лісовими печерами, думала про відчуття свободи, яке дають непрохідні пущі й клопоть безмежного неба над головою. Рахувала кожен день і ніч, що відділяли її від весни. Бо навесні — кінець. Тоді мало завершитись будівництво мосту, тоді минав рік їхнього перебування у Містечку і тоді ж мав настати новий день народження Панянки: їй сповниться шістнадцять років.

Розділ 14

...нарешті надійшла весна, а радше — провесінь. Тут, у понурому Містечку, не дуже її було видно. Зелень майже не росла. Загарбники за сотні років поступово повирубували дерева, а на місці дерев, на спорожнілих площах будували свої бараки, де зберігали зброю, інструменти, а часом навіть у них ночували. Завдяки голосу крові колишнім кочівникам дах над головою був не конче потрібний. Часом його могло зовсім не бути — і їм також було добре. Згідно з традиціями прадавнього життя у Великих Степах — розлогій порожній рівнині, порослій висохлими травами й низенькими кущами, кочовики вважали, що дерево потрібно лише для будівництва, кущ — тоді, коли він родить їстівні ягоди, а квіти взагалі були зайві.

...отож зелені не було. Разом із зеленню непомітно, але остаточно з Містечка зникли птахи і навіть комахи. Залишились тільки мухи й павуки. Тому про початок весни не сповіщали ні бруньки на деревах, ні жваве радісне щебетання птахів чи шум комашиних крилець — лише небо, все блакитніше, з білими, прояснілими від сонця хмарами. А ще повітря пахло цілком інакше — цей запах вітер приносив аж сюди з далеких лісів та полів. Окрім передвесняного неба, все у Містечку було понуре, брудне, занедбане.

— Ах, оце би зараз до Лісу... — зітхала Панянка. — Там весна — це весна...

Коли врешті настала остання ніч перед останнім днем роботи на будівництві мосту, Чарівниця спитала свою вихованку:

— Ти вже навчилась розуміти цих людей і співчувати їм?

— Так, мабуть, так. Але не всім, — нетерпляче відповіла Панянка.

— Ти вже вмієш бачити у їхньому стражданні гідність і гордість? Хіба ж не повинні вони колись бути вивищені — взамін за їхнє теперішнє приниження?

— Ох, так, але не всі, — покрутила головою Панянка.

— Ти полюбила цих людей за їхню нужденність, вбогість, за їхнє тяжке життя?

— Не знаю, — неохоче відповіла Панянка. — Я би хотіла їх полюбити, але не знаю, чи я здатна охопити *всіх* любов'ю. Не зможу. І

не хочу! Не вдасться мені! А якщо чесно — то я вже ними сита по саме нікуди і не можу натішитись думкою, що вже завтра нас тут не буде.

Чарівниця зітхнула наче засмучено. За мить обидві заснули, стомлені важкою працею.

Останній день перебування у Містечку надійшов разом із похмурым світанком. Небо було буре, а сонце сховалося за густими хмарами. Накрапав дрібний дощик. Якби не сподівання, що вже сьогодні ввечері вони залишать це сумне місце, встати було би набагато важче. Проте Панянка радісно зірвалася на ноги, і навіть думка про кільканадцять годин тяжкої роботи, що чекали на неї, не псувала їй настрою.

Уже за мить вони поволі брели у мовчазній сумній юрмі робітників до Ріки. У ритмі вереску наглядців розділилися на три великі гурти. Один з них почав підійматись на каменоломню, другий залишився внизу, а третій мав працювати на мості. До протилежного берега Ріки залишалася щонайбільше півметра. Засвистів батіг — просто так, без жодної причини, Загарбник, аби розім'яти руку, опустив його на спину чоловіка, що стояв найближче, — і розпочалася виснажлива праця.

Час тягнувся для всіх надто повільно — як усі дні останнього року. Кожна година аж до болю чітко ділилась на шістдесят хвилин, а кожна хвилина складалась із шістдесяти дуже добре відчутних секунд. Тільки Панянці сьогодні працювалося легко й швидко, а кожна хвилина наближала її до миті, коли вони разом із Чарівницею накинуть на плечі свої жебрацькі плащі — і по новому мості вирушать ген далеко, до свободи, яку дає самотність і безмежність Лісів.

Люди працювали, як завжди, у тиші. Не була це праця під спів чи балачки — як це Панянка часом бачила в Селі. Чорні постаті Загарбників затуляли всім роти. На обличчях не з'являлась навіть тінь усмішки. Ніколи не можна було передбачити, що могло би роздратувати жорстоких наглядців, отожд кожен із робітників намагався якнайменше потрапляти їм на очі. А сміх... о, так, сміх був чимось ну вже зовсім підозрілим.

Опівдні, як звичайно, роздали першу порцію хліба, і після короткого перепочинку люди знову взялися до праці. Коли сонце почало хилитись на захід, слабо пробиваючись променями крізь товсті шари хмар, Панянка шепнула своїй Опікунці:

— Ще тільки година чи дві, і ми вільні...

Чарівниця мовчки кивнула головою і далі схилилась над своїм величезним каменем. Панянка інколи підозрювала, що вона вдається до чарів і полегшує свої камені, але напруження, що відбивалося на обличчі Чарівниці, заперечувало ці підозри.

— Цікаво, чому вона не хоче полегшити свою і мою долю? Вона ж заввиграшки може це зробити. Трошки чарів — і наші кам'яні брили стали би легесенькими, як пір'їни. Я ніколи її про це не питаю, але, гадаю, що якби спитала, вона би на мене розсердилась, — міркувала Панянка, мордуючись зі своїм каменем. Вона поволі котила його пораненими руками з каменоломні до Ріки. З вдячністю прийняла скибку хліба, яку непомітно всунув їй до кишені високий чоловік, прошепотівши:

— Рости, хлопче, рости їм на шкоду...

Вона радше прочитала ці слова з його думок, аніж з руху губ, але знала, що не йдеться тут саме про неї. Адже всі старші люди думали, що якщо навіть не за їхнього життя, то за життя їхніх синів та внуків — так як співається у Пісні — у лихій долі рабів настане переміна. Кожному з цих молоденьких хлопців і кожній з дівчат тоді знадобиться чимало сил, щоб відбудувати зруйновану країну.

Панянка відкусила шматок хліба і в цю мить почула крик. Голосний і відчайдушний. Таким криком кричать тоді, коли біду годі відвернути. Оглянулася і побачила, що з високої стрімкої стіни каменоломні котяться велетенські брили, і саме туди, де сиділа вона у гурті інших дітей. Глянула на тих, що кричали, — вони стояли зблідлі, втупившись у кам'яну лавину, й не рухалися. Нібито готові були відразу втікати, і водночас закам'яніли від жаху. Глухий сильний гуркіт каменів, що котились додолу, наближався з кожною миттю, і видно було, що куди б не відбігла жменька наймолодших робітників, — камені наздоженуть. Панянка зблідла, стала як вкопана, гарячково шукаючи в пам'яті якесь закляття, яке могло би зупинити страхітливу лавину, що несла їй та її товаришам кам'яну смерть. Однак такого закляття вона не знала, а камені котилися все швидше...

...наглядачі вирячили очі, не так перелякані неминучою трагедією, а радше зацікавлено, на всяк випадок відвівши своїх коней на безпечну віддаль.

Але в ту мить, коли кам'яний каскад, що котився вниз із несамовитим гуркотом, уже мав би упасти на дитину, яка стояла

найближче, кам'яні брили... застигли нерухомо. Усі. Кілька десятків могутніх каменюк у найнеймовірніший, найдивовижніший спосіб завмерли на узбіччі гори — і тільки їхнє легеньке, майже непомітне тремтіння свідчило, що вони щойно мчали на шаленій швидкості, та зненацька, не з власної волі, зупинились на півдорозі. Це було справжнє чудо або...

— Тікайте, — почувся знайомий голос, і Панянка побачила Чарівницю, що стояла навпроти кам'яної лавини, широко розпростерши руки. — Тікайте, бо я їх довго так не втримаю!

Від її долонь до гігантських брил тягнулись ледве помітні сріблясті ниточки, флюїди магічної сили. Панянка інстинктивно припала до Чарівниці. Однак Опікунка нетерплячим і шпарким рухом відштовхнула її від себе і звідти, куди мали падати камені. Вони знову легенько затремтіли. І раптом всі кинулись тікати. А коли вже жодної живої душі не лишилось у небезпечному місці, Чарівниця опустила руки, і камені знову покотились додолу, ніби й нічого не трапилось, ніби оце щойно вони не застигали у своєму шаленому бігу. Скотилися з гуркотом до гирла річки і завмерли — тепер вже без втручання надприродних сил.

Натовпом прокотився тихий, а далі все гучніший стогін здивування й полегшення. Зате чорні наглядачі на величезних конях вражено залементували.

— Схопити її! — голосно заверещав один із них. За кілька секунд Чарівницю й Панянку, що притиснулась до неї, оточило шестеро вершників з довжелезними канчуками в руках.

— Відьма! Відьма!.. — захихотів радісно їхній ватаг. — Нарешті потрапила нам до рук справжня, найсправжнісінька відьма!

— О пане, цей хлопець Кісбе тут ні при чім, — поспішно прошепотіла Чарівниця, покірно згинаючи спину. Проте — о диво — батіг на неї не опустився. В очах Загарбників до задоволення від того, що вони схопили-таки Чарівницю, домішувався побожний переляк. Адже — вони самі в цьому пересвідчилися — це була *справжня* Чарівниця. Вони боялись її магічного дару і хоча й оточили жінку, все одно Чарівниця видавалась їм страшною. Тим більше щойно вона засвідчила свою величезну силу.

— Пане, відпусти цього хлопчика, — просила далі Чарівниця. — Я його не знаю. Він перелякався і підбіг до мене. Дозволь йому

повернутись до рідних.

Ватаг, здається, завагався на якусь мить. Коли помахом руки він наказав відірвати хлопця від Чарівниці й відпустити — невеличкий худий обшарпаний чоловічок із натовпу, запобігливо кланяючись, пролебедів:

— Ой, паночку, не вір цій відьмі. Цей хлопчисько нетутешній і прибув сюди разом із нею. Я це дуже добре пам'ятаю. Напевно, це її помічник. І не забудь, пане, що я був тобі вірний!

Юрма, що спостерігала за цим, безсловесно загойдалась і завирувала. Маленький чоловічок розпачливо обвів поглядом своїх сусідів і додав благально:

— ...моя дружина й діти з голоду помирають...

Натовп тяжко зітхнув зітханням милосердя й зневаги. Чарівниця зиркнула на чоловічка і блиском сірих очей та легенькою усмішкою вузьких уст дала йому знати, що вона його прощає. Лише Панянка дивилась на донощика зі зневагою й ненавистю. Ватаг Загарбників лунко засміявся і, кинувши невеличкому чоловічкові дрібну монету, крикнув:

— У в'язницю! Обох у в'язницю! Але обходьтесь із ними в міру лагідно — вони ще можуть нам знадобитись!

Вершники завернули своїх високих коней, і оточивши Чарівницю з Панянкою, погнали їх до Містечка. Обидві бігли, з останніх сил хапаючи повітря й калічачи ноги, а їхні зв'язані руки притримував довгий мотуз, прив'язаний до сідла одного з коней. Вони падали, вставали і знову бігли. Так добігли до Ринку, де за мить обох заштовхнули у підземелля Ратуші, захряснувши за ними могутні залізні двері.

Панянка роззирнулась: вони опинились у тісній похмурій комірці, сирій і брудній, із стінами з каменів, скріплених глиною. Єдиним джерелом світла було крихітне віконечко з густими ґратами майже під самою стелею. Комірчина хоча й видавалася порожньою, була наповнена тихими звуками, шкряботінням, шурхотом та писком.

— Щурі, — буркнула Чарівниця. — Сподіваюсь, ти їх не боїшся.

— Ні, — байдуже відповіла Панянка, роздивляючись приміщення.

— Чого ти підбігла до мене, а не втікала? — спитала Чарівниця. — Ти вчинила так, бо... бо хотіла бути зі мною?

— Мабуть, це несвідомо, — мовила Панянка, оглядаючи в'язницю. З однієї з невеликих щілин вибрався чималий щур і поліз їй на ногу. Панянка схопила його і, дивлячись йому в очі, спитала мовою тварин:

— Чи звідси можна якось вийти не через двері?

— О, ти знаєш нашу мову, — шанобливо озвався щур. — Немає тут виходу. Через наші ходи ти не протиснешся, та й зрештою, вони не ведуть надвір. І як така велика людина могла би зменшитись до розмірів навіть найбільшого щура?

— Ти знаєш таке закляття? — спитала Панянка у Чарівниці.

— Ох, звісно, але я ним не скористаюсь. Ти сама чула, що їхні ходи не виведуть нас надвір.

— Але це завжди якийсь шанс!

— Я цього не робитиму. Кожна з нас, Чарівниць, має право впродовж цілого свого життя тричі вдатись до магічних перетворень, щоб врятувати себе. А я вже встигла використати всі три рази. Отож себе врятувати вже не можу, і саме міркую, як бути з тобою.

— То чому ти відмовилась взяти одну можливість перетворення у своєї сестри, Другої Чарівниці? Я це чудово пам'ятаю! — вибухнула Панянка.

— Бо вона повинна мати такі самі шанси, як я, — відповіла холодно Чарівниця.

— А ти не думаєш, що я сама могла би перетворитись на щура і вийти через щурячі ходи десь у Ратуші, а потім вибратись назовні?

— Могла би, — підтвердила Чарівниця. — Але не можна знати напевно, чи ти була би здатна відчарувати себе назад. Бачиш, коли загрожує *справді* велика небезпека, буває так, що деякі закляття, ніби на зло, не діють. Саме тоді, коли вони служать тобі, а не іншим людям. І коли їх проказує учениця Чарівниці, а не вона сама.

— Але чому?!

— Наші чари з'явилися тисячі років тому, щоб з їхньою допомогою чинити добро іншим. Такими були також традиції Академії, її учениці виховувались саме такими. Там також навчали — згідно з тисячолітнім досвідом, що чари, які використовуються лише для власної користі, часто підводять. Отож є ризик, що ти залишишся у подібі щура до кінця життя, бо досі тобі не випало нагоди сплатити Великій Магії свій борг, чинячи щось добре іншим. Мене з тобою не буде — а тільки я

могла би тебе відчарувати, бо я робила би це не задля власної вигоди, а задля тебе. Ти це розумієш?

— З такої магії жодної користі! Вона тупа й безглузда! — прошипіла Панянка, а шурик, якого вона весь час тримала у руках, раптом вкусив її за палець.

— Ти що робиш? — розгнівано вигукнула вона і кинула маленьке звірятко на землю.

— Я відчув, що у тобі багато зла, і боявся, що ти мені щось заподієш, — відповів шурик. — А ти кинула мене на землю, і, здається, вивихнула мені пальчик на задній лапці. Це боляче...

— Забирайся нарешті геть, — нетерпляче мовила Панянка.

Чарівниця, дивлячись на свою вихованку, звела брови і мовчки кинула на землю половину своєї вечірньої скибки хліба, яка досі лежала у неї в кишені. Шурик жадібно схопив її і побіг підземним ходом у свою нірку.

— Ти надто легко і необачно піддаєшся гніву, — застерегла Панянку Чарівниця. — І твій гнів вихлюпується не на винних, а на випадкових істот. Ти повинна це змінити, — додала вона суворо.

— Якщо перед смертю встигну, — муркнула Панянка у відповідь.

— Я пошлю шурика розвідати, які у Загарбників щодо нас плани, — прошепотіла Чарівниця і покликала сіре звірятко чарівним закляттям.

Шурик прибіг і завмер вичікувально на двох лапках, впившись у Чарівницю своїми чорними очищами, схожими на дві намистини.

— Скажи, хтось із твоїх братів і сестер знає людську мову? — спитала.

— Еге ж. Сестриця Уймкс. Вона сидить у тутешній кухні, тож вивчила їхню мову.

— Ти міг би попросити її підслухати, що Загарбники кажуть про нашу майбутню долю?

— Для тебе радо це вчиню, шановна пані. Бачу, що ти любиш і шануєш усіх живих істот, не лише свій людський вид, — відповів шурик, водночас зиркаючи скося на Панянку.

Коли шурик зник, Чарівниця спитала свою вихованку:

— І що, чогось варта була твоя злість, яку ти вихлюпнула на безневинне звірятко? Цей шур твого прохання ніколи би не виконав, а моє охоче виконує.

— Якби він не виконав мого прохання, я би його покарала. Перетворила би його... перетворила би його на блощицю!

— І чого б ти досягнула цим перетворенням? Після такого ніхто з його братів чи сестер не приніс би тобі жодних звісток.

Панянка на мить змовкла, а потім шепнула неохоче:

— Ти правду кажеш. Мені самій не подобається те, що я зробила.

Вузькі уста Чарівниці ледь помітно усміхнулися. Вона полегшено зітхнула, однак повздовжня зморшка, що перетнула її чоло, не розгладилась. Чарівниця міркувала над тим, як врятувати свою вихованку. Для себе вже не бачила жодного шансу, окрім Великої Таємниці Чарівниць, але вона починала діяти лише у полум'ї багаття.

— Не можу повірити в те, що ти розповідала про заборони і святі Закони Магії, — раптом озвалась Панянка. — Адже одного разу, коли я ще була з твоєю другою Сестрою, я перетворилась на кицьку і без жодних труднощів повернула собі подобу людини.

— Мабуть, тобі тоді не загрозувала справді *велика* небезпека, — відповіла Чарівниця. — І я не раджу тобі робити це вдруге, особливо тоді, коли жодної з нас біля тебе не буде. Навіть якби ти перетворилась на щура і бігла не знати як швидко, ти би не добігла до Високих Гір до заходу сонця. Сама знаєш, що після того ти би назавжди залишилась щуром. Я от все думаю, що можу для тебе зробити. Так, щоб це було і мудро, і безпечно.

— Тоді думай. Я теж над цим голову ламаю. І все-таки я би хотіла нас обох визволити з цієї темниці. Бажано до того, як стане запізно.

— Може, ти мене любиш? — усміхнулася Чарівниця.

— Мабуть, так, я про це не думала, — відповіла вихованка, не зауваживши, як пересмикнулось обличчя Опікунки. — Проте відчуваю, що ти мені ще будеш потрібна. Я не можу тебе втратити.

— Перепочиньмо трохи. Якийсь час у нас ще є, — кинула Чарівниця і сіла в кутку похмурої комірчини. Запала довга мовчанка. За годину почулось делікатне шкряботіння кігтиків, і перед Чарівницею з'явилось двоє щурів.

— Це моя сестра Уймкс, — мовив більший зі щурів. — Вона розповість тобі, що їй вдалося почути.

— Ох, пані, — охоче залебеділа щуриха. — Я чула від мого брата, що ти знаєш нашу мову, отож, здається, ти справді Чарівниця. Понад тисячу років традиція свідчить, що Чарівниці ніколи не завдали кривди

жодній тварині. Навпаки, вони їм допомагали при потребі. Тому дійшла висновку: ота інша людська істота — не Чарівниця...

— Це правда, — згодилась Чарівниця.

— Якби вона була Чарівницею, то ніколи не кинула би нашого брата на землю так, що він побив собі задні лапки, — вела далі Уймкс. — А раз вона не чарівниця, а лише людська істота, сповнена слабкостей і вад, тож ми з братом вибачаємо їй те, що вона не вміє себе опанувати.

Хоча у в'язниці було темно, Чарівниця краєм ока зауважила рум'янець, що розлився на обличчі її вихованки. «Мабуть, щуряча наука була краща за мою», — подумала вдоволено. Панянка різко сіпнула, а щуриха спитала:

— Може, це бідне людське створіння хоче перепросити мого брата?

— Так, я хочу перед ним вибачитись, — шепнула Панянка. — І скажу тобі, Чарівнице, що зараз... що лише зараз починаю розуміти людей з Містечка... І знаю... тобто я хотіла сказати, що вже знаю, що я більше схожа на них, ніж мені здавалось. Я почувалась кращою за них, але я не така... не маю права почуватись кращою.

— Зате ти не дурна, — мовила щуриха. — І вмієш визнавати свої помилки. А тепер послухайте: ваші вороги дуже довго сперечались про те, що ж із вами робити. Одні — і таких, на жаль, більшість — вимагали відразу спалити вас на вогнищі. І не чекати, поки ви вигадаете якісь чари і вони вас врятують. І вже, вже здавалось би, що ця думка переважить, коли всю суперечку обірвав їхній ватаг. Він сказав таке: «Ви ж знаєте, що наш володар і пан Ургх XIII вимагає кожную схоплену Чарівницю привести перед спаленням перед його очі». Інші зарепетували на це: «Ну й що з того?! Потім завжди виявляється, що Ургх суворо нас карає, а не нагороджує, бо чарівниці несправжні! Спалімо цих двох відразу і буде спокій!». На це ватаг заперечив: «За справжню чарівницю Ургх обіцяв мішок золота». Тоді вони заревіли: «А за несправжню — плаха чи батоги!». Тоді ватажок знову озвався: «Ви нічим не ризикуєте, мішок золота вже наш, я на власні очі бачив, що зробила ця жінка. Можливо, разом з отим хлопцем. Вона на кілька секунд зупинила лавину могутніх брил, що котилися з гори!» Почувши ці слова, всі заверещали, але таки вирішили, що ти — справжня Чарівниця і золото з мішка вже в їхніх кишнях. Якщо однак я добре зрозуміла їхні слова, коли ви опинитесь перед Ургхом, це не врятує вам

життя. Щонайбільше — трошки його продовжить. Володар поговорить з вами, а потім вас все одно сплять. Не збагну лишень, чого оті верескливі люди думають, що ця дівчина — це хлопець. Невже тому, що у неї коротке волосся? Таки справді у них немає жодного інстинкту. Бо ми вважаємо, що ця істота — дівчина. Кожна тварина це відразу відчує.

— Дякуємо, тобі Уймкс, і тобі також, брате-щуре, — мовила Чарівниця. — Хтозна, може, ми й вигадасмо, як врятуватись. Трохи часу ми ще маємо...

— ...навіть цілком чимало, — додала щуриха. — З того, що я почула, зараз до Ургха вирушить на коні посланець, аби повідомити його про те, що сталося, і спитати, що з вами зробити. Перш ніж посланець повернеться з відповіддю, напевно, мине ця ніч, а може, й ранок. Але тоді вже не буде вам порятунку.

— Дякую вам ще раз, — спокійно відповіла Чарівниця. — Залиште тепер нас самих, щоб ми могли подумати про нашу долю і про шанси на втечу.

— Нічого ви не вигадасе, — покрутила голівкою щуриха. — Стіни цього льоху товсті і його добре стережуть. А ми не зможемо вам допомогти. Однак бажаємо вам щастя. Заглянемо ще сюди на світанку, щоб із вами попрощатись. Ручусь головою, ви ще тут будете.

Чарівниця знову сіла у своєму кутку й глибоко замислилась. Панянка якийсь час спостерігала за нею з надією, але оскільки Опікунка не звертала на дівчинку уваги, поринула у власні невеселі думки. Ще ніколи в її майже шістнадцятилітньому житті небезпека не була така близька.

Розділ 15

Посланець на баскому коні мчав дорогами й бездоріжжями давнього Великого Королівства, аби якнайшвидше добратись до Арджани. Була вже друга ночі, коли виснажений вершник доскакав туди, де починались нетрі, що захопили руїни давньої столиці. Тут він звернув у бік замку-фортеці, що височів на узбіччі скелистої гори. Перш ніж опустився розвідний міст, посланець прокричав на другий бік глибокого, наповненого водою рову: «Сила Ургха», і під тупіт кінських копит подолав останню перешкоду. Гасло, яке змінювалось майже щовечора, стало обов'язковим лише рік тому, коли підозріливість і переляк володаря імперії Ургха XIII зросли, бо День Визволення, який провіщала Пісня Єдина, наближався. Ургх, не відаючи, коли і як надійде ота Загроза з Пісні, подвоїв сторожу при брамі, наказав замковій гвардії не відступати ні на крок від своєї особи і запровадив при виході й вході до Замку обов'язкові гасла, які змінювались щоночі.

Коли прибув кінний посланець, Ургх XIII не спав. На відміну від своїх попередників на троні Імперії, які засинали, щойно поклавши голову на подушку, останній з Ургхів страждав від хворобливого безсоння. Міряючи широкими кроками опочивальню, ніч за нічю він проклинав своїх предків, великих Ургхів усіх дванадцяти поколінь за те, що саме він, тринадцятий нащадок, народився такої фатальної пори. Він, Ургх, прийшов на світ у час Пророцтва, про яке йшлося у Пісні Єдиній. Всі його попередники, слухаючи її слова, здригались, карали смертю тих, що в неї вірили, палили на багаттях Чарівниць, справжніх і несправжніх — але спали спокійно. Адже не за їхнього життя мала сповнитись пророча Пісня. Бо ж прикметна, дивовижна риса племені Загарбників — жити нинішнім днем і не морочити собі голови майбутнім.

Ургх XIII чудово пам'ятав день смерті свого батька. Знову перед його очима постав він сам, хлопчисько кільканадцяти років, і закутий в обладунок могутній Ургх XII. До кінця, до самої смерті він не дозволяв зняти з себе зброї і вмирав стоячи, опертий на свого меча.

— Я був вояком, і вояком помру, — ревів він до своїх слуг, коли вони намарно намовляли його скинути з себе незручні сталеві лати й лягти на ложі. Була зима, у каміні палахкотів вогонь, пурпурові відблиски його відбивались від золотистого панцира володаря.

— Остання така спокійна і гарна смерть у нашому роду! — раптом засміявся Ургх XII посинілими губами. — У тебе, мій малий, не буде ні спокійного життя, ані такої гарної смерті у власних покоях біля теплого каміна. Тебе вб'є Пісня Єдина, бо ж її було написано саме для тебе. Що ж, мій хлопче, тобі не поталанило. Сімсот сімдесят сім років, відколи ми захопили Велике Королівство, мине якраз за твого панування. І якщо ця проклята Пісня не помиляється, якщо це справді пророча Пісня... ха! мій хлопче, тяжка доля на тебе чекає!

Сміх завмер у нього на устах, і голова раптом опала на груди. Ургх XII сконав, передавши спадщину синові. Спадщину, над якою тяжіло пророцтво Пісні, складеної не знати коли й не знати ким. Пісні, що мала сповнитись за часів останнього з володарів-Ургхів, Ургха XIII. Ні, Ургх XII не сміявся з сина і не тішився з нещастя, яке мало випасти на його голову. Просто, як і всі Ургхи, він не вмів нікому співчувати і вважав, що кожен має сам гідно протистояти своїй долі. Бо ж неминуче є Неминучим.

...але власне тому Ургх XIII не міг спати і ходив ночами по своїй опочивальні, розмірковуючи над тим, як зарадити Неминучому. Але нічого не наміркував. Ані він, ані його радники, ані навіть найхитріший з них, зрадник і запроданець Буду. Єдине, на що Ургх був спроможний, — подвоювати варту навколо власної особи і збільшувати військо, запихаючи туди всіх своїх підданих. Тому воно було наймогутніше з усіх у цілій восьмивіковій історії його роду на поневоленій землі. Ба, це було військо у багато разів більше за те, що завоювало країну! До його лав не належали хіба що колишні громадяни Великого Королівства, та й то не всі. Адже було багато зрадників, як Буду, що йшли на службу до нових Ургхів. Дехто з них із покоління в покоління залишався слугою володарів-чужинців, примудрившись навіть забути, якого вони роду. Це могли підтвердити лише таємні документи у Замку в Арджані — там було записано, хто вони такі насправді.

— Пане, прибув посланець, — обірвав нічні розмисли короля піднесений голос Буду. — Він приніс вісті, які, може, тебе зацікавлять,

а може, навіть, утішать?..

— Давай його сюди, — буркнув Буду.

Посланець опустився на одне коліно і, похитуючись, бо виснажений довгою дорогою, простогнав:

— Пане, у нашому Містечку у льоху сидить Чарівниця та її помічник, хлопець років шістнадцяти. Чи нам їх спалити, чи, може...

— Бовдуре! Я вже давно розіслав гінців, аби сповістили всіх моїх вождів, що я шукаю Чарівницю! На вогнище завжди встигне! Де вона? У льоху, але де? Далеко звідси?

— Я півночі мчав на коні, не зупиняючись, — видушив із себе посланець.

— Значить, зараз поїдеш назад ще півночі разом із моїми гвардійцями. Їм і тільки їм віддасте Чарівницю й хлопця. Хоча, зрештою, хлопець мені не потрібен. Можете його одразу вбити. Важлива тільки Чарівниця. Правда, я не вірю, що вона справжня. Ви весь час знаходите тільки несправжніх!

— Володарю, ця найсправжніша на світі, — пробелькотів посланець. — Ручусь головою.

— А що ж вона таке зробила, що ви її відразу прозвали Чарівницею? Потруїла вам криниці? Скинула з коня вашого ватажка? — понуро закпив Ургх.

— Ні, пане. Вона зупинила на кілька секунд лавину могутніх брил, що котились зі стрімкої гори.

— Щооо? — заверещав Ургх. — І ти мені тільки зараз це кажеш? Я знав, знав, що не може бути брехливим кожен рядок Пісні Єдиної, як тут мені дехто втовкмачує. Раз у Пісні сказано, що Чарівниці існують, завдяки їм сповниться Пророцтво, то вони мусять бути! Я їду з вами! Буду! Осідлати мені коня і зібрати загін найвідважніших вояків з моєї особистої гвардії!

— Так, пане, але я радив би поки що не вбивати того хлопця, — мовив Буду і щось зашепотів своєму володареві у велике червоне вухо.

— Я тобі не вірю! Але й так про всяк випадок здеремо з нього живцем шкуру, а потім спалимо! — гукнув громовим голосом Ургх і вилетів з кімнати, перш ніж Буду встиг його спинити.

За мить у Замку, попри нічну пору, зчинився великий шарварок. Не минуло навіть чверті години, як кінний загін виїхав на розвідний міст.

— Коли ми доберемось до твого Містечка? — запитав володар посланця.

— За кілька годин після сходу сонця, найпізніше о восьмій ранку...

І ніч на дорогах Великого Королівства загула від тупоту кінських копит.

* * *

Сіріло. Але на небі ще було видно останні зорі.

— Ти щось вигадала? — Панянка нетерпляче обірвала кількагодинну мовчанку Чарівниці.

— Ні. Я переглянула в пам'яті всі магічні книги, з яких колись черпала знання, але нічого не знайшла. Є одна ризикована можливість. Вона, напевно, врятує тобі життя, але хтозна, чи не перекреслить того, що важливіше... Крім того, в останню мить, коли вже не буде часу ні на що інше, я перетворю тебе на малюсіньку пташечку, таку, що зможе протиснутись через ці ґрати. Ти полинеш пташкою високо в гори — туди, де ми попрощалися з моєю Другою Сестрою. Там тобі довелось би почекати кілька днів, аж доки не з'явиться Четверта Сестра, і вірити Найвищим Богам, що їй вдасться тебе відчарувати. Але кого перетворили на птаха і хто відірвався від землі, найчастіше вже назавжди залишається в хмарах і не повертається на землю. Якби з моєю Четвертою Сестрою трапилось якесь нещастя і вона не з'явилась би на умовлену зустріч, ти би залишилась птахом до кінця життя. Ти не знаєш закляття, що перетворює птаха на людину. Моїм сестрам було заборонено вчити тебе таких заклять, бо вони небезпечні і до них можуть вдаватись лише Чарівниці. Та й то раз за ціле життя. Тому ми взагалі залишаємо їх на Годину Багаття...

— Годину Багаття?.. — перепитала Панянка.

— Так. У Годину Багаття, якщо нам не вдається її оминати, у ту мить, коли перші язики вогню охоплять наше тіло, ми перетворюємось на пташок, вилітаємо з багаття й летимо у Високі Гори. Там і залишаємось, живучи життям вільних, але німих птиць. Навіть найкраща Чарівниця не може порозумітися з Сестрою Птахом. Німота — це плата Долі за Дар Життя. Оце і є Велика Таємниця Чарівниць.

— Але твоя Друга Сестра перетворилася на орла! Я сама це бачила, — заперечила Панянка. — Це правда, потім їй було сутужно,

вона не могла повернути собі людської подоби і мені довелося їй трошки допомогти, і все вдалося, і вона знову стала людиною.

— Ох, бідолашна Сестра... — очі Третьої Чарівниці тривожно заблищали. — Значить, у Годину Багаття нічого не вбереже її від страшних мук. Бідна, видно вона хотіла в цей останній спосіб урятувати тебе, ризикуючи безповоротно втратити найцінніший дар. Так вона могла вчинити лише задля тебе, хоча їй загрозувало назавжди залишитись там, на небосхилі, близько до Високих Гір і Зірок...

Панянка раптом здригнулась:

— Ти сказала Зірок? Зірки... о Боги...

Хутенько підбігла до крихітного, густо заграбованого віконця. З нього ледь-ледь виднілось небо, що вже сіріло, а на ньому миготіли останні золотаво-сріблясті Зорі.

— ...Зорі! Їх ще видно, але ось-ось вони зникнуть. Тільки вони могли би нам допомогти!

— Що ти кажеш?

— Помовч трошки, — промурмотіла Панянка, спинаючись до вікна. — Підійди сюди ближче і дивись на ту велику Зірку, що миготить. Благай її в думках про допомогу. Не спиняйся ні на мить.

— ...ах так, — шепнула Третя Чарівниця. — Друга Сестра згадувала, що ти приятелюєш із Зірками. Отож досить моїх думок?

— Досить, якщо тільки ти зосередишся на одній-єдиній думці про порятунок. Твоя і моя думки полетять далеко-далеко у просторі, аж поки не дійдуть до тієї Зірки. Зірка, якщо захоче, зрозуміє їх. І виконає прохання двох Землянок. Або злегковажить їх, вдасть, що зовсім не чула цього прохання. А тепер думай. Думай *цілою собою*...

І в льоху запало тяжке, сповнене напруги мовчання. Очі двох полонянок впились у золоту миготливу крапочку на все сірішому небі. Їхні думки, повні сильного відчаю, густішали, збирались у невидиму повітряну хвилю і мчали у простір. Вони були швидші за звук і світло, бо лише думка може за кілька секунд подолати безмірну відстань, і нічого не стане їй на заваді — хіба що тільки інша думка, сильніша за неї.

Але саме у цей час ніхто на землі не пересилав свої думки до Зірок, і Небесний Шлях був вільний.

Очі обох полонянок не відривалися від золотої цяточки на небі, що сіріло, сіріло... і врешті почало ставати блакитним. І тоді золота цяточка зникла.

Полонянки презирнулись.

— Ти почула відповідь Зірки? — напружено спитала Чарівниця.

— Ні. У неї було замало часу на відповідь.

— Зникла. Вони всі позникали. Небо посвітліло, — мовила Чарівниця. — А раз їх там немає, то вони не можуть нам допомогти. Зараз зійде сонце.

— Вони там є весь час, — не погодилась Панянка. — Тільки ми їх за дня не бачимо. Якщо вони нас почули...

— Якщо захочуть... — шепнула Чарівниця. — Вони переповнені почуттям власної важливості?

— Ні. Вони такі ж могутні і такі ж нещасні, як Земля. Може, знаючи безмір своїх турбот, вони захочуть зрозуміти наші?..

Сонця ще не було видно з-за стін Ратуші, але перші його промені вже падали на Ринок, заливаючи його світлом, що трохи зменшувало сумну потворність і сліди руйнувань.

— А я ж казала, що ви ще тут будете! — почули вони за собою писк шурихи. Вона стояла разом зі своїм товаришем на задніх лапках. — Я знала, що рятунок для вас немає. Ніхто звідси не вибереться, може, тільки птах...

— ...маленька пташечка, — виправив її щур. — Ґрати у вікні густі. А перетворюватись на мишку чи щура я вам таки не раджу, бо мої брати й сестри не люблять чужих.

У льоху панувала мовчанка. Щури, відчувши, що вони тут зайві, зникли. Чарівниця з Панянкою сиділи непорушно і мовчали. Небо за вузьким віконцем синіло і ясніло золотом від сонця, досі невидимого з льоху.

— Ще почекаємо, — шепнула Чарівниця. — Але коли вже не буде іншого виходу, перетворю тебе на птаха. Але в останню мить. До самого кінця даватиму шанс Долі.

— А ти? Як же ти?

— Мені нічого не допоможе. Я казала тобі, що вже використала право на три чарівні перетворення задля власного захисту. Мені залишилось лише право перетворитись на птаха у Годину Багаття. Дякую Богам і за цю ласку.

Час минав. Знову запала мовчанка. Обидві полонянки відчули марність своїх старань і пригнічено обперлись на стіни льоху. Чарівниця безсило заплющила очі. Панянка з похмурим жалем вдивлялась у пучок все яскравішого світла, яке текло з маленького віконечка. У сонячному блиску чітко видно було крихти пилу, що кружляли у повітрі, і велику густу павутину, виткану в одному з кутків. Павук, однак, замість сидіти у своїй сітці, хутко біг до віконних ґрат на своїх довгих, зігнутих ніжках.

— Він тікає, а ми... — прошепотіла зажурено Панянка. Павук зникав по другий бік густих ґрат. Чарівниця розплющила очі, й зацікавлено спитала:

— Чого це він тікає? Його павутина міцна, безпечна. Чого це він її покинув? І чому видається, що він шалено переляканий?

Раптом знову з'явилися щури. Вони стояли на задніх лапках, а їхні довгі вуса нервово тремтіли:

— Ми з вами прощаємось, — хутко промовила щуриха. — Наші передні вартові вже вирили вихід назовні Ратуші. Тут стає небезпечно. Отож ми всі тікаємо, все наше тутешнє щуряче плем'я.

— Небезпечно? Про що ти хочеш сказати? — спитала Чарівниця.

— Не знаю, але всі ми, скільки нас тут є, відчуваємо щось страшне, що наближається все швидше й швидше. Ми повинні якнайшвидше звідси втекти. Ти, мабуть, знаєш, що щурячий рід відчуває небезпеку задовго до того, як вона прийде. Наприклад, тікає з корабля в океані до того, як він потоне. Якраз тепер ми передчуваємо, що тут зараз станеться щось дуже небезпечно для нашого життя. Прощайте!

І щури зникли в одній з дірок.

— Глянь, — шепнула Чарівниця. — Таргани також тікають. Уся їхня армія, що безпечно й довго сиділа собі у цій камері, зараз її кидає і чимдуж мчить геть, протискаючись у всі щілини...

— Я також починаю дивно почуватись, — тихо промовила Панянка. — У мене таке відчуття, ніби зараз щось має статися. Щось дуже страшне, але...

— ...але не для нас. Так. Я так само це відчуваю, — підтвердила Чарівниця. — Глянь, лютує шалений вітер. Майже ураган. І зірвався він так різко й несподівано... Одне з тих кількох дерев, що тут ростуть, аж до землі згинається, хоча стовбур у нього товстий. Спитаю у цього дерева, що відбувається...

Чарівниця вткнулась обличчям у ґрати і прикипіла поглядом у крону дерева, яка танцювала на сильному вітрі.

— Воно каже, — почала монотонно, — що до Містечка наближається великий загін вершників. Вони їдуть усе швидше, бо ж вітер їм сприяє, їм не доводиться долати його опору. Але цей вітер, каже дерево, дуже дивний. Нічого раніше його не віщувало, жодна рослина не відчула його приходу. Корені цього дерева, що сягають далеко в глибину (бо ж йому майже двісті років), відчують напругу Матері-Землі, якої від віків не чули. Воно ще каже, що Мати-Земля починає дрижати там, глибоко, при його коренях...

— Земля починає дрижати? — спитала Панянка. — Це справді дивно. Я ніколи ще не чула, щоб Земля дрижала без причини... Чуєш? Звіддалік уже долинає тупіт кількох десятків коней. Напевно, це по нас їдуть вояки страхітливого Ургха. *А Земля... так... я також чую, що Земля дрижить...*

І справді, земля дрижала. І під їхніми ногами, і навколо Ратуші, в льохах якої вони сиділи. Дрижала, щоправда, несильно, але дивно, то набухаючи в одному місці, то западаючи в іншому. Її рух починався майже непомітно, а потім пришвидшувався... пришвидшувався... пришвидшувався...

— Глянь, — шепнула Чарівниця, беручи Панянку в свої турботливі обійми. — Великі брили, з яких змуровані стіни нашого льоха, також задрижали...

— Вони не витримують дрижання Землі й починають розсипатись, — так само тихо додала Панянка.

— Так, — повільно мовила Чарівниця. — Ці камені не витримають. Мабуть, невдовзі один або два впадуть, а тоді... тоді впадуть стіни нашої тюрми, а відразу за нею — вся Ратуша.

Раптом до їхніх вух почав долинати глухий гул — це гула Мати-Земля, нуртуючи і гойдаючись все швидше й швидше, сильніше й сильніше. Видавалося, що під землею хтось барабанить на сотнях — ба, навіть тисячах — могутніх барабанів!

— Та ж це землетрус! — вигукнула здивована Чарівниця. — Я тільки раз у житті щось подібне бачила. Дуже-дуже давно у Високих Горах! І якщо це справді він, то нам загрожує величезна небезпека! Земля може розверзнутись під нашими ногами будь-якої миті, ми провалимось в одну з глибочєнних щілин, яка відразу ж зімкнеться над

нами! Або помремо під руїнами цієї споруди! Дивно, однак у мене немає передчуття смерті... Глянь! Стіни льоху розступаються і перед нами прохід! Біжи!

— Це Зірки таке накликали! — крикнула Панянка, спритно проскакуючи через руїни стіни, яка щойно відділяла їх від свободи. — Не розумієш? Це вони для нас таке зробили! Дали нам шанс! Вони ламають стіни, які нас ув'язнили!

Як тільки полонянки опинились назовні, Ратуша розсипалась, як дитяча іграшка з кубиків, ламаючись під власною вагою, її стіни навіки поховали Загарбників, що не встигли вийти з будівлі. Ті, що залишились, без обладунків і мечів, перелякано товклись віддалік Ратуші. Густий пил, що кружляв навколо, завадив їм побачити двох полонянок, які скрадалися вулицями, аби чимдалі від Містечка. Так дивно склалося, що у напрямку, в якому збиралася йти Опікунка зі своєю вихованкою, земля була нерухома, спокійна, сонна. А у протилежному напрямку, звідки якраз наближались Загарбники з Ургхом XIII, вона й далі хвилювалася, розверзалася під кінськими копитами широкими тріщинами, а то знову надималася, лякаючи їх ще більше. Не слухаючи вигуків вершників, коні розсипалися врзнобіч.

Але Чарівниця з Панянкою вже цього не бачили. Тепер вони бігли віддаленою вулицею Містечка, що вела прямісінько на новий міст. Жоден із Загарбників не зміг би погнатись за ними, бо на перешкоді цьому була Земля, що й далі клекотіла. Втікачки не знали також, що землетрус охопив лише Ратушу і не пошкодив жодного будинку в Містечку, не завдав кривди його мешканцям.

— Твоя Чарівниця, пане, лежить під руїнами Ратуші, — шепнув Буду своєму володареві. — Певно, мертва. Я також сумніваюсь, що хлопець, її помічник, вижив. Однак мені цікаво, ким же він був...

— Бевзю! — гаркнув Ургх, натягуючи поводи свого ошалілого від страху коня. — Якщо це була справжня Чарівниця, а все про це свідчить, вона, напевно, встигла втекти! І хтозна, чи це не вона викликала оці страшні танці Землі і зруйнувала Ратушу! Той, хто її схопить, — зарепетував він раптом громовим голосом, — отримає в нагороду мішок золота і чин генерала!

Однак вояки стояли безпорадно, бо і далі не могли перетнути межі розгніваної землі, що ходила ходором. Вона перегороджувала їм дорогу до мосту. Над руїнами Ратуші поволі опадав пил.

Чарівниця і Панянка, не переслідувані погонею, залишили позад себе Містечко і хутким кроком мандрували до Лісу, що чорнів на обрії. Вони не бачили, як Земля заспокоїлась, завмерла, а гуртки вояків розпорошились у всіх напрямках, шукаючи втікачок. Але в цей час ті були так далеко, що жодна погоня вже не була їм страшна. І врешті перед ними розкрились рятівні зелені ворота Лісу.

Розділ 16

Зелені ворота Лісу... Поріг витканий з густих кущів брусниці й моху. Одвірки з товстих дубових гілляк, верх воріт — з крони дерев. Одразу за воротами ледве помітна вузьенька стежечка, що в'ється ген-ген у гущавину. Вона, вочевидь, веде до води, бо ж витоптали її легкі ноги сарн, зайців та лисиць.

— Лісе, коханий мій Лісе! Вітаю тебе, свободо! — гукала Панянка, притуляючись обличчям до білих березових стовбурів, і відразу ж кинулась на мох. Качаючись по ньому, обтрушувала з себе міський порошок і бруд, який, хоча ніби й невидимий, проникнув за останній рік їй глибоко під шкіру.

Чарівниця дивилась на неї з усмішкою, сповненою поблажливості, але видно було, що і її тішить безпечна зелена глушина.

— Ненавиджу міста і людей, ув'язнених там! — кричала Панянка так голосно, як тільки могла, — бо ж цілий довгий рік доводилось неспокійно шептати, роззиратись довкола, боятись, чи хтось не підслухав їхніх слів, тривожних думок і страшних снів.

— Ті міста й люди були колись зовсім інакші, — докірливо нагадала їй Чарівниця. — Ти ж сама про це читала у Великій і Меншій Книзі. Не вони винні в тому, що їхні оселі перетворились зараз на нужденні вбогі клітки, а вулиці міст стали пастками, на яких чигає сила ворогів. Я цілий рік навчала тебе співчувати їхній долі. Невже нічого в тобі вже не залишилось?

— Ох, дай мені спокій! Нарешті я знову вільна, і навіть не хочу згадувати того, що було! — нетерпляче гукнула вихованка. — Краще ходімо хутенько до джерела і змиймо в ньому всі жахливі сліди тамтешнього життя!

Чарівниця зморщила лоба, а на її обличчі з'явився вираз смутку й сумнівів. Не проронивши ні слова, вона подалася слідом за Панянкою, що мчала вперед. Уже десь за годину стежка привела їх до струмочка, що жебонів поміж замшілими кам'яними брилами. Обидві скинули свої довгі прості сукні, випрала їх у джерельній воді й розклали сушитись на сонці. Хоча поперечна довга зморшка не зникала з чола Чарівниці, видно було, що вона, обмившись у крижаному прозорому

потічку, відчула велику полегшу. Відрослі кучері Панянки знову засяяли пшеничним золотом. Потемніле від горіхового соку обличчя проясніло, порожевіло, а сіро-блакитні очі засяяли такою сильною радістю, що вже не скидалися на небо перед грозою. Були як небо після грози.

У погляді Чарівниці, що спостерігала за вихованкою, змішувалися то захоплення її красою, здоров'ям і буянням життя, то неспокій разом із дивним смутком.

— Ми надовго тут залишимось? — раптом спитала Панянка. — Я би хотіла якнайдовше!

— На все життя? — поцікавилась Чарівниця.

Панянка ненадовго замислилась.

— Так... мабуть, так... Ні... Не знаю... Може, все життя — це надто довго, але... півжиття?

Чарівниця зітхнула. Довга зморшка не зникала з її чола, додаючи очам смутку й гніву.

— Ти не лисиця, не сарна і не вовк, щоб завжди жити у лісі. Ти людина і маєш навчитись жити серед людей. Мусиш розуміти їхнє горе, клопоти, турботи...

— Навіть якщо люди, що живуть спільно у Селах та Містечках — раби, а ви, Чарівниці, виховали з мене вільну істоту?! І я така і є?!

— Тим більше, — відповіла Чарівниця. — Саме тому, що носиш у собі іскру свободи, ти повинна жити серед цих бідних, поневолених людей. Саме тому.

Панянка замовкла. За якийсь час спитала з удаваною байдужістю:

— Що далі? Куди ми тепер підемо?

— За три дні настане твій новий день народження. Тобі виповниться шістнадцять. Ти перестанеш бути Панянкою, яка щойно виросла з Дівчинки — тієї, що була раніше Дитям. Даю тобі один день і одну ніч на радість спілкування з Лісом, а потім помандруємо у Високі Гори на зустріч із моєю Четвертою Сестрою.

— Скільки ж вас є, цих Сестер... — зітхнула вередливо Панянка. — Невже я все своє життя буду переходити з рук однієї Сестри до другої і це ніколи не скінчиться? Невже я ніколи сама не вирішуватиму своєї долі?

— Нас лише п'ятеро, — холодно відповіла Третя Чарівниця. Взяла свій коричневий плащ і пішла собі в глибину Лісу.

Панянка сиділа мовчки, дивлячись, як вода швидко стікає межі камінням все нижче й нижче.

...це маленьке джерельце перетворюється на цівку води, цівка на струмочок, а той — на річку. Річка, вбираючи у себе сусідні струмки, перетворюється на ріку, аби потім на низинах розіллється широко-широко... Здається, цієї води тут у джерелі зовсім мало, а скільки ж у ній сили, яка могутність... — думала й бубоніла сама до себе. Їй було прикро. Відчула, що завдала болю своїй Опікунці.

«Я могла би, неначе та вода, залишитись у цій маленькій заглибинці на все життя. Мені було би добре, джерельно чисто і безпечно. Але я можу також вибрати інший шлях, як ота водяна цівка, що стікає все нижче і нижче по каменях, розливається все ширше й ширше, невпинно пливе вперед і вперед, все далі, не знати куди, прокладаючи все ширший і глибший слід. Колись я муситиму вибирати — уже без *їхньої* допомоги. Але я ще не знаю, що виберу», — прошепотіла Панянка до себе.

Її слова слухав лише невеличкий сірий птах. Він сидів на найближчому камені й вертів голівкою то ліворуч, то праворуч. Однак коли Панянка захотіла щось прочитати з його очей, їй це не вдалося.

Здивована своєю поразкою, дивилась, як птах змахнув крилами й зник.

— Це могла бути одна із *Сестер*, одна з тих, які встигли перетворитись на пташку і не згоріти на вогнищі. Вони вже ніколи не повернуть собі людської подобі. До того ж вони — *німі* птахи, — промурмотіла Панянка.

— Так, — озвалась у неї з-за спини Чарівниця. — Аби тільки це не була Четверта чи П'ята Сестра. Тоді могла би статись біда, набагато більша за смерть.

— Яка ще біда?

— ...але це не була жодна з них, бо я би це відчула. Значить, це була одна з тих Чарівниць, що загинули сто, триста чи навіть сімсот років тому, — вела далі Чарівниця.

— Я питала, яке нещастя? Те, що ти би втратила Сестру?

— Набагато більше, — відповіла Чарівниця. — Я би втратила надію. І не лише я. Всі, хто живе у цій похмурій країні. — Змовкла так різко, що Панянка не наважилась розпитувати далі.

Увесь день і частину ночі — скільки могла витримати без сну — Панянка присвятила радісному спілкуванню з Лісом. Ганялась за вивірками на деревах і перетворювала їх на мить на невеличкі шишки, і тут же знову хапала у руки пухнасту руду кульку і бачила її радість, коли та знову могла шмигати між дерев. Обіймала грубі стовбури смерек, сосен, беріз та дубів, слухаючи, як у них пливуть живлющі соки. Розмовляла з птахами, розпитуючи їх, що вони бачать, коли літають високо до хмар. Ба, викликала навіть стриг, намовляючи їх погратись разом, але ті лишень захихотіли й щезли. Коли лягала на мох, притуляючи вухо до землі, чула як Земля стогне й зітхає, як у ній вирує життя, не менш насичене за те, що на поверхні.

— Там, під землею, є цілі світи, такі ж великі, як наш, — розповідала Чарівниці. — Є менші світи, такі, як світ мурашок, кротів чи полівок. Однак відчуваю, що глибше також існують величезні похмурі світи, яких ніколи не слід пробуджувати і викликати на поверхню Землі. Мені видається, що це саме вони, на прохання Зірок, викликали землетрус у Містечку. Якби я тоді знала, які ті Сили могутні й страшні, я би ніколи на таке не відважилася...

— Ти повинна подякувати Зіркам за порятунок. Ще цієї ночі, — нагадала їй Опікунка. — А похмурий світ Підземелля — це те, чого справді краще не чіпати. Ми, Чарівниці, принаймні раз у житті мусимо — не тілом, а духом — спуститись туди, у Підземне Царство, до Прадавніх Сил, які колись єдині правили цим світом і багатьма іншими світами. Наш дух спускається туди, коли наш Магічний Дар слабне — після того, як ми довго надуживали його чи розтринькували. Тоді єдиний шанс відновити його — зійти у Підземне Царство і напитися з криниці мудрості Прадавніх Сил — так, щоб їх не розбудити. Але це страшна мандрівка... Ще раз тебе прошу, пам'ятай про Зірки.

І справді: коли тільки запала ніч і на небі з'явилися перші золотаво-сріблясті цяточки, Панянка сіла на замшілому камені і, вдивляючись у темно-синє небо, послала Зорям слова вдячності.

— Так... так... так... — пульсували Зірки. — Так... так... ми зробили це для тебе, маленького людського створіння, бо це не загрожувало першооснові Землі. Адже Закони Космосу святі й нікому не можна їх порушувати. Ми настільки можемо впливати на долі людей, наскільки ця зміна не порушує долі планет. Отож можемо

виконувати маленькі прохання, такі як твоє, але нам не можна виконувати таких прохань, які могли би змінити долю Всесвітів...

«Шкода, що я не можу бути астрологом, — розмірковувала Панянка. — Спілкування із Зірками цікавіше, ніж перебування серед людей. Але коли виросту і визволюсь від них, буду астрологом. І крапка».

Цієї ночі вона спала дуже мало, бо їй було шкода кожної миті в Лісі після довгого, важкого року життя у Містечку. Вдосвіта Чарівниця і Панянка вирушили далі — до Високих Гір. Мандруючи, Панянка зауважила, що цього разу вони наближаються до них з іншого боку.

— Щоразу з іншого боку, — пояснила їй Опікунка. — Ти, мабуть, не запам'ятала, але вже була у трьох різних частинах давнього Великого Королівства. Коли ми доберемось до серця Гір, то цим разом ти підеш у четвертий бік — на Північ.

— Я би хотіла залишитись у Горах, — зітхнула Панянка. — Велике Королівство таке нудне, весь час тільки села і Загарбники, містечка і Загарбники, міста і Загарбники, і рабство, рабство, рабство. Свобода у давньому Великому Королівстві є тільки у Лісах та у Високих Горах.

— Сімсот сімдесят п'ять років тому свобода була скрізь, у кожному куточку країни, як у найбільшому місті, так у найменшому сільці. Вона жила у серцях чоловіків, жінок, дітей і старих. Її не треба було шукати в Лісах і Горах, — суворо мовила Чарівниця. — І хтозна, може, надійде день, коли свобода вийде з Лісів і Гір, розійдеться по всьому краю й знову відродиться Велике Королівство.

— А хто ж, цікаво, зробить таке чудо? — спитала глузливо Панянка. — Зірки? А може, ти чи я?

— Може, Зірки, а може, ти чи я? — усміхнулася Чарівниця.

Тепер вони мандрували все вище і вище. Окрім звірів, не траплялося їм жодної живої істоти. Чорних постатей Загарбників не видно було — куди не кинеш оком, навіть найдалі. Їхня нога ніколи тут не ступала. Вони боялися похмурих лісових хащів і так само відчували забобонний страх перед Високими Горами. У них, у нащадків чергових Ургхів і їхніх васалів, у крові жив степ і довгі мандрівки кіньми по рівнинах, де вже здалеку було видно кожну небезпеку, яка могла їм загрожувати. Вічні кочівники — хоча й жили у завойованому Великому Королівстві майже вісім довгих століть — і далі воліли їздити кіньми по рівнинах і дорогах захопленої країни, ніж осісти десь

на постійно чи наблизитись до Грізних Лісів і Високих Гір. Вони забороняли це також своїм поневоленим підданим — і час до часу переселяли цілі громади, цілі села чи містечка зі старих осель у нове місце. Ніби боялися, що Ліси й Гори знайдуть із рабами спільну мову...

...отож Панянка з Чарівницею, не боячись жодної погоні, вільно мандрували все дикішими горами. Зустрічали дорогою лише лисиць, сарн, вовків та ведмедів. Але жодна з тварин не звертала на них уваги і не намагалась на них напасти. Навіть найбільші хижаки, що жили у найдикіших гірських хащах, відчували здалеку особливий запах Чарівниць і залишали їх у спокої. Звісно, вони приходили на перший поклик — але без страху й з гордістю. І про всяк випадок воліли оминати їх далекою дорогою, щоб не почути якогось прохання, яке могло би порушити їхню свободу.

Мандрівниці йшли два дні й дві ночі. Часом перепочивали, вночі лягали поспати на кілька годин під деревами, закутавшись у товсті плащі. Харчувались, як завжди, лісовими ягодами й плодами, сушеним м'ясом і хлібом, які Чарівниця виймала скільки завгодно із бездонного мішка. Траплялось їм підживитись навіть кусниками меду, які чаклунка часом брала у лісових бджіл.

— Хліб і м'ясо у ваших мішках ніколи не закінчуються, але після них майже відразу знову хочеться їсти, — зауважила насмішкувато Панянка.

— Слушно кажеш! — засміялась Чарівниця. — Лише незначна частка наших харчів справжня і по-справжньому заспокоює голод. А решта — це чарівні сухарики і чарівне м'ясо. Я створюю їх для нас із нічого, отож, хоча ми їх жуємо і відчуваємо смак, вони насичують лише на коротку мить. Справжньої ситості не дають. Однак було би небезпечно харчуватись тільки чарами, тому в моєму мішку завжди є трошки справжньої їжі. От стілець, щоб ми не померли з голоду. Так що медовий щільник — це для нас багатство!

Панянка зауважила, ще й таке: що ближче вони підходили до гір, то більше змінювалась постать Опікунки. Майже щогодини спина її рівнішала, погляд яснішав, а з обличчя зникали зморшки.

— А скільки тобі насправді років? — спитала замислено. — Хоча на це питання, певно, немає відповіді?

— Немає. Чарівниці не мають віку. Їхнє тіло зношується, як всі інші тіла, але набагато повільніше за тіло звичайної людини. Однак їхня пам'ять і розум бездонні, ніяк не обмежені часом і не старіють ніколи.

— Тоді що робить Чарівниця, коли її тіло все-таки остаточно постаріє і врешті має померти? — нетерпляче допитувалась Панянка.

— Значно раніше, ніж це має статись, кожна з нас знаходить ученицю, обдаровану магічними здібностями. Звісно, вона має дати згоду на те, що обирає долю Чарівниці. Бо ж не кожна дівчина прагне такого життя, хоча й воно у кілька разів довше. Адже це дуже самотнє життя, пам'ятай. У жодної з нас немає чоловіка, дітей, родини. Жодна не має права полюбити лише одну людину чи іншу істоту. Ми маємо любити всіх однаково й однаково наділяти своїми дарами. А якщо ми любимо всіх, нас не любить ніхто. Люди хочуть, щоб чиясь любов належала лише їм і тільки тоді відповідають на неї взаємністю.

— Себто тоді, коли настає смерть твого тіла, твоя душа і розум входять у тіло молодої дівчини? — здивувалась Панянка, а в її очах промайнула тривога і водночас вдовolenня.

— Так. Моє тіло вмирає довго, холоне поволі, а все холодніші руки тримають живі теплі долоні обраної дівчини. Ми так довго й пильно дивимось в очі одна одній, поки нарешті у мить повної смерті мого тіла я стаю нею. І тоді її очі, якого би кольору вони не були, стають сірими. Моє мертве тіло, що живе у середньому триста років, в одну мить розсипається на порох і зникає, бо вітер розвіває його по світі. Якись часточки потрапляють до людських осель, часом потрапляють порошинкою комусь в очі. Якщо це дівчинка, порошинка проростає у ній, стаючи зародком майбутніх магічних обдарувань. Але це трапляється вкрай рідко. Тому знайти талановиту ученицю-наступницю дуже важко, а деколи й зовсім неможливо. Тоді Чарівниця по-справжньому вмирає, а разом з нею безповоротно зникають усі її знання й магічні таланти. А ці знання й таланти не однакові у всіх Сестер, вони завжди чимось відрізняються.

Панянка з розумінням усміхнулась:

— ...розумію. Ви цілий час мене обманювали. Але як бачу, твоєму тілу ще далеко до трьохсот років? Може, ти зарано вибрала мене на свою наступницю?

Чарівниця розсміялась.

— Ні, я не вибрала тебе для себе. Так само, як і жодна з моїх Сестер, які, до речі, по черзі тобою опікувались! Запевняю тебе, що у кожної з нас ще є щонайменше сто років на пошуки наступниці!

— А як же тоді я?... Коли я довідаюсь, навіщо вам потрібна?

— Для того, щоб дещо сповнилось, — буркнула Чарівниця і прискорила ходу. Панянка знала, що тепер не дізнається ані слова більше.

Краєвид тим часом ставав усе дивовижніший у своїй суворій природній красі, яку не порушувала рука людини. Не порушувала?.. Панянка прибувала сюди вже втретє. Спершу вона була семирічним Дитям, потім тринадцятилітньою Дівчинкою і нарешті, Панянкою. Зараз їй було шістнадцять. Але очі Панянки вже не були очима Дитини чи Дівчинки і бачили більше. Країну Високих Гір вона сприймала тепер інакше. Несподівано Панянка відкрила, що у цих диких краях все-таки помітні сліди прадавньої діяльності людини. Те, що свого часу видавалося їй просто каменями, хаотично зваленими один на одного, сьогодні в її очах виглядало як руїни. Ще можна було побачити рештки округлої вежі, обриси широких сходів, сліди від фундаментів якогось величезного, надзвичайно просторого приміщення, яке висока самотня скеля буцім розділила навпіл.

...отже, це тут, високо в Горах, колись давним-давно стояла якась будівля. Дивна будівля, певно, не звичайна людська оселя, оскільки чиїсь руки спорудили її віддалік від людей, лугів, пасовиськ та полів зі збіжжям. А тепер це тільки руїни. Ні... не тільки. Панянка відчуває, що ці руїни — це не звичайне звалище каменів, що ця чудна будівля і досі живе, хоча вона цілком знищена, а у формі цього життя є щось незбагненне. Вона дихає якимось сильним, майже зимовим холодом і водночас буйними, палкими вічно живими пристрастями, які чаяться десь, глибоко сховані.

— Мабуть, тут був храм, — голосно каже Панянка, а луна їй відповідає:

— Тут і є храм.

Ні, не луна. Це висока зріла жінка зі смаглявим обличчям і сірими, майже сталевими очима. На ній такий самий бурий жебрацький плащ, як і на Третій Чарівниці, й виглядає вона майже так само, як її сестра. Вона є її Сестрою.

— Вітаю Тебе, дорога Четверта Сестро! — каже Третя з явною радістю. — Ти жива, здорова, у людському тілі. Як це добре!

— Мені не довелося ставати птахом, хоча дійшла до мене сумна звістка, що наша Друга Сестра, прагнучи рятувати цю істоту, позбавила себе цього безцінного дару, перетворившись на орла, — мовила Четверта Чарівниця. — Але тебе, дорога Сестро, бачу такою, якою завжди хотіла би бачити. А це, виходить, моя вихованка...

— Так, це я, Панянка, — каже та зверхньо, хоча сама не знає, чому.

— Ти вже не Панянка. Ти Дівчина, — поправляє її спокійно Чарівниця. А зверхності вона немовби й не помітила.

— А яке моє ім'я? — хутко питає Дівчина. — Адже кожна людська істота у Великому Королівстві носить якийсь ім'я! Імена мають Загарбники, ба, імена мають пси й коти, якщо вже вони прибилися до людей. Чи не пора і мені врешті дізнатись своє ім'я? Дитя... Панянка... Тепер Дівчина. Мені вже це набридло!

— Ти дізнаєшся своє ім'я за рік, — спокійно відповідає Четверта Чарівниця. — Коли заслужиш на нього.

— Ну, то йдіть собі туди, у ті похмурі руїни й обговорюйте мене! Обмовляйте! Бо ви завжди це робите! Бурмочете без кінця-краю свої таємниці, дивитесь на мене підозріливо, а у ваших очах видно то гнів, то підозри, то розчарування! — розкричалась Дівчина. Як тільки її назвали Дівчиною, вона раптом відчула себе дорослішою, впевненішою і розгніваною, просто лютою через оту клятву таємниці, якої жодна з Чарівниць не хотіла їй відкрити. Її ім'я? Її майбутня Доля, якщо вона не має бути їхньою Наступницею? Слова Пісні Єдиної? І врешті, чому саме вони цілий час займалися нею, як власною дочкою.

— У наших очах видно не підозри, а смуток, коли ти так поводишся, — шепнула Четверта Чарівниця.

— Не знаю, чия це провина, може, і моя? — зітхнула стурбовано Третя Чарівниця. — А може, і Першої, і Другої, і моя? Або вона вже така є, і жодна з нас не помилилася. Просто це Доля наклала свій відбиток на її характер?

Дівчина перелякалася. Гнів Чарівниць вона прийняла би з піднятим чолом. А їхній смуток її гнітив.

— Вибачте, — прошепотіла. — Порозмовляйте собі спокійно, а я походжу по цих дивних руїнах...

Дві високі постаті у бурих довгих плащах дивились їй услід з глибокою тривогою у сірих прозорих очах.

Розділ 17

Коли Третя Чарівниця прощалася зі своєю вихованкою, у її сірих очах, так само, як в очах двох її попередниць, промайнуло на мить щось схоже на образу, коли та, не оглядаючись, пішла собі зі своєю новою Опікункою вузькою стежкою серед каміння. Третя Чарівниця ще довго проводила поглядом струнку, майже хлопчачу фігурку колишньої Панянки. Панянка ж — сьогодні вже Дівчина — йшла швидким, бадьорим кроком поруч із Четвертою Чарівницею, стежачи скоса за виразом її обличчя. Однак нічого не могла на ньому прочитати. Трохи прикро їй було те, що хоча й намагалась справити якнайкраще, якнайвигідніше враження, вочевидь, це не вдалося. Обличчя нової Опікунки було спокійне, але похмуре.

— Ви згадували, що ці руїни — Храм? — обірвала вона врешті неприємну зтяжну мовчанку.

— Колишній Великий Храм, до якого вирушали двічі на рік мешканці з усього Королівства: на свято Весни, що випадало приблизно у ці дні, що зараз, й у Переддень Зимового Сну, — пояснила Четверта Чарівниця. — На чолі процесії, що вирушала зі столиці королівства, Арджани, йшла ціла королівська родина. Храм був такий же величезний, як високі скелисті вершини гір, що оточували його. Збудували його також із велетенських скальних брил, скріплених глиною. Всередині він був дуже скромний: не висіли в ньому святі зображення, не стояли святі скульптури, підлога не була встелена килимами, не блищало тут золото, срібло й коштовні камені. Храм був лише скелею і глиною — тим, чим наділила його Мати-Природа. Але попри це, а може, саме тому, він був *святіший* за всі найбагатші храми Великого Королівства разом узяті. Адже зведені з величезних брил стіни оточували Святе Місце...

— ...коли так, то навіть якщо стіни й дах зникли, Святе Місце залишилось? — хитро зауважила Дівчина. — Будівлі можуть зникати, але не Святі Місця — якщо вони справді святі!

— Святе Місце не зникло, воно заховане, — відповіла Чарівниця. — Адже цей Храм зруйнували не час, вітер, дощі чи сніги, а землетрус.

— Землетрус? — здивовано вигукнула вихованка.

— Так. Сімсот сімдесят п'ять років тому Ургх I завоював цю країну і лише тоді довідався про Великий Храм високо в горах, всередині якого сховане Святе Місце, що було серцем Великого Королівства та знаряддям його влади...

— Знаряддям його влади? — перепитала Дівчина, нічого не розуміючи.

— Так. Бачиш, Святим Місцем був Святий Камінь, на який ставали нові королівські сини, щоб Камінь міг вирішити, хто з них гідний бути наступним володарем...

— То це тут був Святий Камінь! — повторила Дівчина, вкрай схвильована. — Був і його немає?!

— Ургх I, нищачи Велике Королівство, прагнув знищити також його серце й дух, себто Великий Храм. Війська Загарбників у жадобі нищення й грабежу кинулись у Високі Гори. Так, вони прагнули грабувати, бо ж їм не могло спасти на думку, що Великий Храм може бути лише каменем, скалою, землею і глиною. А вони розраховували на багату здобич. Отож вояки Ургха наввипередки помчали у той бік, який вказали їм зрадники, що завжди знаходяться у будь-якій завойованій державі. Їм видавалося, що немає нічого простішого, ніж здобути Великий Храм, який ніхто не захищав. Однак виявилось, що це була єдина програна битва Ургха, хоча його ворогом було не військо, а сама Мати-Природа. Коні й вояки Ургха звикли не до гір, а до степових рівнин. Поки вони добрались до Храму, чимала частина війська мусила повернутись. Більшість коней кульгала, одні загарбники позривались у провалля, інших повбивали там, де вони стояли, велетенські брили, що невідомо чому зсунулися з місця. Військо Ургха, що з галасом увірвалося у Високі Гори, сном і духом про це не відаючи, розбудило Злі Гірські Луни. Їм не сподобалися загарбники, тож вони змовились проти них і взялися страшити їх своїми голосами. Коли врешті досі численне (хоча й ряди його поріділи) військо Ургха добралось до Храму, раптом почувся могутній глухий гул — і земля задрижала у вояків під ногами. Там, де досі була рівна дорога, розверзалися провалля, куди перелякані вершники провалювались разом зі своїми кінями, і тоді земля змикалась, ховаючи їх у собі на віки вічні. І хоча все це тривало зовсім недовго, було так страшно, що військо Ургха I, переможене Матір'ю-Природою, втекло з

місця, яке видалось проклятим, щоб уже ніколи більше туди не повертатись. Відтоді воно має таку лиху славу, що хоча вже минуло майже вісім століть, жоден з Ургхів сюди ногою не ступив. На жаль, землетрус знищив Храм. Могутні брили його стін завалилися, земля вигиналась хвилями — додолу, а потім догори. Коли нарешті вона заспокоїлась, на поверхні залишилися лише рештки підмурівку. А там, де колись було Святе Місце, сьогодні висока скелиста гора, вершина якої, здається, сягає до хмар.

— ...а Святий Камінь? — затамувавши подих спитала Дівчина. Бо ж цей Камінь, коли вона тільки почула про нього від своїх опікунок, напрочуд сильно вразив її уяву. Часом вона засинала, і їй видавалось, що бачить цей Камінь: могутня, поросла мохом брила у формі великого шатра...

— Святий Камінь справді зник з людських очей. Але він і далі є, в глибині гори. Гора немовби прикрила його собою. Часом нам, Чарівницям, видається, що Мати-Природа разом із Прадавніми Силами викликала землетрус, щоб назавжди сховати Святий Камінь від Загарбників. Так, що вже ніколи жоден Ургх до Нього не добереться. Якби навіть йому вдалося подолати забобонний страх і добратись сюди, йому довелось би розвалити всю цю могутню гору, щоб дістатись до Каменя. Але й тоді Мати-Природа була би проти нього, тож лише Боги знають, що Вона би вчинила.

— Тобто ти хочеш сказати, що вже ніхто ніколи не дістанеться до Святого Каменя?! Що він на віки вічні залишиться у серці цієї скелі?

— Я сказала, що до Нього ніколи не добереться жоден Ургх, — відповіла з притиском Чарівниця.

Якийсь час вони йшли мовчки пологими луками, що опускались усе нижче й нижче, все далі від Високих Гір. Там паслись олені й сарни, приглядаючись до мандрівниць випуклими очима.

— Ти не питаєш, куди ми прямуємо? — спитала врешті Чарівниця.

— Думаю... думаю, що знаю, куди, — відповіла Дівчина.

В очах Чарівниці блиснула цікавість і німе запитання.

— Я вже знаю багато сіл і містечок. Знаю Великі Ліси і Високі Гори... — почала непевно Дівчина. — Мені видається, що ви навіщо хочете, щоб я знала все Велике Королівство, отожд... Отожд, мабуть, зараз ми йдемо туди, де я ще не була. До Арджани, колишньої столиці. Але не знаю навіщо, і мені здається, що це помилка.

— Помилка?

— Так. Ми наражаємось на ще більшу небезпеку ніж та, яка нам досі загрожувала, — пояснила Дівчина. — Адже нас увесь час переслідують Загарбники. Не знаю, чи тільки тому, що ви — Чарівниці, чи ще з якихось причин. Знаю тільки, що коли ми наближаємось до людських осель, небезпека зростає. У кожному селі чи містечку, в якому я була досі, ми завжди чудом рятувалися і нас не схопили. Нарешті останнього разу нас таки справді схопили, і тільки Зорі допомогли нам утекти. Навіть твоя Третя Сестра була безпорадна. Скільки ж разів можна просити Зірок допомагати? Не думаю, щоб їх можна було нудити людськими проханнями частіше, ніж раз у житті. А в столиці ми будемо наражатись на небезпеку більше, ніж десь-інде. І нарешті одного дня нам не вдасться втекти.

— Попри це, ти маєш дізнатись, що таке Арджана. І я тебе запевняю, що тоді ти зміниш свою думку, — наполягла Чарівниця. Дівчина замовкла, знаючи, що зараз останнє слово залишається за ними, за її Опікунками.

«Але одного дня, — подумала, — одного дня я покажу їм, що за них розумніша...»

Як тільки вона це подумала, її щоки запаленіли рум'янцем, бо ж побачила, що на неї пильно дивляться бистрі сірі очі нової Опікунки. Очі, що все розуміють. І хоча не було в них і сліду насмішки, Дівчина засоромилась.

Час до часу відпочиваючи, дрімаючи ночами по кілька годин серед високих трав, а потім знову мандруючи далі, невтомні мандрівниці наближалися до колишньої Перлини Міст, королівської Арджани.

Однак якщо кілька століть тому подорожній, що мандрував до Арджани, уже здалеку бачив її білі вежі, вишукані високі палаци, кам'яниці й громадські будівлі, зелень величезних парків, то сьогодні Арджана скидалася здалеку на злидаря, прикритого жебрацьким плащем, що сховався серед дикої буйної зелені.

* * *

Айок, син Великого Ургха III, нудився. Насправді здійснилась його найбільша мрія — адже батько відіслав усіх грізних і ненависних йому вчителів — але натомість у хлопця з'явилось багато вільного часу, з яким він не дуже знав, що робити. Тендітний, невисокий, із світлими,

майже дівчачими золотими кучерями, Айок нічим не нагадував свого войовничого батька. Ба, він узагалі не нагадував нікого зі свого роду чи хоча би когось із вояків. Якщо вони назагал були сильні, міцної статури, з різкими вилицями і міцними щелепами, чорноволосі, темноокі й смагляві, то Айок був цілковитою до них протилежністю. Навіть його Материнське Ім'я було химерне, як на звичаї Ургхів. У їхньому роду, доки син не отримав від умираючого батька ім'я Ургх із відповідною цифрою, що вказувала на спадкоємність панування, він носив ім'я, яке дала йому при народженні мати. Ці імена також мали свою родову традицію і звучали, як брязкіт зброї — грізний, горловий звук, так як і батькове ім'я. Материнське Ім'я його батька перед тим, як він прийшов до влади, було Кргак, ім'я діда — Агрхт. Прадіда у юначі роки звали Вергхт. І лише його ім'я Айок звучало до смішного лагідно, майже по-дівчачому, і надто співучо як на тверду мову роду його батьків.

Це ім'я, особливо в устах його батька, завжди звучало чудернацько, ба, навіть зневажливо. Хоча ні... не завжди. Айок чудово пам'ятає, що ще за життя мами, коли йому самому було дев'ять-десять років, батько вимовляв це ім'я з ніжністю й гордістю. Все змінилося після того, як мама померла, а він, Айок, залишився сам без її почуттів, опіки й ніжності. Тоді його вихованням зайнялися четверо грізних і цинічних учителів, що вчили хлопця володіти мечем, битись на кулаках, їздити на коні й стріляти з лука. І майже щодня виявлялося, що немає й мови про те, щоб Айок опанував хоча би одне з цих жахливих для нього мистецтв. Він падав з коня, проїхавши кільканадцять метрів — хоча кінь ступав поволеньки. Однак коні Ургхів таки не були звичайними кінями: вони били копитами, кусались, мчали, як вихор, і слухали тільки сильніших за себе. Кожен меч, навіть найлегший, був для Айока надто важкий. Худенькі ручки неспроможні були натягнути тятину лука, а кулачні бої так його лякали, що Айок, тільки-но бачив плечистого вчителя, відразу ховався у найтемніший закуток кімнати.

Хтозна, може, Айок поволі й з великими зусиллями опанував би щось із того, що намагалися показати йому вчителі, якби перехід до цих занять не був такий різкий і жорстокий. Замість обіймів люблячої ніжної матері — брутальні, грубі штурхани та накази.

Прямо із світу казок і поезії хлопець потрапив у світ жорстоких чоловічих розваг. Айокові було тоді якихось дванадцять років. Саме

тоді він чув з маминих вуст останні казки і переказував їй, таємно від батька, свої найновіші вірші. А потім мама померла. Дивна була це хвороба, яка її забрала. Скидалось на те, що мама вмирає поволі, всихає, начебто в'яне у стінах замку, в якому тримав її Ургх як свою дружину. Розкоші можновладців не давали їй жодної радості. Цілими днями вона сиділа з Айоком у своїх покоях і з якимось величезним сумом видивлялася щось у вікні. Коли хлопчик стежив за її поглядом, помічав тільки руїни, сховані у дикій буйній зелені. Набагато пізніше Айок довідався, що ті руїни і ті зелені Нетрі, що оповивають їх, — це Арджана, що була столицею цієї країни перед тим, як тут з'явилися всемогутні Ургхи. Айокові здавалося, що мама померла від якоїсь незбагненої туги, сильнішої за її любов до сина, і та нарешті забрала її назавжди.

За рік після смерті мами Айок намагався несміливо розповісти батькові про свої вірші. Показати, що він не такий нездара, за якого його тут всі мають — він уміє писати вірші. Справжні, найсравжніші вірші. Він написав вірш про маму, про шипшину — останню рослину, що квітнула у похмурому замку-фортеці. І яка врешті загине на кам'яних стінах, позбавлених зелені. Батько тоді шалено розлютився. І вперше відшмагав Айока батою, раз і назавжди заборонивши «белькотати ці нісенітниці, негідні сина справжніх Ургхів».

Айок був майже готовий виконати всі батьківські вимоги, бо ж вельми прагнув його задовольнити, але не міг. Не міг дорівнятись дикістю і силою своїм ровесникам — синам королівських лицарів — і не міг назавжди розпрощатися з тим, що єднало його з матір'ю: зі світом казки і поезії. Це мама із самого малечку вчила його дивитись довкруг своїми очима. А батько з'являвся рідко. Брязкотів довгим мечем, грізно тупотів великими чоботиськами і кричав громовим голосом. Мама навчила Айока любити птахів, тварин, рослин і навіть комашок. Він чудово пам'ятав, як вона не дозволяла йому вбити бджолу чи розтоптати мурашку, а кожна ластівка здавалася йому пташкою з казки про Королеву Ластівок. Тож як би він міг вправлятися у стрільбі з лука і стріляти у ластівок?.. Це мама заселила його дитячий світ уяви добрими Чарівницями, звірами, що живуть у Високих Лісах і вміють говорити, і поезією, що літає на пташиних крилах, на хмарині, що несе в собі дощ, на волоссі вітру. Врешті, мама навчила сина читати і писати — у королівському роді Ургхів, не

кажучи вже про лицарів, це було доволі рідкісне вміння. Тільки те, як писала мама, дуже відрізнялося від того, як писались накази його батька.

...і це була перша таємниця, на яку наразився маленький Айок. Він довго не міг її розгадати. Відповідь на цю загадку почала вимальовуватись перед ним із скупі кинутих то тут, то там слів лише після смерті матері, коли хлопчик залишився сам, зустрічаючись лише з ненависними вчителями. Таємниця була цілком неймовірна: його батько, войовничий Ургх XIII, що ніколи не вагався і знав, як йому діяти, учинив незбагненну помилку, за що — як гадали його лицарі — зазнає відплати. Отож Ургх XIII не взяв за дружину одну з племінних князівен свого роду, як його батьки, діди й прадіди, а одружився... з рабинєю! Його дружиною стала мешканка завойованої землі, яку одного дня він побачив неподалік свого Замку. З підслуханих шепотів і слів Айок зрозумів: його батька не звинувачували у тому, що він закохався у рабину. Це було річчю звичайною, чимало лицарів не лише любили своїх рабинь, але й народжували з ними дітей. Проте ці діти також залишалися рабами. Проте батько Айока, Ургх XIII, одружився з цією дівчиною! Знаджений її чарами, він втратив голову і взяв шлюб! Деякі лицарі подекували навіть, що тут не обійшлося без чорної магії і якогось чаклунства, що цю дівчину, матір Айока, треба взяти й на вогнищі спалити, а не пускати під шлюбний балдахін з їхнім володарем.

«Вона його приворожила», — казали.

Отак Айок, син, що народився у цьому шлюбі, став єдиним і головним спадкоємцем роду. Айок — дитя мішаного шлюбу. Айок — син рабині. Айок — напівраб, наступник УРГХА!

Айока батькова любов не дивувала. Він чудово пам'ятав Маму — і мимоволі завжди порівнював її з дружинами лицарів. Мама — струнка, вродлива, ніжна. І вони — переважно присадкуваті, міцні, схожі на чоловіків у поведінці. Вони голосно покрикували грубуватими голосами, а мечем володіли так само вправно, як їхні чоловіки. І дітей народжували такими, якими були їхні войовничі, дикі роди. Айок же був такий, як мама: тендітний, вразливий, ніжний.

— Цей хлопець — кара за гріх Ургха. За те, що він порушив родові заборони, — почув він якось понурий голос свого дядька, батькового брата, що розмовляв зі своєю дружиною, тіткою Айока.

— Це кара за вашу слабкість до цих рабинь! — прошипіла мстиво тітка.

Айок відчував себе винним. Йому шкода було батька і його зраджених сподівань. Хлопець знав, що він не гідний того, щоб успадкувати після Ургха XIII завойовану його прадідами Імперію. І не гідний, і не зміг би підтримувати у величезній країні лад і послух. А зрештою, як би він міг утискати співвітчизників своєї матері?! Отож Айок зовсім не дивувався, що його батько все тепліше дивиться на свого небожа, Варгхра.

— От якби він колись віддав йому свій трон, а мене залишив у спокої, — мріяв Айок під час обтяжливих занять із фехтування чи їзди верхи, на яких він тільки ганьбився, коли його кузен і ровесник Варгхр вертів у повітрі величезним мечем.

Так, Ургх XIII, його батько, страждав через нього, Айока. Отож хоча хлопець відчув величезне полегшення, коли вчителі заявили, що вже далі нема чого мучити його навчанням, водночас відчував смуток і сором. Смуток — бо він аж настільки розчарував свого батька, його сподівання й прагнення. Сором, що він аж так відрізняється від решти свого роду. Аж настільки, що для нього немає там місця. Звісно, він уміє писати вірші — але хто це у роді Ургхів або серед батькових лицарів захотів би їх читати? Айок міг би — він чудово це відчував — уміло писати книги про Матір-Природу, про яку він скільки дізнався від своєї матері, але Ургхи королівського роду чванилися пануванням над Природою, а не життям у гармонії з нею, або — о Боги — любов'ю до Неї! Та й книжки ніколи не були потрібні роду Ургхів.

Тому зараз Айок так страхітливо нудиться. Бо ж у цілому Замку немає ані однієї, хоча би якої-небудь книжки. Звісно, у покоях його батька є купка списаних паперів, але там тільки військові накази й звіти. До того ж вони написані примітивною мовою їхнього племені. Такою простацькою, що немає сенсу їх читати. Айок намагався. Але застряг на реченні про те, скільки мішків пшениці зібрали селяни у країні, і на кварталному підрахунку видобутку золота. Запам'ятав тільки одне речення: «Золота — 24 кілограми, втрати рабів — 112». Прочитавши це речення, Айок утік. Бо подумав, що якби його мама не вийшла заміж за Ургха, то також могла би добувати золото, і єдиним слідом від неї було би те, що й вона із тих ста дванадцяти...

...отож Айок не дуже знав, чим би йому зайнятися. Не хотів дозвілля з ровесниками, дивлячись, як вони б'ються на мечях чи навкулачки, видаючи радісні, горлові окрики. Тим більше, не міг дивитись, як хлопці стріляють у птахів, що пролітають над ними.

На щастя, більшість птахів навчилися оминати здалека Замок, ніби знаючи, що на них тут чекає жорстока смерть. Смерть — щоб убивці *набили* собі руку.

Тож Айок нудився, залишений наодинці зі собою. Бо ж скільки можна писати вірші для себе — вони стають гіршими й гіршими. Скільки можна скласти казок, щоб вони не почали повторюватися? І саме тоді, маючи надмір вільного часу, коли вже його батько розпрощався з усякими надіями виховати з нього вояка, Айок довідався, що найцікавіше місце у замку — кухня... Звісно, він боявся. Бо що би зчинилося, якби батькові доповіли, що його вісімнадцятилітній син — ідеальний вік для лицаря — вештається по замковій кухні серед рабів і рабинь і навіть намагається їм допомагати?! Думати про це Айок не хотів. І не думав. Адже замкова кухня стала для нього наймилішим місцем. По-перше, сюди взагалі не заходять лицарі Ургха. Не тупають ногами, не бряжчать зброєю, не репетують, не плюють безперестанку на підлогу, не штовхають одне одного — бо такі у них грубі розваги. Від них не тхне пивом чи вином, якого вони щойно нажлуктились. По-друге, всі жінки, що тут працюють, якось — нехай і віддалено — нагадують йому маму. Вони набагато вищі й стрункіші, ніж жінки з роду Ургха, а їхні голоси тонші й лагідніші, співучіші. По-третє, вони його полюбили.

Спершу це було нелегко. Побачивши королівського сина, всі лякалися і панікували. Рабині, коли він заходив, замовкали і горбилися, ніби боячись, що зараз їх уперіщать батою. Багато часу мало минути, щоб вони звикли до щоденних появ хлопця у кухні, перш ніж знову почали розмовляти. А ще довше тривало, перш ніж вони почали під час цих розмов почуватись цілком вільно. І ще вдвічі більше, перш ніж вони його полюбили. І ще удесятеро більше, перш ніж Айок зміг почути з їхніх вуст те, що почув...

Так, удесятеро більше. Бо ж уже майже рік Айок ховається у замковій кухні від ненависних поглядів людей з батькового роду. А на кухні його вітають сердечно і з симпатією. Навіть зі співчуттям. Айок відчуває, що ці жінки справді його люблять. Дехто обіймає його, як

мама, чи гладить по голові. Інші намагаються розвіяти його вічну журбу веселими пісеньками. Ніби зовсім забули, що він, Айок, може за кілька років отримати від свого батька ім'я: УРГХ XIV. Може, але не мусить. Бо ж лицарські роди змовились не на жарт, і шанси сина його дядька, кузена Варгхра, зростають з кожним місяцем. Подейкують навіть, що Ургх його всиновить. Насправді володар ще відштовхує від себе цю думку, йому ще сниться ночами син — відважний лицар, він ще розраховує на якийсь чудо-випадок — але лицарі й родичі шепочуть йому на вухо, що лише так можна це вирішити з честю й не зганьбити такого знаменитого роду.

У замковій кухні, мабуть, ніхто над цим не замислюється. Дівчата і жінки бачать в Айоківі напівсироту, у жилах його матері текла їхня кров, вони бачать безпорадного невисокого хлопця, журбу й самотність якого треба розвіяти сердечним ставленням і співом.

...співом. І сталося. Одного дня Айок почув слова Пісні Єдиної, які хтось промурмотів сам до себе. Хлопцеві аж ноги підкосились від зворушення. Бо це була поезія. Щоправда, дуже проста поезія, але зате найсправжніша і самородна — як йому сказали жінки. Цю Пісню створили вітри й дощі, сніги й хмари, річки й озера, дерева й птахи — людина лишень її підслухала. І це була не звичайна поезія, а *пророка*. Наділена Силою здійснюватися.

І Айок перестав нудитися. Усі ранки й дні він сидів у замковій кухні й записував слова Пісні. І цьому записуванню майже не було кінця-краю. Так багато було версій цієї незвичайної Пісні. Були простенькі версії, що співались по селах, — з простими й короткими римами, і були довгі — з ритмом, хоча й без рим, що лились, як ріка, і були схожими на давні священні Пісні.

Вечорами Айок переписував усе, строфа за строфою, у стару, виготовлену власноруч книгу. Він назвав її Книгою Пісні, вимальовуючи кучеряву першу літеру нового куплета. Слова Пісні западали йому в серце, душу і розум — яким проникав у всі ймовірні значення цих слів, що пронизували майже ціле його тіло. Айок поволі почав відчувати, що він сам є цією Піснею, що він став якоюсь її частиною. І тендітний, не наділений даром боротьби, хлопець переконався, що він — лицар цієї Пісні, і що за Неї і за те, щоб вона сповнилась, він боротиметься. Завжди.

Розділ 18

Мандрівниці наближалися до мети. Арджана приголомшила Дівчину. Хоч сплигло багато часу і той час понищив місто, воно все ще зберігало сліди колишньої величі.

Вітер, час, дощі й сніги надали Арджані особливого вигляду. Будівлі, що колись зводилися з білого, гладенького каменю, дійсно були міцніші за дерев'яні. Однак всюди там, де вода розмила розчин, що скріплював скальні брили, каміння осипалося, і цілі стіни поволі розвалювались. Інші споруди стояли непорушно, огорнуті лише виткою зеленню, і виблискували білизною своїх стін. Отож Арджана нагадувала місто, яке збудував шаленець. Або поруйнував шаленець. А серед тих стін, що напівстояли, напівлежали, серед високих тонких колон, що тримали балки, яких вже не було або які ще добре збереглися, серед високих гір білого каменю, невеличких палаців без даху або серед численних широких чи вузьких крутих сходів, що тягнулись до розвалених палаців та веж, — все заповонила густа буйна дика зелень. Дерев, кущі, квіти, виткі рослини — їх було стільки, як буває у Нетрях, а не у містах. Тож Арджана і справді стала Нетрями зелені й каміння. А у цих Нетрях лунав пташиний щебіт — цілі зграї птахів пурхали з дерева на дерево. Каміння тихенько пошурхувало під тілами величезних змій, що звили собі гнізда в покинутих руїнах. Заливались гавкотом зграї здичавілих собак, яких, проте, не боялися зграї таких самих здичавілих котів.

— Я не бачу тут людей, — шепнула здивована Дівчина.

— Бо їх тут і немає, — відповіла Четверта Чарівниця, усміхаючись тонкими вустами. Вона побачила повний полегшення подив своєї вихованки.

— Тут немає людей щонайменше п'ять століть. Пам'ятай, що найсильніша атака війська Ургха була на Арджану. Але після перемоги жоден із наступних Ургхів не збирався жити у Королівському Палаці з сімдесятьома сімома дверима — попробуй їх всі встережи. Тож Ургхи вирішили осісти у мисливському замку-фортеці неподалік Арджани. Жоден підкорений народ не хоче жити під боком у ворога, отож Арджана поволі порожніла. Водночас сила колишнього Великого

Королівства найочевидніша була саме в Арджані, у її прекрасних палацах, перлиною серед яких був Королівський Палац, у величезних книгозбірнях, театрах, стадіонах, академії наук та будинках здоров'я. Віками кочуючи у Великому Степу, племена Ургха ненавиділи міста, бо не вміли їх будувати. Зате вони чудово вміли нищити й грабувати. Все своє зло й ненависть вихлюпнули на Арджану, звідки хутенько повтікали всі мешканці. Коли розграбоване місто спорожніло, Загарбники залишили його у спокої.

— Виходить, ми будемо в Арджані зовсім самі? — очі Дівчини заблищали цікавістю й вдовolenням. — Так близько від табору ворога і все одно...

— ...все одно у безпеці, — доказала Четверта Чарівниця. — У ці руїни ніхто не потикається.

— Але що ми будемо тут робити? І як довго?

— У нас є рік. Цілий рік, щоб вивчити кожен закуток Арджани і те, що залишилося від Королівського Палацу. Ми будемо в ньому жити, — відповіла Чарівниця. — Досі ти вчила історію цієї країни лише з книжок і наших розповідей. Пора тобі побачити її на власні очі. Тут кожен камінь — це хроніка дев'ятнадцяти століть величі і восьми століть неволі Великого Королівства. Це місто, на перший погляд, мертве, на повний голос розповідає про себе, і той, хто хоче чи може, почує Його розповідь.

Обидві на мить зупинились. Тепер вони стояли на добре помітній межі між зеленою, порослою конюшиною лукою і околицею міста, на яку вказувала вціліла стіна якогось будинку. Збереглись навіть оздоблені залізні ворота на міцних завісах, прикутих до каменя. Ворота заскрипіли, коли їх поволі прочинили, і Дівчина з Опікункою ступила на землю столиці. Після рожевих сутінків опинились у похмурих, широких сінях, які, однак, знову привели їх до відблисків призахідного сонця — бо ж від будинку залишилась лише половина. А там, де була друга половина без даху, височіли зелені Нетрі.

— Перш ніж рушимо далі, ковтнеш зернятко карадорму, — мовила Чарівниця. На її простягненій долоні біліла кулька завбільшки з квасолину.

— Що це?

— Коли ти це проковтнеш, твоє тіло матиме запах, якого не люблять змії. Нинішня Арджана — це царство змії. Їх разів у сто

більше, ніж колись було мешканців Королівства! Карадорм тебе від них захистить. Насправді вони не будуть від тебе тікати, і тобі доведеться звикнути до того, що вони близько. Але жодна тебе не вкусить, не отруїть, бо твоя кров могла би їх убити. Вони надто мудрі, щоб ризикувати життям. А зрештою, наша присутність їм не заважатиме. Вони нам також. Навіть навпаки — це завдяки зміям Загарбники оминають Арджану. Бо укуси саме цих змії — смерть у страхітливих муках. Ліків від цієї отрути немає...

Хоча Дівчина й повірила словам Опікунки, їй не вдалося не затремити, побачивши теперішніх мешканок колишньої столиці. Три звинні круглясті тіла, що виблискували зеленим, якраз виповзли з-під гори каміння і, погойдуючи плоскими голівками, вп'ялися у прибулих маленькими пронизливими очицями. За мить одна з них спритно обплелася навколо ноги Дівчини — і зразу ж зникла.

— Бачиш, — засміялася Чарівниця. — Вони не можуть терпіти запаху карадорму. А до завтра, сподіваюся, ти звикнеш до нового товариства так, щоб не тремтіти, коли вони виявлятимуть до тебе прихильність і обплітатимуть твою шию чи плечі...

Дівчина змовчала, але зашарілася, зла, що Чарівниця помітила її страх.

— Страху не треба соромитись, — шепнула їй Опікунка. — Людина, зовсім позбавлена страху, перестає бути людиною. Відвага, яку здобуваєш, не подолавши страху, — це ніяка не відвага. А тепер ходімо далі. Наближається ніч, і нам треба знайти собі місце для ночівлі. Арджана величезна, і до Королівського Палацу ми доберемось хіба що завтра...

* * *

Досі Дівчині здавалося, що найбільше вона любить у цій країні Великі Ліси й Високі Гори. І тут раптом збагнула, що її великою любов'ю стає Арджана. Колишня столиця Люїлів хоча й лежала у руїнах, все одно залишалася могутньою, і тут відчувалась королівська велич. Білі тесані камені, щільно обвиті зеленню, що панувала всюди, творять, здається, якусь третю незбагненну і водночас прекрасну цілісність: витвір рук людських і водночас — Матері-Природи, що дивним чином існує у гармонійній єдності, не в протистоянні.

На руїнах подвір'їв і маленьких палациків уціліло лишень те, на що не стали зазіхати вояки Урґха. І те, що випадково найбільше гармоніювало з каменем: залізні, мідні й бронзові оздоби, дерев'яні та кам'яні барельєфи, побляклі, але все одно гарні фрески на стінах. Золото, срібло, коштовні камені й усіякі предмети розкоші зникли. Дівчині не шкода було втрачених багатств, бо вони би тут тільки відштовхували.

Золотом тут було сонячне проміння, що вільно проникало крізь стіни і світлими плямами лежало на буйній зелені. Сріблом були краплі роси, що іскрилися щоранку, а пуп'янки пурпурових, жовтих, сапфірових та рожевих квітів були замість коштовного каміння. Тонкі тіла змії, що звивалися між руїнами, мінилися смарагдовим блиском.

У той же час досить було на мить заплющити очі, щоб уявити собі Арджану у її колишній, королівській пишноті: рівні широкі вулиці, повні багато вбраного люду, карети, що тихо котяться бруківкою, будівлі з білого каменю, що вражають своєю красою, фонтани, парки з безліччю скульптур, амфітеатри й Палац Королів.

Поки Дівчина і Чарівниця добралися нарешті до Палацу, минуло три дні. Адже треба було долати не лише лабіринти руїн, а й дикі нетрі. Вони не раз губилися, бо не могли знайти виходу з гущавини. І саме це було чудово. Вони то спиналися на якісь високі сходи, що вели у нікуди, в чому можна було переконатись, лише вибравшись на останню сходинку, бо ж унизу зяяло лише провалля. Звивиста мозаїка кімнат маленьких палаців виводила мандрівниць раптом до глухої стіни — і їм доводилось повертатися туди, звідки прийшли, шукати іншої дороги.

Проте часу у них було багато — цілий довгий рік — і таке безмежне почуття свободи, безпеки, незалежності, що все почало видаватися пригодою.

— Мені не шкода Арджани, — заявила одного дня Дівчина.

— Чому? — поцікавилась Опікунка. — Колись місто було прегарною гордою столицею, а сьогодні — це лише руїна, заросла нетрями.

— Так, зате вона вільна. Справді вільна, хіба не бачиш? Вона не така, як села і містечка. У ній немає панів і рабів. Загарбників, донощиків. Арджану так і не вдалося перемогти, якщо Загарбники не

наважуються сюди потикатись. Вона залишилась собою, хоча лежить у руїнах.

Чарівниця подумала, що її учениця найбільше за все любить свободу, і задоволено всміхнулася вузькими губами.

Вони минали напіврозвалені будинки, і Чарівниця згадувала, як вони називалися і що у них колись було:

— ...тут здається, був палац Браянів, одного з найславніших лицарських родів у Великому Королівстві. У кожному поколінні чоловіки й жінки прекрасно володіли мечем, і перш ніж Люіль XXIII видав наказ закопати зброю, рід Браянів заснував Лицарську Академію. Вона існувала понад чотириста років і виховала тисячі чудових лицарів. До неї міг вступити кожен, хто вмів тримати у руках меч. Браяни довго не могли згодитись із наказом короля, вони навіть мали намір підняти бунт і не дати Люїлеві XXIII втілити його задум. Вони переконували своїх співвітчизників не закопувати зброї. Бо колись доведеться жорстоко поплатитись за те, що залізні мечі було замінено на дерев'яні. Але Люіль XXIII не слухав порад, а його піддані вірили, що досить закопати зброю — і вже ніколи не буде війни. Браянам довелося скоритись, однак вони таємно від короля заховали свої мечі. Вони єдині у День Завоювання поклали силу-силенну ворогів і загинули в битві. Інші були зовсім безборонні...

Колишній палац Браянів видавався будівлею, суворішою за інші. Не було на ньому оздоб, маленьких колон і веж — так, ніби любов до військової справи ставила зовсім інші щоденні вимоги.

— ...а це, мабуть, Будинок Здоров'я, оцей найбільший, — показала Чарівниця, коли вони потрапили у величезний лабіринт невеличких кімнаток, з якого, здавалося, немає виходу. — У Будинках Здоров'я перебували хворі з невиліковними хворобами. Перші Будинки Здоров'я заснував Люіль X під час великої епідемії, що прокотилась всією країною. Занесли її з Далеких Степів торговці. За часів Люїля X медицина чудово розвинулася, з'явилося багато лікарів-цілителів, що могли впокорити найважчі недуги. Згодом, коли за Люїля XIII до Чарівниць знову почали ставитись прихильно, вони також лікували людей у Будинках Здоров'я. Бо і далі залишаються такі хвороби, перед якими медицина безпорадна. Це хвороби душі й розуму. А ніхто не може так глибоко заглянути у душу й розум людини, як Чарівниця.

Однак доки Люїль XIII збирався визнавати наші здібності, його попередники спалили на вогнищах багато Сестер. Особливо жорстоким у цьому був Люїль III, кохана дружина якого померла молодою, а злі радники переконали його, що це зурочили Сестри.

Не думай, однак, що Люїль XIII сам виявив таку мудрість і почав шанувати Чарівниць. Значно раніше мудрість явив народ. Від помсти королів нас захищали селяни і міщани, ремісники і навіть вояки. Бо вони чудово знали, що ми можемо і хочемо їм допомагати. Вони знали про наш дар лікувати хвороби, відвертати небезпеки і лиху долю, охороняти від справжніх злих сил, які час до часу пробуджуються і з'являються на землі в дивовижних подобах. Люїль XIII лише пішов назустріч бажанню всього народу. Але зробив це переконано. Він був настільки мудрий, що заснував Магічну Академію. Відтоді ми вже не мусили тишком-нишком, під страхом смерті, навчати магії. Кожна дівчинка, батьки якої виявили, що вона наділена надзвичайними дарами чи силою, могла потрапити у нашу Академію. Чарівниці з'ясовували, чи це справді незвичайна сила, чи тільки невеличкий дар магічних навиків, що забавляють натовп, або знахарські здібності. По-справжньому обдаровані дівчатка ставали нашими ученицями. Але самих обдарувань не досить. Багато разів нам доводилось виганяти з Академії дуже здібних учениць, бо вони не могли або не хотіли збагнути, що магія має служити добру людей, а не добру Чарівниць або обраних ними істот. Справжня Чарівниця ніколи би не відвернула лихої долі, якби знала, що взамін ця доля випаде іншій людині. Адже буває неминуче зло, і тоді треба змиритись або подолати його в якийсь інший спосіб. Що з того, що ти відженеш люту хворобу від однієї людини, якщо вона перейде на іншу?

Обидві проходили нові й нові кімнати Будинку Здоров'я. Дівчина слухала мовчки. Ще сьогодні видно було, яка величезна ця споруда і для чого вона була призначена.

Нарешті мандрівниці вибралися з руїн і побрели зеленими нетрями, які вкривали колишні широкі й зручні вулиці. Ще де-не-де у самій середині зеленої гущавини виднілись гладенькі кам'яні плити, що були колись бруківкою, або раптом із зелених чагарів вигулькував кам'яний пам'ятник комусь, хто тут жив і заслужив собі на вдячну пам'ять співвітчизників. Ці — часом цілком добре збережені —

кам'яні зображення живих свого часу людей, обплетені тепер зеленню, справляли дивне й бентежне враження.

— Скільки ще століть має минути, щоб від Арджани залишились лише ці зарості і рештки білого каменю, загублені в них? — уголос міркувала Дівчина. — Коли минуть ще вісім століть рабства, може, вже ніхто у всьому Великому Королівстві не пам'ятатиме й не повірить, що колись тут процвітало одне з найпрекрасніших міст на світі?

— А може, не мине навіть двох-трьох років — й Арджана знову стане столицею Великого Королівства? — пробурмотіла Чарівниця.

— Яким це чудом? Хто б це міг таке зробити? — спитала недовірливо вихованка.

— ...сім сотень, сім десятків і сім літ
конало в муках Велике Королівство — проте жило,
жило в людській пам'яті й серцях — і воскреснувши нині
свою силу відродить знову, на славу тих, що
залишились вірними. Оживе Арджана, давня столиця,
у всій красі білого каменю. І нетрі відступлять...

Чарівниця напівговорила, напівспівала, а Дівчина слухала, ніби приголомшено.

— Пісня Єдина... — прошепотіла. — Коли я нарешті повністю її почую?

— Уже зовсім швидко, — відповіла поважно Чарівниця.

Розділ 19

Трохи поспавши вночі у руїнах Будинку Здоров'я, мандрівниці рушили далі. Ось вони опинилися на місці колишньої Академії Наук, яку заснував Люіль XI. Спершу скромна Академія з року в рік розширювалася, і нарешті, за панування Люіля XIX, стала майже містом у місті.

— Кожен новий король цінував науки у своїй державі, — вела Чарівниця, поволі бредучи серед руїн. — Однак Люіль XIX перетворив своїх вчених і митців на аристократію духа. Це за його часів нижче кланялися вченому чи митцеві, аніж найславнішому лицареві або королівському урядовцеві, чи навіть найбагатшому купцеві. Не думай, що це сталося раптово. Треба було, щоб чимало часу минуло, перш ніж люди зрозуміли, що багатство розуму вище за матеріальні багатства і багатство влади. Збагнули також, що набагато легше опанувати мистецтво битви у лицарському турнірі, аніж майстерність створити вчені книги чи писати картини, від яких очей не можна відвести.

Академія Наук займала величезний простір, який мандрівницям довелось долати майже цілий день.

Лабіринти кімнат, коридорів, сходів, повалених стін постійно перешкоджали йти вперед. Отож вони мандрували — як у лабіринті — то пробираючись уперед, то повертаючись, часом навіть на сотні метрів, щоб потім знову пройти кількадесят метрів далі.

Наступна ніч застала їх у руїнах останньої будівлі Академії Наук. За нею цілком і повністю панували густі чагарі, лякаючи подорожніх оголеними колючками розмаїтих кущів.

— Це, вочевидь, колишній Палацовий майдан, — зітхнула Чарівниця. — Майдан цей був на диво широкий, його майже неможливо було обвести поглядом. Можна було це зробити лише з найвищої палацової вежі. Прегарне місце, що вирувало життям, — у самому центрі майдану стояв Палац Королів. Сюди приїжджали купецькі каравани з цілого світу, щоб показати королеві, його родині й підданам свої товари. По цьому майдані прогулювались у вільний від праці час мешканці столиці й прибулі, тішачи око красою Палацу. Там, де закінчувався майдан, починалися великі парки із зеленими газонами

і могутніми деревами, що росли подекуди. То тут, то там можна було побачити пам'ятники різним королям, видатним лицарям, ученим та митцям. Зелень газонів зрошували сотні фонтанів, які найбільше любили діти, що з радісним вереском купалися у них у спекотні дні зі своїми собаками. На майдані щороку відбувалися лицарські й поетичні турніри. Часто траплялося так, що поет, увінчаний лаврами, одягав на себе лицарський обладунок і ставав на герць. Звісно, турніри на мечях, луках чи сокирах були безкровні, бо вже Люіль VI заборонив поєдинки до першої крові. Ах, чудове було життя на палацовому майдані. Я дуже добре його знаю, бо ж Магічна Академія була розташована неподалік...

Чарівниця розстелила свій плащ на камені, порослому мохом. Вона сиділа на ньому, вдивляючись у непроникну гущавину зелені так, ніби бачила там Палацовий майдан у всій давній красі. А по майдану серед натовпу перехожих йшли вони всі — Тринадцять Старших Сестер часів Люіля XXIII, великих і всемогутніх володарок Магічної Академії. Їх любили люди, шанував король. А сьогодні?.. Сьогодні восьмеро з них живуть життям невеличких німих сірих птахів, що вилетіли з палаючого багаття. Німі, хоча й надалі пильні сторожі руїн Великого Храму і Святого Місця...

— О, мої дорогі Сестри, — зітхнула Чарівниця, вкладаючись спати. Після цілого дня мандрівки обидві були втомлені.

— А як ми перейдемо через ці чагарі? — промурмотіла сонно Дівчина, проганяючи золотаво-зелену змію, що намагалася зайняти її місце.

— Можливо, доведеться вдатись до особливих чарів, — прошепотіла Чарівниця, відштовхуючи від себе спомини.

За мить обидві вже спали — єдині людські істоти серед могутніх руїн колишньої великої столиці. Тихе співоче сичання змій було їм замість колискової.

Коли вранішнє сонце розбудило Дівчину, вона побачила Чарівницю в ритуальній позі. Та стояла на одному коліні, простягнувши вперед руки, і шепотіла якісь закляття. Вихованка напружено спостерігала за її рухами. Це тривало довго-довго, і коли здавалося, що вже нічого не станеться, Дівчина помітила, що між широко розкритими долонями Чарівниці починає *щось* поблискувати — немов вузька довга срібляста нитка. Нитка? Чи радше, смуга світла? Поволі, поволі ця смуга ставала

чіткішою, і тепер нагадувала місячний промінь, який можна помацати. Однак на небі світило сонце. Промінь дрижав, пульсував світлом і далі змінював форму — і хоча день уже давно перемиг і відігнав ніч, оте *щось*, що матеріалізувалося у руках Чарівниці, народилося у п'яті ночі. У тиші минуло ще кілька напружених хвилин — затихло навіть дзижчання комах, спів птаства і сичання змій. Уся природа навколо завмерла в очікуванні. І ось на розкритих долонях Чарівниці лежав Меч. Це таку форму прагнуло прибрати сріблясте світло, що змінювалося у ритмі заклять могутньої Чаклунки, яка тепер полегшено зітхнула й обережно поклала його у траву. Меч лежав там, виблискуючи сріблом, і здавалося, що він може у будь-яку мить зникнути.

— Це Чарівний Меч, — нарешті пояснила Чарівниця, а руки її тремтіли. — Він проторує нам вільну дорогу, не ранивши дерев, квітів чи кущів, нічого, що тут живе. Це зайняло багато часу, і мені довелося використати всю свою силу. Бо найважче створювати *Щось* із *Нічого*. Боюся, що незабаром мені доведеться спуститись у Підземні Світи, щоб зміцнити свій магічний дар у Прадавніх Сил. Бо творення Меча мене виснажило.

— А чому я такого не вмію? — спитала Дівчина ображено. — Ви вчили мене перетворювати *Щось* на *Щось*. І ніколи не показували, як створювати *Щось* із *Нічого*! А я би хотіла це вміти. Це набагато цікавіше, ніж перетворення шишок на вивірок.

Чарівниця заперечливо покрутила головою.

— Але я хочу! — тупнула ногою Дівчина. — Мушу й хочу! Чому ти не згоджуєшся?!

— Не підвишуй голосу біля Чарівного Меча, щоб не накликати на нас біди, — суворо відповіла Опікунка. — Ти не Чарівниця, і ніколи нею не будеш. Тобі варто було вивчити трохи чарів, хоча би для того, аби краще давати собі раду у навколишньому світі, повному небезпек. Але справжні чари залишаються тільки для найбільш утаємничених. Ними володіло лише Тринадцять Старших Сестер. А в Магічній Академії цих чарів навчали лише вибраних учениць, вартих найвищої довіри. Для того, щоб створити *Щось* із *Нічого*, треба покликати на допомогу Прастарі Сили, що дримають глибоко під землею, Сили Найдавнішого Світу, і горе тому, хто зробить це надто різко і розбудить їх. Бо колись ці Сили царювали у нашому світі, тоді, коли ще не було

людини. Цілком може бути, що це вони створили людину. Якби вони прокинулись, могли би знову захотіти запанувати над землею, і тоді людина мала би з неї зникнути. Бо тут немає місця для двох сил, розумієш? А якби навіть людям вдалося врятуватись, вони потрапили би у рабство набагато жорстокіше, ніж рабство у примітивних Загарбників-варварів. Загарбники панують лише над тілами своїх рабів. Підземні Прадавні Сили поневолили би людський розум, а таке рабство — можеш мені повірити — найстрашніше. З нього немає жодного виходу, жодної втечі, від нього ніяк захиститися.

Дівчина якийсь час мовчала, пильно дивлячись на Чарівний Меч, що сріблом виблискував серед трав, а потім тихо шепнула:

— Якби ти сказала мені, ким я буду, може, я би тоді згодилася з тим, що не всі Чари будуть мені доступні...

— Уже зовсім швидко, — заспокоїла її Чарівниця. — Коли тобі сповниться сімнадцять років, наша П'ята Сестра все тобі розповість...

— Це майже цілий рік.

— Тільки десять місяців, — промовила лагідніше Опікунка. — За цей час ти вивчиш кожен камінь Арджани і кожну кімнату давнього Палацу Королів. Ти справді почуватимешся тут, як удома. І на тебе зійдуть Чари, набагато важливіші, ніж Чари, що перетворюють Ніщо на Щось. Це будуть Чари Минулих Віків, що видаються далекими й нереальними, але насправді вони — вічно живі. Людина мертва без свого минулого. Її сьогоднішня мертва.

Чарівниця вклякла на одне коліно й обережно взяла до рук Чарівний Меч, що заіскрився сріблястим внутрішнім світлом. Мандрівниці рушили вперед у такі густі нетрі, у які не вдасться зайти без сокири. Годі зайти, не повирубувавши на своєму шляху всі рослини. Могутні дерева стояли впритул одне біля одного, між ними все було поросле густими колючими кущами. І все це — і дерева, й кущі — було обвите гнучкими стеблами, творячи щільну зелену стіну, через яку годі було продертись.

Нетрі співали. Виспівували голосом мільйонів комах: бджіл, ос і джмелів, голосом майже всіх видів птахів, тихим і мелодійним шипінням змії, дрижанням листя на вітрі. Цей спів — дикий і вільний — навівав Дівчині думки про Прачаси, про добу панування на землі Прадавніх Сил. У цих заростях, що займали простір колишнього Королівського Палацу, ніколи ще не ступала нога людини. Вони були

тут перші. Вони перші за сотні років мали потрапити у Палац Королів. Або туди, що від нього залишилось.

Блискучий клинок Чарівного Меча наблизився до густої зеленої стіни — і безболісно пробив її. Ні, не пробив... Скрізь там, куди доторкалося вістря Меча, зелена стіна покійно розступалась. Чарівниця і Дівчина стали на вузьку стежку, а стіна відразу зімкнулась за ними. Йшли повільно й схвильовано. Зусібіч мандрівниць оточувала непрохідна стіна зелені, і лише там, де її торкався Меч, знову й знову з'являлась вузька стежинка.

Спершу Дівчина роздивлялась довкола з неспокійною цікавістю, але незабаром, ніби на чийсь поклик, перевела погляд на блискучий Меч — і відразу втратила відчуття часу. Їй здавалося, що минають століття і що вона сама поволі заходить у незвичайне зачароване Королівство, невидиме для людських очей. Спершу вона думала, що це Королівство Пітьми, бо ж втрачаючи з-перед очей зелень, побачила, що її оточує цілковита темрява, глибока і чорна. Проте коли погляд вже з нею освоївся, почала розрізняти легенькі тремтливі, хоча й могутні обриси. Видавалося, що вони пливуть у мороці — як у воді — у якомусь лінивому сповільненому ритмі. Вони були темніші за Темряву, що їх оточувала. Дівчина напівсонно подумала, що їй хочеться злитися в Єдине ціле з отим найчорнішим і наймогутнішим невизначеної форми і попливти разом із ним у Незнане. Через доторк цієї нематеріальної, але явно реальної форми, відчула себе безмежно щасливою.

— Я йду, — голосно промовила, не усвідомлюючи, що каже. — Я йду до вас...

Раптом Чарівниця шарпнула Дівчину за плече, грубо й боляче впившись нігтями у її тіло:

— Не дивись на Меч... Негайно відвернись від Нього! Подивись на зелень... швидко... Тобі загрожує величезна небезпека!... швидко... швидко!

Спершу Дівчина не відчувала болю, хоча нігті Чарівниці впивались їй у тіло і не чула її голосу. Однак поволі, помалу почала відчувати біль і чути слова. З величезними зусиллями відвела очі від Чарівного Меча і подивилась на зелену стіну нетрів. Але не бачила її. Зелене було сірим. А Дівчина була хвора. Поволі ледве-ледве почала розрізняти форми дерев і кущів. Ще довго-довго вони були сірі, поки нарешті не

перетворились на зелені. Спершу вона відчула величезну тугу за Королівством Пітьми, з якого так несподівано вийшла, а згодом — таке ж величезне полегшення, що вона знову тут, поруч зі своєю Опікункою. Та весь час ішла вперед, але неспокійно спостерігала за обличчям вихованки. Врешті заспокоїлась.

Обидві саме стояли під високою стіною з білого каменю, яка раптом перегородила їм дальшу дорогу. Нетрі вже не були тут такими всемогутніми, тож Чарівниця опустила на коліно, тримаючи Меч у простягнутих перед себе руках, і знову почала шепотіти свої закляття. Її обличчя, неймовірно зосереджене, поблідло і вкрилось крапельками поту. Сріблястий клинок помалу почав бліднути. Спершу поволі зникло світло, що наповнювало його. Потім почали зникати його обриси. За мить від Меча залишився лишень вузький срібний промінь. А ще за одну мить і він розтанув. Чарівний Меч повернувся у своє Ніщо.

Лише тепер Чарівниця полегшено зітхнула і стомлено опустилась на землю:

— Це з моєї провини тобі загрожувала найбільша небезпека. Я забула тебе попередити, що в жодному разі не можна дивитись на Чарівний Меч. Взагалі не можна дивитись на те, що сотворене з Нічого. Підземні Сили справді сплять, але все одно вони набагато могутніші, ніж ми, навіть сплячі. І в своєму сні вони можуть підкорити твій розум. Вони чинять це майже несвідомо, мимоволі... Ти задивилась на Чарівний Меч і втратила відчуття часу. Це був твій перший крок до них. Ти ще була зі мною, але частиною твого розуму ти вже була по *їхній Бік*, у їхньому Царстві. Якби ти дивилась на Меч ще довше, твоє тіло і далі би йшло тут, біля мене, але насправді ти була би вже *там*, і я би вже ніяк не могла тебе прикликати назад. Їхня Сила набагато могутніша за нашу. Вона також походить звідти, але це лише крихітна частка всіх їхніх можливостей. Якби ти залишилась розумом там, то стала би Аргхілом — істотою, яку шанують як святу, хоча насправді це нещасне створіння, що випадково потрапило у полон Прадавніх Сил. Душа Аргхіла ніколи не повернеться у земний світ, хоча його тіло таке, як наше, людське, і перебуває серед людей. Аргхіл блукає без мети Підземним Царством і не може знайти дороги назад. Бо її немає. Лише ми, Чарівниці, її знаємо.

Дівчина здригнулась.

— Я вже не мрію створювати Щось із Нічого, — мовила Опікунці.
— А ще там, на руїнах Академії Наук, я дала собі слово навчитись цього всупереч твоїй волі. Сама. З *їхньою* допомогою. Тепер я знаю, що ти мала рацію. Я була за крок від *Них*, і це було страшно, хоча водночас прекрасно. Якби не ти, я би вже була Аргхілом...

— Бачу, що Стіни Арджани перетворюють тебе. Ти вперше визнала помилку. Здається, ти не любила цього.

— Не любила, — згодилась Дівчина.

— Так, але зараз тобі вже більше шістнадцяти років. Ти дозріваєш, дорослішаєш, а рисою дорослості є вміння визнавати помилки. Інакше навіть у п'ятдесят років ти й далі будеш дитиною. А ось одна зі стін Палацу Королів. Ми повинні знайти ворота. Я би хотіла, щоб це були головні ворота...

Вони йшли вздовж високого муру з білого каменю. Праворуч тяглися нетрі. Мур на диво дуже добре зберігся. Здавалося, що він веде неустанну війну з природою і виграє її. Він не дозволив себе знищити, і — про що все свідчило — не підпустив чагарі у глибину подвір'я палацу. Чарівниця на ходу розповідала Дівчині історію Палацу Королів. Почав будувати його вже Люіль I після того як жерці й племінні князі коронували його. Раніше рід Люїлів був одним із численних князівських родів у країні, в якій жило кілька тисяч невеличких племен. Це були осілі племена, що будували свої поселення й обробляли землю. Вони мали також лицарські загони. Однак, на противагу до кочових диких племен Великих Степів, не воювали між собою, а намагались жити у гармонії.

— Щиро кажучи, Велике Королівство утворилось завдяки Загарбникам, — засміялась Чарівниця. — Їхні войовничі предки постійно нападали на мирні племена нашої країни, забирали у полон дітей, жінок, рабів, зброю і майно. Щоб дати їм належну відсіч, маленькі племена об'єднувалися у більші, ті, своєю чергою, єдналися з іншими — і так утворився великий сильний народ, пов'язаний духом спільних інтересів: потребою захищати своє спокійне життя. Тоді й вирішили обрати короля. Князі з'їхались у Високі Гори, де з прадавнини стояв Великий Храм, в якому було Святе Місце. Навіщо воно, тоді ще ніхто не розумів. Тільки найбільш утаємничені жерці підозрювали, що воно якимось пов'язане із вибором короля. Спершу князі сварились між собою, але врешті найстаріший жрець, якому

привидівся таємничий сон, наказав кожному князеві ставати на Святий Камінь, який сам мав показати, кому бути королем. Запальні князі так і чинили. Але Камінь або міцно спав, або скидав декотрих майже зі злом. Чимало князів тоді заявило, що це звичайнісінька нісенітниця, що жоден Камінь, навіть найсвятіший, не може визначити короля! Але тоді, коли на Камінь одним із останніх ступив нащадок роду Люїлів, Святий Камінь легенько затремтів, немов з полегшею, і замерехтів теплим посвітом. Отож ніхто не був проти, аби на голову саме цього князя покласти корону і назвати його Люїлем I. Усі, навіть найбільш спрагли владі, збагнули, що боги сприятимуть тільки владі Люїля. І так воно й сталося.

Уяви собі тепер, що замок, перший замок у Великому Королівстві, існує й понині! Може, він лежить у руїнах, але існує! Він став серцем Замку Королів, який збудували пізніше наступні королі цього роду. А той замок — це просто велика біла кам'яна світлиця, посеред якої стоїть кам'яний королівський трон. Згодом її назвали Білою Залою. Вона мала овальну форму, якої ніде більше не побачиш. Збудована була, як амфітеатр — кам'яні широкі сходи-лави спускались усе нижче і нижче довкола. А у самому низу у широкому округлому просторі стояв трон. Наступні королі добудовували у Замку нові світлиці, але у Білій Залі короля Люїля I нічого не змінювали. А коли затих відгомін війни із сусідніми кочовими племенами нинішніх Загарбників, замок почав перетворюватись на Палац. Він уже не був місцем оборони й битв, а місцем відпочинку. Тут приймали гостей, вчилися і розважались. Мешкала в ньому не лише королівська родина, а також багато вчених, письменників, художників, музикантів та майстерних ремісників. Палац завжди був відчинений для будь-кого з підданих. Тому до нього і вело сімдесят сім брам — одна головна широка, оздоблена, з великими кутими залізними дверима, і сімдесят шість широко прочинених півкруглих таких же широких брам.

— Навіщо аж стільки брам? — засміялася Дівчина.

— Щоб не було натовпу, коли хтось хотів відвідати короля з родиною чи інших мешканців, — також розсміялася Чарівниця. — У Палаці зранку до ночі вирувало життя. Королям також було зручно, що брам так багато. Бо коли вже їм набридав надмір гостей та прибульців з усіх країв, вони непомітно виходили й вирушали до Замку — того, в якому зараз мешкає Ургх XIII. Або йшли у свої любі Ліси.

— Тобто вони любили Ліси, — зітхнула Дівчина.

— Так. Рід Люїлів виріс у Великих Лісах, і ніколи, у жодному поколінні, не згасала любов до лісової гущавини. Справді вільними й незалежними вони почувалися саме там. А ось, мабуть, і головна брама...

Від головної брами якимось чудом уціліла велика вирізьблена з каменю верхня дуга і чималий шматок бічних стін. На розхитаних завісах висіли могутні залізні двері, на яких були викувані тепер ледве помітні звірята й рослини. Дві великі клямки, ніби за іронією, у формі тонких вигнутих зміюк. Щоб відчинити двері, треба було взятись за зміїні голівки.

— Ця брама вела на широкий головний двір, що оточував Палац. А сам Палац оточував стародавню Білу Залу Люїля I — оту, що була найпершим королівським Замком, — вела Чарівниця, роздивляючись довкола.

Від подвір'я залишилось небагато. І воно заросло зеленню, хоча й не такою буйною. Їй не давали розростися високі стіни палацу й товсті, щільно викладені мармурові плити блідо-рожевої підлоги.

Дівчина зупинилась у головній брамі й у захваті вбирала в себе те, що відкрилось перед її очима. Всупереч усьому, палац майже не був поруйнований. І ось зараз посеред подвір'я, оточеного легким, хоча й високим муром з білого каменю, краї якого тонули в зелені, височів Палац Королів, зведений зі сліпучо-білого каменю, з дахом, що виблискував смарагдами. Якимось чудом збереглися майже непошкодженими невеличкі тонкі вежі, яких було не злічити, а також балкончики, просторі тераси і галереї другого поверху, що тримались на тонких колонах. У самому палаці також було багато входів, але все-таки вдвічі менше, ніж зовнішніх брам. Найгарніше оздоблена була центральна брама, до якої вели широкі сходи з рожевого мармуру. Решта тридцять сім бічних брам, вигнутих дугою, так само як у мурі навколо палацу, не мали дверей. Все стояло відчинене навстіж, ніби ті, хто багато віків тому у поспіху покидав Палац, забули позачиняти двері. На подвір'ї у гарячому промінні сонця вигрівалися цілі табори змії. Побачивши мандрівниць, вони з шипінням порозповзалися і зникли у дірках та шпаринах.

— Нам треба знову випити карадорм, — мовила Чарівниця. — Їх тут набагато більше, ніж у місті. Вони ніби відчули, що Палац — це

королівська оселя. А тепер спробуймо зайти всередину...

Дівчина, на яку краса цього місця діяла сильніше, ніж все, що вона досі бачила, відчула дивне тремтіння від самої думки про те, що переступить поріг Палацу Королів. Раптом, не знати чому, відчула тягар багатовікової історії, величі й занепаду Королівства. Тягар цей був то важкий і болючий, то легкий і наповнений радістю.

— Арджана, — шепнула вона тихенько сама до себе. — Мабуть, я люблю її так само сильно, як Ліс і Високі Гори. Є в ній дивна гідність, гордість і краса. Як у Лісі. Але Ліс породжений Матір'ю-Природою, а місто створили люди. І якщо це витвір людських рук, то вони гідні пошани, якщо зуміли створити таку зачаровану у камені красу...

Примружила очі, і їй здалося, що чує луну звуків битви, що точилася сім століть тому. Очима уяви бачила безпорадно підняті догори дерев'яні мечі, неспроможні чинити опір сталі й залізу нападників. Чула стогони розпачу, безсилля, передсмертний плач. Здригнулася від думки про насильство, якого зазнало це місце, ця країна, ці люди...

...розплющила очі. На палацовому подвір'ї стояла промовиста тиша, яку немовби поглиблювало дзижчання ос, бджіл і джмелів, сичання змій та шелестіння листя на вітрі.

— Уперше за сімсот сімдесят п'ять років на цьому подвір'ї чути людський голос, — промовила Чарівниця ніби у відповідь на її думки. — Ходи-но вже...

І обидві ступили на широкі кам'яні східці головної брами палацу.

Розділ 20

Чарівниця мала рацію, коли казала, що рік у руїнах Арджани — небагато для того, аби вивчити місто й Палац. Вони оглядали Палац неймовірно довго, і нарешті Дівчина могла сказати, що вона побувала у всіх кімнатах, у льохах і на горищі. Бо йшлося не тільки про те, щоб зайти у кожне приміщення. Дівчина прагнула відчутти настрій цих приміщень, з'ясувати — без допомоги Опікунки — призначення кожної кімнати і яким життям у ній жили до того, як Загарбники брутально це життя обірвали. У кожній світлиці Дівчині здавалося, що вона відчуває і чує чиюсь невидиму Присутність.

Хоча нападники розграбували, а час зробив своє, Палац все одно видавався багатим. Прикрашали його кам'яні барельєфи, куті залізом, бронзою і міддю фрагменти дверей, вікон, стін та меблів; велетенські жирандолі, кришталеві продовгуваті сльозини яких, видзвонюючи одна об одну, грали якусь незвичайну мелодію; викладені на кам'яних стінах мозаїки та масивні свічники. Найбільше вразила Дівчину Біла Зала. Видавалося, що яка вона була кілька століть тому, така й залишилась у своїй простій суворій красі. У самому центрі стояв трон. Його єдиною оздобою були викуті з каменю бильця — ніби два леви. Їхні товсті лапи замість поручнів трону. Голову можна оперти на дві морди, підняті догори й розкриті у німому гарчанні.

Чарівниця підтвердила, що Біла Тронна Зала виглядала завжди саме так. Так само, як у Великому Храмі у Високих Горах, тут не було жодних прикрас. І попри це, а може, саме тому тут панував дух незвичайної гідності.

Біла Зала — коли вони вперше до неї зайшли — викликала у Дівчини незбагнений дивний транс. Вона нерухомо стала неподалік від трону і довго роздивлялась довкола почервонілими очима. Погладила двох кам'яних левів, а потім опустила на коліно і поклала голову на порожнє кам'яне сидіння. Завмерла так — і їй видавалося, що чує далекі голоси — голоси тих, що свого часу перебували у цій залі. Чула голос, що вирізнявся з-поміж інших — низький, суворий, хоча й сповнений тепла голос Короля. Розплющила очі — у залі було порожньо. Ще раз заплющила — і знову почула отой стишений гомін:

голоси Короля, лицарів, учених, митців... Ця зала неустанно жила, тремтіло у ній відлуння минулих віків, яке чути могли лише обрані. Білий камінь колись увібрав ці звуки і тепер переказував їх тому, хто вмів слухати. Над схиленою головою Дівчини з'явилась ніжна, ледве помітна імла. Чарівниця побачила це, і її вузькі губи затремтіли. Тіло Дівчини також пронизав трем. Нарешті вона підвелася: бліда, ослаблена, безмовна.

Довго-довго мовчала, аж нарешті прошепотіла:

— Ходімо звідси. Не можна порушувати спокою цієї зали.

Чарівниця відвернулася, щоб Дівчина не помітила її легкої усмішки — цілком вдоволеної.

Минуло кілька місяців, але Дівчина навіть не усвідомлювала цього. Життя в Арджані цілковито поглинуло її, передовсім Палац Королів і те, що навколо. Зрештою, вона й не могла вибратись кудись за стіни палацу, бо там і далі панували непрохідні нетрі. Отож вона самотньо бігала покаями Палацу і часто прислухалась до далекого Відлуння з Минулого. Відлуння мовчало, але інколи озивалось стишеним гомоном голосів. Лише пожовкле засохле листя, що осипалось на подвір'ї, нагадало Дівчині, що якраз добігає кінця осінь. Коли одного ранку вона прокинулася, замерзла, під своїм все-таки теплим плащем, на подвір'ї лежав густий шар снігу. А за мурами вже не було зелених непроникних чагарів. Товсті високі стовбури дерев височіли у суворому білому просторі. Густі посохлі ліани посповзали на землю, листя з кущів поосипалось, оголивши гострі колючки. І раптом ходити там стало відносно легко.

* * *

Айок не лише навчився декламувати Пісню Єдину, він також запам'ятав її нескладну мелодію зі змінним ритмом. Сидячи на самоті у своїй кімнаті, він несвідомо мугикав її цілими годинами. Під ложем, застеленим товстими хутрами, він ховав тепер свій найбільший скарб: власноруч укладену Книгу. Єдину справжню Книгу на весь Замок. У Книзі на сірому рельєфному папері чорним чорнилом була записана Пісня, кожна буквиця нової строфи була прегарно орнаментована. Айок не знайшов справжніх фарб — у дворі його батька не було ні митців, ні вчених. Тож замість червоного брав власну кров, вколівши палець, замість зеленого — густий сік рослин, а жовтим був

викрадений із кухні шафран. Поморочитись довелося з блакитним, але хлопець хутко виявив, що якщо додати до чорнила трохи води, воно стає яснішим. Так з'явився блакитний колір.

Айокові не довелося підслуховувати розмов у замковій кухні, щоб довідатися, що Пісня Єдина — пророча. Адже це відчувалося у кожному рядку. Так, це була пророча пісня і вона *мала* здійснитися. Айок був певен, що ніхто не міг стати на заваді цьому пророцтву. Аби тільки Пісня була віщою! Коли дійшов до кінця Пісні, вже знав історію Великого Королівства. Айок був надто малий, щоб дізнатись її раніше, тоді, коли ще жила його мама, — а вона, вочевидь, знала її прекрасно. Лише тепер він збагнув, що мама була надто налякана, аби щось йому розповісти, аби розкрити йому очі на те, ким він є насправді: що він тільки наполовину син дикого і жорстокого роду, який заволодів цією чудовою вільною країною, завдавши смерті більшості її мешканців. Але друга половина?.. Так, лише зараз Айок збагнув, що ціле життя мама боялася не лише свого чоловіка, Ургха XIII, а й всієї його рідні. Була перелякана, тиха й сумна, а коли чула, що наближаються чийсь кроки, стишувала голос до шепоту і роззиралась довкола зі страхом. Вона навіть Айока у чомусь боялася — бо він також був сином дикого, безжального володаря. Тому ніколи не казала синові всієї правди. Тепер, коли Айок вивчив мелодію Пісні, ніби крізь туман згадав, що мама часом наспівувала йому її тихенько перед сном. Ця мелодія не була для нього зовсім чужа, і він легко її запам'ятав. Щоправда, мама наспівувала її без слів, як колискову. Вона хотіла, щоб син знав цю Пісню і водночас боялась цього.

Початок Пісні оповів Айокові, як багато зла і насильства приніс рід Ургха цій країні і як прегарно у ній жилося перед занепадом. А далі хлопець довідався, як було скривджено мешканців у День Завоювання і як їх кривдили довгі вісім століть — карали батогами і навіть смертю за недоведені провини, змушували до рабської праці, переслідували бунтівників там, де ніхто не смів бунтувати. Однак Пісня Єдина народилась — і її співала вся підкорена країна, хоча за цей спів можна було поплатитись головою. І та частина в Айокові, що походила з роду його матері, відчула величезну гордість. А та, що походила з плоті батька, болісно, всім своїм єством, відчула палючий сором. Айок помітив те, чого не бачив і не хотів бачити ніхто з батькового роду: вони, Загарбники, — варвари, а пригноблені мешканці поневоленого

краю вміли і, мабуть, далі вміють мислити, творити, будувати. А нападники — лише грабувати, руйнувати, спустошувати. Айок раптом збагнув, що якщо рід його батька ще кілька століть тут пануватиме, останні сліди Великого Королівства зникнуть зі світової мапи. Залишаться тільки руїни, згарища, поранена земля. І, можливо, войовники Ургха лише тоді її залишать у пошуках інших, багатших країн, які можна пограбувати.

І тоді Айок почав просити свого Бога, щоб Пісня Єдина здійснилась до кінця, до останньої літери останнього слова. Бог Айока був зовсім іншим Богом, ніж той, до якого молився його батько. Бог Ургха XIII був такий же грізний і жорстокий, як сам Ургх. Бог Айока був лише добротою і чудово розумів малого Айока, що звертався до нього. На щастя, у цій нещасливій країні з богами було зовсім інакше, ніж з усім іншим. Кожен міг обрати власного Бога і молитись до нього, як йому спаде на думку. Спільні були тільки храми, де вшановували Богів. Айок вірив, що хоча й Богів, створених людьми, відповідно до їхніх власних фантазій і потреб, так багато — насправді існує лише один Бог. Єдиний — і Він *добрий, милосердний, повний розуміння*. Айок вірив, що саме цей Бог дозволив вимученим мешканцям Великого Королівства почути від вітру, води й дощу слова Пісні Єдиної. І що це Він пообіцяв звільнення. Будучи добрим Богом, Богом Айока, а не Ургха, вирішив — як співалось у Пісні Єдиній — що звільнення принесуть не мечі й кровопролиття, а Дух і Чари. Тому Айок спокійно міг молитися, щоб Пісня здійснилася, бо життю його батька нічого не загрожувало. Його мав перемогти не лицарський Меч, а Чари, після яких Ургх зі своїм військом повернеться туди, звідки прибув його рід: у Великі Степи. Хлопець, хоча у ньому боролися оті дві частини його єства, успадковані від матері й батька, збагнув, що Великі Степи — це місце для жорстоких Загарбників — з їхнім варварством і жадобою розбою. Вони звідти прийшли і туди мають повернутися. Що робив би тоді сам Айок — цього він ще не знав.

Айок досить довго не розумів, що означають слова «заки мине сім сотень, сім десятків і сім літ». Про який Час ішлося? На яку дату вказували стрілки годинника Пісні? Айок не дуже добре рахував і не знав, скільки століть панують Ургхи у цій країні. Лише завдяки підслуханим у кухні розмовам збагнув, що це ж менше, ніж за два роки. Майже за півтора року! Зрештою, все залежить від того, як

підраховувати: День Завоювання вважати за початок нульового року чи першого?.. Так чи інакше, це вже дуже-дуже близько, і ця пророча віща Пісня має здійснитися за життя Айока. Навіть більше: якщо це все посправжньому, то Істота, яка несе з собою ці Чари... І Айок аж затремтів приголомшено. *Ці істоти* можуть бути близько. Мають бути близько. Слова Пісні безперечно свідчили саме про це!

Уперше хлопець пошкодував, що у ньому немає нічого від лицаря. Якби він був лицарем, то, незважаючи на власний страх, подався би зараз на зустріч з Чарами — щоб допомогти, якби комусь була потрібна його допомога. Але він тільки слабкий тендітний хлопець, що навіть не вміє лука натягнути — і його сковував власний страх.

Той самий страх, що — Айок помітив це лишень зараз — огорнув його батька. Ні, не той самий. Айок очікував здійснення Пісні, а батько — ні... Батько боявся, що кожний день і кожна ніч наближають його до дня Чарів. Лише зараз, знаючи силу Пісні, хлопець зміг це помітити. Він також побачив цей страх у кожному з лицарів Ургха. Вони всі боялися, бо ж не знали, звідки прийдуть Чари і на що це буде схоже. Айок знав трішечки більше. Адже слова Пісні виразно промовляли:

...і Чарівниці в ці Чари огорнуть
істоту живу
з роду Люїлів, провівши її
всіма шляхами.
Велике Королівство вона пізнає як власне.
Зцілить народ,
землю зцілить. Пізнає кожен
куточок Арджани.
За два літа до Звільнення там
настане в її житті
переміна. Своїх батьків звитягу,
гордість і гідність
наймення Люїлів вона там відчує.
І увійдуть в неї Чари...

...отож хлопець з гордістю думав, що він один у цілому Замку знає те, що, мабуть, хотіли би знати всі. Він один — оцей Айок, з якого всі сміялися і зневажали! Він, чий батько побивався над тим, що у його

сина немає ніякісіньких талантів. А його син знав те, за що сам могутній Ургх готовий був віддати половину маєтку!

Айок уперше в житті відчув, що значить бути кимось важливим, кимось, розумнішим за інших — і подумав, як легко він міг би розпалити гордість свого батька, якби тільки захотів. І йому зробилось трохи шкода, що він не може так вчинити, бо тоді Чари Пісні могли би не здійснитись. Могла би розірватись найважливіша її ланка, пов'язана з тією істотою, що зараз перебуває в Арджані.

Тим часом одного похмурого зимового ранку настав день народження Ургха. Вислухавши настанови набридливого Буду, Айок плентався до батькових покоїв, щоб його привітати.

— Обіцяй, Принце, що ти невдовзі навчишся стріляти з лука і їздити верхи, — торохтів ненависний слуга. — Знаю, що ти ніколи цього не навчишся, але навіщо будити батьківський гнів? Бо він страшний у гніві. І я тобі таки раджу: пообіцяй йому щось, щоб він не кричав і не кидався тебе бити. Бо ж коли ти його розгнівиш, то пізніше він б'є тих, хто потрапить йому під руку. Передовсім мене. І це все лише з твоєї вини. Принце, ти одна з причин його люті й смутку. Тож пообіцяй йому все, що... — дзижчав Айокові на вухо Буду, майже волочачи хлопця за собою.

Айок зітхнув. Завжди, коли йшов до батька, відчував панічний, всеохопний страх. І завжди нагайка Ургха боляче ранила його тіло. Тож Буду мав рацію. Треба сказати будь-що, аби втихомирити батьків гнів. Цей гнів, у якому батько перебував майже завжди.

Великий Ургх міряв свої покої великими кроками. З гривною волосся над низьким чолом і маленькими злими очима він був подібний до лева.

— Нащо ти його притягнув? — гаркнув до Буду, побачивши сина. — Хочеш мені нагадати, що у мене, крім інших клопотів, є ще й цей?

— Сьогодні день твого народження, о пане, тож твій син... — улесливо прошелестів Буду.

— Нагадуючи про день народження, хочеш дати мені зрозуміти, що за два роки нас уже тут не буде? — люто рявкнув Ургх. — Що кляті чари цієї землі проженуть нас звідси і за два роки будемо вітати одне одного у Великих Степах або у пеклі?!

— Татусю, я хотів тобі пообіцяти, що... — почав недоречно Айок тоненьким тремтячим голосом, не помічаючи розпачливих знаків Буду: «негайно вийди звідси».

— Якби ти був моїм справжнім сином, справжнім Ургхом з плоті й крові, ти би не скімлив оце тут зараз тоненьким голосочком, а переміг би Зло, яке нам загрожує. Мені й тобі, моєму єдиному спадкоємцеві! — проревів Ургх, беручи зі столу нагайку. — Ти би знав, де його шукати, малий дурню!

Нагайка засвистіла над головою хлопця, що якраз у цю мить прошепотів:

— Але я якраз знаю де.

Рука Ургха затремтіла. Буду висунув голову з-за крісла, де він сидів скулившись, як зазвичай.

— Що ти знаєш? — заgrimів батько.

— Я знаю, де *воно*, — прошепотів переляканий Айок.

— Що?

— Ті Чари, які тебе погублять, батьку...

— Кажи!

— Коли я... я так насправді... — заникувався Айок, лише тепер збагнувши, що сказав, аби порятувати власну шкуру.

— Кажи негайно, або так тебе відлупашу, що тебе звідси винесуть мої слуги, — пригрозив Ургх, підсунувши нагайку хлопцеві під носа. Залізні кульки на її кінці затремтіли, ніби нагадуючи про те, для чого вони призначені.

— Це не я, — прошепотів переляканий тим, що відбувається, хлопець. — Це не я знаю, це Пісня Єдина. Досить тільки уважно вслухатись у її слова, розгадати їх...

— Давай, говори ті слова, — наказав Ургх. Буду вибрався з-за крісла і також нахилив до хлопця свою лисячу фізіономію. Хлопець задрижав і майже несвідомо, безвільно, почав проказувати:

... Велике Королівство вона пізнає як власне.

Зцілить народ,

землю зцілить. Пізнає кожен куточок Арджани.

За два літа до Звільнення там настане в її житті

переміна. Своїх батьків звиягу...

— Годі! — обірвав його Ургх, і його губи всміхнулися з триумфальною жорстокістю. — Решта цих дурниць мене не цікавить. Буду, ти був бовдуром. А я ж велів тобі думати! Це ти мав бути спритний і мудрий, така була твоя робота. Ти добре знаєш, що я сам вмю лише меч у руках тримати. А однак це не ти, мій найвірніший і найхитріший слуга, але він, мій син, оцей розтелепа, зрозумів, де і що треба шукати! Я розсилав вояків по всій країні — шукати вітра в полі, ми переслідували Чарівниць там, де їх зовсім не було, а мій синаш...

...Ургх замовк і стусонув Айока по спині так, що той мало не впав.

— Я пишаюся своїм сином! — зареготав, наче грім заgrimів, Ургх. — І подумаю про якусь винагороду для нього! А тепер, Буду, склич моїх найкращих людей і вигадай, як добратись до серця Арджани так, щоб вас не пожерли ті змії...

— Вони взимку сплять, володарю, і зовсім не страшні...

— Тоді відразу вирушаємо у ті кляті нетрі! Я сам стану на чолі війська! Приготуй гармати й арбалети!

— Пане, — шепнув Буду, — даруй, але цей план — величезна помилка. Якщо та Істота справді перебуває в Арджані, то вона не сама, а з Чарівницею. Це очевидно з Пісні, бо ж і я її знаю, хоча, либонь, пропустив певні важливі речі. Твоє військо наробить такого галасу, що перш ніж ви підійдете до Палацу Королів, ці істоти будуть вже далеко. А щось мені підказує, що коли ми і маємо їх шукати, то лише там.

— З усього їхнього Палацу Королів тепер тільки руїни залишилися. Руїни і бур'яни!

— Цього ми не знаємо напевно, володарю. Залиш цю справу мені. Дозволь я сам спробую привести до тебе цю Істоту. І хтозна, може, також Чарівницю.

— Цього разу Чарівниця менш важлива, — буркнув Ургх. — Але пам'ятай, Буду, що це твій останній шанс. Я дам тобі все, що захочеш, але ти маєш привести до мене Істоту з Пісні. Скільки ти хочеш вояків?

— Вояки, пане, нехай лише оточать нетрі і не заходять у них. І нехай будуть тихо... — відповів Буду, випростовуючи на повен зріст своє покручене тіло. Айок, про якого забули, стояв як вкопаний у кутку, похнюпивши голову. По його обличчі котились сльози. Сльози розпачу і страху. Розпачу — бо він убив те, що було його єдиною любов'ю. Він убив Пісню Єдину — її найслабшу і в той же час найважливішу частку. Вказав дорогу до серця Чарів, що мали

народитись. Хлопець побивався над самим собою і своїм безсиллям. Це з безсилля він зрадив Пісню. Саме він, той, хто її відкрив і захоплювався нею. Той, хто відчував себе Піснею.

— ...згадай-но Містечко, пане, — далі торочив Буду. — З тобою були найхоробріші лицарі, твоя гвардія, а Чарівниця і так втекла разом із хлопчиськом. Не здивуюсь, якщо це він — та Істота, про яку співається у Пісні. Я тобі вже про це казав.

— То як ти хочеш діяти? — обірвав його Ургх.

— Твоїм воякам там немає чого робити, нехай вони тільки оточать стіною всю Арджану і не здійсмають галасу. А я візьму десяток, не більше, найкращих воїнів, що вміють пересуватись тихо й нечутно, як коти. Підемо вночі, щоб нас не було видно на снігу, й прихопимо сіті. Бо тільки в сіть, і то в дуже густу, можна спіймати справжню Чарівницю й ту Істоту, що з нею разом. Навіть якщо Чарівниця у густих сітях перетвориться на мишу чи птаха, то все одно не втече. Але якщо вдасться, то Чарівниці взагалі не будемо чіпати, а тільки *оте щось* із Пісні. На щастя, взимку по нетрях можна ходити. Ми проберемось до Палацу Королів, зачаймось там, і будемо чекати доти, доки Істота з Пісні або і вона, і Чарівниця не потраплять нам у руки.

— Бажаю тобі, Буду, щоб це сталося якнайшвидше, — мовив Ургх. — Але коли щось зіпсуєш... Горе тобі!

Буду затрусився весь і замотав головою:

— Присягаюся, пане, що цього разу все вдасться. Я це відчуваю. Не забувай про те, що я знаю: твій кінець — це мій кінець. Тож я все зроблю... все!..

Айок, на якого вже ніхто не звертав уваги, вислизнув з батьківських покоїв і забився у найдальший закуток Замку.

У нього не було відваги піти у замкову кухню, де можна було відчутти тепло й близькість жінок з роду його матері. Він не міг там показатись, бо щойно їх зрадив. І якби мав більше сміливості, позбавив би себе життя.

* * *

Нетрі взимку були зовсім інакші, хоча такі ж гарні. І раптом виявилось, що їх зовсім легко подолати. Досить було спритно пересуватись серед товстих чорних стовбурів дерев, щоб потрапити на другий бік колишнього палацового Майдану і подивитись решту міста,

досі не бачену. Саме там містилась колись давня Магічна Академія, яку Дівчина страшенно хотіла побачити.

— Ваша Академія була більша за інші будівлі?

— Менша, — усміхнулась Чарівниця у відповідь. — І на вигляд цілком звичайна. Учениць було небагато. Кілька на рік і все. Іноді їх зовсім не було. Діти, обдаровані магічним даром, нечасто народжуються. З іншого боку, люди зазвичай трактують як чари звичайні, хоча й не відкриті обдарування майже кожної людини. Адже часто можна передбачити майбутнє за логікою послідовних подій, і нічого чарівного у цьому немає. Досить також звичайного вміння добирати рослини, щоб вилікувати когось від важкої хвороби. Так само буває з телепатією. Цим даром наділені не лише Чарівниці...

— З телепатією? — зацікавилася Дівчина. — Я такого слова не знаю. Що це значить?

— Дар передавати думки на віддалі. Його має дуже багато людей, але вони про нього не знають і не розвивають його в собі. Наведу тобі приклад: якщо я про щось дуже інтенсивно думатиму, а ти, навіть коли будеш за багато кілометрів від мене, намагатимешся дослухатись до голосів, які до тебе долинають, до внутрішніх голосів, звісно, то може статись так, що ти почувеш мій голос і те, що я хочу тобі передати. Розумієш? — пояснила Чарівниця. — Цей дар мають звірі, його також мали люди дуже давно, мільйони років тому, ще до того, як вони збудували міста й створили цивілізацію. Коли вони віддалились від Матері-Природи, цей дар ослаб, а шкода. Якби люди й далі уміли спілкуватись телепатично, багатьох нещасть можна було би уникнути.

— Навчи мене телепатії, — попросила Дівчина.

— Цього не вчать. Це відкривають у собі, — усміхнулась до неї Опікунка. — Відкрий це у собі, коли підеш від мене у глибину міста, і спробуй передати мені свої думки. Але не надто швидко: наступні дві-три години я буду дуже зайнята.

Дівчина поволі рушила галереєю до головної брами. Чарівниця якусь мить проводила її поглядом з усе більшим задоволенням. Перебування за стінами Арджани дуже змінило її вихованку. Сталось так, як мало статись. Як *мусило* статись. Історія величі Великого Королівства, зачарована у цих руїнах, озвалась до уяви та почуттів Дівчини. Ці стіни обдарували її своєю гідністю й гордістю. Тепер вона навіть інакше рухалась, інакше розмовляла. Не як напівдика дитина,

що росла в лісі, а як справжня принцеса. Звісно, вона й далі залишалась упертою — навіть тоді, коли помилялась. Але й це мине, бо мури столиці, від яких віє прадавньою мудрістю, дадуть Дівчині і цей урок. Треба ще тільки трохи часу. Небагато. Його є якраз стільки, щоб виправилися вади її характеру.

Ну і П'ята Сестра... Єдина з Сестер, наділена даром помічати й усувати вади з діаманта, на перший погляд, чистого. П'ята Сестра вже за кілька місяців довершить почате. Те, що відшліфує вона, — буде останнє і найважливіше.

Чарівниця відчула полегшення. Надто довго вона жила у постійній напрузі. Вона і її Сестри. Надто часто мусила користуватись магічним даром, вдаючись навіть до магії для найбільш втаємничених. Зараз її дар дуже ослаб. Вчора, наприклад, вона тільки для тренування хотіла пройти через стіну. І їй не вдалося. Це небезпечний знак — не можна ним нехтувати. У будь-яку мить може виявитися, що їй потрібна буде повна Сила. Так що тепер, коли Дівчина пробирається через засніжені Нетрі до руїн Магічної Академії, вона, Чарівниця, ненадовго порине у свій цілющий сон, що посилює магічні дари. У цьому сні її Дух помандрує до Прадавніх Сил, у підземний світ, і нап'ється з життєдайної криниці. Коли він повернеться, Чарівниця знову буде всесильна, так як воно і має бути, якщо ще кілька місяців вона має служити своїй вихованці...

...Буду й десятеро найхоробріших вояків Ургха стояли, причаївшись, за товстими стовбурами дерев біля головної брами столиці. Буду знав, що далі йти не треба і навіть не можна. Палац Королів, напевно, таїв у собі не одну загадку і не один прихований прохід чи закуток. Тому не можна сполохати звірину і загнати її туди, де їй буде легко сховатись. Крім того, Буду боявся цього палацу. Там могли гуляти упирі й тіні королів. Те, що за вісім століть він зберігся у такому чудовому стані, пахло чудом або ж чарами. Це могло бути лише справою Упирів або ж Чарівниць. Палац має лежати в руїнах — як все навколо. А він стоїть — причому майже не поруйнований. Сьогодні Буду побачив його вперше у житті і аж онімів, приголомшений, хоча в око впало лише те, що виднілося з-за головної брами. Помітив також, що і його людей трохи перелякала ця споруда. До руїн ті звикли, бо ж минали їх на своїх дорогах, але ця велична будівля занепокоїла їх. А

вони були жахливо забобонні. Відразу почали думати про упирів — зрештою, так само як і Буду. Про упирів королівського роду...

«Як люди, що створили таку красу, могли так безглуздо піддатись варварам із Великих Степів?» — подумав Буду мимоволі, і якусь мить, напівсвідомо, відчув себе гордим, що він належить до такого народу. Зрештою, у нього ніколи не було ілюзій щодо Загарбників, яким він вирішив служити.

«Якби ця величезна імперія Люілів не розвалилась, з якою радістю я би служив цьому роду, — подумав Буду. — Ці варвари мене лякають, але що ж подієш? Тільки з Ургхом у мене є шанс жити в достатку. Я не хочу вмирати з нужди, як мої співвітчизники. А зараз, якщо я приведу Ургхові цінну здобич, то можу сподіватись на неабияку винагороду!»

...а здобич там була. Там, за стінами Палацу, — Буду знав це напевно. Йому підказував не лише інстинкт, а й слух. Хоча він і не розумів, про що мова, але ж ці віддалені звуки не могли бути слуховою галюцинацією. Вочевидь, два голоси. Дві жінки розмовляють.

«Дві жінки, — думав Буду. — Одна старша, голос у неї явно нижчий, і друга дуже молода, її голос співуче вібрує, як у птаха... Але чому *дві жінки*? Одна Чарівниця, це зрозуміло, бо про це сказано у Пісні. А друга? Невже Істота, про яку йдеться в останніх рядках Пісні, — це Дівчина? А чом би й ні? Якщо сказано «істота», то невідомо, якої вона статі. Це ми так вирішили: якщо хтось може бути небезпечний для Ургха, то лише чоловік із роду Люілів, тому що жінка... Ну як? Яким чином? І чому в Містечку, де ми мало не загинули від страшного землетрусу, Чарівниця була з хлопцем? Але дівчині легко прикинутись хлопцем, досить їй обрізати волосся... і помити у відварі дуба, щоб воно стало темніше... Так, ми весь час шукали й шукали Чарівницю із золотоволосим хлопцем. А нам не раз доносили то з того чи іншого села або містечка, що там вештаються стара жінка з дівчинкою. Але нас це ніколи особливо не цікавило, бо ми так звикли до думки, що це *має* бути хлопець... Дивно повертається доля, бо що може дівчина зробити Ургхові? Лицар з роду Люілів — це зрозуміло... Він би пішов із ним на герць і переміг. А дівчина?.. Але оті Чари, якісь дивні Чари, про які сказано в тій клятій Пісні... Чари у цій землі — царица жінок! Ой, відчуваю, що це щеня Айок набагато більше знає, ніж каже...»

Буду зі своїми людьми стояв біля палацової брами вже майже два дні. Мінялися що чотири години — одні вартували, інші ж ненадовго забувались у сні. Їли тільки сухарі, замість води клали до рота жменю снігу. Видно було, що їм уже це все набридло.

«...сніг, — думав Буду. — Якби не сніг, ми би ніколи сюди не пробрались. Це ж треба — такий чудовий збіг обставин! Дурник Айок дізнався, що *вони* у серці Арджани, перелякався, розповів це Ургхові — саме тоді, коли випав сніг! Доля на нашому боці! Сказати б, малий зовсім не такий дурень, за якого всі його мають. Річ у тому, що ми всі (так, я так само) ой як боїмося Пісні Єдиної, аж ніколи посправжньому не прислухалися до її слів. Від страху ми втратили розум. Від страху ми ніколи не намагалися проникнути в її зміст, у її коди й загадки. Якби не Айок, ми би взагалі не зауважили, про що ж насправді йдеться в Пісні й що вона нам підказує!..»

На подвір'ї Палацу досить довго панувала тиша. Але ось знову з нього долинають голоси. Буду весь напружується, але не може розрізнити слів, чує тільки два голоси: молодий мелодійний, і старший, набагато суворіший, холодний.

«...от якби вони розділились! — благає Буду свого Бога. Його Бог — це Бог хитрості, у нього так само, як і у Буду, невеличке лисяче личко. З його допомогою Буду вдалося зайняти привілейоване місце під боком Ургха. Це не було важко, адже Ургхи не обтяжені розумом. Їхній Бог — це Бог лише сили. Але що ж може сила без розуму? Тому Буду став для Ургха незамінним, попри те, що зазнав стількох невдач, стежачи за ознаками краху, який все наближався, і намагаючись йому запобігти. Однак зараз, якщо нічого не вдасться, слабості Ургха до Буду може прийти кінець. Ба, він може позбавити свого слугу життя! Від страху, який щодня і щоночі пронизує його все більше й більше, Ургх втрачає голову, стає все різкіший, дикіший, брутальніший. І непередбачуваніший».

«...от нехай вони розділяться... хоч на хвилику, — молиться Буду. — Нехай *Вона* вийде сама, а Чарівниця хай залишиться там, у Палаці. Нащо мені Чарівниця? Чарівниці знають надто багато способів уникнути своєї долі. І вони страшні. От якби *їй* захотілось вийти самій, сюди, за браму. Тоді вона вже буде наша...»

Один з голосів чути все ближче. Отой, що вищий і молодший. Буду напружує слух і подає знак своїм людям. Усі тепер стоять непорушно

за стовбурами дерев. Четверо при брамі, по двоє з кожного боку. На снігу лежить сіть. Її не видно — Буду подбав про те, щоб присипати її снігом.

Тепер обидва голоси замовкли... чути лише кроки... легкі, швидкі. Ніби хтось біжить — спритно, радісно. «Так бігають тільки молоді», — думає Буду. Він весь у напрузі. Той, хто біжить, уже за кілька метрів від брами... ось він уже біля неї... зараз він вибіжить за браму...

Бура сітка, яку рвонули догори вправні сильні руки, хапає струнку жваву постать. За мить у блідому зимовому сонці виблискує золоте волосся, видно ясне, перелякане обличчя й сіро-блакитні очі. Перш ніж рот розкривається, щоб закричати, сильна рука Буду затуляє його і затикає брудною ганчіркою.

А потім Буду точно, не засильно, але й не заслабо, б'є Дівчину по голові. Істота у сітях, яка щойно ще борсалась, завмирає. Тепер тіло стає важчим, але нести його легше. Десятеро людей квапливо пробираються хильцем між стовбурами дерев.

«Треба поспішати, — думає Буду. — Хоча й зима, а будемо у дорозі через нетрі та руїни щонайменше два дні. Аби тільки *ота*, що залишилась, нас не наздогнала. Чого це її ще досі тут немає? Може, спить? Але хіба Чарівниці взагалі сплять?»

* * *

Чарівниця лежить нерухомо на одній з лавок у кам'яній тронній Білій Залі. Очі її заплющені, обличчя поблідле, риси його дивно витягнулися. Якби хтось її зараз побачив, подумав би, що вона мертва. Однак вона жива, просто Дух її далеко-далеко звідси — блукає у Підземному Царстві, поблизу таємничих і грізних Прадавніх Сил. Хоча Вони постійно дримають, однак сама їхня близькість додасть сил Духові Чарівниці, і він відновить свої чудесні дари та якості. Адже дари магії та чарів походять саме звідси, із серця землі, із Могутності Прадавніх Сил Підземного Королівства, що дримають.

Повіки Чарівниці легенько дрижать. Її Дух, що перебуває глибоко під землею, починає непокоїтись. Йому здається, що хтось його кличе. Хто? Прадавні Сили? Ні, бо ж вони сплять. Тоді хто? Людина. Де ця людина і чого вона його гукає? Гукає нетерпляче, зі страхом і з неймовірною силою. Звучання цього голосу може завдати шкоди

ніжному мозку Чарівниці — така сильна у ньому напруга. Значить, це не голос жодної із Сестер. Вони вміють користуватися даром телепатії, діють легко й тихо. Повіки Чарівниці тремтять усе швидше. Її Дух ще не напився з криниці Мудрості Прадавніх Сил, але він відчуває, що мусить повертатися, причому якнайшвидше. Повертатись так зопалу небезпечно — і для Духа, і для тіла Чарівниці. Дух ослаблений виснажливою і страшною мандрівкою у Підземне Царство, він ще не встиг оновити свої сили. Чарівниця розплющує очі. Вона така слабка, що не може встати. Не можна безкарно кликати Духа, що блукає під землею. Він повернувся надто швидко і надто раптово, тому Чарівниця спершу не знає, де вона. По її обличчі котиться піт, все її тіло тремтить. Вона хвора. І вже не чує ніяких криків. Може, їй тільки здалося, що хтось її кликав? Невже її мозок так сприйняв розпачливий сильний людський крик, що досі біль відчуває кожна його клітина? Якщо вона справді чула крик, сповнений переляку, — це могла кричати тільки Дівчина. Лише її мозок, що не опанував мистецтва телепатії, міг переслати такий надто сильний, тривожний сигнал. Але ж зараз панує тиша. Ніхто не гукає. Мабуть, Дівчина вільно бігає по руїнах і нешвидко повернеться. І забавляється новою іграшкою, яку їй подарувала Четверта Чарівниця, — телепатією, незважаючи на прохання якийсь час не вдаватися до неї. Так, це на неї схоже — показати Опікунці, що не послухається.

Тепер Чарівниця хвора, і знає, що тільки одна річ може її врятувати. Зараз не лише її тіло слабке, Дух також ослаб і втратив свою силу. З такої Чарівниці вихованці користі ніякої. Що буде, якщо Дівчина раптом повернеться і знову розбудить її зі сну й мандрівки Духа? Не можна, щоб таке сталося. Нізащо. З Дівчиною нічого не трапиться, якщо вона трохи побуде сама у безпечній Арджані. А вона, Чарівниця, знову скерує свого Духа у Підземне Царство, але цього разу на довше. Інакше вона остаточно втратить свій чарівничий дар.

Отож Чарівниця з величезними зусиллями зводиться з кам'яної лави і, ледь шкандибаючи, волочить своє ослабле тіло до кам'яного трону Люїлів. Тільки вона знає, що під ним є сховок, вхід у таємне приміщення, де ніхто не перешкодить її чарівному сну. Чарівниця пробирається туди бліда, мокра від поту, і майже відразу западає в летаргічний сон. Вона прокинеться з нього лише тоді, коли її Дух дасть знати, що він уже готовий, що вже час, що він наново народився,

могутніший, ніж раніше. Дівчина почекає. Та й куди вона могла би піти?..

Тіло Чарівниці завмирає, і вона навіть не чує, як до сховку заповзає зелено-жовта змія і, шукаючи тепла, притуляється до її тіла. І також засинає. Жінка, що спить, — не звичайна людина, а Чарівниця. Змія це відчуває, і їй не заважає навіть сильний запах карадорму. Коли зима й холодно, найважливіше — тепло. Змії по-справжньому приємно від дивних імпульсів, від яких здригається це тіло. Хтозна, може, вона, змія, тепер стане змією-чарівницею і буде серед змій кимось важливим?..

Розділ 21

Під час виснажливого переходу через руїни Арджани Дівчина двічі опритомнювала і двічі непритомніла знову. Коли вона цілком повернулась до тями й розплющила очі, навколо якраз запала темрява. Лише тепер вона відчула, що її тіло сковує міцна густа сітка, через яку навіть миша не прошмигне.

Тепер її несли вояки — сильні, брутальні, галасливі. Адже люди Буду нарешті добрались до місця, де руїни закінчились і де їх хвацькими окриками вітали гвардійці Ургха.

— До короля, мерщій! — наказав Буду, передаючи їм безцінний тягар. Один із вояків кинув здобич на коня і галопом помчав попереду. За ним скакав другий кінь, осідланий Буду. На всяк випадок вершників зусібіч оточило майже все військо. У Замку світилося, а Ургх стояв в одному з вікон. Кілька днів і ночей, довго і нетерпляче, майже без сну, він виглядав, коли ж повернеться його слуга, аж нарешті почув звіддалік тупіт численних коней. Зведений міст упав, і за мить знову піднявся, надійно зачинивши єдиний вхід на замкове подвір'я. Вершники вже знімали з коня свою бранку.

— Ви спіймали його? — заревів Ургх, голосом ошалілим від хвилювання.

— Ми спіймали її, — відповів Буду пихато. Його згорблене тільки цього разу було цілком випростане, хоча й він не став набагато вищим. Очі його дивились просто в лице Ургхові з похмурою радістю й гордістю. Це він, Буду, сьогодні герой дня. Він, кого завжди вважали за хитрого боягуза й зрадника, на відміну від лицарів, що йшли на герць із ворогом лице в лице. А тепер він був справжнім багатирем.

— Тобто як її? — здивувався Ургх, з дивною боязню торкаючись тіла, обплетеного сіткою. — Чого це її? Ти про Чарівницю кажеш? А де ота Істота з роду Люїлів? Вона ж для нас небезпечніша?

— Так це і є вона, — відповів вдоволено Буду, насолоджуючись здивуванням свого володаря.

— Бути такого не може!!! — гаркнув зненацька Ургх. — Яке це дівчисько може бути для мене небезпечним?! Для мене?! Для лицаря?!

Що ти плетеш, Буду! Здається, ти знову помилився, та ще й не на жарт! Якщо це не Чарівниця, то тоді це їїшня служниця, але не *той хтось*.

Буду зблід. Тепер його мозок гарячково працював. Якщо *той хтось*, завдяки кому мала впасти імперія Ургха, перебував в Арджані під опікою Чарівниці, то це не міг бути ніхто інший, як тільки Істота, про яку співалося в Пісні. А може, Ургх таки мав рацію? Може, у Палаці Королів перебувало троє людей: ця Істота, її Опікунка і їїшня служниця?.. Або якась дівчина, що випадково туди заблукала? Якщо так, то все пропало, бо ж невдала спроба викрадення стала попередженням для Чарівниці. І вдруге вона не дасть себе застати зненацька...

— Пане, твій син добре знає Пісню Єдину, — відповів він, трошки подумавши. І приховавши свій страх: а що, як справді помилився? — Він нам це засвідчив. Запитай його, чи може це бути *дівчина*!

Айока не треба було далеко шукати. Тремтячий і переляканий, він стояв зовсім поруч, у натовпі лицарів і вояків, вдивляючись у нерухому постать, якої майже не можна було роздивитись — лишень обриси фігури. Його серце переповнював відчай. Чи не сталося через нього, Айока, так, що віщим чарам Пісні Єдиної настав край? Тепер його батько Ургх позбавить життя цю Істоту, якій було призначено повернути свободу поневоленим співвітчизникам його матері. Хто може замінити цю Істоту? Та вже ж не він — слабак і боягуз. Крім того, ця Істота має походити з прадавнього роду Люїлів, законних владарів Великого Королівства.

— Айоку! — почув він раптом суворий і грізний батьків голос. — Це *може* бути дівчина?

— Не розумію... — пробелькотів Аюок, якого цей голос несподівано вирвав із його думок.

— Я питаю тебе, чи у Пісні Єдиній сказано, якої статі має бути ота Істота? Чи це може бути дівчина?

Аюок раптом подумав, що він міг би збрехати, але зрозумів, що це і так не врятувало би життя Істоті, замотаній у сіті. Хтозна навіть, чи це би його не вкоротило — через розчарування і лють його батька.

— Так, — промовив він несвідомо. — Може бути дівчина, і навіть багато що про це свідчить. У Пісні ніде й ніколи не сказано, але... — і хлопець майже мимоволі прошепотів:

...у цієї Істоти буде волосся золотої барви,
пшениці цього краю,
очі, як небо перед грозою, і невеликий
магічний дар вона має
від дочки Люілів, останньої з цього роду,
що втекла від ворога...

— Та що ти знов бубониш якісь дурні вірші? — заверещав Ургх, схиливши своє величезне червоно-синє лице до дрібного, блідого обличчя сина.

— Він декламує рядки Пісні, які все пояснюють, — тріумфально озвався Буду. — У Істоти в сітях, у дівчини, волосся кольору золота і такі самі очі, як сказано у Пісні. Подумай, пане! Ніхто з нас ніколи над цим не замислювався, бо нас паралізував страх, надто сильний, щоб уважно прислухатись до слів Пісні. Це не просто може бути дівчина, це *має* бути дівчина, а не хлопець. І це довів твій чудовий розумний син, о пане...

Брат Ургха та його рідні неспокійно презирнулися. Шанси їхнього сина, Варгхра, отримати престол після смерті дядька почали зменшуватись.

— Чого це? — спитав приголомшений Ургх. — Чого це дівчина?

— Ця Істота в Пісні описана так, що це напевно має бути дівчина. А крім того, пане, хіба ти вже забув власні родові легенди? — тріумфально допитувався Буду вже не писклявим, а рівним голосом. — Остання дочка Люіля ХХІV, Люелле, наділена магічним даром, дружина Придворного Мага, втекла від погоні Ургха I і ніяких слідів від неї не залишилось. Твій прапрапрадід переслідував її по всій країні, але даремно. Його наступника довго непокоїла думка: а що як у цьому шлюбі народилась дитина? Бо ж ця дитина мала би всі права на трон. І могла би колись стати для вас небезпечною. Вояки твоїх предків вбили безліч вагітних жінок з ясним золотим волоссям, їхніх чоловіків та дітей. Але серед них не було Люелле. На жаль, твої предки, які жили пізніше і вже не відчували, що їхній владі щось загрожує, забули: десь у цій країні, вочевидь, і далі живуть справжні нащадки королівського роду. Нехай тільки по материнській лінії, але зате народжені від жінки, наділеної магічним даром. Вони забули про це, о пане. Лише Пісня Єдина, яка поширилась по всій країні і нарешті дійшла до вух Ургхів-королів, нагадала нам, що привид королівського

роду, роду Люїлів, цілий час десь блукає. Але сотні років від них не було ні слуху, ні духу, і вистежити спадкоємців Люїля ХХІV було неможливо. Та якщо все почалося з дівчини, королівни Люелле, що близько зналася з Чарівницями, то і закінчиться все має на Дівчині. Цей магічний дар, про який ідеться в Пісні і яким має бути обдарована також та Істота, у роді Люїлів успадковували лише дочки. Синам він ніколи не передавався. Отож, о пане, перед тобою — остання жива й справжня спадкоємиця роду, роду справжніх королів цієї підкореної країни...

Тіло, обплетене сіттю, різко сіпнулося. Лицарі, що зібралися навколо, перелякано сахнулися з криками:

— Вбити її!

— Вбий її! Не зволікай! — підхопили голоси лицарів і вояків, що зібрались на дворі замку.

— Убий її і хай настане кінець тій клятій Пісні! — проревів брат Ургх, могутній лицар із такою, як у брата, кучмою, схожою на лев'ячу гриву, і низьким чолом.

Ургх, що раптом сп'янів від тріумфу, нарешті вільний від усіх страхів і нічних кошмарів, що мучили його майже з колиски, підняв догори свій меч, коли тишу, що раптово запала, прорізали водночас два голоси:

— Не роби цього! Не вбивай її! — майже в один голос закричали Буду з Айком. У голосі першого звучали нотки перестороги, а в голосі другого — лише безсилий відчай.

— А це чого? — понуро поцікавився Ургх, в останню мить стримавши свій удар.

— Батьку, благаю тебе... — почав Айок, але Ургх відштовхнув його і впився маленькими чорними очима у Буду:

— Ще раз питаю: чого?

— Я відповім, коли ми залишимося наодинці, — прошепотів Буду, неспокійно глипаючи довкола.

— Убий її! — знову заревіло військо і лицарі з братом короля на чолі. — Інакше вона тебе вб'є: чи так, чи інак!

— То що мені зробити? — спитав майже безпорадно Ургх. У битві йому не було рівних — там він завжди йшов за інстинктом своєї дикої натури, що прагнула крові. Але там, де треба було думати, він губився.

Тому з часом Буду став для нього незамінним, навіть коли й помилявся.

— Зараз, пане, її треба сховати, — прошепотів на вухо слуга своєму володареві. — Потім я тобі все поясню...

— Але де? Де мені її сховати? У льохах? А той землетрус у Містечку, пам'ятаєш? — безпорадно допитувався Ургх.

— На вогнище! На вогнище! — гукали вояки. — Або проштрикни її мечем! Та не тягни ж!

— Якщо вона королівського роду по материнській лінії, то успадкувала магичні таланти, про що також сказано у Пісні Єдиній, — хутко шепотів Буду Ургхові. — Тому ти маєш замкнути її в приміщенні без жодних отворів, навіть найменших. Інакше вона перетвориться на мишу чи на павука і втече...

— То де мені її замкнути?! — закричав майже у відчаї Ургх. Будь-які перешкоди завжди викликали у ньому гнів, до якого домішувалась ще й образа на обставини, що викликали ці перешкоди.

— Вбий її і не слухай цього лиса! — викрикнув брат. — Якщо вона також Чарівниця, ти ніколи з нею не даси ради! Розпалімо вогнище — і хай вона там згорить!

— Розпалімо вогнище! — підхопили вояки, вже передчуваючи радість такого видовища.

— Пане, раджу тобі вислухати мене, — знову прошепотів Буду. — Тобі це буде дуже вигідно. Тільки замкнеш її у приміщенні без вікон і з дверима з литого металу.

— Ти про мою скарбницю кажеш? — занепокоївся Ургх. — А золото я куди діну?

— Нікуди. Хай разом з нею буде. Вона, о пане, набагато цінніша за все твоє золото.

— Гарзд. Із вогнищем ми завжди встигнемо, — заявив Ургх. — Гей, замкнути її у скарбниці...

Юрбою, що стояла у дворі, прокотився невдоволений гул, який, проте, відразу стих, коли Ургх обвів усіх диким поглядом.

— ...твої майстри, о пане, за ніч підготують кімнату, яка відповідатиме нашим намірам, і вранці туди перенесемо Істоту, бо у скарбниці вона швидко задихнеться, — закінчив Буду. Ургх нічого не розумів і тільки бездумно кивав головою.

Вояки слухняно рушили до скарбниці, несучи Дівчину, обплетену сіткою. За прочиненими на мить залізними дверима у світлі смолоскипа замерхтіли скарби: золоті злитки й монети, діадеми, персні, браслети й намиста, коштовні камені, коралі, срібні прикраси. Все це колись належало родам Великого Королівства. А тепер на золотих скарбах лежала, обплутана сітями, остання спадкоємиця роду Люїлів, що й була власницею цих багатств.

* * *

Ургх поспіхом подався до своїх покоїв. За ним, ледве встигаючи, біг Буду. Ніхто не зауважив Айока, який прошмигнув туди ще перед ними і скулився у темному кутку за завісою. Він і сам не знав, як це він спромігся (на його думку) на таку велику відвагу. Зате знав одне: остання жива Істота зі справжнього королівського роду Люїлів потрапила сюди з його вини. Від милості чи немилості його батька залежало її життя. В очах всіх лицарів Ургха Айок бачив язики вогнища. Тепер він прагнув довідатись, як і чому могло статись те, що видавалося неможливим: від негайної смерті цю дівчину врятував не хто інший, а її найзавзятіший переслідувач — Буду. Чому він так вчинив? Чого він хотів цим домогтись? Айок не сумнівався у тому, що Буду, напевно, мав якусь темну і, безперечно, лиху мету. Він врятував Люелле — бо таке в неї мало бути ім'я, за традицією роду, — не тому, що у нього добре серце, і не тому, що відчув докори сумління або внутрішній голос підказував йому: він, Буду, — мешканець цього краю, а не Загарбник. Ні, Буду, напевно, вигадав щось жахливе...

Ургх зі своїм слугою зайшли в покої. Айок завмер за завісою, весь перетворившись на слух, бо ж Буду зазвичай говорив пошепки. Ургх зате, як завжди, гримів на всю кімнату.

— Що це ти вигадав, Буду, чортове насіння? — рикнув він з неприхованою цікавістю.

— Тихіше, пане, у твоєму замку є також і недобрі вуха... — прошепотів Буду.

— Жартуєш ти чи що? — проревів Ургх. — У моєму замку наймогутніший я і всі бояться мого гніву!

— Так, пане. Але дехто радіє, що у тебе є гризоти...

— Пісня Єдина і її пророцтва? — зареготав Ургх. — Та ж вони також небезпечні для всіх мешканців Замку!

— Так, пане. Але в тебе є ще інша біда. Твій син... — і Буду затих.
Ургх трохи помовчав і понуро відповів:

— Так, мій син не гідний імені Великих Ургхів, і навіть якби та клята Пісня нам не загрожувала, то у мене, Ургха XIII, немає спадкоємця...

— ...але ти міг би його мати, — швидко додав Буду.

— Дурню! Я вдівець і застарий. Куди вже мені плодити нових синів!

— А тобі й не треба, пане. Твоїм наступником, що принесе щастя цій країні, буде не хто інший, а твій єдиний син, Айок, майбутній Ургх XIV...

— Що ти верзеш, Буду! Ти прекрасно знаєш, що він на таке не здатен. Мені від цього боляче, але що ж із того? Тут уже нічого не поробиш. Мої лицарі слушно вимагають, щоб моїм спадкоємцем став мій небіж, Варгхр. Айок на троні приніс би моєму родові тільки ганьбу. Та він навіть не зміг би втримати цього трону! Тепер, коли Пісня Єдина...

— ...якраз про це я й кажу, пане, — тріумфально промовив Буду. — Твій син — єдиний, хто може змінити долю цієї країни, яку їй провіщає Пісня, і водночас — долю цілого твого роду, — прошепотів Буду.

Коли його володар здивовано роззявив рота й замовк, Буду мовив далі:

— Треба тільки, пане, щоб твій син одружився з цією дівчиною.

Ургх в німому здивуванні ще ширше роззявив рот, проте його брови грізно насупилися. Здавалося, король вибухне зараз шаленим гнівом. Однак за мить чоло його розпогодилося, а злість змінило зацікавлення.

— І чого ти хочеш цим домогтись?

— Твій син через шлюб із останньою дочкою з роду Люїлів, володарів і засновників цієї країни, здобуде право владарювати над цим народом, моральне й дійсне право. Бо він врятує їй життя і посадить на трон. І таким чином пророцтва Пісні Єдиної сповняться. Ти тільки подумай: за пророцтвами Пісні Люїлі повернуться на свій трон, причому без крові. І водночас ти, пане, і твій рід не втратите престолу. Ми перехитримо Пісню! А народ цієї країни, з яким у нас одні клопоти, повірять, що Пісня повністю здійснилася, що, зрештою,

герольди оголосять відразу після шлюбу Айока з цією Істотою. І народ перестане бунтувати!

Ургх спершу втратив здатність розмовляти і, поки слухав Буду, на його обличчі відбивалися все нові й нові почуття. Врешті він зареготав — голосно й радісно:

— А щоб його!... Оце головешка у тебе, Буду. Даю тобі лицарський пояс у нагороду за те, що ти вигдав. Хоча можеш бути певен: на лицаря ти не схожий. І я тебе озолочу, Буду! Ти справді наймудріший у цій країні. Тепер вони хай собі співають Пісню Єдину, але Вона вже нам не загрожує! Нехай собі затівають змови, щоб мій син віддав Варгхрові свої права спадкоємця трону! А от і не віддасть! Я вже знаю, Буду, що зроблю тебе моїм першим міністром. І даю тобі мішок золота на добрий почин!

Лисяче личко Буду засвітилось. Справді, сьогодні найзнаменніший день його життя. Задля цього дня зрадник ціле своє життя трудився. І нарешті отримав нагороду. З пахолка, що притримував повіддя Ургхового коня, він став служником у покоях, потім — дорадником. А зараз?.. Він, що народився рабом — бо хто ж пам'ятає ті небилиці про давнє Велике Королівство — стане міністром і даватиме лицарям накази свого володаря!

— А тепер, хоча вже ніч, вели збудити майстрів, — сказав Буду своєму панові зовсім новим, рішучим голосом. — Пам'ятай, що у скарбниці дівчина без повітря невдовзі задихнеться. Треба швидко оббити деревом одну з менших кімнат, у вікна вставити найтовстіші шибки. Ніде не мусить залишитись жодної шпаринки, крізь яку могла би прослизнути миша. Зробимо міцні дубові двері з маленьким віконечком з найгустішими ґратами, через яке будемо подавати їй їжу... Крім мене, тебе і... — тут Буду захихотів, — нареченого, ніхто не матиме права туди заходити. Ця кімната матиме подвійну роль: звідти наша безцінна здобич не втече, перекинувшись, скажімо, на мишу, і водночас там до неї не доберуться ті, що хотіли би бачити на троні Варгхра, і не вб'ють. А під дверима буде стояти подвійна сторожа.

— А нащо йому, цьому дурневі, моєму синові, туди заходити? — вереснув Ургх. — Вистачить з нього, коли побачить наречену у день шлюбу! А шлюб влаштуємо цього ж тижня!

— Мій пане, до твого сина, який так дуже тобі нелюбий, напрочуд приязно ставляться всі твої раби. Ніхто про це, крім мене, не знає, але він підкорив серця всіх твоїх слуг на кухні...

— Єдиний королівський син водився з рабами на кухні?! — заревів Ургх. — Усім зрубати голови, щоб ніхто про це не довідався!

— Не кричи на нього, пане, і залиш слуг із кухні в спокої. Я стежив за кожним його кроком, на всяк випадок, і знаю, що тільки завдяки приязні з рабами він зміг повністю вивчити цю кляту Пісню, а коли вивчив, виявилось, що лише він може її тлумачити. Ці раби, самі того не хотючи, нам прислужилися, і хтозна, чи вони ще на щось не згодяться. Завдяки ним і Айокові ця дівчина лежить тепер у твоїй скарбниці, наче найцінніша її перлина...

— Правду кажеш, Буду, — неохоче згодився Ургх.

— Та це ще не все. Це ж тільки Айок зможе завоювати приязнь цієї дівчини. І вона не опиратиметься шлюбу. Зрозуміє, що це для неї єдиний шанс врятувати життя. Скажемо їй так: або шлюб, або вогнище.

— У тебе є голова на в'язах, Буду! — ласкаво визнав Ургх. — Сам би я до такого не додумався. Ані тим паче ніхто з моїх лицарів чи міністрів... Тож іди, видай накази майстрам, а я нарешті посплю. Після стількох безсонних ночей вперше спатиму без кошмарів!

Ургх голосно позіхнув раз і вдруге, а потім як став, так і впав на широке, вкрите шкурами ложе і майже відразу захропів. Він не бачив, як Буду, низько кланяючись, вийшов із кімнати. Тим паче не бачив він стрункої фігурки Айока, що безшумно вислизнув з-за завіси. Ніхто з вартових, які стерегли покої владаря вдень і вночі, не здивувався, побачивши сина, що виходить з батьківських покоїв. Хіба це дивина?

Ургх голосно хропів уві сні. Буду, переповнений завзяттям, хоча й була ніч, стежив за приготуванням дерев'яної кімнати-клітки, що на ранок уже мала бути готова. Айок же...

Айок не спав, а голова в нього аж кипіла від мінливих, на диво бентежних думок.

«Таки цей Буду розумний, — думав він. — Люелле, бо ж таке ім'я має носити ця дівчина, напевно, вродлива. У неї золоте пшеничне волосся, а очі глибокі, сіро-блакитні, як небо перед грозою. Я, напевно, її покохаю... Сяду на трон разом з нею, чом би й ні? Але ще в день шлюбу або навіть раніше шепну їй, що це саме вона, спадкоємиця роду

Люїлів, буде справжньою володаркою. А я буду поруч з нею тільки для годиться, щоб заспокоїти грізних лицарів мого батька. Насправді ж взагалі не керуватиму, бо мене це не цікавить. Я писатиму вірші й книжки, а потім оздоблюватиму їх найкращими візерунками. Буду щасливий... так, я, напевно, буду із Нею щасливий."

Золотий серп місяця, що досі ховався за хмарами, знову вплив на темно-синє небо — і думки Айока змінилися. Так, як притаманно поетам, Айок був схильний до змінних, нетерплячих, примхливих настроїв і думок.

...а що як *Вона* буде зі мною нещаслива? Якщо вона не хоче, щоб я був її чоловіком? Якщо вона хоче тільки, щоб Пісня Єдина сповнилась до кінця? Що тоді?.. — Айокове обличчя раптово проясніло. — Тоді я допоможу їй звідси втекти!

Хмари знову затулили місяць. Ніч стала сувора, похмура, майже чорна.

...і як я зміг би допомогти їй втекти з нашого Замку? Та ж це неможливо! Навіть миша звідси не вибереться без відома мого батька! Всюди стоять дві пари стражників, або навіть чотири! Ні, це ніколи не вдасться, а якщо так... Тоді шлюб, який врятує її від вогнища, — найкращий вихід... Але якщо вона не хоче ніякого шлюбу? Якщо єдине, чого вона хоче, — це свобода?.. А чи я взагалі хочу якогось шлюбу? По щирості кажучи, не дуже. Навіщо мені дружина, навіть із найкращого роду і найвродливіша? Адже я звик до самотності, і мені вистачить, якщо ця незнайома дівчина з Пісні буде моєю приятелькою. У мене ніколи не було друзів. Окрім слуг із кухні, які мене любили, у мене нікого такого не було, хто би... ну такого, хто би мене любив не з жалю чи співчуття, а задля мене самого, таким, яким я є. Це було би так добре, якби вона захотіла стати мені другом...

Коли Айок так бився сам на сам зі своїми думками, Дівчина у скарбниці лежала нерухомо, скована сіткою, з широко розплющеними очима, хоча й навколо було цілком темно. Безсловесно кликала Чарівницю — з усіх своїх сил, цілим своїм еством зосередившись на цьому німому поклику. І була майже впевнена, що хоча вона ніколи так не діяла раніше — її думки телепатично *мають* дійти до Опікунки. Однак у відповідь вона чула тільки похмуру глибоку тишу скарбниці. І в її серце вперше закрався справжній страх. Відчула, що ця небезпека справді *серйозна*.

* * *

Тіло Чарівниці, залякле, нерухоме, на перший погляд мертво, лежало у таємному сховку під кам'яним троні у Білій Залі Палацу Королів. Її Дух перебував далеко — і глибоко — у Підземному Царстві, неподалік Прадавніх Сил. Він кружляв навколо них тихо, беззвучно, п'ючи з невичерпної криниці їхньої Могутності, набираючись нових сил. Він не чув жодних покликів із землі й тихенько доторкався до сплячих Прадавніх Сил — так, щоб їх не збудити. Бо ж від них походять всі таємниці й незвичайні Дари, якими наділені деякі люди. Це від Прадавніх Сил пішли вогонь і вода, життя й смерть, дар зцілювати й умертвляти, любов і ненависть, усе світове Добро й Зло. Дух Чарівниці вирішив не виходити звідси доти, доки до нього не повернуться всі сили, які він вже використав. Без них Чарівниця не могла би допомогти своїй вихованці, а Пісня Єдина ніколи би не сповнилась...

У Палаці Королів панувала непорушна тиша. Тихе мелодійне сичання змії також не могло її порушити. Навпаки, ця мелодія впліталась у тишу, якій міг покласти край лише людський голос. А зрештою, змії також спали, і мелодійне сичання було лише відгомном їхніх кольорових, зелено-золотих снів.

Розділ 22

З глибокого сну Айока розбудив довірливий шепіт Буду. Слуга його батька схилився над ним і з фальшивою запобігливістю лебедів:

— Мій молодий пане і володарю, пора вставати. На тебе чекає неабияка несподіванка. І складне завдання.

Айок хутко отямився й широко розплющив очі. Раптом згадав події минулої ночі, розмову Буду з батьком, шалені плани і метушню власних думок.

— Мабуть, тобі відомо, що я спіймав Істоту з Пісні Єдиної, — шепотів далі Буду захоплено. — За це твій шляхетний батько призначив мене міністром, і тепер вже на цій найвищій посаді служитиму йому найкращими порадами, на які тільки спроможуся. А потім, мій пане, коли корона з його чола перейде на твоє, стану твоїм найвірнішим слугою. І міністром. Уже зараз, завдяки моїм порадам, ти будеш найславнішим серед усіх володарів Імперії. Ти будеш такий же славний, як твій прапрапрадід Ургх I, що завоював цю чудову землю. Він її завоював, але ти, мій молодий, гордий пане, врятуєш її від загибелі...

— ...від загибелі? — промурмотів Айок.

— Так, від загибелі, яку їй віщує клята Пісня Єдина, вигадана жорстокими Чарівницями, що несуть зло цій країні. І лише ти можеш відігнати примару загибелі, одружившись зі справжньою спадкоємицею королівського роду Люїлів. Пророцтво буде сповнене, бо ж цей рід повернеться на трон. І в той же час ніхто з вас влади не втратить.

— Вона не захоче вийти за мене, — прошепотів Айок у розпачі, — коли довідається, що це я її зрадив, бо я єдиний зрозумів слова Пісні... Вона мене зненавидить!

— А ти не мусиш їй цього казати, мій пане. Хто ж тебе до цього змушує? А ніхто з нас тебе не викриє. Зараз ти підеш до її нових покоїв і натякнеш, що твій батько хоче спалити її на вогнищі, але ти готовий врятувати їй життя, взявши з нею шлюб. Завдяки одруженню вона посяде трон, що належить її родові.

Айок приголомшено слухав. Слова Буду перегукувалися з його думками і мріями минулої ночі, з тією часткою його єства, що виросла з Ургхової крові, з його сімені. Водночас та частка його особистості, яку хлопець успадкував від матері, здригалася як від брехні, так і від інтриги, що мала не дати сповнитись Пісні. Водночас Айок відчував: беручи участь в цій інтризі, він віддає себе в руки Буду — і його охопила огида.

— Пісня Єдина *понад* усе, — врешті пробелькотів він з безпорадною ширістю, коли після короткої боротьби дух покійної матері перемиг понуру, але живу тінь Ургха XIII.

— Якщо ти бовкнеш таке батькові, він не тільки спалить відразу на вогнищі цю дівчину, але хтозна, чи й ти не горітимеш разом з нею. Тоді Пісня Єдина і так не сповниться, бо Чарам не вистачатиме цієї Істоти — злісно зашипів Буду. — Її життя у твоїх руках. Тож подумай, що ти вибираєш. На другій шальці терезів — довге і щасливе панування роду Ургхів на цій землі. Хочеш ти цього, чи ні, але ти з роду Ургхів, і Пісня Єдина загрожує найближчій для тебе людині — твоєму батькові. Також вона загрожує і тобі! І тебе, і його чекає смерть!

Айок подумав, що це неправда. У нього у вухах ще звучали слова:

І настане свобода. Без краплі ворожої крові,
без гомону битви, без війни і насилля,
без жертв і катів. Так прийде свобода.
І в степи повернуться ті, що її відібрали, —
бо там їхнє місце...

Однак хлопець вирішив уже нічого не казати про Пісню Єдину, не видавати її сенсу — тим паче, якщо так мало хто його розуміє. Один раз він сказав — і наслідки виявилися фатальні. Тепер мусить виправити зло, до якого сам спричинився. І хай там не знати які гарні обіцянки дає йому Буду, брехливий слуга його батька і зрадник свого народу.

— Добре, веди мене до Люелле, — наказав напрочуд рішучим, як на нього, голосом.

— Люелле? — здивувався Буду.

— Бачу, ти зовсім не знаєш Пісні, з якою борешся. Ім'я Люелле мали всі королівські дочки у роді Люілів. Якщо так, то і її так звать, — сухо пояснив Айок.

Буду стелув плечима. Йому було байдуже, як звати Істоту, яку він спіймав, аби тільки здійснилися плани і надії, що з нею пов'язував. А про всяк випадок він не хотів наблизитися до Істоти. Мабуть, у ній є щось від Чарівниць, якщо її виховали саме Чарівниці. Якщо вона захоче похизуватися своїми магічними силами, нехай хизується перед цим хлопчиськом. Нехай навіть перетворить його на скунса — значить, тоді її чоловіком буде скунс!

Дівчину перенесли у нову кімнату, звільнивши від сітей, майже в останню мить: вона вже почала задихатись від нестачі повітря і вже повірила, що надійшла її смерть. Тоді раптом двері скарбниці відчинились, у темряву ввірвалося денне світло, що на мить осліпило її. За якийсь час, коли вона знову їх розплющила, побачила, що опинилася у світлій, оббитій деревом кімнаті. Дошки пахли свіжою деревиною — і лісом. Тому запах у кімнаті такий близький їй. Однак це була в'язниця. Вікно щільно зачинене, а шибки в ньому такі товсті, яких вона ніколи не бачила. За вікном Дівчина побачила невелике подвір'я, потім мур, а за муrom... Так, за муrom, трошки далі від Замку, у ясного світлі дня видно було обриси руїн Арджани. Дівчина аж затремтіла від радості. Але коли обвела поглядом кімнату, збагнула, що втекти звідси не можна. З цього місця навіть невеличка мишка не вислизне. Вона припадала до всіх кутків, але скрізь її нетерплячі руки натрапляли на гладеньке дерево без жодних шпарин. Почала роззиратись: може, знайдеться щось гостре — але в кімнаті був тільки порожній стіл, два стільці, застелене шкурою ложе і маленька вбиральня, також вся викладена деревом. А двері?.. У дверях також не було жодної шпаринки, окрім густо загратованого віконця. Врешті Дівчина стелула плечима. Що би їй дало, якби вона перетворилась на мишку і втекла через нірку? Якби вона не зустріла жодної Чарівниці до заходу сонця, могла би залишитись мишею до кінця життя. Як там казали їй Опікунки? Якщо вдається до чарів тільки для власного, а не для чужого добра, вони можуть підвести...

Дівчина ходила від стіни до стіни у своїй в'язниці. І хоча вона була розкішна порівняно з льохом у Містечку, проте у тому льоху були якісь шанси. А тут... Арджана була близько — і водночас далі, ніж будь-коли. А її Опікунка мовчала.

«А може, ті, хто мене схопив, убили її? — думала тривожно Дівчина. — Може, тоді, коли я знепритомніла, вони схопили її і

спалили, а я нічого про це не знаю?»

Вона знову зосередила всю свою волю і розум на тому, щоб прикликати Чарівницю. Але знову їй відповідала тільки тиша. Раптом почулися кроки. Хтось підійшов до дверей її кімнати і притулився обличчям до маленького, загратованого віконця:

— До тебе гість, о пані. Син нашого пана й володаря Ургха XIII, принц Айок...

Лише ці слова нагадали їй всі події минулої ночі. А вона про них уже майже забула. Світло сотень смолоскипів на подвір'ї замку, юрма грізних Загарбників, вона — замотана в сітку, і якийсь страхітливий чоловік, з голови до ніг в обладунку, з головою лева. Він верещить, що треба її вбити. Із сотень горлянок виривається крик: «На вогнище! Убити її! На вогнище!». Хтось каже про те, що вона — дівчина, хоча має бути хлопцем, але королівська дочка Люелле... тож, може, і вона?..

Дівчина затремтіла і ніби лише зараз по-справжньому прокинулась.

— Королівська дочка Люелле?... — прошепотіла, раптом зрозумівши. Перш ніж двері відчинились і до кімнати зайшов тендітний, блідий хлопець — її одноліток, за частку секунди у свідомості Дівчини пролетіло тисячі думок. Вони пояснювали так багато загадок і відповідали на стільки запитань, на які Опікунки уникали відповіді. Отже, вона, Дівчина, — це...

— Добрий день, Люелле, — несміливо пробурмотів блідий хлопець.

— Люелле? — спитала вона мимоволі, не приховуючи подиву. Ще ніколи за все її життя ніхто так не звертався до неї. А цей хлопець вітається з нею і називає її ім'я, до того ж це традиційне ім'я королівських дочок з роду Люілів.

«О Боги», — простогнала вона у глибині душі, сповнена страху, непевності й водночас — щастя.

— Вітаю тебе, Айоку, — відповіла голосно, твердо й з гідністю. У той же час у її мозку і далі вирувала сила-силенна думок.

— Дивлюсь на тебе і... — хлопець замовк. Сіро-блакитні очі Дівчини поглянули на нього серйозно, що дуже його бентежило. — Коли подумаю, що саме ти — це Істота, про яку співається у Пісні Єдиній, що ти її головна героїня. У мене аж ноги від цього підгинаються. І я справді не знаю, як з тобою розмовляти...

Дівчина мовчала з гідним виразом обличчя, але її серце знову забилося швидко-швидко. До попередніх загадок додалася ще одна: я і Пісня Єдина? Тобто між нами є якийсь зв'язок? Це тому вони так не хотіли, щоб я зарано дізналась слова Пісні Єдиної? Але що можу відповісти, якщо навіть не знаю Пісні Єдиної? І не розумію, як це я, саме я, можу бути її героїнею?..

— Виходить, ти знаєш Пісню Єдину? — спитала стримано, весь час дбаючи про істинно королівський вираз обличчя — хоча насправді не знала, який він має бути. Однак вражений Айок цього не помітив. Бо він якраз думав, що Люелле вродлива. *Надто* вродлива, і що її мають оспівувати у піснях і віршах. І що *не можна* бути її чоловіком, коли ти — Айок — тендітний слабкий хлопець, що вміє лишень писати вірші. «Я міг би їй присвятити вірш, навіть не один, але не можу бути її чоловіком», — подумав він зі смутком і водночас з певним полегшенням. Бо насправді думка про шлюб його лякала. Лише зараз він зрозумів це і, прийнявши рішення, що напевно не проситиме руки цієї дивовижної принцеси, казкової Істоти з Пісні Єдиної, відчув себе вільним. Вільним і щасливим, бо в той же час він був поруч із нею.

Раптом хлопець побачив, що у сіро-блакитних очах Люелле щось заблищало, і перелякався. Сльози?..

— Ти плачеш? — спитав проникливо. — Плачеш, що ти у неволі? Я тобі допоможу, клянуся! Ось побачиш, мені це вдасться, і ти звідси втечеш! А Пісня Єдина здійсниться! До самого кінця!

Так, Дівчина плакала. Не з відчаю. Чарівниці навчили її не здаватися навіть у складних ситуаціях. Плакала, бо на її шістнадцятилітні плечі раптом звалилось надто багато. З безтурботної здібної учениці таємничих Чарівниць вона стала спадкоємицею великого королівського роду — і відчула величезну не відому досі відповідальність, пов'язану з Піснею Єдиною. А тим часом вона про це нічого не знала. І далі, по суті, нічого не знає. Що вона має сказати цьому хлопцеві? Правду — чи й далі вдавати гордовиту й сповнену гідності королівську дочку, якій нічого не страшно?

— Айоку... — прошепотіла раптом, йдучи за якимось таємничим імпульсом. — До сьогодні я не знала, хто я і не знаю Пісні Єдиної, окрім кількох куплетів про історію Великого Королівства і його рабства. Я не знаю, про що ти говориш, і не знаю, що мені робити. Я

вперше почула, що Пісня Єдина і я пов'язані якось між собою. Те, ким я є, так зненацька впало на мене... і це прекрасно... але... але в той же час... це жахливо! Я лише зараз починаю боятися, та ще й дуже! Ще вчора я боялася тільки смерті, а сьогодні знаю, що йдеться про щось набагато більше, ніж просто про мою смерть чи моє життя. Допоможи мені це збагнути, Айоку...

— Ти не знала, що ти — Люелле? — здивувався Айок. — І не знаєш Пісні Єдиної? Як таке може бути?

— Я не знаю, хто мене народив, не пам'ятаю моєї матері, не пам'ятаю майже нічого зі свого дитинства. Мені здається, що завжди, від самого малечку, я була дочкою Чарівниць, хоча довго не знала, що вони — Чарівниці. До семи років мною опікувалася Перша Чарівниця, потім Друга Чарівниця, у тринадцять років — Третя. А зараз у серці Арджани залишилася моя передостання Опікунка, Четверта Чарівниця. Мабуть, є ще П'ята, яку я мала побачити цієї весни. Жодна з Опікунок не хотіла назвати мені мого імені, ні слова не сказала про моє покликання, хоча зараз, коли згадую деякі їхні слова, вони ніби натякали на те, що я довідалась сьогодні, але то були лише натяки, дуже туманні... Досить довго я думала, що також маю стати Чарівницею. Скільки разів під час нашої мандрівки країною десь співали Пісню Єдину — і жодного разу мої Опікунки не дозволили, щоб я почула, як вона закінчується, — говорила Дівчина. Із цією розповіддю, яку вбирав у себе піднесений Айок, їй додавалось сміливості й висихали перші у її житті сльози. — В Арджані, у Палаці Королів, я була на диво щаслива, навіть більше, ніж у Лісі, і в той же час неспокійна. Я відчувала, що зі мною щось незбагненне відбувається, щось таке, яке пов'язує мене з кожним каменем Палацу й цілої Арджани, з кожним збереженим шматочком міста. Так, ніби колись, дуже давно, я вийшла з міста і знову сюди повернулась. А я ж ніколи раніше його не бачила!

— Це були Чари, — сказав Айок схвильовано й тихенько заспівав:

...У роки неволі снуються Чари,
Чари давніх подій,
Чари свободи. Несуть їх вітри, сніги і дощі,
несуть до ріки.
І Чарівниці в ці Чари огорнуть Істоту живу
з роду Люїлів, провівши її усіма шляхами.
Вона пізнає, що Велике Королівство — її.
Зцілить народ,
землю зцілить. Пізнає кожен куточок Арджани.
За два літа до Звільнення там настане в її житті
переміна. Своїх батьків звитягу, гордість і гідність
наймення Люїлів вона там відчує.
І увійдуть в неї Чари...

Дівчина слухала всім своїм єством, вбираючи кожне слово. Айок
же і далі наспівував цю дивну Пісню з мінливим ритмом:

...у цієї Істоти буде волосся золотої барви,
пшениці цього краю,
очі, як небо перед грозою, і магічний дар
невеликий
від дочки Люїлів, останньої з цього роду,
що втекла від ворога...

«Це я», — подумала раптом Дівчина перелякано, але відразу
опанувала себе. Айок починав новий куплет:

І сім сотень, сім десятків, сім літ минає,
Вже Чарівниці ведуть Істоту з роду Люїля,
Бо вже надійшов той День...

— Годі, — раптом шепнула Дівчина. — Більше ні слова. Не хочу
знати, що буде далі.

— Боїшся? — також пошепки спитав Айок.

— Так. Боюся. Бо це все таке неправдоподібне...

— Вони, Чарівниці, — почав з несподіваним натхненням Айок, —
добре знали, що роблять. І не обтяжували тебе цими знаннями. А
тепер ці знання лягли тягарем на тобі, як камінь, бачиш?

— Так. Я теж подумала те саме. Якщо Чарівниці не хотіли, щоб я
знала Пісню Єдину до кінця, то, мабуть, вони мали рацію. Вони,

майже завжди мають рацію, знаєш? Із цього уривку Пісні я, на щастя, почула тільки те, що вже довідалась у цьому Замку. Адже всі так голосно кричали на подвір'ї, хто я така і що мене треба спалити... А решту... решту правди довідаюсь, якщо мене не сплять і якщо прийде Час, — закінчила різко.

— Тебе не сплять, — сказав схвильовано Айок. — Тільки... тільки бачиш... вони поставили одну умову... Мені соромно сказати... Я тут справді не винен!

Дівчина засміялася, побачивши, як хлопець несподівано засоромився.

— Та кажи вже! Невже це щось таке страшне?

— Страшне. Для тебе, — зізнався Айок. — Я... я... би вчинив так, якби ти хотіла врятувати своє життя такою ціною. Я тепер можу для тебе все зробити, що тільки схочеш. Бо ти — Пісня, а ця Пісня — це все, що я люблю...

— Ти скажеш нарешті? — квапила його Дівчина.

— Мій батько не спалить тебе на вогнищі, якщо ти станеш моєю дружиною, — вигукнув Айок так швидко, що йому здавалося (принаймні він на це сподівався), що ці слова зовсім не прозвучали. І тоді почув сміх. Люелле сміялася. І було в її сміху трохи жорстоких кпинів і трохи щирих веселощів. Айок відчув раптом величезний смуток. Люелле, мабуть, помітила, як змінилось його обличчя, бо споважніла, а її сміх урвався.

— Не гнівайся, — сказала вибачливо. — Ти, мабуть, сам знаєш, що це неможливо. Чарівниці, напевно, не виховували мене для того, щоб я стала твоєю дружиною, а я... я хотіла би здійснити їхні сподівання. Я тільки тепер побачила, що це не лише їхні власні сподівання. Вони вели й ведуть мене стежками Пісні Єдиної. А я маю просто йти і ніде не збочувати, розумієш?

— Так, — прошепотів Айок. Щось і далі стискало йому горло, а очі в нього наповнені були смутком. Відчував більший біль, ніж тоді, коли з нього глузував батько за те, що він такий миршавий. Вона, Люелле, безперечно, мала рацію, але невже треба було доводити це саме так? Глузливим сміхом? Тим більше, що він, Айок, сам чудово розуміє, наскільки пропозиція смішна.

— То ти допоможеш мені втекти? — спитала Люелле.

— Так, — хлопець відігнав сумні думки. — Тільки нам треба вигадати якийсь розумний спосіб, а на це ще в нас є трохи часу. Наш шлюб має відбутись за тиждень. До того ми повинні вдавати, що обоє його хочемо. Тож у нас є рівно п'ять днів, аби вигадати, як тобі втекти, — так, щоб це було напевно і надійно. Пам'ятай: якщо нас схоплять, то вже ніщо не врятує... Я... що ж, я небагато значу, але ти повинна жити.

— Ти також повинен жити, — шепнула Люелле, усміхнувшись, і поклала руки на руки хлопця, образа якого розтанула від цього дотику. — І тому ми повинні втекти разом.

— Так, але куди? — розсудливо спитав Айок. — До Арджани немає сенсу, якщо тебе спіймали там... — і раптом замовк, згадавши, що це лише його провина. Бліде обличчя заляв яскраво-червоний рум'янець. Дівчина вдала, що не бачить цього, хоча, дивлячись в очі хлопця, вже давно читала з них все, як з розгорнутої книги.

— Ми втечемо у Високі Гори, — запропонувала. — І там ти відчуєш смак справжньої свободи.

— Але... але у Високих Горах привиди, — пробурмотів хлопець. — І здається, там ще живуть воскреслі упирі! Краще ходімо у Пустелю до Пустельника. Він добрий і лагідний — так мені мама колись казала.

Люелле глузливо засміялась:

— У Високих Горах привиди лякають тільки Загарбників! А ти йдеш туди зі мною, з королівською дочкою! — сказала, гордо випроставшись. Очима уяви вже побачила на своєму чолі корону й усміхнулась. Не помітила, що хлопець перелякався.

— Я також... я також Загарбник... до того ще й син короля Загарбників.

— Не бійся, я тебе захищу, — ласкаво сказала Дівчина. На зміну першому відчуттю величезного обов'язку, який їй випав разом зі знанням про те, хто вона така, прийшло марнославне вдоволення. Думка про те, що вона, мала жебрачка, яка разом з Опікунками блукала дорогами й бездоріжжями цієї країни, — королівна, чийх прав на Велике Королівство ніхто не сміє заперечити, почала їй подобатись.

Тим часом хлопець думав, що навіть якби з ним мало щось трапитись, навіть якби він мав віддати життя у цій несподіваній

пригоді — він на це готовий. Він допоможе Пісні й zarazом спокутує свою зраду.

Коли Айок вийшов, настрої Люелле змінився, і вона знову почала ходити своєю кімнатою-в'язницею. У втечі не була впевнена. Хоча в очах хлопця прочитала щирість і бажання допомогти їй, не вірила, що він це зможе. Адже побачила також непостійність характеру, слабкість та лякливість. Боялась, щоб він не підвів в останню мить. Проте іншого порятунку не було. Її Опікунка досі мовчала. Або сталося щось дуже погане — або Люелле занадто рано повірила у свої здібності. Може, Чарівниця зараз в Арджані чекає на неї, а вона, Люелле, не вміє з нею порозумітися у цей таємничий спосіб?

Ах, якби у цій кімнаті шибки були не такі товсті, вона могла би покликати якогось птаха, навіть здалеку. Хай би він полетів до Палацу Королів і приніс вісті! На жаль, впоратись із таким товстим склом могла би тільки справжня Чарівниця. Вікно також спотворювало те, що було надворі, й руїни Арджани видавалися понурими й зловісними. Спроквола надходила ніч. Друга ніч у неволі в замку Ургха XIII. І четверта ніч далеко від Чарівниці.

* * *

Ніч запала також у руїнах Арджани і прокралась до Тронної Зали у Палаці Королів. Зелено-жовті змії спали на кам'яних лавках і тихо сичали у напівсні. Одна з них, що обвила кам'яну голову лева, раптом завмерла і голосно, мелодійно зашипіла: щось заворушилося під троном.

Чарівниця, що досі лежала непорушно, підвела голову, а її заплющені повіки легенько затремтіли. Обличчя поволі ставало смаглявим — як завжди. Ось Чарівниця розплющила очі, і тут же змія, що спала разом із нею, виповзла зі сховку під троном. Виповзала мляво, бо хоча й це тіло відгонило карадормом, воно також зберегло запах лісів, полів і гір — а ці запахи у холодну зимову пору були для змії приємними.

Чарівниця потягнулася і з певними зусиллями почала отямлюватися. За мить вона вже стояла посеред Тронної Зали і роззиралась довкола. Коли побачила на підлозі своїх зелено-жовтих супутниць, одразу оговталася.

— Я спала чарівним сном, — пробурмотіла сама до себе. — Боюся, що набагато довше, ніж завжди. А де ж вона?

Очі Чарівниці легко подолали пільму й заглянули в кожен закуток Палацу. Вона тепер могла вільно дивитись через стіни, руїни і нетрі, у цю зимову пору голі. Її Дух, що зміцнів у криниці Прадавніх Сил, полинув над Арджаною. Але Дівчини не було. Ніде. Тоді Чарівниця викинула з себе сильний, хоча й німий, телепатичний крик: «Ти де?!» Але відповіді не було.

— Може, вона ще не навчилась користуватись телепатією? — потішила сама себе і спробувала ще раз. — «Це я» — мандрував землями колишнього Великого Королівства її німий поклик. — «Відгукнись!»

— Зараз ніч, — подумала вона раптом тверезо. — Може, вона спить? Не чує? Але ж *цей Голос* долинає навіть до тих, хто спить.

Чарівниця втретє зосередила всю свою волю, всі сили, які вона повернула, і беззвучно закричала:

«Де ти?! Відгукнись!»

Дівчина, що спала на постелі зі шкур у своїй в'язниці в замку, здригнулась. Її очі розплющились, заплющились, і знову розплющились.

«Хтось мене гукає, — подумала напівпритомно. — Айок? Стражники? Сам великий Ургх?»

Поклик знову долинув до її мозку. Раптом Дівчина зірвалась зі свого ложа. Збагнула, що її кличе Опікунка. Мимоволі підійшла до вікна, наче руїни Арджани, які звідти було видно, наближали її до Чарівниці, і, зосередивши всі свої сили, подумки відповіла:

— Я тут. Жива. Я в полоні в Ургха...

Чарівниця скрутилась у клубок від болю. У її мозок, ніби гострий стилет, врізався голос вихованки.

— О Боги, — простогнала. — Вона не усвідомлює своєї сили. Її Голос може вбити...

Тримаючи руками голову, що тряслась від гострого болю, Чарівниця в думках закричала:

— Говори тихо! Говори спокійно! Ти мене вбиваєш! Твій голос гострий, як бритва!

Незважаючи на біль, її очі усміхалися. Дівчина жива, а це було найважливіше. Крім того, вона наділена ще одним даром, про який

досі обидві не знали, — даром Голосу, причому наймогутнішого, такого Чарівниці ще ніколи не чула. Колись він їй знадобиться, коли сповниться Пісня, подумала. Якщо сповниться...

— Я у полоні в Ургха, — повторила Дівчина тихіше, але її Голос все одно ранив мозок Чарівниці. — Мене хочуть видати заміж за його сина або спалити на вогнищі. Іншого вибору не маю.

— Тобі не можна виходити заміж та ще й за Ургхового сина! — прийшло послання Чарівниці. — Тоді обірветься ланцюг Пісні. Не можна!

— Ти не хотіла мені розповідати про Пісню, не хотіла мені сказати, хто я, — отримала Чарівниці відповідь, яка з несамовитою силою вдарила об її вуха. Біль цього разу був такий нестерпний, що Чарівниці впала на кам'яну підлогу.

— Ти мене вб'єш, — повторила лагідно. — Стиш свій Голос.

У її думки закралась підозра, що Дівчина свідомо хоче завдати їй болю, — мстить за те, що Опікунка раніше не пояснила, хто вона і яке її покликання.

— Себто ти вже знаєш, — говорила Чарівниці лагідно й тихо. — Раніше ти не мала цього знати. Спершу ти була для цього надто маленька, це все тебе тільки перелякало би. А зараз... ти надто швидко піддаєшся гордині. Це знання — камінь на твоїй шиї, а не причина для погорди.

За мить їй відповідала тільки тиша, що вібривала німим, хоча й нетерплячим гнівом. Потім гнів розчинився у тремтячих хвилях Голосу:

— Я не вийду заміж, не бійся, — почула відповідь. — Цей хлопець теж не хоче шлюбу і допоможе мені втекти.

— Добре, — відповіла Чарівниці. — Повідом мене, коли і як ви тікатимете, тоді я вам допоможу. А тепер завершуймо, я втомилась. Я щойно повернулась із Підземного Царства.

Опустилась на кам'яну лавку і стишувала убивчий біль голови. За мить вийшла на подвір'я перед палацом. Було холодно, але свіжо. Чарівниці закуталась добре у свій товстий плащ і, дивлячись у темно-синє небо, задумалась про свою вихованку. На її губах то блукала ледве помітна усмішка, то вони застигали у гіркому неспокої.

— П'ята Сестро, — шепнула сама до себе. — Важке на тебе чекає завдання. Наша учениця надто рано дізналася, що вона —

королівна...

Розділ 23

Замок жив однією подією — шлюбом єдиного сина Ургха XIII з останньою спадкоємицею королівського роду Люїлів. Скрізь лунали грубі жарти й голосний регіт. Пророцтво про те, що падіння Імперії Ургхів все ближче й ближче, здавалось, віддалилось у часі, майже зникло.

— Ми обірвемо найважливішу ланку Пісні Єдиної, — пояснював усім Буду, вдягнений у напрочуд дороге блискуче вбрання Прем'єр-Міністра. Зрештою, він сам обдумав кожну деталь цього вбрання. Його фігурка тепер завжди була випростана на весь невеличкий таки зріст, а очі вперше не бігали неспокійно туди-сюди, а владно дивились на співрозмовників. Навіть брат великого Ургха, Грхдак, мусив згодитись з тим, що його амбітні плани посадити на троні свого сина, зазнали невдачі. Зрештою, цим планам віща Пісня і так би жорстоко поклала край. Тепер небезпека віддалилась, а Грхдак швиденько пристав на вигідну найновішу пропозицію Буду: його син отримує титул віце-короля і величезні землі, якими правитиме сам. Хитрий Буду знав, як знешкодити найбільшого ворога — і в той же час забезпечити сильну владу, якби раптом Айок і Люелле, сівши на трон, чинили по-своєму.

— Ох і розумна у тебе головешка, Буду! — повторював задоволений Ургх. — Не знаю, що я би без тебе робив. Мабуть, помер би зі страху перед цією клятущою Піснею. Або мене зжерла би оця моя вовча згряя.

Однак радість правителя виявлялася у спосіб, обтяжливий для Буду. Ургх плескав його по худеньких плечах так, що Буду зіщулювався від болю. Або змушував вихилити разом з ним величезний кухоль пива, від якого у вірного слуги паморочилася голова. Однак Буду готовий був витримувати ці дрібні незручності — аби тільки зберегти нову високу посаду.

Дванадцятєро рабинь шило шлюбну сукню для нареченої. За звичаєм Ургхів, сукню шили з найтонших білих шкірок ягнят, вичинених так, що вони були тонші за найтонший шовк, оздоблених сріблом, коштовним камінням і золотом. Коли вартові впускали рабинь у кімнату нареченої, щоб та поміряла сукню, їхні очі з обожнюванням

вдивлялись у вродливу королівну, але Дівчина помічала в них також смуток.

— Чому ви такі понурі. Та ж шлюб — це весела урочистість? — хитро питала вона своїх кравчинь. Вони разом із Айоком домовились, що вдаватимуть, ніби погодилися з неминучою долею.

— Ох, пані, — шепнула одна з дівчат. — Ти обриваєш Ланцюг Пісні Єдиної у самому його серці. Твій народ уже завжди буде в рабстві, і ми разом з ним.

Люелле поклала руку на голову дівчини, що стояла навколішки біля її ніг, але не сказала ні слова, бо ж до кімнати енергійно зайшов Ургх XIII. Люелле бачила його вперше. За п'ять днів її полону володар Імперії жодного разу не з'явився у цій кімнаті, боячись чарів. Отож він був дійсно вражений відвагою свого сина, який майже не виходив з кімнати полонянки.

— І що ж, моя майбутня невістко? Радієш, що шлюб незабаром?

— Мабуть, так, о пане. Що там казати — шлюб мені більше подобається, ніж вогнище. А іншого вибору ти мені не дав. І відчуваю, що полюблю твого сина.

Ургх весело зареготав:

— Тільки тобі може вдатись те, що мені варте таких величезних зусиль. Але завдяки шлюбу з тобою ціна на мого сина виросте. І вже ніхто не наслідиться посягати на його права на трон.

Ургх стояв трохи здалеку і хоча поводився, як зазвичай, галасливо, почувався дивно скованим, що було для нього зовсім нове. Ця золотоволоса Дівчина, висока й струнка, нагадувала йому про страх, що переслідував його весь час панування. Нагадувала про зловісні Чари Пісні Єдиної, про нічні кошмари. Він, Ургх XIII, так само як багато його предків, був шалено забобонний. Чарівниці наганяли на нього переляк, а від думки про те, що цій дівчині матір замінили Чарівниці, викликала у нього незрозумілу слабкість. Водночас у Дівчині було щось від його давно померлої дружини — оця стрункість, якої не було серед жінок його роду, золотисте волосся, співучий голос. Любов до дружини, вінцем якої було народження сина-слабака, залишалась у ньому неприємним осадом.

— Ну то до завтра, майбутня невістко, — врешті обірвав Ургх мовчанку, що затягнулась. — Завтра о цій порі відбудеться святий шлюбний обряд.

Люелле гордовито й гідно схилила голову.

У цей самий час Айок був у замковій кухні. Його тут досі пам'ятали як сумного самотнього напівсироту, що поведився зовсім не так, як Ургхові придворні. На кухні, коли він тільки заходив, завжди була приязна й вільна атмосфера. А цього разу кухарки та їхні помічниці працювали мовчки — настрої панував гнітючий.

— Завтра мій шлюб, — несміливо промовив Айок, шукаючи в очах невірниць колишньої доброзичливості. Однак якщо на неї заслуговував бідний самотній хлопець, то Айока — майбутнього спадкоємця трону й чоловіка Люелле — зустріли з холодною нехиттю й перебільшеною фальшивою покірністю.

— Мені потрібна ваша допомога, — вів далі хлопець, та ніхто й словом не озвався. — Якщо ви знаєте якісь трави, що діють як сильне снодійне, то я хотів би... — всі очі в кухні мовчки дивились на нього. — ...то я хотів би сьогодні ввечері отримати великий глек вина для чотирьох стражників, щоб вони також випили за моє завтрашнє весілля...

Якусь мить у кухні панувала цілковита мовчанка, але за кілька секунд очі в кількох метикуватих жінок заблищали. Під дверима кімнати, в якій була ув'язнена Дівчина з Пісні, завжди було на сторожі четверо вартових.

— Прийди ближче до вечора, буде тобі глек вина, — озвалась кухарка й усміхнулась до Айока по-старому приязно.

...Буду не був дурний. Якби так було, Великий Ургх не призначив би його своїм Прем'єр-Міністром, хоча той і походив з рабського роду. Буду не обдуриш тим, що Істота начебто покірно згодилась на все. Люелле. Гидотне ім'я, так і згадуєш відразу імена її батьків. Буду-зрадник ненавидів усе, що було пов'язане з родом Люілів.

— Сторожа під дверима королівни має змінюватися щогодини, — розпорядився він. Наказ було виконано.

— Що чверть години кожен стражник зобов'язаний через віконечко у дверях заглянути в кімнату, — додав. Стражники покірно згодились.

— Вимагаю, щоб останній вечір перед шлюбом принц був у своїх покоях, а не в нареченої, — заявив Айокові різким, новим для себе самого тоном. Цей тон подобався йому так само, як нове вбрання.

Айок затремтів. Невже всім планам — кінець? Невже все зіпсується через хитрість цього лиса-зрадника? Не відповівши жодного

слова слугі свого батька, він подався до нареченої.

— Люелле, нам загрожує величезна небезпека. Буду щось підозрює і вимагає, щоб я цей вечір був не з тобою, — прошепотів.

Дівчина гордо випростала голову, а в її очах загорівся гнів:

— Це він наступник трону чи ти?! Йди до батька і скажи, що його слуга занадто багато хоче. Він зібрався давати накази навіть тобі, королівському синові. Невдовзі почне командувати і самим королем... а ти... ти справді мене кохаєш і хочеш бути зі мною якнайдовше. Хоча би для того, щоб я не передумала!

Ургх, як той лев, кружляв своїми покоюми, слухаючи розумні слова, яких Люелле навчила Айока, щоб перехитрити лиса-Буду і зачепити вразливе місце самозакоханого правителя.

— Він?! Цей хирлявий раб, якого я підніс до таких висот? Пахолок зі стайні! Холоп! Він хоче давати накази тобі, моєму синові?! Він сміє казати тобі, що він чогось вимагає? Що ж — тоді я, великий Ургх, наказую тобі бути в останній вечір перед шлюбом зі своєю нареченою!

Буду, що підслуховував під дверима, зі злості аж поблід. Понурі думки, що крутились у нього в голові, стали ще понуріші. Він ніколи не чув, щоб Айок розмовляв зі своїм батьком так рішуче. Все це означало, що треба бути пильним. Ну, що ж, його панові й володареві бракує розуму й кмітливості. Раз так, то він, Буду, буде сам, особисто, з чотирма стражниками, стерегти це дівчисько цілу ніч. Не склепить очей і встереже цінну здобич. Надто багато поставлено на кін, аби необачно вірити цим двом підступним шмаркачам — Ургховому синові і цій учениці відьом!

...якраз того дня Чарівниця почула Голос своєї вихованки. Він був лагідний і тихий, ніби здібна Дівчина відразу збагнула настанови своєї Опікунки.

— Ми тікаємо сьогодні ввечері, коли стемніє.

— Куди?

— У Високі Гори.

— Йтиму туди слідом за вами, — відповіла Чарівниця. — Пошли мені знак, коли ви вже рушите. Можете покладатися на мою допомогу. Якби ж Буду намагався тобі перешкодити, подумай про свій Голос...

І Чарівниця замовкла. «Про мій голос?» — здивувалася Люелле.

Тим часом Чарівниця пробиралась крізь нетрі, аби бути якомога ближче до Замку. Після того, як вона побувала біля криниці Прадавніх

Сил, її можливості й сили помножились. Завжди так було. До місця, де закінчувались руїни, вона добралась за дві години, а не за два дні. Тепер сиділа на пеньку й чекала тієї миті, коли її вихованка знову потребуватиме допомоги. Вони обидві врятують найважливішу ланку Пісні Єдиної, на яку зазіхнули варвари. Обидві?.. Адже ще є той хлопець, син Ургха. І цього можна було сподіватись. Адже не хтось інший, а вони, Чарівниці, передбачили: колись може статись і таке, що їхня Істота потрапить в лапи Ургха. І коли це було! Коли ще Люелле на світ на народилась! І цей хлопець, Айок, також. Це вони вибрали найвродливішу дівчину з роду нинішніх рабів, Арлін. Переконали її — хоча вона опиралась і боялась. Навчили її, як чинити, щоб Ургх узяв з нею шлюб. Не брехали. Щиро сказали, що її життя буде сумне й понуре, але зате — хто зна, чи її син не матиме важливої ролі в Пісні Єдиній. Також вони, Чарівниці, навчили засмучену Арлін, як виховувати свого майбутнього сина. І переконали її.

Бідна красуня Арлін плакала й боронилася, але врешті збагнула, як багато це може значити — зламати Ургхову силу у найвразливішому місці, у його синові, який все візьме від матері й нічого — від батька. «Це з нашою допомогою Арлін завоювала серце Ургха, з нашою допомогою Ургх так ошалів від кохання до неї, що пішов на нечуваний вчинок — шлюб із рабинею. Врешті, з нашою допомогою син Ургха полюбив поезію, а не меч, і йому наперед судилося полюбити Пісню Єдину. У замку Ургха поезії не було, отож перша зустріч з Піснею захопила хлопця. Пісня взяла його у полон. Перемогла материнська кров, а не батькова... — Чарівниця глибоко зітхнула й пробурмотіла насамкінець:

— Ні, не підвела нас наша сила вершити людські долі, навіть якщо це долі ще не народжених. Ми прислужилися Великому Королівству, зламавши священні закони магії, і колись за це спокутуємо.

Підготовка до шлюбу тим часом аж кипіла. Робота на кухні не вщухала, численні страви пеклись і варились. З льохів викочували величезні барила з пивом та вином.

Ургхові вояки не могли встояти перед спокусою і вже напередодні шлюбу почали куштувати трунки — щоб перевірити, чи їхній смак достатньо вишуканий і пасує до завтрашньої учти. Надвечір п'яні з голосним реготом, хрипло горляючи пісень, хитаючись, вештались

замковим подвір'ям. Однак Ургх XIII не гнівався, бо й сам зі своєю свитою охоче спорожнив не один кухоль.

«Усі в замку нетверезі, король також. Притомними залишаються лише кільканадцять стражників, — перелякано думав Буду. — Втратили голови і думають, що спіймали золотого птаха в клітку — перейматись ним уже не треба...»

— Ця пиятика сприяє нашим планам, — шепнула Люелле Айокові, дивлячись зі свого вікна на галасливу гульню.

— Так, хай нап'ються і позасинають, — поблідлі губи Айока ледве ворушились. Він боявся і навіть не намагався приховати цього від своєї нареченої. Тим більше потрібен був йому спокій, що передавався від Люелле. Насправді вона звикла до життя — вічної втечі. Чарівниці навчили її у складних ситуаціях зберігати тверезий глузд — тож, що ближче було до години втечі, то холодніше і ясніше вона мислила. Вже навіть розгадала останні слова Чарівниці про Голос...

Одежа, в яку вони мали перевдягнутись, схована була під шкурами, що вкривали постіль Дівчини. Айок приносив її сюди щодня під плащем. І тепер треба було тільки перевдягнутись. Дівчина й хлопець виглядатимуть як двоє пахолків Ургха.

Зараз стражники, що застигли під дверима кімнати Люелле і заздрісно поглядали на своїх приятелів, що вже напідпитку, мають отримати своє вино, від якого їх відразу зморить глибокий сон. Вино запропонує їм Айок і триматиметься по-справжньому вільно й по-королівськи. Але саме цього хлопець не вмів, і Люелле, стиснувши йому руку, скористалась трішки чарівними силами, щоб додати йому відваги.

— Стражники не мають побачити, що ти чогось боїшся, — повчала його, не відводячи магнетичного погляду від його очей. — Ти маєш поводитись як справжній веселий принц, якого завтра чекає шлюб. Будеш говорити з ними як пан, але доброзичливо.

Айок перемиг себе. Прийшов із замкової кухні зі дзбаном і, ставши під дверима нареченої, розкуто промовив:

— Пора й вам випити за здоров'я завтрашніх молодих. Оце мій дар, дар принца своїм вірним слугам. Тут небагато, тож ви не вп'єтесь, але принаймні відчуєте смак вина....

Стражники невпевнено перезирнулися, але переконавшись, що поблизу немає нікого, хто міг би покарати їх за те, що вони п'ють на

варті, вже за мить виривали одне в одного трунок. Гіркувате зілля додало вину смаку й запаху. Жоден зі стражників не помітив Буду, що сховався здалеку за колоною і спостерігав за всім, що діється, з понурим вдоволенням. Ось і здійснились його підозри. Тепер усі в Замку п'яні, але у нього, Буду, ще є напхвату четверо тверезих і пильних стражників на головних воротах... Він бачив, як вартові під дверима Люелле попадали й поснули міцним сном. І чекав.

— Уже час. Тікаймо! — долинув до Чарівниці голос її вихованки, цього разу такий неумисне різкий, що Чарівниця аж скулилась від болю. Однак швидко оговталась і знову зібрала всі свої сили. За мить у тому місці, де вона сиділа на пеньку, почав збиратись густий, молочно-білий туман і довгим білим язиком повзти до замкових воріт...

Люелле і Айок в одязі Ургхових пахолків прочинили двері кімнати-в'язниці. Щоб вийти, їм довелось штовхати двері з усіх сил, бо дорогу перегородили стражники, що безвладно лежали на підлозі. За мить утікачі вже збігали з вежі. Ось вони, стривожені, прокрадаються через яскраво освітлене подвір'я. Але ніхто з п'яних вояків, і тих, що були напідпитку, нічого не помічав, окрім барил з вином і пивом. Більшість уже спали й голосно хропіли там, де їх зморив сон. Інші белькотіли щось незрозуміле і знай перехиляли кухоль за кухлем. Вікна Ургхових покоїв світилися — видно, й там тривала радісна учта.

...з подвір'я хлопець і Дівчина перейшли у понуру тінь фортечної вежі, що вела до головної брами. А за нею був розвідний міст. Брама, як завжди була замкнена, а четверо стражників, хоча й поглядали заздрісно на своїх п'яних друзяк, невтомно стояли на своїх місцях.

— Відчинити, за наказом Ургха! — закричав Айок, марно намагаючись приховати тремтіння у голосі.

— І куди це ви зібрались? — спитав доброзичливо один із вартових. — Не жаль вам того пива, що у барилах залишиться?

— І справді, куди це ви зібрались? — почули раптом отруйний, тихий голосок і з п'ятьми з'явилась постать Буду. — Наче ж завтра ваш шлюб? Невже вам хочеться на нього запізнитись? — шипів зрадник, водночас не приховуючи своєї радості. Ось знову він, єдиний з Ургхової свити, виявив пильність. Справді, заслужив своєї високої посади! Вартові й далі стояли біля брами, не надто дослухаючись до того, що каже Буду, бо ж боялись його безглуздої злоби і воліли стояти

подаді. А що як він почує запах вина, якого вони скуштували ще перед тим, як вийти на варту?

— Одне моє слово — і ви вертаєтесь у Замок, — шипів Буду з неприхованою втіхою, спостерігаючи за переляком на обличчі Айока. Спокійне обличчя Люелле його занепокоїло, і тільки-но він зібрався гаркнути на стражників, як Істота з Пісні, що весь час дивилась йому в очі, ніби хотіла проникнути у всі його думки, раптом усміхнулась з якоюсь дивною зухвалістю.

...і тоді Буду у самій глибині свого мозку почув могутній Голос. Голос йому знайомий. Голос, що наче ніж, розрізав йому голову всередині:

— Мовчи, Буду, бо я тебе вб'ю, — говорив Голос у його голові. — Якщо захочу, спавлю дотла всі клітини твого мозку, і тоді ти вже ніяк не прислужишся Ургхові...

Останньою думкою Буду — перш ніж перед його очима розіллється болем пурпур — була думка, що це ж Голос Дівчини, що стоїть ось поруч, хоча вона ні на мить не розтулила рота. А потім нестерпно гострий біль, що свердловий його мозок, став ще нестерпніший — Буду знепритомнів і впав на землю. Усе це не тривало довше за кілька секунд. Єдине, що побачили вартові, — це Буду, що впав на землю, хоча до нього ніхто пальцем не торкнувся. Двоє вартових припали до нього. То один, то другий безпорадно гукали:

— Що з тобою, пане?... Це Прем'єр-Міністр Ургха, от біда, все воно на нас окошиться... І що його з ним робити? Лежить, наче колода... геть непритомний...

— Краще віднесіть його в покої і покличете лікаря, — звелів Айок грубим голосом те, що підказала йому Люелле. — А ти поки що відчиняй браму, бо наш пан не вибачить запізнення ані тобі, ані нам, — наказав Айок третьому вартовому. Двоє стражників хутко віддалялись, несучи миршаве тіло Буду, тяжче, ніж зазвичай, бо непритомне.

— Гасло кажи! — огризнувся той, бо його вивело з рівноваги те, що діялося щойно. Тут Айок занімів, а його ноги аж підігнулись зі страху. Він забув про таку важливу і до того ж таку легку річ! Будь-який батьків вояк сказав би йому сьогоднішнє гасло, якби він здогадався про це спитати... Люелле відразу зрозуміла, що діється, і розпачливо впила поглядом в очі вартового, щоб прочитати його

думки. У світлі смолоскипів вони дивились на неї — невеличкі темні, ніби несамовиті. Врешті прочитала у них відповідь.

— Шлюб, — сказала спокійно, трохи змінивши голос на низький. — Гасло «шлюб», а тепер швидко відчиняй ворота і спускай міст, а то Ургх тебе відшмагає. Ми йдемо шукати ялівець на вінок нареченій, бо такий був звичай у її роді, і вона не хоче без нього йти до шлюбу.

Двоє стражників, що тягнули безпорадне тіло Буду, вже заходили до Замку. І знову втікачам пощастило, бо ніхто на подвір'ї не звернув уваги на це таки незвичне видовище. А може, всі подумали, що Буду також п'яний?..

Брама зі скрипом поволі розчинилась. У той же час на другий бік глибокого рову з гуркотом упав розвідний міст.

— А це що ще таке? О Боги, рятуйте... — зойкнув раптом стурбовано переляканий вартовий. — Над подвір'ям Замісу ясно, зорі на небі видно, а тут за ворітьми туман, наче молоко!

— Що ти плетеш? — спитав перелякано четвертий стражник, визирнувши за ворота, які зі скрипом прочинились ще ширше. — Боги, це, мабуть, не туман, а якісь чари! Може, краще би комусь сказати?..

Вартові із забобонним страхом втупились у густий молочний туман, що оповивав усе перед Замком, ніби поховальним саваном, затираючи і поглинаючи всі тіні, тіла й форми. Здивовані й перелякані вартові навіть не помітили, що двоє пахолків потонули в цьому тумані й відразу зникли з їхніх очей. Туман проковтнув їх — і зрозуміло було, що вже не віддасть.

— Цей лис Буду ні з того, ні з сього беркицьнувся, тут ще цей туман... і чого це оті двоє так відразу в нього залізли, не роздивившись, що й до чого... Я би ні за які гроші туди не поліз... чари якісь, чи що воно таке?.. — бурмотів один зі стражників.

— Йди-но краще і хутенько когось погукай, — озвався другий. — Не подобається мені це все. А ворота треба негайно замкнути, щоб цей чарівний туман не заповз до нашого Замку. Лихий знає, може, він людям якоїсь біди наробить?

Коли Буду отямився у своїх покоях ще перед тим, як з'явився придворний лікар, — брама вже була зачинена, а вартові даремно гукали когось із лицарів. Ті, упившись вином, хиталися і нічого не розуміли.

— Відчиняйте ворота, збирайте вояків, гукайте нашого короля! — марно кричав Буду.

Коли знову відчинили браму, туман за нею був ще густіший, ніж раніше. А десяток вояків, скликаних Буду, сьак-так трималися на ногах і відмовлялися сідлати коней. Вдивлялись у клуби туману остовпіло — і їх сковував жах. І хоча кожен здогадувався, що це чари — ніхто, навіть Буду, не знав, що Чарівниця до молочної густої барви туману додала ще духу страху, і тепер всюди розходились ці пахощі, подвоївши природний страх тих, що дивилися на цей туман.

— Кожен, хто тільки туди ступить, задихнеться, — перемовлялися вояки.

— Зовсім наче молоко, ні на крок не видно. Тільки скажений туди полізе...

Ургх, якого поспішно викликали, спершу вилив собі на голову відро крижаної води, щоб витверезіти. Коли нарешті він добрався до брами і далі напівпритомний, спершу люто заревів і громовим голосом закликав свою гвардію. Але потім і сам злякався отого неймовірного туману.

— Це чари, — прошепотів зі страхом, притаманним його племені перед усім незвичайним. — А це заподіяла Чарівниця, яку ти нерозважно залишив в Арджані, а не схопив і не ув'язнив! — грізно гукнув він до Буду. — Це твоя провина, і ти заплатиш головою!

Буду стояв перед Ургхом переляканий і безпорадний. Увесь від нетерплячки аж дрижав — треба ж наздоганяти втікачів. Водночас він боявся чарів так само, як і гвардійці Ургха. Зрадивши свій народ, Буду втратив природну для його співвітчизників пошану і любов до Чарівниць і почав боятись їх набагато більше, ніж Загарбники. Головна і найцінніша ланка Пісні Єдиної, яку йому, Буду, вдалося розірвати, знову з'єдналася з рештою. Зловісний ланцюг міцно затискався на шії володаря підкореної Імперії Ургха XIII та всіх його слуг.

— Пане, — промовив Буду, єхидно дивлячись на свого володаря, задля якого зрадив свій народ. — Якщо ця клята Пісня правдива, а те, що ця дівчина жива, підтверджує таку ймовірність, тоді ми обидва втратимо все, причому дуже швидко. Отож, поки можеш, користуйся моєю головою, бо вона краще працює, ніж голови всіх твоїх лицарів, разом узятих. Тільки я пильнував сьогодні вночі. А всі напилися. Одного мене було трохи замало для Істоти, яка знається на магії.

Зрештою, у тебе зараз немає нікого на світі, крім мене, бо твій єдиний син також утік. Хто ж залишиться тобі вірний, коли ти мене вб'єш? Твій брат, що тільки й чигає на корону?..

Ургх не відповів нічого. Його величезне лев'яче обличчя було аж пурпурове від гніву й страху. Всі — король та його слуги — стояли, як остовпілі, вдивляючись у густу пелену туману, що клубочився за брамою, проте не переступав її ні на трошки.

— У цьому тумані загинули мої останні надії, — понуро озвався Ургх. — Тепер мені тільки й лишається чекати свого кінця.

— Надія, пане, вмирає останньою, — запобігливо втрутився Буду, що з гордовитого Прем'єр-Міністра знову перетворився на відданого непримітного слугу.

Розділ 24

Айок і Люелле були в тумані безпорадні, як сліпі кошенята. Перейшовши розвідний міст, провалились в імлу, як у молоко, і якби не тримались весь час за руки, ніколи би не знайшли одне одного.

— Це робота моєї Опікунки, — гордо мовила Люелле. Айок ледве розчув її слова, хоч був поруч з нею. Молочна вата приглушувала і поглинала всі звуки. — Якби не туман, погоня схопила б нас за якісь чверть години.

— Але тепер ми не знаємо, куди йти. Хтозна, може, ми крутимось по колу і зовсім не віддаляємось від Замку? — боязко зауважив Айок.

— Я знаю, куди йти. Мене веде Голос Чарівниці, — похвалилась Дівчина.

Айок легенько здригнувся. Все-таки це щось одне — захоплюватись Чарівницями з Пісні Єдиної, істотами, створеними з поезії та чарів, і зовсім інше — йти на зустріч з однією з них. Дівчина відчула його страх і розсміялася:

— Ох, так, вона перетворить тебе на маленьку мишку — коли їй тільки заманеться. А замість пальців у неї такі гострі кігті!

Однак зрозуміла, що її супутник переляканий не на жарт, і підбадьорливо стиснула його за руку.

— Ми — твої боржниці, ти нам допоміг. І тобі не треба боятися ані мене, ані її, моєї Опікунки. І кігтів у неї немає. Вона навіть по-своєму гарна...

Хоч туман і огорнув все навколо, Люелле йшла тепер швидко й легко, ведучи Айока за собою. Однак хлопець на кожному кроці спотикався і тремтів від страху й холоду.

— Ну, не будь таким розтелепою, — нетерпляче скартала його Люелле, коли хлопець знову спіткнувся і вони змушені були йти повільніше. Айок засоромився і, щоб це приховати, завів розмову:

— Не збагну, що це сталося з Буду? Досить йому було раз крикнути — і нас би затримали. А тут він падає на землю непритомний!

— Це я таке зробила, — вдоволено пояснила Дівчина. — Я поранила його моїм Внутрішнім Голосом. Мій Голос, як казала Чарівниця, може вбити!

— Але ж ти його не вбила! — перелякано скрикнув Айок. Густий туман, що поглинав звуки, приглушив паніку в його голосі.

— А якщо навіть так? — легковажно спитала Люелле.

— Як ти можеш це так спокійно казати! Та ж ти тоді порушила б один із Законів Пісні! У ній зрозуміло сказано, що ніхто нікого не вбиватиме, що з убивствами буде покінчено. А визволення принесуть чари, а не смерть!

І хлопець мимоволі продекламував відповідні слова:

І зникнуть закони воєн жорстокі,
бо прийдуть Чари.
Смерті не бажає ні брат братові,
ні ворог ворогу.
Життя тепер буде найбільшим благом,
ціннішим, ніж золото.
Життя породило Істоту з Чарів
і слова Пісні...

Люелле благословляла туман, в якому Айок не міг побачити, що її обличчя пашіє рум'янцем сорому.

— Я його не вбила, — сказала нарешті, відчуваючи клубок у горлі.
— Я його тільки ненадовго знешкодила.

У той же час у серці Люелле запанувала тиха злість. Відчула легку заздрість: він, цей худорлявий хлопець, знає слова Пісні Єдиної і ще й повчає її. А вона не може сама уникнути помилок. Однак це почуття тільки легенько шкрябнуло її серце і відразу зникло. А Дівчина знову засоромилась і зрозуміла, чому потребувала, щоб Чарівниці були поруч. Досі вони застерігали її від помилок — тепер, на щастя, поруч з нею цей хлопець, що так міцно любить Пісню, що знає кожне її слово.

— Як ще далеко мені до досконалості! — сказала сумно.

— О ні, ти досконала! — заперечив палко Айок. — Не може не бути досконалим той, кого породила Пісня Єдина!

Люелле з вдячністю вислухала його слова і згодилась з тим, що в них правда. Вони вже йшли через туман кілька годин. Нарешті Айок при звичаївся до туману і перестав щомиті спотикатись — завдяки впевненій руці своєї товаришки. Однак в якусь мить обоє відчули таку втому, що у них не було інших бажань, як тільки відпочити. Лягли на землю, притулились одне до одного і поснули.

Розбудило їх сонце, промені якого розтопили сніг навколо. На свій подив, обоє зовсім не замерзли, бо їх вкривав товстий бурий плащ Чарівниці. Вона ж сиділа на камені неподалік.

— Треба йти далі! — озвалась. — Що швидше будемо у найближчому Лісі, то краще. Хоча туман ще клубочиться біля Замку Ургха, я не зможу довше його втримати, і він зараз розвіється. А тоді за нами рушить погоня. У Лісі ми будемо в безпеці.

Айок був вражений. Жодне слово в Пісні не описувало Чарівниць — тільки їхні дії. А дії свідчили про те, що Чарівниці наділені могутньою силою. Тимчасом на камені сиділа стара жінка. У неї було звичайне, найзвичайніше симпатичне обличчя і трохи згорблена спина. Тільки очі на цьому обличчі, засмаглому від мандрівок, були дивні: сірі, глибокі, холодні. Вузькі уста Чарівниці всміхнулися до Айока.

— Тобі не треба мене боятись, — сказала так, що страх раз і назавжди зник з його серця.

До лісу добралися доволі швидко — і тоді настав час хлопцеві знову здивуватися. Ніколи, за все своє життя, він не бував далі батьківського Замку чи у сусідніх селах та містечках. Видавалося, що зелень там скрізь умирає, і було її навдивовижу мало. Тому Ліс — хоча й була зима — приголомшив хлопця своїм багатством.

— Я не знав, що Ліси такі гарні. Я думав, вони страшні, — промовив несміливо.

— Страшні вони для людей з роду Ургха і його вояків. Але в тобі тече кров твоєї матері, доброї красуні Арлін, нашої співвітчизниці, тож Ліс буде до тебе привітний, — потішила його Чарівниця.

Ліс справді був привітний. Вони хутко знайшли теплу суху печеру, в якій розташувались надовше.

— Ми перебудемо тут до кінця зими, дочекаємось весни, — пояснила Чарівниця. — А за два дні до твого сімнадцятиліття, Люелле, підемо у Високі Гори на зустріч з моєю П'ятою Сестрою.

Люелле в Лісі ожила, вітаючи його, як свого доброго друга. А Лісові, здавалося, була приємна її присутність. Хоча вона вже перестала бути дитиною і входила у вік молодої жінки, вони з Айоком бавилися, як малі дітлахи. Тут нарешті Дівчина, що прагнула похвал, показала хлопцеві трохи чарів, яких навчили її Чарівниці. Перетворювала шишки на лисиць і навпаки, розмовляла з птахами, навіть покликала ведмедя. Той, однак, обурений був безцеремонністю,

з якою Дівчина вирвала його із зимової сплячки. Від Чарівниці їй також дісталось на горіхи. Вона знову нагадала Дівчині, що магія — не для розваг, а для важливіших справ. Дівчина хотіла навчити Айока хоча би чогось з цих маленьких хитрощів, але виявилось, що це неможливо. Айок пильно вдивлявся у жучка, що мандрував лісовою стежиною, і відчайдушно, з усіх своїх сил, думав про те, щоб жук перетворився на жолудь. Виконував усі рухи, які показала йому Люелле, вимовляв відповідні слова заклять, але жучок і далі залишався жучком і спокійно мандрував своєю власною дорогою.

— Не розумію, — казав засмучено. — Не розумію, як це робиться...

— Цього не треба розуміти, — терпляче пояснювала Чарівниця. — Це в людині є, і досить цей дар розбудити — воно само приходить. Але у тебе немає цього дару. Чарівною силою наділені лише жінки. А ти хлопець. І цей дар тобі зовсім не потрібен, Айоку. У тебе в житті інша мета, і ти її досягнеш.

— Я буду поетом і напишу найкращу з книг. Її всі читатимуть, і кожне її слово змінюватиме людей, і вони ставатимуть кращими? — спитав, затамувавши подих, Айок.

— *Ти вже поет*, — відповіла Чарівниця. — І напишеш свою книгу, можеш бути певний.

Тепер Айок вже не заздрив Люелле за її дари. Часом тільки, коли спостерігав, як вона перетворювала маленьку руду вивірку на великий кольоровий м'яч і високо його підкидала, запитував:

— Люелле, їй *від цього не боляче?*

Однак Люелле сміялася і повертала вивірці її подобу.

— Дурнику, — казала, — ти замислюєшся над тим, що мені ніколи би не спало на думку! Ти ж бачиш, що ця вивірка далі собі стрибає з гілки на гілку!

Весна надходила поволі, однак впевнено, і завойовувала все більші простори. Глибоко під деревами ще лежав сніг, але на гілочках смerek уже з'являлися дрібненькі ясно-зелені свіжі голочки й тягнулись до сонця. На деревах набрякли бруньки, чекаючи тільки, коли одного дня сонце сильніше припече — тоді вони набубнявляють ще більше й луснуть, випускаючи на волю молоденькі листочки. Птахи, позбувшись зимової нудьги, із самого ранку виспівували свої пісні.

— Я й не знав, що буває так прегарно! — дивувався Айок.

— Як же радісно жити! — гукала тим часом Люелле і танцювала у ясній плямі сонця, що оселилась на дотепер сірій галявині.

Чарівниця похмурніла з кожним днем. Люелле цього не помічала, бо всю її поглинула переможна весна. Лише Айок занепокоєно позирав на Чарівницю.

— Ти сумна, — врешті сказав він одного дня. — А коли ти сумна, відчуваю, що й у мені росте смуток...

— Мене вже якийсь час переслідують непевні, але погані передчуття. Але ти про це не думай. У Чарівниць бувають такі дні, — коротко відповіла Чарівниця і відвернула від нього обличчя. Відтоді вона стежила за тим, щоб її вузькі губи часто усміхались і намагалась не виявляти свого занепокоєння.

— Завтра ми вирушаємо в дорогу, — сказала нарешті того дня, коли перші білі й жовті квітки вистромили свої маленькі голівки прямо біля снігових кучугур, що танули на очах.

Люелле з Айоком заснули в печері майже відразу непробудним сном молодих людей, що весь день ганяли лісом. Вони не бачили, як Чарівниця довго й неспокійно крутиться з боку на бік на своєму ложі з листя. Не помітили, коли вона нарешті заснула. Не помітили, що вона раптом прокинулась серед ночі, сіла, притиснувши руки до серця, що калатало з усіх сил.

— Хтось мене кликав, — шепнула. — Хтось?.. Хто?.. Я не зрозуміла слів, але це були недобрі слова. А зараз я нічого не чую...

Не спала вже до ранку. А вдосвіта треба було рушати в далеку дорогу до Високих Гір.

Люелле тішилася цією дорогою. Вона могла тепер показувати приголомшеному Айокові все, що було їй так добре знане й близьке, а для нього зовсім нове. Це була найпрекрасніша частина Великого Королівства. Тут не було людських осель, а отже, і всюдисущих Загарбників, тому ця земля видавалася вільною — вільною споконвіків.

Що ближче мандрівники були до Гір, то більше зростав захват хлопця. Величаві нерівні гірські пасма суворо даленіли на видноколі. Проте хлопець вже не боявся. Бачив, що Чарівниця з Дівчиною почувуються тут вільніше, ніж де-інде. Тут була їхня справжня вітчизна, де жило безліч рослин, птахів і звірят, в яких ніхто не стріляв із луків, не позбавляв їх життя. Тому тварини підходили зовсім

близько, приглядаючись до мандрівників. Захоплений хлопець побачив стада оленів, гірських косуль, зграї зайців та диких кроликів, вовків та навіть самотніх ведмедів. Птахи щебетали все радісніше, бо весна вже остаточно перемогла зиму, розбивалися на пари, шукаючи місця для гнізд.

Зайняті собою і краєвидами, що їх оточували, юнак і юнка, здавалося, не помічали все більшої тривоги Чарівниці. Однак Айок бачив цю тривогу. Напрочуд чутливий до настроїв інших людей, він весь час відчував смуток, який струменів від Чарівниці. І не почувався вже так безпечно, як тоді, коли на її вузьких губах блукала легка усмішка.

— Щось трапилося? — спитав тихо, коли Люелле відбігла, радісно погнавшись за маленькою сарною.

— Не знаю. Але відчуваю, що щось не так, як має бути. Уночі хтось мене кликав. Однак я не встигла ні відповісти на цей Голос, ані не впізнала його, — так само тихо відповіла Чарівниця.

Вони йшли далі, час до часу відпочиваючи. Вночі трохи дрімали, вкрившись плащем Чарівниці. Однак втоми не відчували. Свіже повітря з Гір додавало сил, холодна вода з джерел та потічків повертала їм на світанку ясність розуму. Коли умивались цією водою, відчували, як вона змиває з них увесь бруд часу рабства. Айокові також усе його життя у Замку раптом видалося рабством — коли побачив, як можна жити тут, біля підніжжя Високих Гір або у Великих Лісах.

До серця Високих гір добралися на третій день мандрів.

— Ніхто на нас не чекає, — здивувалася Дівчина. — Але ж тут завжди була якась з твоїх Сестер...

— Може, ми прийшли зарано, — відповіла Чарівниця, неспокійно стиснувши губи. Лише зараз Люелле помітила її страх. Слова Опікунки заспокоїли її, тож мало минути ще трохи часу, щоб вона зрозуміла: обличчя Чарівниці сповнене напруги і все більшого смутку, а вона усміхається лише тоді, коли вони з Айоком на неї дивляться.

Уже ніхто не кричав, щоб випробувати луну Високих Гір, ніхто не бігав радісно. Усіх мандрівників огорнув понурий настрій їхньої провідниці.

— Ходімо, покажу тобі Великий Храм, — врешті озвалася Люелле до Айока. Їй хотілось перервати мовчанку, що так затягнулася.

— Великий Храм? — очі хлопця розширились і від захвату, і від страху. — Адже це тоді тут... — і замовк.

— Що тут?

— Ох, нічого. Це мені треба тобі читати нові куплети Пісні, а ти сама просила, щоб я цього не робив. Ну то покажи мені цей храм...

— Покажу, тільки дивись, щоб у тебе жодного слова з Пісні не вирвалось, — різко кинула Люелле.

— Ти що, боїшся її? — спитав Айок.

— Боюся. Мені, звісно, трохи цікаво... але, мабуть, більше боюся. Не хочу знати своєї майбутньої Долі...

Руїни колишнього Святого Міся справили на хлопця неймовірне враження. Люелле також — чи то на неї так подіяв настрій Айока, чи то вона вже настільки виросла, щоб відчувати більше й інакше, хоча й була тут уже двічі — вперше збагнула, що це місце не лише було, а й залишається Святим, що з цих руїн струменить дух незвичайної гідності, поважності і навіть трепету.

Від стін кам'яного храму небагато залишилось: де-не-де шматок стіни або тільки лінія широкого фундаменту, який тягнувся далеко, аж до того місця, де стояла така висока стрімка скеля, що важко було побачити її вершину. У центрі руїн там-сям ще залишились сліди від кам'яних лав чи їх рештки. На деяких видно було вирізані різцем орнаменти — рослини чи тварини. Також доволі добре збереглась частина широких стрімких сходів, що, певно, вели до головного входу у храм.

Оглядаючи руїни, Айок і Люелле про все забули, зокрема й про похмурий настрій Чарівниці. А та сиділа непорушно, наче викута з каменю, і невидючими очима дивилась ген удалину, ніби виглядала мандрівника, що ось-ось має надійти. Але ніхто не приходив, хоча день хилився до вечора.

— Може, мій день народження завтра? — врешті сказала Люелле. — Ти ж могла неправильно порахувати, і твоя П'ята Сестра прийде тільки завтра або навіть післязавтра?

Чарівниця тільки позирнула на неї своїми сірими очима й не промовила ні слова. У Дівчини раптом виникло незрозуміле бажання обійняти її, але вона стримала цей порив і навіть засоромилась його. За все сімнадцятирічне життя її ніхто ніколи не обіймав. Чарівниці не звикли виявляти ніжність, тож і вона, Люелле, не вміла бути ніжною.

Цей сердечний порив навіть видався їй смішним. Проте Айок, якого колись давно обіймала мама, а пізніше рабині на кухні в Замісу, ще пам'ятав, що таке сердечна близькість, коли сумуєш. Він сів біля Чарівниці і схилив на її плече свою ясноволосу голову. Ту спершу здивував цей жест щирості, але за мить — на радість хлопця — уста її легко затремтіли і слабо всміхнулися. Люелле спостерігала за цим всім з певним полегшенням і водночас ревниво. Однак вчинити, як Айок, вона не спромоглася.

«Та ж Чарівниці не для того, щоб їх любити!» — подумала раптом і нетерпляче стонула плечима.

Люелле з Айоком хотіли лягти спати серед каміння Великого Храму, але Чарівниця заборонила.

— Могли би до вас прийти уві сні кошмари, — застерегла. — Пам'ятайте, що це місце, яке навідують духи, а духи бувають різні — і добрі, й злі. Уві сні ви би могли піддатися їм і прокинутись інакшими, ніж були. Може, й кращими, але хто ж може ручитись, що не причепиться до вас якийсь злий дух?..

Айока слова Чарівниці злегка налякали, але побачивши, що Дівчина слухає її спокійно, зрозумів, що не слід боятися наперед. Отож обоє лягли спати внизу біля старих кам'яних східців, за межею фундаменту храму. Однак хлопець спав неспокійно, часто прокидався і щоразу бачив непорушну Чарівницю, що сиділа неподалік на великому камені й дивилась кудись далеко невидючими очима. Над їхніми головами висіло весняне, ясно-синє небо, засипане миготливими золотими зорями, на які хлопець дивився цілком інакше, відколи Люелле розповіла йому про свої з ними розмови і про те, як зорі врятували її та попередню Опікунку від вірної смерті. Донедавна Айок гадав, що зорі — мертві і що вони виблискують золотом лише тому, щоб людям було приємно на них дивитись.

Над Високими Горами розпочинався новий світанок. Яскраво-червоний сонячний диск уже впливав з-за стрімкої скелі, що височіла за храмом.

Люелле прокинулася раптово і, протираючи очі, сказала Чарівниці, що сиділа непорушно:

— ...я ж могла би спитати зірок...

— Не треба, — відповіла смутно її Опікунка. — Я вже все знаю. Погляньте...

На гладенькому камені біля неї сидів невеличкий сірий птах. Його чорні випуклі очі дивились на трьох людей без страху, і хоча Айок інстинктивно простягнув руку — той не втік.

— Ти хочеш сказати, що... — почала спроквола Люелле і вп'ялась своїм ясным поглядом у чорні очі птаха. Але побачила в них тільки пустку. Ці очі, хоча й бачили, були німі. Не було в них жодної думки.

— Цей птах не говорить, — доказала Дівчина те, що почала. — Він не хоче мені нічого сказати, хоча я вмію спілкуватися з усіма птахами.

— Цей птах не скаже тобі жодного слова, — промовила Чарівниця, а очі її затигнула тоненька імла, що підозріло блищала. — За звільнення від смерті у страшному полум'ї вогнища Мати-Природа забирає мову у моїх Сестер-птахів. Адже дар життя безцінний і їм має бути його досить. Вони живі, вільні й решту відведеного їм часу живуть тут, у Високих Горах, неподалік від Святого Місця. Але не можуть з нами розмовляти. І не зможуть ніколи.

Зблідлий Айок слухав ці слова, і його вразлива натура відчувала глибший їх сенс. Він знав, що десь у жорстокому й немилосердному королівстві його батька згоріла на вогнищі якась жінка, одна із сотень, яких спалювали щороку. Але цим разом це була дійсно справжня Чарівниця.

— Справжня П'ята Чарівниця?.. — усвідомив раптом зі страхом. Мимоволі прошепотав сам до себе тихенько, одну зі строф Пісні:

Коли П'ята загляне поглядом із безмежжя
у Серце Чарів,
поведе Люелле у святі руїни — гідну і чисту,
допоможе королівні з роду Люїлів позбутися
всякої плями...

Його слова слухав лише маленький, німий сірий птах. Люелле раптом огорнув неспокійний холод, а завмерла Чарівниця вся поринула в смуток за втраченою Сестрою, яку не міг замінити безголосий птах.

— О Боги... — зітхнула вона з ледве прихованим страхом. — Якби ж це сталося з кимось із нас. Із Другою, Третьою чи зі мною. Тільки не з цією, бо вона ж не доведе справу до кінця, і один Бог знає, як вона мала б чинити...

Минали години, і жоден з мандрівників не поворухнувся, кожен занурений у свої думки. Нарешті Люелле урвала мовчанку:

— І що тепер? — спитала дзвінким, агресивним голосом. — Хто знає, куди я мала піти з П'ятою Чарівницею і що я мала робити? Чого навчитися?

«Я знаю. І Чарівниця також знає», — подумав Айок, але нічого не сказав.

— Ти мала залишитись тут, у цих руїнах, на весь рік до твого наступного, вісімнадцятого дня народження, — відповіла Чарівниця, зібравши у собі всі сили. — Тож ми залишимося тут, усі втрьох, без моєї Сестри. Щоправда, вона тут є, але так, наче її тут немає.

— Але що вона мала робити? — знову спитала Люелле.

— Я не знаю, — як відрубала Опікунка. — Кожна з нас знала, яке її завдання, але не розпитувала про це своїх Сестер. Кожна у кількох словах розповідала твоїй наступній Опікунці, як їй вдалося виконати свою місію. Але жодна не випитувала, що робитиме наступна. Ми знаємо, що мала чинити П'ята Сестра, але жодна з нас того не сягне.

— Але все-таки, якби тобі стало дуже цікаво і ти би спитала про це у П'ятої Сестри перш ніж вона стала птахом, то... — почала Люелле, але Чарівниця урвала її:

— ...могло би виявитися, і, до речі, цілком напевно, що у мене немає дару, який був у нашої П'ятої Сестри. Якби це було не так, нам би не треба було розподіляти наші місії, виховуючи тебе.

— Але хто визначив, що Опікунки змінюватимуться саме так, а не інакше? — не відступала Люелле.

— Доля, — відповіла Чарівниця. — Ми кинули чарівні кості — і вони визначили, хто і як тебе виховуватиме. Чарівні кості ніколи не помиляються.

З її безбарвного голосу видно було, що вона дуже хоче завершити цю розмову.

— А за рік?.. — хотіла було спитати Люелле, але слова застрягли у горлі. Вона не хотіла знати, що буде за рік. Хтозна, мабуть, Айок міг би їй це сказати, бо ж він знає напам'ять всю Пісню Єдину, кожне її слово, і на льоту розгадує всі її загадки і потаємний зміст. Однак вона сама його просила, щоб він їй нічого не казав. А з Чарівниці не дуже витягнеш відповідь. Самій же Люелле було цікаво, що має статися далі, куди веде Пісня Єдина. Але вона боялася про це дізнатися.

«Якщо так, — подумала вона з образою, гнівом і страхом водночас, — треба прожити цей рік якнайприємніше. Хто знає, що

станеться першого дня наступного року?»

...може, впаде тягар, якого її вісімнадцятилітні плечі не зможуть підняти?

Розділ 25

Якби Люелле хотіла повернутись у пам'яті назад, вона не могла б описати, як минув той незабутній рік. Можливо, сказала би тільки:

— Він був надто короткий...

Адже це був єдиний рік у всьому її попередньому (та й пізнішому) житті, коли видавалося, що на ній не лежать жодні обтяжливі обов'язки. У свої сімнадцять літ вона почувалася ніби дитиною, завжди охочою до ігор та веселощів — тим більше, що тепер у неї був приятель-ровесник. Довгі роки сам на сам із чотирма Чарівницями по черзі вона не мала товариства інших людей, не кажучи вже про ровесників. Отож не зазнала не лише смаку любові, до якої не допускали холодна стриманість і могутній розум Чарівниць, зосереджений завжди на найважливіших справах, а також і смаку дружби. Лише тепер почала осягати її закони.

Якби спитати Айока про той рік, хтозна, чи він би не відповів:

— Рік був прекрасний, але задовгий...

Прекрасний — бо ж Айок лише зараз, на вісімнадцятому році життя, пізнав глибину дружби з іншою людиною і мало не повернувся у часи дитинства, якого не мав після матеріної смерті. Водночас той рік видавався йому надто довгим, бо ж хлопець рахував місяці, що відділяли їх від того часу, коли мало збутися пророцтво, і не міг цього дочекатись. Адже з тієї миті, коли він почув Пісню Єдину, полюбив її й жив лише нею.

Те, на що він нетерпляче очікував, Люелле мимоволі відштовхувала від себе, її мучив внутрішній неспокій. Однак скільки би разів не з'являлась у її сіро-блакитних очах тінь тривоги й усвідомлення тягара отого нового обтяжливого знання про Призначення, вона проганяла ці відчуття всією своєю волею, всім своїм еством, бо думки про майбутнє все більше її лякали.

Для Чарівниці цей рік був одним з найгірших у її житті. Вона ж втратила одну зі своїх чотирьох улюблених Сестер. На додачу до всього, це була П'ята Сестра, що тільки тепер мала наділити Дівчину своїм даром, аби здійснилися Чари.

Увесь той рік Чарівниця напрочуд пильно спостерігала за своєю вихованкою, і те, що вона бачила, переважно її тішило. Люелле була вродлива, рухалася граційно і з вродженою гідністю, що з'явилась у неї в руїнах Арджани. Була напрочуд розумна. У загрозові моменти не розгублювалася, вміла дивитись у лице небезпеці. Була наділена магічним даром, але невеликим — якраз таким, щоб не втратити людських рис і не перетворитися на Чарівницю. Адже не Чарівниця мала сісти на прастарий трон Люїлів, а справжня Королівна.

У тому, що Дівчина досконала, Опікунку переконував Айок. Для нього Люелле була найсправжнішою принцесою з плоті й крові, принцесою по духу, Істотою з Пісні. Чарівниця не сумнівалася, що її вихованка має риси лідера. Однак вагання не полишали її, тож пішла у Високі Гори порозмовляти з Ведмедем:

— Які риси повинен мати володар, щоб добре й мудро правити своїм народом?

— Силу, — відповів Ведмідь, переступаючи з лапи на лапу.

Орел, якого Чарівниця покликкала, прилетів неохоче, але не задумуючись ні трохи, мовив:

— Гордість, — оце найважливіша риса володаря...

Тоді Чарівниця покликкала лиса:

— Хитрість і спритність, о пані, без них володаря можна ошукати...

Стрункий олень з прегарними рогами, нетерпляче б'ючи копитом об землю, відповів:

— Володар має бути вільний. Коли він стає від когось залежний, перестає бути володарем...

Навіть горобця Чарівниця не оминула і його спитала те саме.

— Володар має бути радісний! — зацвірінькав той і пурхнув на найближче дерево.

— Усі ці риси моя вихованка має, — полегшено зітхнула Чарівниця. — Отож, якщо моя П'ята Сестра мала оцінити наслідки нашого виховання і знайти в Дівчині ваду, яку треба усунути, то, напевно, не знайшла би її. Адже ця дрібка впертості і те, що Люелле так легко впадає у гнів, притаманні тим, що мають владу, часом ці риси навіть корисні... Ні, впертість — це не вада, тільки нехай вона виявляється у слухний час, а розум, яким Дівчина наділена, вбереже її від хибного вибору...

Так що цей рік всі оцінювали по-різному. У колишньому Великому Королівстві рік часу також переживався напрочуд бурхливо, здавалося, що він не такий, як всі інші. Відчувалося: дух напруженого очікування зростає. Очікування на Щось, що має прийти, у Загарбників перетворилося на забобонний страх, який то паралізував їх, то додавав жорстокості. Зате поневолені піддані все більше — з кожним днем і місяцем — випростовували згорблені, завжди схилені перед батогом спини. У їхніх очах загоралась надія. Ба, іноді навіть чути було їхній сміх, а серця наповнювались відвагою. По селах і містах, особливо вночі, все частіше було чути тихеньку мелодію Пісні Єдиної. А Загарбники, замість карати співаків і рубати їм голови, воліли вдавати, що нічого не чують. Мелодія ця відбирала у них рештки сміливості. Бували ночі, коли видавалося, що ціле село чи місто співає. А Загарбники, позасідавши у своїх схованках, ніби нічого не чули й не знали.

Здавалося, що Пісню Єдину співає також вітер, що вона тече у водах річок, що її несуть хмари на небі, її мелодія лунає у щебетанні кожного птаха і її чути у краплях дощу, що дзвенять об шибку. Тоді Загарбники, ошалілі від страху, затикали вуха і намагалися поринути в сон, або забутись у хмелю, аби тільки не згадувати про Пісню.

У Замку Ургха панував настрої понурого очікування, а радники ламали собі голови, силкуючись знайти якийсь вихід.

— Треба озброїтись і стояти напоготові у всіх містах та селах, нехай на всіх дорогах аж чорно буде від наших вояків... — радились ті, хто вірив у силу меча.

— Повбивати всіх до одного мешканців старого Великого Королівства. Не щадити ні жінок, ні дітей, — підказували ті, у кого страх відібрав розум.

— Чкурнути з цієї країни, тут і так уже немає нічого цінного, і повернутись у Великі Степи. Там ми будемо в безпеці, — пропонували найобережніші.

— Залишимося тут до самого кінця, — відповідав із понурим запалом Ургх XIII. — Ми цю землю підкорили багато віків тому — і вона належить нам. Ніхто у нас її не забере! Жоден з наших рабів не може нас звідси прогнати. А самих тільки слів Пісні не досить.

Однак Ургх не висловлював власних думок, а повторював слова свого радника Буду — вночі його мордував страх перед покарою, а

вдень нашіптував своєму панові зовсім інші поради. Буду не бачив себе у безмежних степах, не розумів кочового життя, не терпів їздити на коні і волів смерть, аніж таке життя. Переконавав себе, що в останню мить щось станеться — таке, що пророцтво Пісні не здійсниться. Або що Пісня — це звичайнісінькі собі віршики, і її магічне значення — це брехня.

— Невже якась безглузда Пісня може протистояти вашим мечам, лукам, силі й числу вашого війська? — хитро питав Буду Ургха, а той кивав головою, мовляв, він також у це не вірить.

— Невже Істота, яку ми схопили, змогла би — разом із Айоком — щось проти тебе вдіяти? — далі вів Буду, а Ургх понуро кивав головою, мовляв, обоє слабкі й безсилі, втекти їм вдалося, але вони не переможуть!

— ...а як же Чарівниці? — допитувався занепокоєно.

— Даю голову на відсіч, що Чарівниця, яку нещодавно спалили у сусідньому містечку, — це та, що переховувалася в Арджані. І це вже справді остання Чарівниця Великого Королівства, — шепотів палко Буду. — Ти ж сам переконався, пане, що справжніх Чарівниць немає. Скільки вже їх приводили перед твоє лице, а вони нічого не вміли.

Буду не визнав перед своїм володарем, що він сам особисто посилав на вогнище безневинних жінок, аби тільки Ургх вірив, що спалили Чарівницю та ще й схопили завдяки його спритності і вірності. Та жінка, яку нещодавно спалили в одному з містечок, мабуть, була справжня. Про це у Замку багато розповідали ті, хто був присутній при її смерті. Схопили її дуже легко: вона якраз лікувала хвору дитину, матір якої кинули у в'язницю і засудили на смерть за те, що та співала Пісню. І коли Чарівниця зосередила всю свою волю на хворобі, і та почала піддаватись, і вже було видно, що дитина виживе, — у руки Загарбників віддав Чарівницю не хто інший, як батько дитини — взамін на обіцянку випустити на волю його дружину. Чарівниця, коли лікувала дитину, втратила пильність і не помітила, що в душі у батька гніздиться думка про те, щоб її викрити.

— Дурні... — вдоволено зітхнув Буду. — Чарівницю схопили й відразу спалили, не давши їй шансів на вияв чаклунства. А матері дитини все одно відрубали голову. Дитиною також зайнявся кат — оскільки до неї доторкалась Чарівниця, їй могли передатись якісь магічні таланти...

Ото тільки один із лицарів Ургха бачив на власні очі, як між язиків полум'я раптом випурхнув невеличкий сірий птах. За легендою, Чарівниці саме у такий спосіб уникають смерті. Коли полум'я починає огортати їхнє тіло, перетворюються на птахів. Тож чого тоді дивуватися, що Ургхові вояки вправляються у стрільбі з лука і стріляють переважно у птахів? І що ненавидять птахів і ретельно рахують кожну пташку, яку вдалося підстрелити?

— Якби вмів, я би сам їх перестріляв, — мурмоче Буду ззято. Він блідий і втомлений: вдень заспокоює страхи свого господаря, а вночі йому допікають примари.

— У день, про який сказано у цій клятій Пісні, у сімсот сімдесят сьому річницю нашого панування, всі мої вояки стоятимуть зі зброєю у руках. А їх майже стільки, як і мешканців Великого Королівства, якого вже нема, — хвальковито заявляє Ургх. — Мій воїн стоятиме на кожній п'яді землі. І що мені хтось зробить?!

«На кожній п'яді землі, за винятком Великих Лісів, Високих Гір і Пустелі, — понуро думає Буду. — Туди твоя влада не дійшла дотепер, і боюсь, що ніколи не дійде. Але там також живуть лише ведмеді, орли та олені. А над ними нам не треба панувати. Вони нас не переможуть. І отой безумний дід, Пустельник, що живе у Пустелі й лікує вмираючих, нас також не переможе. Він сам врешті помре від смертельної болячки, яку підхопить від своїх хворих...»

Часом Ургх розмірковує про свого сина, але не сумує за ним.

«Мені з нього не було би жодної користі. Та й нащо мені, зрештою, син? Якщо ця клята Пісня має здійснитись, то я нікого перед смертю не посаджу на трон...»

Часом перед його очима з'являється вродливе обличчя матері Айока. Але тоді злість спотворює його риси — злість і гнів на власну слабкість, за яку його покарали таким недолугим нащадком.

«Добре, що колись мої предки суворо забороняли мішані шлюби. Інакше вся ця країна була би повна таких, як Айок, а наша Імперія впала би, втративши дух боротьби. Я один зламав цю заборону, і що з цього вийшло?»

Пустельник не думає про Пісню і про те, чи здійсняться Чари — мабуть, один-єдиний на всю країну. З усіх міст і сіл уже сотні років до нього поспішають хворі, що ніде не знаходять допомоги. Йому часто вдається зіллям і Силою, що живе у його долонях, врятувати чиєсь

життя. Часом на це запізно, і єдине, що він може зробити, — допомогти вмираючому перебороти страх, переступаючи Брану Вічного Краю, а пізніше поховати тіло у сухому піску. Ціла Пустеля — це пісок — і поховані у ній кості. А також життя, яке вдається врятувати і яке потім повертається до людей, у світ рабів — а він водночас є світом надії, яку не знищить навіть найважче рабство. Пустельник не знає, що наближається День Пісні Єдиної, не знає навіть її слів і не має часу їх дізнатись, хоча вмираючі та хворі інколи наспівують її. Пустельник зосереджений лише на тому, щоб урятувати чийсь життя. Так чинить кожен лікар, навіть якщо саме смерть була би порятунком недужому.

Цей незвичайний сімсот сімдесят шостий рік рабства минає так, як всі інші, у своєму ритмі, від буяння літа до жовтої сонної осені, щоб нарешті покрити землю білим снігом, який сховає людську нужду і багатство природи. А після того сніг починає танути, поступаючись місцем молодим паросткам життя. Цей рік минає, як всякий інший рік, у своєму незмінному ритмі, але для людей він неповторний, для кожного — інакший. Для одних він спливає надто швидко, для інших — заповільно. Загарбники найбільше хотіли би зупинити Час, але він невпинно рухається вперед.

* * *

Чарівниця стояла на сходах, що вели до руїн прадавнього Храму, і дивилась униз, у долини. Ген там, у долині, рухаються три невеличкі коричневі фігурки. Здавалося, що вони наближаються напрочуд повільно, хоча й не спиняються. На обличчі Чарівниці, що спостерігала за ними, занепокоєння і нетерпіння. Біля неї сидів невеличкий сірий птах і випуклими очима без жодного виразу дивився у той самий бік, що й вона.

Айок стояв біля Чарівниці, марно намагаючись вгамувати серце, що калатало, як шалене. Ось незабаром на його очах здійсниться Пісня Єдина. Завтра минає чергова річниця рабства — цього разу та, про яку йшлося в Пісні, — сімсот сімдесят сьома. І це також день народження королівни з роду Люїлів, що непорушно стоїть поруч із ним зі спокійним обличчям, і жодна рисочка на її обличчі не виявить, що вона насправді відчуває. Айок знає: Дівчина боїться — але завдяки цьому Святому Місцю у ній ожив дух її королівських предків і тому вона не

піддається страху. Але він є — страх перед обов'язком. Надто великі сподівання безлічі людей лягли тягарем на її дівочі плечі. І хоча Люелле стоїть, випроставшись, Айкові видається, що тягар зараз пригне її до землі.

Бурі постаті трьох Чарівниць на очах ростуть, і незабаром усі три ставні сильні жінки стоять поруч із ними. Так, Четверта Чарівниця також уже давно скинула свою жебрацьку маску, але це сталося так непомітно, помалу, що Айок лише тепер зауважив: четверо Сестер — це зрілі жінки, жодна з них не була старою, а Четверта Сестра нещодавно виглядала саме так. Тепер вони справді схожі на Чарівниць: високі, стрункі, зі смаглявими обличчями і незвичайними очима, з чорним довгим і прямим волоссям.

— Завтра День Чарів, — кажуть по черзі, вітаючись, одна за одною, і ці слова лунають, як закляття. Їхні вузькі вуста всміхаються до Люелле, їхні обличчя спокійні, незворушні, тихі, і лише сірі очі, коли дивляться на Храм, зраджують напругу, і смуток — коли дивляться на свою Сестру-птаха.

— Завтра День Чарів... — раптом розгнівано гукає Люелле, — а я не знаю, що мені робити! Ви ніколи мені цього не пояснювали. Весь час, поки я жила з вами, ви ні слова не сказали про те, що знаєте. Айок знає набагато більше, ніж я! Хоча це про мене йдеться і про мою Долю!

А тоді Айок несвідомо, ніби мимоволі, змушений якоюсь силою, що від нього не залежить, починає тихенько співати. За мить до нього приєднуються голоси чотирьох Чарівниць, а луна повторює за ними слова Пісні, зміцнюючи їхню силу:

Високо в горах, в старому Храмі
лежить святий Камінь.
Міститься в нім сила всіх предків роду Люїлів.
Коли на Камінь стане Істота із духом предків
Духом подібна до своїх праотців, даром до матері,
Камінь переможе. Імперія Ургхів
у степи повернеться.
Бо могутня Сила від Каменя лине,
І він усе змінить...
І ніхто не загине від удару меча, від стріли із лука
не зазнає смерті. Камінь переможе
в боротьбі безкровній.
На трон кам'яний у Палац Королів
повернеться правитель,
гідний корони, любові народу й ворожої шани.
Земля розквітне, загоївши рани. Сповниться Пісня.
Бо могутня Сила йде від Каменя,
який усе змінить...

Луна з Високих Гір повторила останні слова Пісні.

— Себто я завтра маю стати на Святий Камінь? — шепнула
Люелле.

— Так, — відповіли Чарівниці урочисто. — Через вісімсот років на
Святому Камені знову стане хтось із роду Люїлів.

— Останній раз на ньому стояв король Люїль XXIV, ще перед тим,
як став королем, — додала Друга Чарівниця.

— А завтра станеш ти, єдина Дівчина у всьому королівському роді,
у всій прадавній історії Великого Королівства і ще прадавнішій історії
Святого Каменя.

— Ти станеш на нього як остання з королівських законних
нащадків свого роду, — докинула Третя.

— А чому саме я? — спитала Дівчина, і в її голосі Чарівниці
почули легке тремтіння.

Якусь мить панувало мовчання, і врешті Четверта Чарівниця
відповіла:

— Бо у нас немає іншого вибору. Із довгого ланцюга королівських
нащадків з часів Люїля XXIV у нас залишилась тільки ти.

— Мабуть, ніхто з нас не засне цієї ночі, — озвалась Перша Чарівниця. — Часу в нас багато, тож можемо тобі розповісти історію твого роду...

...у сутінках, що западали у Високих Горах, попливла — як дим із багаття — тиха оповідь Чарівниці, яку Дівчина з Айоком слухали, затамувавши подих.

— ...принцеса Люелле і її чоловік, Придворний Маг, єдині передбачили майбутню біду, однак даремно намагалися попередити королівський двір. Вони втекли вчасно, хоча втеча легкою не була. Королівна носила під серцем свою першу дитину. Інстинкт підказав їм тікати у Високі Гори, ближче до Великого Храму. Там також зібрались усі Чарівниці, Тринадцять Старших Сестер, знаючи, що Святе Місце не підпустить ворога до себе. І справді, могутній землетрус зруйнував Великий Храм, поховавши під руїнами Святий Камінь, але назавжди відлякав Загарбників — вони вже не зважувались потикатися в ці краї. Один із каменів, що впав дотолу, поранив королівну. Вона народила сина, якого прийняли Чарівниці, й померла від ран. Королівський Маг не пережив смерті дружини й помер від журби за кілька тижнів. Немовлям заопікувались Чарівниці. Вже тоді вони усвідомлювали, що це єдиний законний живий нащадок роду Люїлів. Усі інші з королівської родини загинули. Чарівниці опікувалися хлопцем до семи років, а пізніше подалися з ним до людських осель. Там віддали його на виховання побожній шляхетній родині — однак ні словом не прохопились, хто він такий. Залишили тільки невеличкий мішечок із золотом. Водночас стерли з пам'яті хлопця все, і він цілковито забув, ким був. Відтоді — щоб зберегти безпеку королівського роду — всі його нащадки із покоління в покоління жили, нічогісінько не знаючи про те, хто вони такі. Хлопець, скажімо, вважав, що він справжній син цих добрих людей. Він виріс серед них, змужнів, одружився і мав власних дітей. Ніхто не знав, що очі Чарівниць неухайно стежать за долею кожного з королівських правнуків.

Докладаючи багатьох зусиль та вдаючись до чарів і магії, Чарівниці намагалися вберегти королівських нащадків від смерті, якої хотіли завдати їм Загарбники. Старалися з усіх сил, але жорстокість Ургхових вояків була така безмірна, що у нових і нових поколіннях роду Люїлів Чарівницям не вдавалося врятувати більше, ніж одне життя. Це були хлопці.

Сімсот сімдесят років Чарівниці незмінно чували, щоб Доля була ласкавою і в кожному поколінні виживав хоча би один королівський нащадок. Проте, дбаючи про королівських дітей, Чарівниці постійно ризикували власним життям, бо ж перебували неподалік від людських домівок. Отож незабаром із могутніх тринадцяти Сестер залишилося п'ятеро, втомлених вічною втечею та іграми зі смертю, вимучених постійним неспокоєм — чи вдасться їм врятувати хоча би одне життя, що продовжить королівський рід.

Минав час і минали нові покоління. Чарівницям вдалося зберегти тяглість роду. Жоден з тих, хто належав до нього, нічим не вирізнявся — бо тільки це могло врятувати їм життя. А жили вони у нужді, рабстві й страху — як і всі мешканці колишнього Великого Королівства. Хтось працював на землі, інші губили здоров'я у страшних золотокопальнях або животіли, як всі спрацьовані й перелякані мешканці міст і містечок.

Нарешті прийшло на світ передостаннє покоління королівського роду — те, в якому мала народитись Істота з Пісні Єдиної. Останній королівський нащадок встиг одружитися й народити трьох дітей. Помер за те, що співав Пісню Єдину, — про це доніс сусід. Загарбники ввірвались у його дім на світанку, жорстоко й несподівано. Діти — двоє хлопців і маленька дівчинка, якій був лише рочок, спали. Чарівниці, хоча й чували, але були безпорадні. Дивились зі сховку, як Загарбники підпалювали дім, бачили вояка, що відрубав голову батькові родини, і другого, що випустив із лука стрілу, яка прошила груди матері. Беззвучним могутнім голосом Чарівниці закликали дітей прокинутись. Однак хлопці спали міцно, а поклик — на подив Чарівниць — почуло лише однорічне дитинча. Дівча злізло зі своєї постелі, підповзло до вікна, видряпалось на підвіконня і впало у сад. Там, не відаючи, що робить, слухаючи лише Голосу Чарівниць, непомітно пробралось між копитами коней, поповзло далі й дісталось до Чарівниць, що ховалися у глибині саду. Там чийсь руки загорнули його в бурій плащ і понесли із собою. Відтоді аж до нинішнього дня маля перебувало під їхньою опікою. Опікунки по черзі змінювалися — так, як це визначили Магічні Кості, щоб виховати дівчинку на майбутню володарку Великого Королівства.

— Ми були щасливі, що ти жива, що нам вдалося тебе врятувати. І водночас перелякані, — визнала Перша Чарівниця. — Ми не

сподівалися, що Істота з Пісні буде дівчинкою. У Пісні справді не сказано, якої вона буде статі. Однак нам видавалося, що це має бути хлопець, майбутній Люіль ХХV.

— Та Доля обрала тебе. Ти обдарована Голосом і вмієш слухати Голос. Він врятував тобі життя у день смерті твоїх батьків. Твоїх братів смерть застала вві сні, — додала Четверта Чарівниця.

— Ви були розчаровані, що я дівчинка, і не позбулись цього розчарування донині, — процідила твердо, майже жорстоко Люелле.

— Неправда, — заперечила Третя Чарівниця. — Незабаром після того Мати-Природа створила нові рядки Пісні, де було сказано, що Істота має бути саме Дівчиною. Все почалося з королівни Люелле, і на ній скінчиться доба рабства.

— Мої батьки й брати померли...

— Померли. Ти ніколи їх не знала. Ти була надто маленька, аби щось запам'ятати...

«І не пам'ятаю, — подумала Люелле. — А коли не пам'ятаю, то й не сумую за ними...»

* * *

Сходило сонце, і в його червоному світлі розпочинався новий день. Промені не були пурпурові, а ніби криваві. Всі дороги, села й міста цілого колишнього Великого Королівства, за винятком Високих Гір, Великих Лісів та Пустелі, були аж чорні від лицарів та вояків Ургха. За королівським наказом вони мали цілий день стояти наготові зі зброєю і чекати. Ніхто не спитав, на що чекати, бо ніхто цього не знав. Але єдине, що Ургх міг протиставити Пісні, — це сила.

Удосвіта повставали піддані, і їхні очі не виглядали ворогів та поневолювачів, а дивились у далечінь, сповнені очікування й сподівань. Кривавий колір сонця їх не здивував. Видався одним зі Знаків. Отож вони стояли у вікнах своїх домівок або перед оселями, завмерлі, готові на все, не звертаючи уваги на Загарбників. Біля вікон своїх домівок стояли також зрадники, і кров у сонячному промінні видавалася їм власною кров'ю, що проллється карою за зраду.

Удосвіта прокинувся Ургх XIII і став у вікні свого покою. Він збирався так стояти цілий день, чекаючи Незбагненних Чарів. Незбагненних і невідомих, отож тим страшніших.

Не прокидався удосвіта, бо взагалі не лягав спати, Пустельник. Надто багато було хворих, і щомиті хтось із них просив води, допомоги чи доброго слова або ж втамувати біль. Лише він не знав, що вся країна — вільні й невільні — завмерли в передчутті Чарів. А дні й ночі Пустельника минали у безперервній праці порятунку людських життів або лагідного проводжання їх у Край Вічності.

На світанку Чарівниця з Айоком та Люелле піднялися східцями Храму, пройшли через його руїни і стали обличчям до гладенької стіни скелі. Простягнули перед себе руки і зосередили всю свою Силу. За якийсь час скеля задрижала — і в ній з'явилися щілини у формі прямокутника. Руки Чарівниць випромінювали Силу, й кам'яні ворота затремтіли, а за мить розчахнулися. За ними зяяла чорна безодня. Всі затамували подих. Однак ворота й далі рухалися, немов на невидимих завісах. Люелле побачила, що у безодні щось блищить. Десь у її глибині яріло зеленаве світло. Чарівниці разом з Люелле, бліді, хоча й спокійні, ступили в глибину, відразу за ними йшов тремтячи вражений хлопець.

Зелене світло било від величезного, порослого мохом каменя дивної форми, що лежав посеред похмурої печери. У печері панував такий холод, що серце Люелле також скрижаніло. Чарівниці неспокійно презирнулись, Айок же відчув, що від каменя струменіє якась похмура, недобра сила. З-під нього віяло крижаним холодом, і хоча надворі була весна, стіни печери покрились сіруватою памороззю. У зеленому світлі Святого Каменя було щось грізне — і Люелле аж здригнулася від думки, що вона має на нього стати. Одна з Чарівниць подала їй руку — суху й холодну. З її допомогою Дівчина ступила на Камінь — і раптом відчула, як все її єство огортає страхітливий відразливий холод, а тіло ціпеніє. Побачила, що її ступні покриваються інеем.

Іній — смертельні, крижані обійми Святого Каменя піднялися вище, до її колін, огорнули морозяним подихом стегна і почали підійматись до серця, що билосся все повільніше. Серце у крижаних лещатах сповільнило свій ритм і майже завмерло. Останнім зусиллям волі Люелле застогнала — а разом з нею застогнули Чарівниці. Раптом ворота скелі почали самі зачинятися, і тоді одна із Чарівниць закричала, ледве дихаючи:

— Тікаймо! Камінь її вб'є! І нас вб'є!

Напівпритомна Люелле відчула, що її хапають сильні руки Опікунок. В останню мить, перш ніж ворота скелі щільно зачинились, перш ніж зникли навіть їхні сліди, Чарівниці разом із непритомною Дівчиною та Айоком проскочили крізь вузьку щілину й вибігли назад на сліпуче світло дня.

Люелле не бачила й не чула, як Чарівниці поклали її у траві, нижче від сходів Храму, як розтирали їй руки й ноги, масували грудну клітку навколо серця. Не бачила теж маленького сірого птаха, що сів біля її голови й дивився байдужими очима. Була непритомна.

Коли Дівчина прийшла до тями, був вечір. Побачила схилені стривожені обличчя Опікунок й лице Айока, залите сльозами.

— Жива, — почувла повне полегшення зітхання Чарівниць.

— Я боялась, що Камінь її вбив, — похмуро пролунав голос Другої Чарівниці.

— Але чому? Чому? — гукав голос враженого Айока. — Чому Святий Камінь таке зробив? Чому не сповнились Чари Пісні Єдиної? Там же люди... скільки людей... весь народ чекає...

— Чому? — повторили луною Чарівниці.

— Хто ж нам тепер відповість?

— Тільки П'ята Сестра, якби вона вміла говорити, — мовила Четверта Чарівниця. Айок же голосно заспівав, ковтаючи сльози:

Коли П'ята загляне поглядом із безмежжя
у Серце Чарів,
поведе Люелле у святі руїни — гідну і чисту,
допоможе королівні з роду Люїлів позбутися
всякої плями...

Доспівавши, сказав засмучено:

— Цих слів не було раніше. Їх народила Мати-Природа тоді, коли Люелле була ув'язнена в Замку. Мені підказав ці слова вітер, а потім дощ, що видзвонював їх об шибки, і птахи у Великому Лісі, коли я опинився там уперше...

— Мовчиш, П'ята Сестро, — з болем промовила Перша Чарівниця.

Сірий птах, що весь час сидів поруч з ними, раптом зірвався вгору. Чарівниці сумно дивились, як він тріпоче крилами. Птах облетів навколо них коло і знову сів в узголів'ї Люелле. Однак за мить знову злетів у повітря, змахнувши крилами...

— *Вона* кличе нас встати й піти за *нею*, — раптом шепнула Третя Чарівниця. — Бачите?

— Але навіщо? — кинула похмуро Друга Чарівниця. — Пісня не здійснилася, Святий Камінь не прийняв Люелле. Куди нам іти й навіщо? У нас є інший нащадок королівського роду? У нас є тільки Люелле. А у ній — хто його знає, може, і з нашої провини, є якась пляма, якої ми не можемо виявити, а тим більше, не зможемо позбутись...

— Друга Сестро, — суворо промовила Четверта. — Не можна втрачати надії. Та ще й тоді, коли це не тільки наша надія, а сотень тисяч поневолених людей, її співвітчизників. Може, цю пляму можна знешкодити? Може, є якийсь спосіб...

— Цей птах усе намагається нас переконати, щоб ми пішли за ним, — озвався Айок, що не відводив очей від сірої невеличкої грудочки, яка тріпотіла крилами.

Раптом Люелле підвела голову й сіла. Її обличчя і далі було надзвичайно бліде, але очі вже почали оживати.

— Розкажіть мені, що трапилося, — попросила слабким, але рішучим голосом.

— Ти стала на Святий Камінь, і якби постояла на ньому ще трохи довше, Камінь би тебе вбив. Ворота скелі почали зачинятися, і ми всі також могли би назавжди залишитись у крижаній пастці, — сказала одна з Чарівниць.

— То виходить — все пропало? Я вас підвела, так? — нетерпляче допитувалась Дівчина. — Я чула, наче в тумані, слова Пісні, яку співав Айок, і знаю, що сталося. У мені є якась вада, тому Камінь мене не прийняв. Мабуть, це серйозна вада, якщо він навіть хотів мене вбити. Ваша П'ята Сестра, що могла би побачити цю ваду й позбутися її, стала птахом...

— ...а цей птах, яким вона є тепер, кличе нас іти за ним, — закінчив Айок, дивлячись на Люелле співчутливо. — Ваша Сестра-птах справді німа, але вона хоче вам щось повідомити...

— Тоді ходімо за нею, чого чекаєте? Якщо можна щось врятувати, треба діяти. Сподівання, яких я не сповнила, тепер лежать на мені як важкий, твердий камінь. Я не зможу носити такого тягаря все своє життя...

...тож Люелле, хоча ще ослабла, звелась на ноги й рушила туди, куди летів птах, — у глибину Високих Гір. Чарівниці з хлопцем подались за нею.

* * *

Криваве сонце, що зійшло на світанку, незабаром сховалось за чорними, грізними хмарами. А потім усю країну пронизав порив такого сильного і холодного вітру, що весь обладунок Загарбників покрився інеєм, хоча надворі була весна. Цей вітер обдав морозом серця всіх мешканців колишнього Великого Королівства. Разом із цим вітром країну огорнула глибока й грізна пітьма.

Здалося, що ніч, яка вже давно минула, поступившись місцем ясному дневі, повернулась і знову збирається запанувати на землі. Коли однак всі — піддані й Загарбники — завмерли від жаху, ясний день повернувся. Знову засяяло гаряче весняне сонце, однак у серцях людей іще надовго залишився холодний страх.

Лише за кілька годин холод почав виходити з їхніх сердець і тіл. В одних він перетворився на жваву, грубу радість, в інших — на понуру, безнадійну журбу. Лицарі Ургха взялися бучно святкувати день, що хилився до вечора, — День, У Який Не Здійснились Чари.

— Ця клята Пісня завжди брехала! — реготали, спорожняючи все нові кухлі пива й дзбанки вина.

— Хтось її вигадав — думав, що ми перелякаємось і повтікаємо в степи! — ревіли інші.

— Наша Імперія, Імперія роду Ургхів, всемогутня. Її навіть Чари не беруть, — заявив Ургх XIII і приязно поплескав по плечі свого слугу Буду.

— Я ж тобі казав, пане, що треба почекати, а Доля сама все вирішить. Ти, о пане, могутніший за всі Пісні й за всіх Чарівниць разом узятих, — жебонів догідливо зрадник, у глибині душі трясучись зі страху, який досі його не покинув.

У серцях підданих запанувала жалоба.

— Ошукала нас Мати-Природа, коли створила цю Пісню, — казали одні з похмурою образою.

— Обдурили нас Чарівниці. Добре чинять ті, що палять їх на вогнищах, — додавали інші, які потайки чи явно служили Загарбникам.

— Ця Пісня давала нам надію і сили жити, — лише небагато хто намагався захищати Пісню, чиє пророцтво не збулося.

— Що тепер даватиме нам надію, щоб витримати? Чи варто далі жити у цій страшній недолі? — лунали питання.

Слабші відбирали у себе життя, бо такі безмежні були їхні розчарування й смуток, така велика віра у Пісню. У багатьох оселях запанувала жалоба. Пісню проклинали за те, що вона зрадила людські надії.

Коли розпочався новий день і сімсот сімдесят восьмий рік рабства, обличчя підданих були сповнені розпачу. Бо це був перший день рабства, якого не полегшувало жодне сподівання, і ніхто у всьому колишньому Великому Королівстві вже не співав тихенько Пісні Єдиної...

— ...хай вона буде проклята, — казали наймолодші, найнетерплячіші, покійно гнучи спину під батоном Загарбника.

— Пісні вже немає, нам залишилась тільки смерть, хай би вже швидше вона приходила, — шепотіли старші, що вже не мали сил навіть на гнів.

Розділ 26

Мандрівники йшли через Високі Гори слідом за сірим птахом, що низько летів попереду. І хоча птах обирав легшу дорогу, тримаючись перевалів та пологих схилів, Люелле швидко ослабла, Айок також ледве волочив ноги. Дівчина ще не отямилась від страшних переживань, яких зазнала у Святому Місці. Айок же, слабкий від природи, не звик до довгих мандрівок, особливо по гірських бездоріжжях. Однак Чарівниці приходили їм на допомогу — підтримували своїми сильними руками або давали випити чарівного напою, кілька крапель якого повертало сили.

Йшли цілу ніч і цілий день, і ще одну ніч. Лише тоді їхні стомлені ноги відчули, що земля починає змінюватися, що вони поволі спускаються донизу пологим схилом. Коли зійшло сонце, мандрівники побачили: дорога веде їх до побляклої жовтої плями, яка біліє на обрії.

— Пустеля! — здивувалась одна з Чарівниць. — Наша Сестра, що стала птахом, веде нас у Пустелю...

— ...до Пустельника? Авжеж, глянь на неї, — озвалась Друга.

Сірий птах сів на невеличкому камені і, здавалося, не збирається далі з ними летіти. Покрутив голівкою раз і вдруге, поскубав дзьобиком своє пір'ячко і швидко полетів назад, у Високі Гори.

— Вона попрощалася з нами! — мовила Третя Чарівниця. — Показала нам дорогу і повернулась до себе, у руїни Великого Храму!

Оскільки всі зупинились, Люелле з Айоком присіли трохи перепочити. Однак втома не зменшила їхньої цікавості.

— Пустельник? Я так мало чула від вас про Пустельника! — озвалась Люелле. — Я, мабуть, маю більше про нього дізнатись, якщо птах спрямував нас до нього.

— У Замку мого батька про нього розповідали, — невпевнено почав Айок. — Тільки я не пам'ятаю, що саме. Здається мені, що батькові лицарі з нього насміхалися. А Буду ставився до нього легковажно, як до старого, від якого ніякої шкоди...

— Пустельник... — замислилися Чарівниці. — Той, що рятує життя або веде до смерті, лагідної та доброї.

— Його руки наділені чарівною силою, — мовила Перша Чарівниця, — коли він кладе їх на хворих, до багатьох відразу повертається здоров'я. Тяжко хворих він лікує довше, і вони також видужують. А оскільки Загарбники понищили Будинки Здоров'я й повбивали наших великих лікарів, до Пустельника сходяться хворі з цілої країни.

— Здається, він з'явився лише після Дня Завоювання, сімсот сімдесят сім років тому. До нього приходять багато смертельно хворих людей, і навіть чарівні руки Пустельника їм не можуть нічим допомогти. Але вони воліють померти там, у Пустелі, де панує справжня свобода, попри те, що смерть так близько. Бо Загарбники ніколи тут не з'являються — бояться підхопити якусь страшну недугу. Тут легше вмирати, особливо тоді, коли руки вмираючого тримає у своїх долонях Святий Пустельник і допомагає людині легко, без страху, перейти у Країну Вічності.

— Пустеля — це край життя й смерті, — озвалась врешті Четверта Чарівниця. — У пісках Пустелі повно білих кісток, але багато тих, хто прибув сюди, врятувались від смертельної хвороби.

— Скільки років Пустельникові? — поцікавився Айок.

— Цього ніхто не знає і ніхто про це не запитує. Може, він був тут завжди і завжди буде? Може, як провідник до країни смерті він має дар безсмертя?

— Якщо ваша Сестра нас сюди привела, то, певно, Пустельник знає, що нам робити, — гукнула Люелле. — Ходімо разом.

— Але День Чарів минув, — зітхнула Перша Чарівниця. — У Пісні було сказано, що цей день прийде у сімсот сімдесят сьомий рік рабства, навесні...

— На Святому Каміні ставали свого часу численні королівські сини. Це відбувалося навесні, а рік не мав значення, — замислено промовила Друга Чарівниця. — Можливо, нам буде дозволено спробувати ще раз...

— Може, за рік, — сказала Четверта Чарівниця.

— Як би там не було, маємо спробувати. Але в усій довгій історії Святого Каміня ще ніколи та сама людина не ставала на нього двічі. Боюся, що вдруге Камінь справді може її вбити, — понуро додала Перша.

— То нехай він мене вб'є! — скрикнула Люелле. — Краще, щоб він мене вбив, ніж щоб я до кінця життя відчувала себе непотрібною. Бо я всіх підвела. І якби ж тільки вас, Чарівниць, та Айока... Але я підвела все давнє Велике Королівство і його народ!

— Це не твоя провина! — палко заперечив Айок.

— І не наша, — буркнула гірко одна з Чарівниць. — Якби П'ята Сестра не потрапила на вогнище, за рік перебування з нею Люелле була би наділена всіма рисами доброї володарки. І Святий Камінь прийняв би її.

— А ви знаєте, що у Замку ніхто ніколи не знав, у якому році має справдитися Пісня Єдина? — раптом почав Айок. А коли всі погляди обернулись до нього, продовжив: — Одні вважали, що саме тепер, а інші — що лише за рік. Перші починали підрахунок від Дня Завоювання. Від цього Дня починався перший рік...

— ...і ми так рахуємо, — згодилися Чарівниці.

— ...але дехто вважав, що Перший Рік минає лише через дванадцять місяців. Тобто перші рахують Перший Рік від нульового року, а другі... — Айок урвав, бачачи, як змінилися обличчя Чарівниць.

— Так могло бути, — повільно проказала Четверта. — І хто знає, може, мали рацію другі, а тоді...

...а тоді Чари мають сповнитись лише наступної весни, — мовили всі інші. — Тож, може, ще є надія?..

— Рушаймо в дорогу, — нетерпляче підганяла Люелле.

— Про що запитаємо Пустельника? — спитав у них Айок.

— Про риси справжніх володарів, це зрозуміло, — відповіла Третя. — Коли він їх назве, ми відразу збагнемо, якої з них не вистачає Люелле.

І невеличкий гурт рушив пологим схилом додолу. Тут ще росла зелень, але ближче до Пустелі вона рідшала, блякла, всихала. Нарешті — коли мандрівники пройшли ще дві години — всюди лежав лише біло-жовтий пісок, що шарудів під ногами. Піщане безмежжя брижилось хвилястими заметами, які вітер переносив з місця на місце. Дорога через Пустелю виявилася набагато важча, ніж найскладніший підйом у Високих Горах. Ноги подорожніх обважніли, застрягаючи щомиті у сипкому піску. У роті все більше пересихало, піт стікав струменями.

На щастя, за кілька годин на горизонті забовваніла зелена оаза, що розкинулася біля підніжжя невисоких гладеньких жовтих скель. Мимоволі подорожні, хоча й дуже виснажені, надали ходи. Вже бачили, що у скелях, подірвлених, наче сито, безліч печер, у яких, як у медових щільниках, метушаться люди. Між деревами біліли великі полотняні шатра. Коли мандрівники підійшли ближче, побачили, що в цих шатрах на плетених циновках упритул одне до одного лежать люди. Було їх щонайменше дві сотні. Як виявилось пізніше, у печерах мешкали легше хворі та родичі, що опікувалися тяжкохворими.

Гурт мандрівників спинився неподалік від шатер, зацікавлено роздивляючись довкола.

— А де ж Святий Пустельник? — спитала Люелле нетерпляче. Хоча вона пильно озиралася на всі боки, проте не бачила нікого, окрім маленького худенького дідуса з лисим черепом і смиренным обличчям. На дідусеві була лише довга біла пов'язка на стегнах, спина його дуже згорблена, а худі босі ноги ну зовсім кумедні. Лисина поблискувала на сонці, і Дівчина мало не зареготала, так смішно виглядав цей дідусик.

«Певно, це *його* слуга, — подумала весело. — Треба його погукати й розпитати про Пустельника».

— Діду! Ходи-но сюди! — крикнула наказовим тоном, побачивши, що невеличкий дідусь дивиться у їхній бік. Той незграбно пришкандибав ближче, дивлячись на мандрівників по-дитячому блакитними очима, що так вражали на темному поморщеному обличчі, обпаленому сонцем пустелі. Айок відчув, як від цього погляду його серце огортає незвичайне тепло, і — прислухаючись до якогось інстинкту — захотів схилитись до руки старця й поцілувати її з пошаною і любов'ю. Але гордо випростана Люелле вже говорила — гучно й владно, не зважаючи на все більше збентеження Чарівниць:

— Старче, погукай-но свого господаря, святого Пустельника. Скажи, що до нього прибула королівна зі своїм почтом...

— Ти хвора, дитя моє? — лагідно спитав дідусь.

— Наскільки мені відомо, ні, — збентежилась Люелле, намагаючись триматися гідно й незворушно.

— Святий Мужу, це помилка, — почала хутко одна з Чарівниць. — Це правда, що ця дівчина королівського роду, але вона не... — і тут старенький зупинив її:

— Бачу, що ви всі здорові, а якщо так, то я не маю для вас часу. Гляньте, скільки хворих на мене чекає...

— Даруй нам, святий Муже, — Айок нарешті здійснив своє інстинктивне бажання і схопив руку старця й поцілував її. Доторкнувшись цієї зморщеної руки, відчув, як його стомлене тіло пронизав якийсь чудодійний, живлючий струм. — Вибач зухвалість Люелле, але вона справді гідна твоєї допомоги. Вона випадково подумала, що ти — це твій слуга...

— Тут немає ні панів, ні слуг, немає принцес, лицарів, королів і володарів. Тут є лише хворі й здорові, вмираючі або ті, що повертаються до життя, — лагідно промовив старець. — І немає значення, чи вона принцеса, чи пастушка, тож не кажи нічого. Якщо вона потребує моєї допомоги, отримає її...

На щоках розгніваної Люелле пашів рум'янець. Вона гнівалась на себе — за таку помилку — і на своїх супутників за те, що вони стали свідками, як вона втрапила на слизьке.

— Ми прийшли з Високих Гір, з руїн Великого Храму. Там наша Сестра, П'ята Чарівниця, що перетворилась на птаха, дала нам знати, що лише у тебе можемо шукати допомоги у нашій великій біді, — пояснила Друга Чарівниця, а Люелле з подивом побачила на її обличчі й на обличчях інших Чарівниць боязку несміливість.

«Могутні Чарівниці бояться цього старця», — подумала вражено.

— Яка допомога вам потрібна? — спитав Пустельник. — Все-таки хтось із вас нездужає?

— О Святий Муже, одна з нас, тобто Дівчина, має стати володаркою цієї країни. У пророчій Пісні Єдиній було сказано, що коли вона стане гідною цього імені й ступить на Святий Камінь, з нашого краю щезнуть всі його вороги й гнобителі — без зброї та битви — і давнє Велике Королівство оживе. Ця Дівчина, наша вихованка, видавалась нам гідною титулу володарки, але коли вона ступила на Камінь, він мало не вбив її своїм крижаним подихом. І не прийняв. Себто пророцтво не здійснилося, — покvapно розповідала Третя Чарівниця, боячись, щоб Пустельник не пішов.

— Тепер тільки ти можеш нас урятувати, — несміливо втрутилась Друга Чарівниця. — Скажи нам, чи Пісня Єдина може сповнитись на рік пізніше? Чи ця дівчина може ще раз ступити на Святий Камінь?

— Святе Місце ніколи не перестає бути святим, час і кількість разів не мають ніякого значення, — відповів Пустельник.

— Ми також так думали, — з легкістю в серці мовила Четверта. — Але вона, Люелле, не гідна зватись володаркою, інакше Камінь не так би з нею повівся. Поглянь на неї і скажи, чого їй бракує?

Пустельник глибоко зітхнув:

— Ви не до тієї людини звертаєтесь, друзі мої. Мені чужа думка про будь-яку владу, я розмірковую тільки про людські страждання. Я не знаю, які риси повинен мати правитель чи правителька. Я нічим не зможу вам допомогти. А тепер мушу вас залишити, бо ж на мене чекають хворі. Для вас це тільки питання влади, а для них — питання життя чи смерті. Самі подумайте, наскільки це важливіше...

І пошкандибав до шатер, незграбно переставляючи ноги. Чарівниці у паніці презирнулися:

— Він не хоче нам допомогти...

— А що, як він не може цього зробити?

— Він взагалі не розуміє нашої біди!

— І навіть не знає про Пісню Єдину...

— Куди нас відправила П'ята Сестра і навіщо?! — скрикнула Четверта Чарівниця.

Люелле стояла мовчки. Відчувала гнів і образу. Сама не знала, на кого гнівається: на себе, на своїх супутників чи на Пустельника. Айок, відчуваючи, що після доторку до руки святого старця, у ньому тече свіжа, животворна і начебто чудом очищена кров, промовив із невідомою йому раніше рішучістю:

— І чого ви, Чарівниці, такі розумні й всесильні, не хочете повірити вашій П'ятій Сестрі? Не можу цього збагнути! Якщо вона веліла нам сюди прийти, то ми тут і залишимось. Якщо святий Пустельник зараз не має для нас часу, може, знайде його пізніше? Адже ви самі кажете, що у нас є цілий рік! Я відчуваю, що ми саме сюди мали прийти з нашим горем. Якщо в Люелле є якась вада, то це так само, як хвороба, а тоді тільки Пустельник може її вилікувати!

— Але Пустельник не знає, які риси повинна мати королева, — не згодилась Друга Чарівниця. — То як він тоді вилікує Люелле? Звідки він знатиме, що у володарки є вадою, а що — ні?

— Гадаю, що Айок таки слушно каже, — замислилась Четверта. — А тепер не гаймо часу на балачки, ходімо, допоможемо старцеві.

Може, хоч так здобудемо його прихильність...

Чарівниці рушили до білих шатер. Люелле з Айоком пішли слідом. Святий Муж займався своїми хворими, що лежали зі стражденими обличчями на циновках і в глибоких печерах. Святий Муж навколішках зосереджено довго доторкався до одних, потім ішов до інших — поїв їх трав'яним відваром чи промивав рани.

— Ми тобі допоможемо, — шепнула одна з Чарівниць. — Ми трохи знаємось на магичній медицині, можемо полегшити біль і вилікувати багато хвороб.

— То чого чекаєте? — спитав Пустельник, не відводячи погляду від чоловіка, що голосно стогнав, і водночас масуючи йому великий, роздутий живіт. — Там, на столі, стоять трав'яні настоянки — їх можна давати пити й промивати ними рани. А ось хворі й ті, кому потрібна допомога. Все дуже просто. Спершу займіться тими, в кого виразки, — вони найбільше страждають, бо день дуже спекотний...

— Люелле і Айоку, ви також, — шепнула Четверта. — Будете промивати рани і гнійники, це дасть бідолахам велике полегшення. А ми займемось вищою магією життя, бо знаємось на ній...

Чарівниці розбрелися по широкому просторому шатрі, потім подалися до інших шатер, потім до печер.

Не мали часу займатися Люелле чи Айоком. Ба, невдовзі зовсім про них забули, бо ж навколо себе бачили безмірне страждання. Сотні людей безсило лежали, чекаючи на допомогу. Від поглядів, сповнених надії, Чарівниці почували у грудях гнітючий тягар. Терпляче промивали рани й гнійники, торкалися болючих і хворих місць руками, наділеними силою. Потішали лагідними словами вмираючих, розповідаючи їм про прекрасну й добру Країну Вічності, в якій кожен буде щасливим і вільним.

Айок пішов туди, де міг бути якнайближче до Святого Мужа. Хлопця тягнуло до старця як магнітом. Відчував святість, що йшла від цієї маленької непоказної худенької постаті. На власні очі бачив полегшення, яке відчували хворі, коли старець торкався до них сильними зморщеними руками. Айок поволі ступав одразу за Пустельником, подавав хворим трав'яний відвар, промивав тіла у виразках, а бачачи в очах людей розпачливу надію, шепотів їм на вуха власні вірші. Час до часу блакитні дитячі очі Пустельника дивились на Айока з лагідною доброю усмішкою, і тоді хлопець відчував величезну

внутрішню радість, що переповнювала все його єство. Раптом, уперше в житті, Айок відчув, що він комусь потрібен, і готовий був залишитись з Пустельником назавсім — аби тільки зберегти це нове, дивовижне відчуття.

Тим часом Люелле спинилась посеред шатра, дивлячись услід Чарівницям. А потім, побачивши, що робить Айок, також підійшла до стола по трав'яні настоянки. Обличчя її було легко скривлене, ніздрі тремтіли.

«Тут все смердить, — думала з огидою. — Смердить людським потом, гноєм, кров'ю, хворобою та смертю...»

Підійшла до першого-ліпшого хворого, але нахилившись над ним, відчула, що бридкий сморід стає сильнішим. Її рука з губкою, вмоченою у відвар, затремтіла, ще до того, як торкнулась гнійників, а губи скривились від огиди, яку дівчина не могла приховати. Тим часом — про що вона не знала — здалеку на неї уважно дивились ясно-блакитні дитячі очі. Люелле не помітила цього. Вся вона зосередилась на тому, щоб перемогти в собі гидливість, ба, навіть ненависть до справи, яку їй доручили Чарівниці. «Чому саме вона, королівська дочка, має займатись цими хворими?» — аж кипіла юнка від гніву. Вона не хоче цього робити, не вміє і ніхто не має права її до цього змушувати. Блакитні дитячі очі на засмаглому зморщеному обличчі тепер уважно стежили за кожним її рухом, а руки водночас невпинно несли хворим полегшення й порятунок. Із рани, на яку Люелле натиснула надто сильно, хлюпнула кров із гноєм, і Люелле, скрикнувши від огиди, жбурнула геть губку й прожогом вилетіла з намету. Сіла в затінку високого дерева й важко дихала з гнівним полегшенням.

Чарівниці й не зогляділись, як промайнув день і запала ніч. Бо й далі метушилились біля хворих. Тішив їх кожен знак того, що вдалося комусь допомогти, що хвороба піддалася повністю або хоча би відступила на маленький крок, даючи місце надії. Балансуючи так наполегливо на тоненькій лінії між життям і смертю хворого, Чарівниці майже забули, чого вони прийшли у Пустелю. Айок також не пам'ятав про безмежну втому, ходив по п'ятах за Святим Мужем і допомагав йому, як тільки вмів. Хоча вмів він небагато, швидко спостеріг, що навіть ті дрібниці, на які він спроможний, дають

полегшення хворим, і відчував, як навколо серця у нього розливається тепла і лагідна радість, якої він досі ніколи не знав.

Нарешті, коли над Пустелею вже панувала глуха ніч, всі вийшли з шатер і пішли за Пустельником до печер. Там, в одній з них, сухій і прохолодній, було його скромне житло: тверде ложе, прикрите циновкою, простий дерев'яний стіл і один стілець. Тож всі сіли на підлогу — потомлені, але на диво погідні.

— Тепер розумію, чому в тебе немає часу. Тут роботі нема кінця-краю, — сказала дзвінко одна з Чарівниць.

— Нема, — притакнув Пустельник, лагідно всміхаючись. — Якщо вилікуєш одного страждальця, приходять наступні. Страждання не закінчується.

— Але ти весь час відчуваєш себе потрібним. А це... а це прекрасно... — мовив хлопець тремтячим голосом.

— Саме радість, яку дає допомога хворим, і є тією Силою, що їх лікує, — поважно промовив Пустельник. — Тут немає ні дива, ні магії. У моїх руках немає чарів, як у ваших...

— Твої руки добрі, і хворі це відчувають, — озвалась Четверта Чарівниця. — А добро — це Чари.

Усі сиділи якийсь час мовчки. Однак мовчанка не розділяла їх, а об'єднувала. Відчували все сильніше дух святості навколо цього дрібненького, непримітного старця. Може, тому, що його місія на землі була безкінечною, його життя ніяк не закінчувалося?..

— А де ж Люелле?! — зойкнула раптом Третя Чарівниця. — Давно вже її не видно!

— О Боги! Ми забули про неї! — сполошилася Друга. — А це ж ми все своє попереднє життя підпорядковували їй. Справді, дивне це місце, в якому можна аж так про все забути!

Однак коли Айок зірвався шукати дівчину, Пустельник поклав йому долоню на плече:

— Не шукай її зараз. Мені здається, що я все-таки можу вам допомогти, хоча й не знаю нічого про правителів...

Погляди Чарівниць, в яких загорілась надія, прикипіли до його обличчя. Айок затамував дихання.

— ...правителі керують людьми, правда? — тим часом казав Пустельник, а місяць, що заглядав в отвір печери, кидав бліді промені на його обличчя. — Володарі — також люди. Володар, отже, не є

володарем задля влади, а задля людей. Усе, що він чинить, має служити їхньому благу...

У відповідь стояла мовчанка, повна схвалення. Ця мовчанка підганяла Пустельника говорити далі:

— Пляму на собі має той серед людей, хто не вміє співчувати горю інших і не хоче полегшити їхніх страждань. І немає значення, чи це проста людина, чи король. Це завжди залишатиметься плямою. Однак якщо це стосується володаря, то маючи таку ваду, він не лише не допоможе своїм підданам, не зрозуміє, що вони страждають, і не полегшить їхніх страждань, а може вразити їх глибше й болючіше, ніж звичайна людина. Так, ваша королівна хвора, але я не зможу її вилікувати. Проте якщо у її серці живе хоча би маленьке, найменше зерно співчуття до страждених, є сподівання, що за сприятливих умов це зерно проросте. Однак якщо у серці немає цього зерна, хвороба невиліковна. І горе підданам, яким дістанеться така володарка, яка би вона не була вродлива, розумна й обдарована. Святий Камінь це знав.

Мовчанку, що запала по його словах — а на цей раз це була мовчанка, наповнена страхом — порушив раптом тихий схлип. Айок зірвався на ноги. Біля входу до печери, невидима в тіні, стояла Люелле, тамуючи тихий плач. Блакитні дитячі очі Пустельника спинились на її стрункій постаті.

— Вона страждає від моїх слів. Якщо це справді страждання, а не зранений гнів чи марнославство, у вас є крихта надії...

— Ти допоможеш нам виростити із цього зернятка прекрасну квітку? — благально спитала Четверта Чарівниця. — Боюся, що ми самі не зможемо вилікувати цю ваду. До того ж, гадаю, що ми у ній також частково винні. Напевно, вона народилася з маленьким зернятком Любові у серці, але ми, Чарівниці, нічого так і не зробили, щоб допомогти йому розвинутись.

— Допоможи нам, святий Старче. Без твоєї допомоги не сповниться Пісня Єдина, Чари якої мають визволити нашу країну, — просив Айок.

— Уся ця країна хвора й страждає. Тільки вона, Люелле, може покласти край цим стражданням, тому допоможи нам, — додала Перша Чарівниця.

— Я не зможу вам допомогти. Проти цієї хвороби моя Сила не діє. Ваша також. *Вона* сама має собі допомогти.

— Як саме? — схвильовано спитали Чарівниці.

— Нехай залишається тут — серед тих, що страждають. Хай бореться із собою, із своєю огидою до них, відразу до їхніх ран, нехай плекає це крихітне, слабке зернятко. Якщо воно є. Бо якщо це так, то щоразу, коли їй вдасться полегшити страждання ближнього, зернятко ростиме. А коли настане такий день, що вона відчує велику радість у своєму серці, із зернятка народиться квітка, що дасть плід, якого ви так прагнете. Але це має статися само собою, лише з її волі. Інакше та квітка буде штучна, і її зламає перша весняна гроза...

Хоча знову запанувала мовчанка, всі погляди були звернені на обличчя Пустельника, наче хотіли прочитати з нього майбутнє. А він спокійно дивився своїми дитячими очима на Люелле, на Айока, на кожну з Чарівниць. Коли Люелле зустрічалась із цим ясним, добрим поглядом, опускала голову, бо хотіла би побачити в ньому зневагу, навіть гнів. Тільки не цей смуток, що так розуміє слабкість людської природи. Ні, Пустельник не гнівався на неї. І не засуджував її. Він її розумів — і співчував. Для гордості принцеси з роду Люлів це було значно важчою покарою, ніж якби він відвернувся від неї зі злістю чи презирством.

Розділ 27

Колись Люелле — ще як була Панянкою — вважала, що найважчий у її юному житті був той рік, який вона прожила з Третьою Чарівницею у Містечку. Рік каторжної праці на будівництві мосту, коли поруч весь час були немилосердні Загарбники, а над головою свистіли їхні батоги. Рік перебування серед переляканих поневолених людей, які не знали, що таке свобода. Людей, в яких, здавалось би, було знищено будь-яку гідність та відвагу.

І Люелле-Панянка з усіх сил намагалася зрозуміти, як перелякані й принижені люди повторювали слова Пісні Єдиної, хоча за це їм загрожувала смерть, як вони допомагали слабшим за себе, наражаючись на лють наглядачів. І водночас вони й далі були перелякані, принижені й покірні Загарбникам у всьому. Багато часу мусило минути, поки Панянка збагнула, що люди такі і є: слабкі і сильні, великі й малі, добрі й злі, шляхетні й малодушні. І всі ці риси, що суперечать одна одній, вирують в одній людині. Це тоді вона, сама цього не знаючи, виростає з дитячого світу чорного й білого, світу беззастережних уявлень про добро й зло. Зрозуміла, що найчастіше трапляється той колір, який з'являється від змішування чорного й білого.

Вживаючи у Містечку, дівчина думала, що нічого такого ж важкого з нею вже не трапиться. А тепер вона була у пустелі — з величезним тягарем на серці. Послухалась Пустельника — його не можна було не послухатись, тим більше, якщо це — хтозна — останній шанс на те, щоб сповнилась Пісня Єдина. Вона мусить позбутись плями, яка в ній є. Будь-якою ціною. Навіть більше — вона завжди, напівсвідомо, розуміла, що ця пляма існує, однак не надавала цьому значення. Ця риса — яку назвав Пустельник — ніколи не видавалася їй найважливішою. Вона цілковито відійшла кудись убік, коли Люелле довідалась, що їй судилося стати володаркою країни. Їй видавалося, що це не вона повинна мати якісь почуття до своїх підданих, а вони до неї.

Тепер виявилось, що каторжне життя у Містечку було дрібничкою порівняно з життям у Пустелі. Люелле прокидалась ні світ, ні зоря й

брела до переповнених хворими шатер. Долаючи огиду й відразу, промивала їхні нагноєні рани, а боротьба з собою була така важка, що дівчина навіть не здатна була побачити полегшення чи вдячності в очах у пацієнтів. Вона робила те, що мусила, не думаючи, не дивлячись, намагаючись нічого не відчувати й тамувати гидливість. Увесь час відчувала на собі блакитно-дитячий погляд. Навіть коли Пустельник був десь-інде. Коли зустрічала у шатрі Айока, здивовано помічала, що хоча вони обоє роблять те саме, пацієнти хлопця усміхаються до нього, а ті, біля яких метушиться вона, намагаються уникати її погляду.

Водночас зі смутком виявила, що Чарівниці й навіть Айок полишили її саму. Вона бачила їх тільки тоді, коли вони пізно вночі лягали спати або коли посеред дня поспіхом щось перекушували.

На свій подив зауважила, що Айок змінився.

Худенький, невпевнений, схильний легко впадати в меланхолійний настрій або ж без причини веселитись, Айок несподівано став сильним, здоровим і життєрадісним хлопцем, а на його обличчі часто з'являлася щаслива усмішка. Люелле не могла цього збагнути, але припускала, що цю веселість духа дає йому почуття того, що він потрібний. Попри те, що з хворими було неймовірно важко, вони смерділи потом, кров'ю, гноєм із ран, стогнали, були нетерплячі, недовірливі, вимогливі й навіть злі. Їхній настрій поліпшувався лише тоді, коли недуга відступала або коли вони опинялись перед Неминучим, і тихі слова Пустельника примиряли їх із долею. Ба, деякі видавалися щасливими від того, що їхня життєва дорога, нелегка й сповнена страждань, завершується, що будь-якої миті вони ввійдуть у Країну Вічності. Цього Люелле також не могла збагнути.

Минуло кілька місяців, усі дні яких були схожі один на одного. Та сама обтяжлива праця біля хворих, те саме неприємне відчуття неприязні до них. А ще Дівчині бракувало постійного спілкування з Чарівницями й Айоком, до якого вона так звикла.

Одного дня, промиваючи хворому рани, дівчина зауважила, що він прикипів до неї очима. Це був молодий ще чоловік, що стогнав і кричав голосніше за інших, щомиті гукав, що хоче пити, а того, хто ним опікувався, діймав своєю нетерплячкою. Його недуга відступала поволі, але покращення таки було. Люелле вже тиждень, відколи він з'явився у Пустелі, приходила до нього двічі-тричі на день, часом і

вночі, очищала хворе тіло відварами з трав. Страждав цей хворий так, що й не описати. Що більше він страждав, то більше Люелле, майже несвідомо, ненавиділа його за те, що він завдає їй стільки клопотів, а його хвороба відразливіша за хвороби інших.

...отож вона раптом відчула його погляд, і вперше усвідомила, що має справу з живою людиною, а не клубком не знати чого — болю, гнійників та зойків. Усвідомила, що цілий час допомагає стишити його страждання. Хоча вона й робила це неохоче, праця, що так її втомила, дала йому полегшу. Саме сьогодні вона відчула, що повернула цього чоловіка з дороги смерті на дорогу життя. В його очах, які напружено вдивлялись у неї, побачила вдячність. Навіть почуття справжньої симпатії й приязні.

— Здається, невдовзі я буду зовсім здоровий. Дякую тобі і вибач, що я був такий нестерпний. Я дуже страждав...

Люелле перелякалася. Вперше вона була без свого панцира, під яким вона свідомо заховалася, щоб не відчувати, не бачити, не чути і таким робом перемогти в собі огиду, яку відчувала до хворих. Аж тут раптом через цього чоловіка подумала собі: виходить це все, що робила, що було їй таке ненависне й гидке, повертало цій людині життя? З істоти, що ледве дихала, а таким його сюди принесли, він знову ставав молодим чоловіком. Хто зна, може, його ще чекає любов, у нього будуть дружина й діти, і він ще зазнає радості життя? І це все завдяки їй?

Від того дня Люелле почала цікавитися хворими, яким допомагала. На свій подив зауважила, що якщо займатись ними з більшою увагою, бачити в них людей і думати не про себе, а про них, то вже немає часу перейматися млосним запахом крові й поту. Їй також перестало бути байдуже, кого з хворих вдається повернути до життя, а хто мусить вирушити у країну Вічності.

Тепер щодня її оточувала вдячність. Вона помічала її в очах, жестах і словах хворих. Вдячність робила її рухи обережнішими, а несмілива усмішка хворих мимоволі змушувала її досі стиснуті уста усміхатись до них.

Однієї ночі вона сиділа біля старенької, що поволі переходила до Країни Вічності. В очах вмираючої причайвся страх, і Люелле збагнула, що будь-якою ціною вона має перетворити цей страх на спокійне примирення з Долею. І зрозуміла, що це набагато складніше

за все магічне вміння. Відчула, що стоїть перед лицем якоїсь величезної загадки, яку мусить розгадати, і що її магічні навички, якими вона так хизувалася, нічим не допоможуть. Гладила маленьку сиву голову бабусі, і та нарешті почала говорити.

Згадувала дитинство, як пасла на лузі за селом гусей з іншими дітьми, згадувала молоді літа. Згадувала, як вони разом палили вогнища, співали Пісню Єдину або кидали свої нехитрі обов'язки і витанцьовували у вінках з квітів. Поволі, помалу, разом із вимовленими словами, бачачи увагу слухачки, ба навіть зацікавлення, — з очей старенької зникав страх. Люелле слухала розповідь бабусі, а коли та змовкала, щось запитувала, — і з пам'яті тієї виринали нові спогади. Тепер вона була молодою, вродливою дівчиною — молоде було її тіло, молода душа і молодий коханий поруч. Потім було щасливе весілля, що стало вінцем їхньої молодості...

— А де він тепер? — спитала Люелле.

— У Країні Вічності, вже давно, так довго... а я тут сама.

Перш ніж в очах старенької заблищали сльози, Люелле притулила свою юну щічку до зморщеного, як зимове яблучко, обличчя й зашепотіла:

— ...вже незабаром ви будете знову разом, обоє молоді й гарні, здорові й щасливі, бо там, у Країні Вічності, немає старих, самотніх і нещасливих, немає хворих і страждених. Щасливі ті, хто приходить туди, подолавши довгий і важкий життєвий шлях...

Очі бабусі у мить смерті були ясні й широко розплющені, сповнені цікавості й захвату.

— Я його бачу, — промовила раптом чітко. — Він на мене чекає... треба поспішати... Вже йду, коханий, іду...

Хоча життя давно вийшло з бідного, вимученого тіла, Люелле ще довго сиділа біля ложа старенької, тримаючи в руках сухеньку руку, що поволі холонула, й плакала. Не знала, чому плаче, і не знала, що орошене слізьми крихітне зернятко Любові, Страждання й Милосердя поволі набрякає, бубнявіє, і ось з його нутра прокльовується слабенький, ледве видимий паросток. Не знала, що зараз на неї знову дивляться дитячі блакитні очі Пустельника, а на його устах блукає лагідна усмішка. Хоча для Чарівниць та Айока Люелле була принцесою зі славного роду Люїлів, справжньою володаркою цього

краю, Істотою з Пісні, — для Святого Мужа вона була тільки хворою, яку треба було вилікувати. А кожна вилікувана хвороба — це радість, якою Пустельник живився як хлібом. Може, тому він був безсмертним?..

Минуло ще кілька місяців, але час тепер спливав зовсім інакше. Якщо спершу Люелле здавалося, що він тягнеться надто повільно, що кожна хвилина дня — непосильний тягар, тепер Час нестримно мчав уперед, і його завжди було замало.

— Я зовсім не можу спати, — казала дівчина Чарівницям серед ночі. — Ввечері прибуло п'ятеро нових хворих, я мала ними зайнятися, і для решти у мене вже не вистачило часу. А вони чекають! Я не можу їх покинути!

Тепер у добі було замало годин, і Люелле зрозуміла Пустельника, що не хотів гаяти безцінного часу на розмови з ними, коли вони прибули. Та ще й на розмови про що? Про владу?.. Що таке влада тут, у Пустелі? Марєво, зайве й оманливе супроти боротьби за життя або за легку смерть.

Одного дня двоє вкрай вимучених чоловіків принесли у Пустелю вмираючу жінку.

— Рятуйте! — благали Пустельника. — У неї четверо дітей, її чоловік помер. Якщо вона помре, її діти також помруть від голоду й самотності. Допоможіть!

Люелле перша вклякла біля хворої, лагідно пригладила її розкуйовджене волосся. Торкнулася холодною, але ніжною рукою палаючого обличчя. Чарівниці зиркнули на Пустельника, але той дав їм знак не втручатися. Стояв непорушно трохи здалеку.

Очі хворої раптом стали притомні:

— Мабуть, у мене вже спала гарячка. Я, мабуть, одужую? — спитала захриплим голосом. — Дайте мені пити...

— Вона повернулася до тям! — зраділи чоловіки, що її принесли. — Вперше за кілька днів вона опритомніла!

— Вона житиме, — мовив Пустельник і знову жестом стримав Чарівниць, що хотіли допомогти Люелле.

— Не чіпайте її зараз, — шепнув. — Її руки наповнені Силою. Силою зцілення.

Чарівниці вражено презирнулись. Однак Люелле не чула слів Пустельника, так зайнята була хворою жінкою, яка з кожною миттю

почувалася все краще.

— Я хочу встати, — заявила та раптом. — Я вже скільки днів лежу й лежу. Почуваю себе сильною...

Дівчина поїла хвору трав'яною настоянкою і розважала бесідами. Двоє чоловіків, що принесли хвору, приголомшено остовпіли, а Пустельник тим часом говорив:

— Силу зцілення має той, хто черпає сили й радість, допомагаючи іншим. Її має кожен, хто бере на себе страждання хворого, і хоча й сам страждає, відчувається щасливим. У цій Силі немає Чарів, як у вас, Чарівниць. Є тільки любов до людей. Ваша вихованка одужала. На ній вже нема жодної плями. З маленького зернятка виросла квітка — до речі, дуже гарна. А тепер поспішайте, бо за два дні надійде Свято Весни, про що тут, у Пустелі, ніхто не пам'ятає. Тут завжди однаково: душно, спекотно і весь час пражить сонце. А там, у Високих Горах, якраз закінчується зима...

— Люелле! — загукали радісно Чарівниці. — Ми йдемо у Високі Гори! До руїн Великого Храму! До Святого Каменя! Ти чуєш, Люелле? Ти вже гідна цього!

Люелле безпорадно розвела руками:

— Як я можу зараз піти, коли весь час прибувають нові хворі?

— Йди, дитя, — промовив Пустельник. — У тебе інша дорога. Цей хлопець також має йти, хоча знаю, що він хотів би тут залишитись. Його майбутнє покликання записане у Книги Часу, і він не може його змінити. Всі йдіть. Я завжди був тут сам і мушу залишатись сам. Інакше перестану бути Пустельником...

...і засміявся дитячим лагідним сміхом. Отож всі розпрощалися сердечно і зі смутком. Кожному з них — Чарівницям також — цей рік, прожитий у Пустелі, дав дуже багато — і кожен з них виніс звідси свою нову, хоча й іншу, Силу. Люелле — істинно королівську Силу зцілювати хворих і маленьке зернятко Любові до людей, що розквітло прегарною квіткою. Айок поніс із собою Силу поезії — тієї, що має владу правдиво говорити про життя й смерть, про сенс існування і сенс небуття. І цією Силою наділені лише нечисленні з поетів. А Чарівниці? Їхні здібності до магії та чарів так багато спрощували у їхньому житті — а тут вони побачили життя у всій повноті його гіркоти, страждання й радості. Збагнули також, якою помилкою було виховувати Люелле

лише серед Магії та Чарів, логіки Розуму і плекати в ній дух королівської гордості.

Пустельник ще довго дивився їм услід. Їхні постаті у сліпучих хвилях білого піску ставали все меншими, і коли вже вони перетворились на маленькі цяточки, зітхнув і поблагословив їх здалеку. Життя там, серед людських осель, видавалося йому одним величезним клубком шалених пристрастей, прагнень і пожадань. І ще раз подякував своєму доброму Богові за те, що Той призначив йому життя у Пустелі.

* * *

— Пане, — озвався Буду до Ургха, — за два дні припадає Свято Весни і водночас перша річниця найбільшого свята в історії нашої Імперії...

— *Моєї* Імперії, — поправив його Ургх із натиском і зареготав, побачивши розчарування на обличчі найвірнішого слуги. — Ну та добре вже, добре... І твої тут є заслуги.

— Так, пане, — промовив Буду принижено. — Але за два дні минає рік від дня Зникнення Пісні Єдиної, і ти маєш якимось це відзначити. Тепер, коли вже ніщо твоїй Імперії не загрожує, маєш у цей день щороку нагадувати підданам, які безглузді були їхні сподівання, і що їм залишилось одне — покійно виконувати твої накази. У цей день всі о тій самій годині мають впасти навколішки і дякувати за твою великодушність. За те, що ти не відрубав утричі більше голів тих, хто співав цю безглузду Пісню, яка давала надію всім рабам.

— А я таки мав повідрубувати їхні тупі головешки! — гаркнув Ургх. — Не добуру, чого ти не дав мені цього зробити?

— А хто ж би тоді на тебе працював? — покійно спитав Буду. — Хто видобував би золото у твоїх копальнях — а в них щороку гинуть сотні людей? Хто би вирощував для тебе овець, кіз, гусей і корів, хто би працював на полі і випікав хліб? Хто би шив одягу і взуття? Хто би зрештою, плавив сталь для мечів твого війська?

— І що ти пропонуєш? — зацікавлено спитав його Ургх.

— Нехай твої герольди об'їдуть Імперію й оголосять, що за два дні, рівно опівдні, всі твої піддані й раби мають упасти навколішки і бити чолом на знак вічного підданства й радості від своєї долі — а то вона може стати гіршою!

— Добре кажеш, Буду. Хто його зна, може, я таки поверну тобі посаду Прем'єр-Міністра! — зареготав громовим сміхом Ургх. — Але тим, хто схилить голову не достатньо низько, будемо її рубати! Отакий буде мій наказ. Рівно опівдні — почесні, а за годину — страти! Також для того, щоб вшанувати мою велич!

І королівські вісники роз'їхалися по всій країні.

Розділ 28

Мандрівники й незчулися, як знову опинилися у серці Високих Гір. Западали сутінки. Дорога видавалась цього разу короткою, бо ж підганяли їх нетерплячість і надія. Ніч переночували серед скель, напівдрімаючи, напівчуваючи.

Айокові снилася груба Книга з віршами. *Його* книга з *його* віршами. А кожна перша літера нової строфи була гарно вималювана справжніми фарбами. У кожному вірші було стільки значень, скільки правди про життя, смерть, народження й умирання, про сенс життя і сенс переходу у Брами Країни Вічності, що кожен, хто її читав, почувався багатшим, щасливішим, розумнішим. І снилося Айокові, що цю Книгу — як колись Пісню Єдину — знатимуть всі у його країні, і всі у неї віритимуть, як у Пісню.

— Якщо пророцтво Пісні збудеться, — прошепотів, перевертаючись на інший бік.

Кожній з Чарівниць снився час, який вона була з вихованкою. І кожна, зітхаючи з болем, шукала у собі помилку, за яку Святий Камінь відкинув Люелле.

— Я дала їй опіку, але не дала ласки. А в неї ж не було матері, — бурмотіла уві сні Перша Чарівниця.

— Хіба розум не цінніший за любов? — стогнала Друга. — Я дала їй знання, але не вчила любити. Вона полюбила Матір-Природу, але я віддалила її від людей.

— Я привела її у світ людей, але не зуміла її переконати, що навіть найбільш принижена людина завжди гідна пошани, і що більше вона страждає, то більше треба її любити... — шепотіла Третя. — Хіба це не моя провина?

— Стіни Арджани подарували їй гордість і гідність пращурів. А я не зрозуміла, що для доброго володаря цього замало, — метаючись уві сні, говорила Четверта.

І тільки Пустельник у своїй печері спав цієї ночі спокійно.

Люелле не спала зовсім. Лагідним порухом руки привітала невеличкого сірого птаха, що сів у її узголів'ї.

— Ти знала, що робиш, коли повела нас у Пустелю, — шепнула, дивлячись у німі очі. — Я пізнала там гіркий смак людського страждання і велику чисту радість, коли вдавалося його втамувати. Яка ж я була дурна й пуста дівчина, а колись — нестерпна вередлива дитина. Справді, Святий Камінь мав на мене розгніватись, коли я стала на нього, сповнена недосконалості...

Яскраво-червоне сонце, що зійшло над скелями, розбудило її супутників. Чарівниці сердечно привітали свою Сестру, перетворену на птаха, хоча видавалося, що птах на це не зважає. Усі рушили далі, щоб якнайшвидше дістатись до серця Великого Храму. Йшли то розмовляючи, то у зосередженій мовчанці, і тільки луна повторювала їхні кроки або підсилювала стукотіння камінців, що котились додола. Коли добрались до мети своєї нелегкої дороги, знову надходила ніч. Були втомлені, а водночас — переповнені сподіваннями й страхом. Цієї ночі не спав ніхто. Руїни Великого Храму у світлі місяця видавалися величезними й грізними. І хоча сріблясте проміння роз'яснювало цей незвичайний краєвид, водночас додавало тіням похмурого мороку.

— Ти боїшся? — спитала пошепки одна з Чарівниць.

— Так, але яюсь інакше, ніж тоді, — відповіла Люелле. — Прошу у вас тільки про одне: навіть якби Святий Камінь захотів мене вбити, залиште мене з ним. Нехай станеться так, як *має* статись.

На світанку нового дня піднялись сходами Храму і підійшли до гладенької стіни скелі.

— Тобі не обов'язково йти, — шепнула Люелле до Айока. — Якщо нам загрозуватиме смерть, ти не маєш загинути.

— Я маю йти, — відповів Айок. — Я маю бути при цьому.

Так, як і рік тому, Чарівниці простягнули до скелі свої руки, наділені магічною Силою, і за мить у скелі з'явилась зачарована брама. Коли вже її обриси чітко окреслились, брама почала повільно, дуже повільно відчинятися...

Із темної глибини скелі повіяло холодом. Перш ніж усі увійшли у чарівний вхід, побачили, як небо над їхніми головами темніє і на ньому з'являються чорні хмари. Ця чорна барва була така глибока, аж видавалося, що повернулась ніч, яка щойно проминула, і не дає сонцю показати світові свій ясний лик.

Святий Камінь виблискував зеленкавим світлом — і раптом Люелле, сповнена страху й подиву, збагнула, яку він насправді має

форму: Святий Камінь мав форму гробниці. Хто спочивав під цією величезною, порослою мохом камінною плитою? І кому дозволено безкарно стати на чийсь Гріб, осквернюючи його?

Лише тепер Люелле втямила: Святий Гріб не потребує ані її гордості, впертості чи розуму, не потребує її кмітливості, здібності й магічних талантів. Святий Гріб потребує її любові й співчуття, молитви за померлих, що від віків спочивають тут глибоко під землею — бо тільки такі почуття можуть розігріти його крижану самотність.

Морозом овіяло всю печеру. Обличчя Чарівниць та Айока поблідли зі страху, і кожного з них охопило панічне бажання тікати. Однак Люелле, не чекаючи нічиєї допомоги, сама стала на Святий Камінь. І тоді її стривожені й вражені супутники почули, як вона кричить у чорний холодний простір печери, простягнувши руки перед собою:

— Я люблю вас! Я люблю вас усіх, живих і мертвих, тих, кого вже немає, і тих, хто ще народиться! Я люблю вас — ви, що лежите під цим каменем, під тяжкою могильною плитою! Ви вже не самі! Я з вами, я, Люелле, з роду Люїлів!

...і тоді Святий Камінь, виблискуючи грізним зеленкавим світлом, затремтів. Спершу легко, а потім все сильніше й сильніше. Врешті він задріжав так сильно, що Люелле не змогла втримати рівноваги, й зіскочила з нього, і стала біля своїх друзів, завмерлих від жаху. До дрижання додався гул такий сильний, що його, мабуть, чути було по всій країні. Чарівниці, Айок та Люелле мимоволі відступаючи назад, крок за кроком, спинились під стіною печери, тримаючись міцно за руки, щоб додати одне одному відваги.

Святий Камінь тремтів... гув... тремтів... гув... тремтів і раптом відірвався від свого постаменту і перевернувся на бік. Під ним був величезний отвір, що вів кудись у глибину і світився дивним світлом. За мить із цього провалля почали виповзати якісь істоти, одна за одною, одна за одною, їх було все більше й більше. На очах в ошалілих від жаху глядачів ці істоти набирали чітких обрисів й рухалися до розчохнутих воріт скелі, одна по одній, одна по одній.

...Були їх десятки, сотні, тисячі... Страшні лицарі з Пітьми Праісторії, всі, хто колись віддав життя за давнє Велике Королівство. Всі, чия сила, розум і серця додали величі, сили й слави Королівству; ті, хто будував його і творив. І це страхітливе Військо Привидів Минулого, якому не було числа, рушило додолу сходами давнього

Великого Храму і попливло у долини. Ті, що були на чолі цього моторошного походу, вже добирались до перших людських садиб, а тим часом із земної безодні виходили все нові й нові Лицарі — і тій ході не було кінця...

Над давнім Великим Королівством запанувала пільма. У цій пільмі рухалися тільки страшні грізні постаті — без тіла, без кості, але все одно справжні — й мерехтіли зеленкавим світлом. Всі живі поховалися у своїх домівках, стежачи звідти за страшним походом, який, здавалося, ніколи не скінчиться. За якийсь час вже не було п'яді землі, де би не з'явилися безплотні Лицарі. Стривожені Загарбники у панічному страху покидали зброю і, не чекаючи наказів, щосили мчали на своїх конях до Великих Степів. З усіх куточків країни до колишнього кордону Великого Королівства поспішали лицарі та вояки Ургха. Там, у Великих Степах, не було темряви і ніхто їх не переслідував.

У Замку зчинився переполох. Його мешканці запрягали вози кінями, сідали поспіхом, не зважаючи на ієрархію та придворні посади. Ургх XIII в останню мить встиг добігти до якогось воза і перелякано стрибнув у нього. Сполохані коні зірвалися з місця, як шалені. Це військо живих, що прямувало до Великих Степів, переслідувало терпляче, витривало й мовчки Військо Привидів. Тривожні погуки втікачів перепліталися з крижаною глухою тишею за їхніми спинами. І ця тиша була страшніша за брязкіт зброї. За панічною втечею Загарбників спостерігали з вікон своїх домівок бліді, перелякані обличчя людей, страх яких поволі почав змінюватись надією. В їхніх вухах знову забриніла Пісня Єдина, яку вони зневажливо відкинули, і мимоволі зазвучала на устах. Спів був зовсім тихий, а потім все голосніший. Поволі росла впевненість у тому, що це Військо Привидів, без плоті й кості, насправді Військо Лицарів Минулого, їхніх лицарів, їхніх предків, синів їхнього народу, тож не страхом належить їх вітати — а тишею — або співом Пісні. Тож попри грізну пільму, що опанувала цілу країну, попри зловіще світло, що лилося від безтілесних постатей, дехто з людей вийшов зі своїх убогих домівок, щоб заспівати свою Пісню Єдину — ту саму, від якої відрікся рік тому. І ця мелодія зі змінним, сповненим неспокою, ритмом супроводжувала беззвучний похід Покійних.

Тим часом ті, що були в печері, і далі стояли там непорушно, немов скам'янілі. Багато, багато днів після тих подій вони ще не могли визначити, скільки ж часу це тривало. Айок стверджував, що вони стояли так три доби, не відчуваючи ні втоми, ні голоду, розширеними очима спостерігаючи за тим, як страшні лицарі виходять із земної безодні, а потім повертаються назад. Лише тоді, коли остання безтілесна постать повернулась під землю — Святий Камінь задривав і знову впав на своє місце, ховаючи навіки вхід до крижаної прірви.

Чарівниці наполягали, що це тривало довше, казали про сім днів і ночей, бо коли вони врешті вибрались із печери, були схудлі й ослаблі.

Тільки Люелле не брала участі в цих суперечках, бо ж поринула у глибокі роздуми. Минулі переживання змінили риси її обличчя, надавши їм зрілості й стражденного виразу. Вона ніби виросла, пострункішала, а рухи уповільнилися. І якщо до печери зайшла Дівчина, то вийшла з неї Володарка.

* * *

Що можна сказати ще? Що у вільному Великому Королівстві Айок справді написав свою Книгу, хоча це не було так просто, як думав. Поки це сталося, його волосся побіліло, а спину згорбив невблаганний час.

Можна ще додати, що одного дня, коли він прокинувся, подумав про другу половину свого «я» — про батька. Тоді й зародилась у нього думка, що попри жорстокість Ургха та кривди, які він завдав Великому Королівству, він, Айок, також щось йому винен. Своїми віршами й піснями, що славились у всій країні, він заплатив борг перед матір'ю. Тепер настав час віддати борг батькові. Адже він *був* його батьком, адже він *любив* його матір. Тож Айок, нікому нічого не кажучи, щоб його не зупинили, сам вирушив у Великі Дикі Степи, несучи у своїй торбині, окрім нехитрих харчів, всі свої Книги. Вирішив відшукати у Степах своїх рідних. Був одержимий думкою, що дикість, немилосердність, жорстокість можна пом'якшити поезією та піснями. Може, це була наївна віра, але він не міг її позбутись.

Чи це йому вдалося? Цього не знає ніхто, бо ж всі сліди Айока зникли, хоча Люелле звеліла розшукувати його у розлогіх безмежних Великих Степах.

Можна теж не приховувати, що Чарівниці безперестанку молилися до своїх Богів, щоби день був довший хоча би на кілька годин, а їхня Сила більша, бо ж у спустошеній Загарбниками країні роботи було незмірно. І хто знає, чи Боги не вислухали їхніх прохань, адже Велике Королівство довелось відбудувати довго й важко, але й так це сталось набагато швидше, ніж можна було би припускати.

Слід написати, що Люелле була справедливою Володаркою. Звісно, вона помилялася. На щастя, вміла визнавати свої помилки і прислухатися до мудрих людей, які допомагали їй ці помилки виявляти і виправляти. Чи треба писати, що Люелле вийшла заміж і народила дітей? Що один з її синів став на Святий Камінь, і той його скинув. І лише другий син був гідний успадкувати корону? Чи Люелле була щаслива на королівському троні у Білій Залі Палацу Королів у Арджані? Цього не знає ніхто.

Однак слід, мабуть, згадати, що коли минули віки, кочові племена з Великих Степів знову почали заздрісно поглядати на кордони щасливої і багатой країни. Однак мечі королівських лицарів завжди висіли на поясі, а нові володарі присягнули закопати їх лише тоді, коли інші держави й народи зроблять це разом із ними. Та розійшлася непереверена чутка, що серед жорстоких диких племен, що кочували на кордоні, живе якийсь світловолосий юнак, праправнук незнаного Прибульця, який наче походив з роду Ургха, і що той юнак починає збирати навколо себе все більше прихильників. Вони кажуть, що земля не для того, щоб на ній брязкотіли грізні мечі, не для того, щоб на неї замість дощу лилася кров. Земля квітне і дарує людям все, що тільки має. Якщо бринить струна гітари, луна несе далеко її чудові пісні, а вірші орошують серця як найніжніша роса.

Я справді не знаю, що ще написати. Знаю тільки одне: що би там не діялося у Великому Королівстві чи у Великих Степах — за Високими Горами, у біло-жовтій Пустелі святий Пустельник у своїй самотності цілий час лікує хворих або допомагає їм перейти у Країну Вічності. І це завжди той самий Пустельник, чого ніхто не може і не хоче зрозуміти. Бо ж завжди і всюди є те, що треба розуміти: речі, справи, явища й істоти. І те, у що досить лише вірити.

Краків, 1988

Примітки

1

Стрига — у польській міфології істота, трохи подібна до вампіра.
(Прим. пер.)

ISBN 978-617-679-274-1

9 786176 792741 >